

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
FILOZOFICKÁ FAKULTA
KATEDRA HISTORIE

Bc. Petra Čížová

**POLITICKÁ PERZEKUCE
NA JIHOVÝCHODNÍ MORAVĚ
V LETECH 1948 - 1953**

(Magisterská diplomová práce)

Vedoucí práce: doc. PhDr. Karel Konečný, CSc.

Olomouc 2013

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně pod vedením doc. PhDr. Karla Konečného, CSc., s využitím uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne

.....

podpis

Děkuji doc. PhDr. Karlu Konečnému, CSc. za cenné rady, které mi poskytl během konzultací. Mé poděkování dále patří těm, kteří byli ochotni podělit se o své vzpomínky na dobu politické perzekuce pro účely této práce. V neposlední řadě děkuji své rodině a přátelům za jejich podporu během psaní diplomové práce.

Obsah

1. Úvod	6
1.1 Prameny a literatura.....	8
2. Nástin politického vývoje v Československu po roce 1945	11
2.1 Československo jako satelit SSSR, posílení pozic komunistické strany.....	11
2.1.1 Parlamentní volby v roce 1946 a jejich důsledky	13
2.1.2 Krizový rok 1947	16
2.2 Zakladatelské období komunistického režimu	17
2.2.1 Upevňování režimu a politická perzekuce	18
2.3 Jihovýchodní Morava v letech 1945 – 1953	20
3. Politická perzekuce z trestněprávního hlediska.....	24
3.1 Vývoj trestněprávních předpisů v letech 1948-1953.....	24
3.1.1 Zákon na ochranu lidově demokratické republiky č. 231/1948 Sb.....	25
3.1.2 Trestní zákon č. 86/1950 Sb.....	26
3.2 Změny v justičním aparátu po roce 1948	27
3.2.1 Státní soud a Státní prokuratura	29
3.3 Vedení KSČ a ministerstva	31
3.3.1 Ministerstvo spravedlnosti	32
3.3.2 Ministerstvo vnitra a Ministerstvo národní bezpečnosti	33
3.3.3 Mimosoudní orgány s trestní pravomocí.....	34
4. Politická perzekuce z pohledu Státní bezpečnosti	37
4.1 Organizace státně bezpečnostních složek v letech 1945 – 1948.....	37
4.2 Státně bezpečnostní složky po roce 1948.....	40
4.3 Provokace, kontrolní sítě, agenti-spolupracovníci	43
4.4 Použití nezákonných vyšetřovacích metod	45
4.5 Krajszí velitelé StB Uherské Hradiště	47
4.5.1 Ludvík Hlavačka	48
4.5.2 Milan Moučka	51
4.5.3 Antonín Prokeš.....	54
4.6 Velitelé vyšetřování.....	56
4.6.1 František Jež, Josef Šobáň.....	56
4.6.2 Leopold Lovecký	57
4.7 Vybraní pracovníci KV StB Uherské Hradiště	59

4.7.1	Alois Grebeníček.....	59
4.7.2	Alois Čaň, Jan Mareček	61
4.7.3	Jaroslav Tureček.....	63
4.7.4	Vincenc Šimčák	65
4.7.5	... a další	66
5.	Vybrané případy obětí politických procesů	67
5.1	Proces s „protistátní“ skupinou Světlana.....	69
5.1.1	Rudolf Lenhard a spol.	70
5.1.2	Josef Matuš a spol.	73
5.1.3	Alois Šimara a spol.	75
5.1.4	Jaromír Vrba a spol.	78
5.1.5	Antonín Švarc a spol.	80
5.1.6	Josef Hlavinka a spol.	81
5.2	Hory Hostýnské.....	82
5.2.1	Miloslav Pospíšil a spol.	83
5.2.2	„Troják“: Rudolf Sacher a spol.	85
5.2.3	Ferdinand Perútka a spol.	86
5.2.4	Milan Mohyla a spol.	87
5.3	Josef Knoll a spol.	87
5.4	Proces s bratry Borýskovými	89
5.5	Politická perzekuce a rodiny obětí politických procesů	91
6.	Revize a rehabilitace	93
7.	Závěr	100
8.	Zusammenfassung	102
9.	Seznam zkratk	104
10.	Seznam pramenů a literatury	105
11.	Seznam obrázků	111
12.	Seznam tabulek	111
13.	Anotace	112
	Přílohy	113

1. Úvod

„Při závěrečné řeči dr. Horňanského bylo důstojné ticho. Jistě každý z přítomných si vzal k srdci jeho slova: 'Zdrtíme každého, my československý lid a justice, kdo by chtěl rušit u nás klid a pořádek a pokoušet se o nějaký zvrát.'“¹

Uvedená slova zazněla po vynesení rozsudku nad sedmadvaceti členy jedné z dílčích skupin protikomunistické organizace „Světлана“ v květnu 1950. Tito odsouzení tvořili pouze nepatrné procento z celkového počtu obětí politických procesů na jihovýchodní Moravě v zakladatelském období komunistického režimu. Politicky motivovaná perzekuce představovala jeden z opěrných pilířů komunistického režimu, který v prvních letech své existence tvrdě potlačoval jakékoli nesouhlasné projevy vůči režimu a působil na společnost vytvářením atmosféry strachu za pomoci sdělovacích prostředků.

Jedním z důvodů, proč jsem se rozhodla zabývat problematikou politické perzekuce, bylo mé zjištění, že představitelé generace, která si komunistický režim nepamatuje z osobní zkušenosti, často o existenci politických procesů nemají povědomí, přestože se odehrávaly na celém území tehdejší Československé republiky v poměrně nedávné minulosti.

K dalším důvodům patří skutečnost, že ačkoli v odborných publikacích je tematice politických procesů věnováno dostatečné množství pozornosti, tato pozornost je zaměřena především na velké „monstrprocesy“, kdežto procesy regionálního významu jsou do značné míry opomíjeny. Politicky motivované perzekuci na jihovýchodní Moravě bylo věnováno několik publikací. Přestože jejich autoři vycházeli ze studia archivních pramenů, nejsou tyto prameny přesně uvedeny a citovány. Jelikož pocházím ze Zlínského kraje, rozhodla jsem se zabývat politickými procesy v této oblasti. Domnívám se, že politické procesy, které se odehrály na území jihovýchodní Moravy, si zaslouží větší pozornost než zpracování v podobě beletristických prací několika nadšených badatelů.

Předkládaná práce si klade za cíl přiblížit politickou perzekuci na území jihovýchodní Moravy v letech 1948 – 1953, a to ze dvou pohledů: trestněprávního a státně bezpečnostního. Zjištěné skutečnosti budou doloženy na příkladu několika vybraných politických procesů s civilním obyvatelstvem. Termínem „jihovýchodní

¹ BĚTÍKOVÁ, M.: *Světлана očima pracujících žen*. In: Naše pravda (List KV KSČ v Gottwaldově), 20. května 1950, roč. VIII, č. 20, s. 3.

Morava“ je v této práci označována oblast východní a jihovýchodní části České republiky zahrnující okresy Vsetín, Zlín, Kroměříž a Uherské Hradiště, tedy území dnešního Zlínského kraje, který teritoriální rozlohou přibližně odpovídá Gottwaldovskému kraji existujícímu v letech 1949 – 1960.

Vlastní téma je zpracováno v pěti kapitolách. První kapitola zasazuje politickou perzekuci do širšího historického kontextu. V rámci kapitoly je přiblížen historicko-politický vývoj v Československu od skončení druhé světové války do smrti J. V. Stalina a K. Gottwalda v roce 1953; dále jsou nastíněny hlavní příčiny, které vedly k posílení pozic komunistické strany a k nástupu nového režimu. Na základě širších souvislostí je stručně reflektován také vývoj na jihovýchodě Moravy s přihlédnutím ke specifickým daného regionu.

Ve druhé kapitole je popsána politická perzekuce z trestněprávního pohledu. Jsou přiblíženy tehdejší zákonné předpisy, změny v justičním aparátu a vznik nových institucí a orgánů, které se na perzekuci obyvatelstva podílely. Stručně jsou představeni nejvyšší funkcionáři, jež působili na ministerstvech vnitra, spravedlnosti a národní bezpečnosti v zakladatelském období komunistického režimu.

Třetí kapitola je věnována problematice politické perzekuce ze státně bezpečnostního hlediska. Součástí této kapitoly je zachycení poválečného vývoje Sboru národní bezpečnosti (dále SNB), přiblížení prostředků a metod, které tajná policie využívala a které se neslučovaly ani s tehdejšími deformovanými socialistickými zákony a také několik životopisných medailonů představitelů Krajského velitelství Státní bezpečnosti (dále KV StB) v Uherském Hradišti. Informace o jednotlivých pracovnících, kteří působili v Uherském Hradišti ve sledovaném období, byly získány na základě analýzy archivních pramenů. Cílem této práce není detailní popsání vnitřních vztahů v pounorové Státní bezpečnosti (dále StB) ani posouzení podílu viny jednotlivých institucí a bezpečnostních orgánů, ale snaha poukázat na to, že i přes úsilí režimu o zachování formální zákonnosti byly předpisy a normy běžně přestupovány.

Obsahem čtvrté kapitoly je přiblížení několika konkrétních politických procesů. Protože je mimo rozsahové možnosti práce věnovat se podrobně všem procesům, které proběhly na území jihovýchodní Moravy v letech 1948 – 1953, bylo jako doklad využití politicky motivované perzekuce vybráno několik procesů s civilním obyvatelstvem, především s bývalými členy 1. československé partyzánské brigády Jana Žižky. Pozornost není věnována procesům s představiteli

různých církví² ani se členy zájmových organizací (např. křesťanské sportovní organizace Orel). Na základě analýzy pramenů je stručně popsána trestná činnost obviněných, trestné činy, za něž byli odsouzeni a výše trestů. Podrobnější informace jsou zpracovány v přehledových tabulkách zařazených mezi textové přílohy. Součástí čtvrté kapitoly je rovněž zachycení dopadů politické perzekuce na rodinné příslušníky odsouzených osob.

Pátá kapitola představuje snahu autorky stručně přiblížit pokusy o revizi procesů a následnou snahu o rehabilitaci bývalých politických vězňů na základě dostupných dohledaných archivních pramenů.

1.1 Prameny a literatura

Pramennou základnu pro tuto práci tvoří převážně materiály z Archivu bezpečnostních složek při Ústavu pro studium totalitních režimů (dále ABS), v menší míře prameny z Národního archivu (dále NA). Některé informace byly čerpány z osobních svědectví pamětníků (manželka a dva potomci bývalých politických vězňů). Při zpracování rozhovorů byly využity metody orální historie.

Nejvíce poznatků k obětem politické perzekuce bylo získáno z vyšetřovacích spisů jednotlivých skupin. Ty byly dohledány v oddělení operativních svazků a vyšetřovacích spisů ABS (badatelna Siwiecova), které spravuje a zpracovává mj. archiválie a dokumenty centrálních i územních útvarů Státní bezpečnosti. Jednalo se především o fond Vyšetřovací spisy - Brno (BN-V) a fond Vyšetřovací spisy - Ostrava (OV-V). Obsahem těchto fondů je svazková agenda vedená u Krajské správy ministerstva vnitra v Brně a Ostravě v letech 1948 – 1990. Součástí vyšetřovacích spisů byly zpravidla výsledkové protokoly jednotlivých osob vypracované StB, obžalovací spis, rozsudky vynesené senátem Státního soudu, protokoly o hlavním líčení (nebo jejich opisy), v některých případech také protokol o odvolacím líčení u Nejvyššího soudu a rehabilitační spisy z počátku sedmdesátých let 20. století. Při práci s těmito materiály bylo však nutné přihlédnout k tomu, že (zvláště v případě výpovědních protokolů) jde o prameny z období komunistické nadvlády, které vznikaly se záměrem popisované skutečnosti nikoli objektivně zachytit, ale spíše

² Řada z nich byla již pracována. Z poslední doby např. KÁŇA, Petr: *Události 50. let ve farnosti Nedašov, případ „Půček a spol.“* Nakladatelství Jiří Polách, Břeclav 2012. Dále také: BALÍK, Stanislav: *Církevní procesy v olomoucké arcidiecézi*. In: *Církevní procesy 50. let*. Karmelitánské nakladatelství Kostelní vydrů, 2002, s. 199-216.

zkreslit nebo dokumenty zfalšovat.³ Proto z nich byly čerpány především faktické údaje (jméno a příjmení obžalované/ho, datum narození, bydliště, důvod odsouzení, délka trestu odnětí svobody, vedlejší tresty apod.).

Další prameny k této práci byly vyhledány v oddělení archivních fondů Federálního ministerstva vnitra ABS (badatelna Na Struze). Jedná se především o fond 302 – Hlavní správa Vojenské kontrarozvědky⁴, fond 304 – Různé bezpečnostní spisy a fond 310 – Velitelství Státní bezpečnosti, z něhož byly použity materiály týkající se usnesení bezpečnostní komise ÚV KSČ a krajských pětik z roku 1950.

Pramenným východiskem části práce, která pojednává o politicky motivované perzekuci z hlediska státně bezpečnostního, se staly personální spisy vybraných pracovníků KV StB Gottwaldov (fond Personální spisy). Tyto materiály byly určeny pro vnitřní potřebu StB, proto je záměrné zkreslování skutečnosti méně pravděpodobné než v případě výslechových protokolů. Personální spis obsahuje zpravidla vstupní dotazník, kádrovou prověrku dotyčného pracovníka; seznam osob, se kterými se blíže stýkal před nastoupením k StB, záznamy o kázeňských odměnách a trestech, životopis sepsaný k datu vstupu do služeb StB a další dokumenty.

Při zkoumání nezákonných metod používaných tajnou policií, byly důležité informace dohledány ve fondu Inspekce ministra vnitra (A8), který obsahuje mj. spisy o prošetřování stížností na činnost a příslušníky StB a dodatečné výpovědi některých odsouzených osob.

Část pramenů k obětem politické perzekuce byla vyhledána ve 4. oddělení NA v Praze (Oddělení fondů státní správy z let 1945-1992), konkrétně z dosud nezpracovaného fondu 1041 - Správa sboru nápravné výchovy, který mj. obsahuje písemnosti vzniklé z činnosti vězeňských zařízení, osobní spisy vězňů propuštěných v letech 1946 – 1970, osobní spisy odsouzených k trestu smrti a osobní spisy rehabilitovaných v šedesátých letech. Jedná se však o fond, který dosud není uspořádán, a proto bylo jakékoli vyhledávání informací pro pracovníky NA obtížné a čekací doba na archiválie dlouhá. Z tohoto důvodu bylo pro účely této práce použito pouze malé množství pramenů z uvedeného fondu v porovnání s materiály získanými z ABS.

³ MÁLEK, Jiří: Prameny k dějinám třetího odboje. In: BABKA, Lukáš - VEBER Václav (ed.): *Za svobodu a demokracii III. Třetí (protikomunistický) odboj*. Evropské hnutí v ČR, Hradec Králové 2002, s. 33 – 44.

⁴ Prozatímní inventář k tomuto fondu se nachází na adrese: <http://www.abscr.cz/data/pdf/abs/inventar-302.pdf>

Problematickým bylo rovněž získávání informací o činnosti Státního soudu a Státní prokuratury v letech 1948 – 1952. Osobní údaje zaměstnanců těchto institucí archivy běžně nezpřístupňují, pouze ve výjimečných případech, vesměs na žádosti orgánů činných v trestním řízení. O činnosti pracovníků Státního soudu a Státní prokuratury se není možno informovat ani ze správní agendy Státního soudu a prokuratury. Důvodem je absence jakýchkoliv písemností tohoto typu u obou institucí. Kromě vlastních trestních spisů bylo vše skartováno. Z výše uvedených důvodů se nejvýznamnějším zdrojem informací o Státnímu soudu a Státní prokuratuře pro tuto práci staly archivní dokumenty o činnosti čs. justice vydané pracovníky Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu a NA v edici Sešity pod názvem „*Československá justice v letech 1948-1953 v dokumentech*“ (I. - III. díl).

K dalším knižním zdrojům patřily publikace JUDr. Jaroslava Pospíšila, jenž se zabýval zejména politickými procesy na území jihovýchodní Moravy. Řada údajů obsažených v jeho knihách psaných beletrizujícím stylem byla však později zpochybněna a na základě archivních pramenů vyvrácena.⁵ Proto se knihy JUDr. Pospíšila staly pouze vodítkem při získávání jmen osob, které byly v první polovině 50. let odsouzeny v rámci procesů na území současného Zlínského kraje. Významnějším zdrojem informací pro tuto práci (především pokud se jedná o tematiku „výroby“ politických procesů) se staly publikace historika z Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR Karla Kaplana. Další z prací Karla Kaplana byly využity při zpracování problematiky StB. Pro základní poznání územně správního vývoje bývalých politických okresů na území jihovýchodní Moravy posloužil VI., VII. a VIII. svazek Historického místopisu Moravy a Slezska 1848 – 1960.

Z internetových zdrojů byly využity studie pracovníků Ústavu pro studium totalitních režimů, kteří na základě archivních pramenů vypracovali životopisné medailony popravených z politických důvodů. Jednalo se o práce Petra Malloty (skupina Světlana) a Markéty Doležalové (skupina Hory Hostýnské).

Dokreslení obrazu doby bylo možné díky článkům z deníku *Rudé právo* a regionálního týdeníku KV KSČ v Gottwaldově *Naše pravda*.

⁵ K tomuto tématu byly vytvořeny i webové stránky dostupné z: <http://www.hyenyvakci.cz/kritika.php>

2. Nástin politického vývoje v Československu po roce 1945

2.1 Československo jako satelit SSSR, posílení pozic komunistické strany

Po druhé světové válce došlo k výrazným změnám v uspořádání Evropy. Změnila se politická mapa světa i velmocenské vztahy. Do evropské politiky vstoupily dvě nové velmoci, Spojené státy a Sovětský svaz (Svaz sovětských socialistických republik, dále SSSR). Během prvních poválečných let došlo k vytvoření dvou protichůdných bloků – sovětského a západního.⁶ Nově vzniklá mezinárodněpolitická situace se výrazně projevila na vývoji v poválečném Československu (dále ČSR). Vítězství států protihitlerovské koalice nad Německem totiž znamenalo vstup SSSR do středoevropského prostoru, který byl donedávna jednou z domén francouzských a britských zájmů v Evropě.⁷ To vytvářelo podmínky pro změnu politického charakteru ČSR. Významnou roli při formování poválečného ČSR sehrála také skutečnost, že se v oblasti střední Evropy při osvobozovacích bojích setkala armáda sovětská a armády západní, což vedlo k rozdělení tohoto území. Větší část států ve středoevropském prostoru, včetně ČSR, připadla do sovětské sféry vlivu⁸. Sovětští politici začali v Evropě budovat pevně organizovaný mocenský blok, řízený z jednoho centra – z Moskvy. Základní podmínkou existence takového bloku bylo nastolení komunistického režimu ve všech státech, se kterými sovětská politika počítala, tedy i v ČSR.⁹

Československo se už během druhé světové války začalo stále více přiklánět k SSSR. Již v roce 1943¹⁰ byla uzavřena smlouva mezi ČSR a SSSR o vzájemné pomoci, přátelství a poválečné spolupráci. Jednalo se o první smlouvu tohoto druhu uzavřenou mezi SSSR a jednou ze zemí budoucího sovětského bloku. Již v průběhu

⁶ KAPLAN, Karel: *Československo v letech 1945 – 1948. 1. část.* (dále jen *Československo v letech 1945-1948*). Praha 1991, s. 5.

⁷ Francie a Velká Británie byly válkou natolik oslabeny, že nemohly spoluurčovat osud kontinentu ve stejné míře jako před vypuknutím válečného konfliktu. Srov. KOCIAN, Jiří: *Poválečný vývoj v Československu 1945 – 1948*. Praha 1993, s. 2.

⁸ Již na Jaltské konferenci prosadil Stalin i přes zjevný odpor Churchilla rozdělení sféry vlivu v Evropě. Západní mocnosti obávající se vojenské síly SSSR přistoupily na Stalinovy požadavky a tak prakticky obětovaly střední Evropu včetně Československa. Srov. Totalita.cz. *Čsl. společnost v letech 1945-1948. Historické příčiny změn.* [online]. c1999-2012. [cit. 2012-11-07]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/45-48/45-48_01.php

⁹ KAPLAN, Karel: *Pět kapitol o únoru* (dále jen *Pět kapitol*). Brno 1997, s. 196-197.

¹⁰ Dne 12. prosince 1943. Již předtím (po svém vstupu do války) uznal SSSR československou vládu v Londýně, Edvarda Beneše jako hlavu státu a ČSR v předmnichovských hranicích (tzn., že odmítl Mnichov se všemi důsledky).

druhé světové války zavládly v ČSR všeobecné sovětofilské a rusofilské nálady, které se ještě vystupňovaly při osvobození větší části země Rudou armádou. Přispěl k tomu také fakt, že po druhé světové válce nebylo obnoveno plnohodnotné češství - český nacionalismus byl silně potlačen. Češství se po válce projevovalo často v symbióze se slovanstvím či třídním rusofilstvím.¹¹ V důsledku toho československé obyvatelstvo bezprostředně po válce oslavovalo a idealizovalo nejen ruské osvoboditele, ale také celý Sovětský svaz. Dalším důvodem, proč poválečné ČSR inklinovalo k SSSR, byla neangažovanost tohoto státu na mnichovském paktu. Poválečné uspořádání ČSR vycházelo z politiky odčinění Mnichova¹², jejíž hlavní zásadou byla orientace na přátelství a spojení se SSSR jako zabezpečení proti případné německé hrozbě. Bezprostředně po válce také Československo upustilo od své dřívější zahraničněpolitické iniciativy ve střední Evropě. Svou aktivitu zaměřilo na vyřešení poměrů mezi Čechy a Slováky, otázku národnostních menšin a prosazení územních nároků státu. To bylo jedním z důvodů, proč představitelé poválečného ČSR respektovali pozice SSSR ve střední Evropě.

Sílicí orientace Československa na SSSR vedla k postupnému posilování pozic komunistické strany. Během války vytvořili čs. komunisté v čele s Klementem Gottwaldem exilové centrum v Moskvě. Členové komunistického vedení byli ideově spřízněni se sovětskou politikou. Jejich poslušnost a podřízenost Moskvě se udržovala i po zrušení kominterny¹³. Zatímco zpočátku byla hlavním reprezentantem čs. zájmů londýnská exilová reprezentace, koncem války začala vzrůstat autorita Moskvy. Postavení komunistů v exilu i v domácím odboji se upevnilo taktéž v souvislosti s bojem sovětských vojsk na Slovensku a v českých zemích.

Komunisté se stali hlavní hnací silou při jednání o poválečném uspořádání ČSR¹⁴. Předložili návrh na uspořádání první poválečné vlády a návrh vládního programu, který byl schválen 5. dubna 1945 v Košicích. Uskutečnění Košického vládního programu položilo základ novému, lidově demokratickému režimu. Jedním

¹¹ RATAJ, Jan: *Komunistické Československo I, 1948-1960*. Plzeň 1995, s. 11.

¹² V září 1938 na sjezdu v Mnichově rozhodli představitelé Německa, Itálie, Velké Británie a Francie o ztrátě části čs. území bez vědomí čs. zahraničněpolitické reprezentace. Toto rozhodnutí bylo čs. obyvatelstvem pocíťováno jako zrada ze strany dosavadních západních spojenců (Velké Británie a Francie) a jako národní tragédie.

¹³ Komunistická internacionála (Třetí internacionála). Jednalo se o mezinárodní komunistickou organizaci založenou v Moskvě roku 1919. Rozpuštěna byla roku 1943.

¹⁴ V dubnu 1945 podala londýnská exilová garnitura (na základě požadavku komunistů) demisi. Následně proběhla v Moskvě jednání obou exilových táborů.

z jeho hlavních rysů se stala nová stranicko-politická struktura. Byla vytvořena vládní koalice¹⁵, tzv. Národní fronta (dále NF), v níž se spojily čtyři politické strany české (lidová, sociálně demokratická, národně socialistická a komunistická) a dvě slovenské (demokratická a komunistická)¹⁶. NF měla takové postavení, že lze hovořit o jejím mocenském monopolu.¹⁷ Určovala linii státní politiky, rozhodovala o hlavních sporných politických a mocenských otázkách, mj. měla právo rozhodovat i o vzniku nových stran. Tím byla vyloučena existence legální opozice, což odporovalo principům demokratického vládnutí.

O vedoucí pozici v NF usilovali komunisté, a také si ji vynutili a udrželi. Již v letech 1945 – 1948 se připravovali na převzetí moci¹⁸. Před únorem 1948 byla KSČ nejpočetnější čs. politickou stranou. Měla 1,5 milionu organizovaných členů, zatímco národních socialistů bylo 580 000, sociálních demokratů 380 000 a lidovců 370 000.¹⁹

2.1.1 Parlamentní volby v roce 1946 a jejich důsledky

Dne 26. května 1946 proběhly volby do Ústavodárného Národního shromáždění (dále ÚNS). V celostátním měřítku vyšli vítězně komunisté s 37,94 % voličů a se 114 poslanci, následovali národní socialisté s 18,29 % a 55 mandáty. Rozdíl mezi první a druhou stranou byl velmi výrazný. Činil téměř milion hlasů (národní socialisté dostali téměř o 41 % hlasů méně). Třetí příčku ve volbách obsadili lidovci, po nich následovali demokraté (slovenská demokratická strana), sociální demokraté a Strana práce (tj. slovenská sociální demokracie) a Strana slobody (podrobněji viz Graf č. 1).

¹⁵ Důsledkem Mnichova 1938 byl mj. také požadavek redukce politických stran (během války vzrostl odpor obyvatelstva k předválečnému přebujelému stranictví).

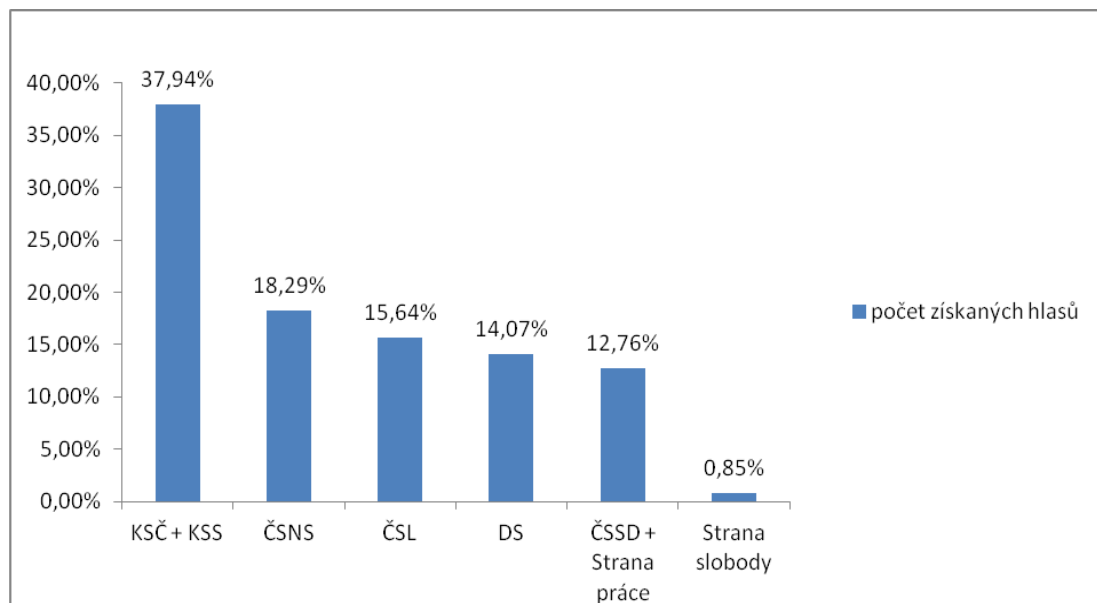
¹⁶ Předválečné pravicové strany nesměly být obnoveny. Šlo především o českou agrární a slovenskou ľudovou stranu.

¹⁷ Srov. KAPLAN, Karel: *Československo v letech 1945-1948*, s. 29.

¹⁸ Jedním ze způsobů byla infiltrace komunistů do ostatních politických stran. Nejprve byla vytvořena poměrně rozsáhlá síť důvěrníků a informátorů, často tajných členů KSČ, působících v ostatních stranách NF na nejrůznějších postech. Informátory řídil Evidenční odbor ÚV KSČ, který vznikl v roce 1946 z podnětu Rudolfa Slánského. Od druhé poloviny roku 1947 se komunisté soustředili především na zakládání levicových frakcí uvnitř ostatních stran NF. V rozhodujících okamžicích měly tyto frakce jasně podpořit politiku KSČ a aktivně se účastnit státního převratu. Srov. KAPLAN, Karel: *Pět kapitol*, s. 11-26, dále též Totalita.cz. *Únor 1948. Dlouhodobá příprava komunistů na převzetí moci*. [online]. c2012. [cit. 2012-11-08]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/1948/1948_01.php

¹⁹ RATAJ, Jan: *c.d.*, s. 9.

Obr. č. 1: Výsledky parlamentních voleb v ČSR v roce 1946 (celostátní měřítko)

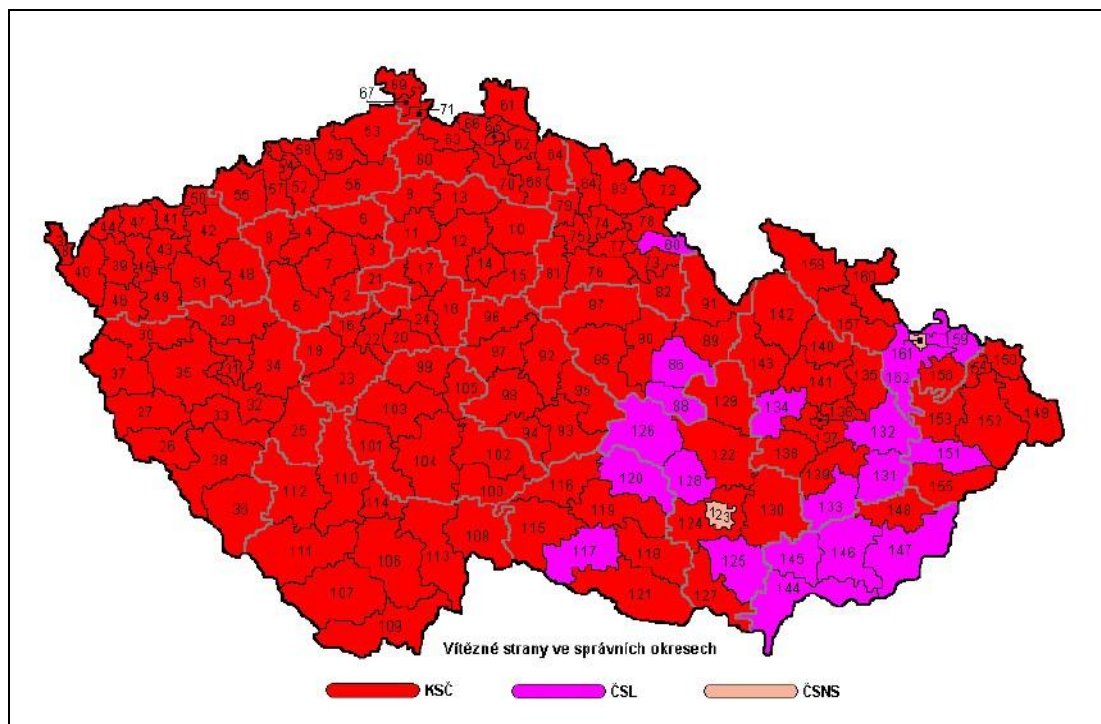
Zdroj: upraveno podle²⁰

Vítězní komunisté byli nejsilnější stranou nejen v Čechách, ale také na Moravě, kde získali 34,46 % hlasů (druhá lidová strana získala 27,57 % hlasů). Ze 156 volebních okresů nezvítězili komunisté pouze v devatenácti, z toho v osmnácti byla první lidová strana, především na Moravě (viz Obr. 1). Příčinou tak výrazného úspěchu byla osobní agitace funkcionářů a členů strany. Mnoho příznivců získala KSČ po válce rovněž díky srozumitelně formulovanému národnímu programu obnovy národního hospodářství. KSČ prospělo také to, že na rozdíl od jiných stran nebyla spojována s kolaborantstvím a Mnichovem. Základem vedení KSČ zůstali členové předválečného politického byra²¹.

²⁰ KAPLAN, Karel: *Československo v letech 1945 – 1948*, s. 48.

²¹ Předsedou byl Klement Gottwald, generálním tajemníkem Rudolf Slánský, dalšími vlivnými členy vedení Václav Kopecký, Antonín Zápotocký, Jaromír Dolanský, Viliam Široký, Julius Ďuriš.

Obr. č. 2: Volby do Ústavodárneho Národního shromáždění 1946

Zdroj: upraveno podle²²

Ve vládě jmenované dne 2. července 1946 měli komunisté celkem devět členů – čeští sedm a slovenští dva (z celkového počtu 26²³). Předsedou vlády se stal Klement Gottwald. Vznikla tak první vláda v dějinách ČSR, v jejímž čele stál komunista. Při rozdělování ministerských postů obsadili komunisté celkem šest resortů: ministerstvo vnitra (Václav Nosek), informací (Václav Kopecký), financí (Jaromír Dolanský), vnitřního obchodu (Antonín Zmrhal, od 3. 12. 1947 Alexej Čepička), zemědělství (Július Ďuriš), ochrany práce a sociální péče (Zdeněk Nejedlý). Další z komunistických představitelů, Viliam Široký, působil jako místopředseda vlády a Vladimír Clementis jako státní tajemník na ministerstvu zahraničních věcí. Komunisté získali převahu také v nových, zejména nižších orgánech moci. Z jejich řad vzešli předsedové obou zemských a téměř všech okresních národních výborů v českých zemích.²⁴ Obsadili také klíčová místa ve společenských organizacích, parlamentu a masmédiích.

²² Český statistický úřad. *Volby do ústavodárneho Národního shromáždění 1946* [online]. c2012. [cit. 2012-11-04]. Dostupné z:

http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/volby_do_ustavodarneho_narodniho_shromazdeni_1946

²³ Národní socialisté, lidovci a demokraté po čtyřech, sociální demokraté dva. Dva byli bez politické příslušnosti.

²⁴ KOCIAN, Jiří: *c. d.*, s. 42.

Dne 11. července 1946 schválilo ÚNS vládní program nazývaný budovatelský²⁵. Návrh programu předložili komunisté a sestával ze sedmi částí. V části šesté, která se týkala zahraniční politiky, bylo mj. proklamováno, že tato se opírá o trvalé spojenectví a všestrannou spolupráci se SSSR.²⁶

2.1.2 Krizový rok 1947

Přes počáteční snahu o spolupráci se postupně mezi jednotlivými stranami NF začaly objevovat rozpory, které na podzim roku 1947 vyústily v politickou krizi. Ta byla spojena s prvními náznaky krize ekonomické. K jejímu vzniku přispělo sucho, které v létě 1947 postihlo střední Evropu. Pokles úrody v ČSR byl velmi citelný, na podzim 1947 nebylo zajištěno plynulé zásobování základními potravinami.²⁷ Rostla nespokojenost všech vrstev obyvatelstva. Představitelé nekomunistických stran kritizovali zemědělskou politiku KSČ, velký konflikt vznikl ze sporu o milionářskou daň²⁸. Další spornou otázkou byl tzv. Marshallův plán. Americký ministr Marshall vystoupil s plánem pomoci válkou zničené Evropě. Na konci června 1947 proběhla v Paříži jednání sovětského ministra zahraničí, V. Molotova, s ministry zahraničí Francie a Velké Británie. Již 2. července však Molotov jednání opustil s tím, že se SSSR plánu nezúčastní, protože plánovaná pomoc měla plynout mimo jiné i do západních okupačních zón Německa.²⁹ Rudé právo z 5. července 1947 v souvislosti s touto událostí informovalo: „*Plán západního bloku počítá se silným západním Německem jako nástrojem protisovětské politiky. To je nebezpečná cesta a Molotov před ní právem varoval.*“³⁰ Přesto čs. delegace v čele s Janem Masarykem nejprve pozvání na pařížskou konferenci o Marshallově plánu přijala. Situace se změnila až poté, kdy představitelé čs. vlády odcestovali do Moskvy, aby zde projednali politické záležitosti. Stalin označil Marshallův plán za čin namířený proti SSSR a podívoval se nad tím, že se pražská vláda před rozhodnutím nezeptala na názor Moskvy, jak to učinily ostatní země sovětského

²⁵ Budovatelský program třetí vlády Národní fronty Čechů a Slováků.

²⁶ VLČEK, Eduard: *Poválečná obnova ČSR a její státoprávní stabilizace*. Brno, 1993, s. 97.

²⁷ KAPLAN, Karel: *Československo v letech 1945 – 1948*, Praha 1991, s. 62.

²⁸ Ministři nekomunistických stran odmítli návrh J. Ďuriše a J. Dolanského na zdanění milionářů. Cílem kampaně kolem této dávky bylo také vyvolat rozkol uvnitř nekomunistických stran a vytvořit uvnitř nich tzv. levicovou opozici. Tento cíl se však splnil pouze částečně. Srov. Totalita.cz. *Čsl. společnost v letech 1945-1948. Zápas demokratických sil s komunisty*. [online]. c2012. [cit. 2012-11-08]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/45-48/45-48_04.php

²⁹ Totalita.cz. *Marshallův plán* [online]. c1999-2012. [cit. 2012-11-04]. Dostupné z: <http://www.totalita.cz/vysvetlivky/marshall.php>

³⁰ GALUŠKA, Miroslav: *Pařížské rozladění*. In: Rudé právo, 5. 7. 1947, roč. 27, č. 156, s. 2.

bloku.³¹ Na základě této návštěvy byla po bouřlivých jednáních účast čs. vlády na pařížské konferenci, a tím i na Marshallově plánu, odvolána.

V září 1947 se ve Varšavě konala ustavující schůze Informačního byra³² devíti evropských komunistických stran³³. Vznik Informbyra bývá považován za první krok k přeměně sovětské sféry vlivu v mocenský blok. Na této schůzi byl vyhlášen ofenzivní kurs na vytlačení USA z Evropy.³⁴ Čs. komunisté byli kritizováni zejména za dosavadní prosazování parlamentní, demokratické a národní cesty k socialismu a za měkký, nedostatečně třídní postoj v zápase o monopol moci. Byli vyzváni k přechodu k novým variantám boje strany za monopol moci. Nová taktika kladla důraz na použití mocenských prostředků a potlačením dosavadní orientace na vítězství v parlamentních volbách.³⁵ Spory ve vládě se nadále zostřovaly, jejich předmětem se stávaly také otázky kolem Bezpečnosti a záležitosti zdánlivě nedůležité. Propast mezi nekomunistickými stranami a KSČ se stále zvětšovala. Vše směřovalo ke státnímu převratu.

2.2 Zakladatelské období komunistického režimu

V únoru 1948 byl přechod ČSR ze sovětské sféry vlivu do jeho mocenského bloku dovršen. Během velmi krátké doby došlo k zásadním přeměnám všech oblastí společenského dění, které zasáhly do života všech občanů. Byla otevřena cesta ke komunistickému režimu se všemi jeho důsledky. Vládní rozpory přerostly 20. února 1948 v otevřenou a veřejnou krizi. Ministři nekomunistických stran reagovali na politický vývoj v zemi a krizi NF podáním demise.³⁶ Dnem zániku čs. pluralitní demokracie se stal 25. únor 1948. Toho dne prezident Beneš demisi nekomunistických ministrů přijal a doplnil vládu podle návrhu jejího předsedy

³¹ KAPLAN, Karel: *Československo v letech 1945 – 1948*, s. 85.

³² Tato mezinárodní organizace evropského komunistického hnutí velice zapůsobila na politiku československých komunistů. Vznik Informbyra (též Kominformy) byl součástí úsilí Moskvy organizovat mocenský blok pomocí přímého podřízení komunistických stran a jejich prostřednictvím zasahovat do politického života států. Srov. KOCIAN, Jiří: *c. d.*, s. 61.

³³ SSSR, Jugoslávie, Polsko, ČSR, Bulharsko, Maďarsko, Rumunsko, Itálie a Francie.

³⁴ RATAJ, Jan: *c. d.*, s. 6.

³⁵ KOCIAN, Jiří: *c. d.*, s. 61.

³⁶ Ministr vnitra V. Nosek prosadil personální změny v SNB (vyměnil několik velitelů SNB na úrovni okresů a krajů a na jejich místo dosadil komunisty). Na protest proti tomu podali národně-socialističtí, lidovečtí a demokratičtí ministři demisi. Očekávali, že se k nim přidají i nestraníci. K tomu ale nedošlo. ... Z pětadvaceti členů vlády nakonec odstoupilo pouze dvanáct ministrů. Komunisté využili nastalé situace a začali organizovat nátlakové akce za přijetí demise. V důsledku pasivity nekomunistické opozice se podařilo komunistům získat v únoru 1948 podporu velké části obyvatel a vyvolat dojem, že většina výsledků politického konfliktu přijímá. Srov. např. KAPLAN, Karel: *Pět kapitol*, s. 335. Dále též KAPLAN, Karel: *Československo v letech 1945 – 1948*, s. 153.

K. Gottwalda. Novou vládu vytvořilo 11 komunistů, 4 sociální demokraté, 2 nestraníci, 2 lidovci, 2 socialisté, 1 demokrat a 1 příslušník strany slobody. Šlo již o vládu uznávající vedoucí úlohu KSČ.³⁷

2.2.1 Upevňování režimu a politická perzekuce

Po schválení Gottwaldovy vlády prezidentem republiky bylo v březnu 1948 přijato programové prohlášení nové vlády. V dubnu 1948 rozhodl Ústřední výbor Komunistické strany Československa (dále ÚV KSČ) o uspořádání voleb na základě jednotné kandidátky NF. Volby proběhly v rozporu demokratickými principy. Voliči si mohli vybrat jen mezi dvěma možnostmi: jednotnou kandidátkou NF a bílým lístkem; jednotlivé politické strany volit nemohli.³⁸ Kolem 25 – 30 % voličů dalo na vědomí svůj nesouhlas s režimem.³⁹ Nejvíce bílých lístků bylo odevzdáno v oblastech se silným vlivem katolické církve.⁴⁰

Krátce po volbách abdikoval prezident Beneš. Novým prezidentem byl zvolen dosavadní předseda vlády K. Gottwald. Ten také podepsal ústavu⁴¹, která do té doby nemohla (kvůli Benešovu nesouhlasu) vstoupit v platnost. Nástupem K. Gottwalda do funkce prezidenta zanikla nestranickost prezidenta republiky, neboť Gottwald i nadále vykonával funkci předsedy KSČ. Do čela vlády nastoupil Antonín Zápotocký. Začalo budování základů socialismu. Byly zpřetrhány kulturní, politické i ekonomické vazby se Západem⁴², nekomunistické strany byly postupně likvidovány, probíhaly čistky od „reakce“, tj. od osob s jiným názorem než komunistickým; občanská a politická práva občanů byla citelně potlačena⁴³, tradiční

³⁷ RATAJ, Jan: *c. d.*, s. 13.

³⁸ KAPLAN, Karel: *Československo v letech 1948-1953. 2. část.* (dále jen *Československo v letech 1948-1953*). Praha 1991, s. 41.

³⁹ Skutečný počet bílých lístků byl komunisty záměrně snížen na zhruba 10 %. Srov. Totalita.cz. *Únor 1948. Události po únoru 1948.* [online]. c2012. [cit. 2012-11-24]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/1948/1948_04.php

⁴⁰ KAPLAN, Karel: *Československo v letech 1948-1953*, s. 42.

⁴¹ Ústava 9. května.

⁴² Československo pod vlivem SSSR dobrovolně vystoupilo z více než padesáti mezinárodních institucí, umrtvilo diplomatické a kulturní styky se západoevropskými státy a USA. Silně omezilo hospodářskou spolupráci a obchodní dohody. Srov. KAPLAN, Karel: *Zakladatelské období komunistického režimu 1948-1953*. In: Slovníková příručka k československým dějinám 1948-1989. Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd české republiky 2006, s. 1.

⁴³ Některé předpisy a opatření, které omezily nebo zrušily občanská a politická práva: spolkovací právo garantované ústavou komunisté fakticky zlikvidovali. Zákon z roku 1951 dovršil redukci více než 40 000 zájmových organizací, spolků a sdružení na desetinu. Místo nich se povinně ustavily jednotné společenské organizace (odborové, tělovýchovné, mládežnické, ženské aj.), plně podřízené přímo nebo prostřednictvím NF komunistickým institucím. Srov. KAPLAN, Karel – PALEČEK, Pavel: *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. 2. vydání, Brno 2008, s. 20.

dělba a kontrola moci zrušena. Vláda jako celek ani jednotliví ministři nebyli odpovědní parlamentu, ale pouze ÚV KSČ. Volby do parlamentu a národních výborů probíhaly na základě jednotné kandidátky NF způsobem, který občany de facto zbavoval volebního práva. Jedinou možností vzdoru bylo nezvolení kandidátky nebo neúčast.⁴⁴

Důležitým rysem nastoleného režimu byla centralizace moci. Rozhodování o důležitých záležitostech se přesouvalo na úzké skupiny funkcionářů. Ve struktuře komunistického vedení se největší díl moci koncentroval v politickém sekretariátu ÚV KSČ a v různých komisích. Obdobně tomu bylo ve vládě, kde se rozhodujícím útvarem stalo předsednictvo, a rovněž v parlamentě. Od 1. ledna 1949 došlo ke změně administrativně-správní organizace. Zanikly zemské národní výbory a nahradilo je krajské zřízení. Centrálním úřadům a institucím zůstaly stále velké rozhodovací pravomoci. Rozsah pravomocí nižších orgánů státní moci, národních výborů, byl nadřízenými institucemi omezen.⁴⁵

Jednou z podmínek existence komunistického režimu se stala politicky motivovaná perzekuce. V zakladatelském období komunistického režimu měly procesy nejen zúčtovat se skutečnými, předpokládanými nebo vymyšlenými odpůrci a nepřáteli, ale plnily ještě jednu funkci – „politicky vychovávaly masy“. Jejich prostřednictvím měli občané poznávat „odpornou tvář“ a počínání nepřátel režimu a škůdců hospodářství.⁴⁶ První proces proběhl po zavraždění vedoucího činitele KSČ Augustina Schramma v květnu 1948.⁴⁷ V roce 1949 proběhlo u Státního soudu 90 a v příštím roce už 135 procesů s naorganizovanou veřejností, v roce 1951 se u okresních soudů konalo 1727 veřejných procesů se zvýšenou publicitou. K největším procesům (tzv. „monstrprocesům“) patřil proces s Miladou Horákovou a spol. zahájený v červnu 1950, který odstartoval desítky procesů dalších. Důležitým mezníkem byl rok 1951, kdy vyvrcholilo hledání „nepřítele ve vlastních řadách“. Výsledkem byl následný „monstrproces“ s vedením protistátního spikleneckého centra v čele s Rudolfem Slánským. Velké politické procesy byly jen špičkou ledovce masových perzekucí.⁴⁸

⁴⁴ KAPLAN, Karel – PALEČEK, Pavel: *c. d.*, s. 20.

⁴⁵ KAPLAN, Karel: *Československo v letech 1948-1953*, s. 45.

⁴⁶ KAPLAN, Karel – PALEČEK, Pavel: *c. d.*, s. 42.

⁴⁷ Tamtéž, s. 57.

⁴⁸ BAŇOUCH, Hynek: *Metody, motivy a cíle*, s. 270.

V březnu 1953 zemřel Stalin a zanedlouho po něm i K. Gottwald. Novým čs. prezidentem se stal A. Zápotocký. V následujících měsících byly státy východního bloku, tedy i ČSR, zasaženy první společenskou krizí. Vizi o rychlém vybudování socialismu se nedařilo naplnit, projevovala se frustrace obyvatelstva. Konec zakladatelského období komunistického režimu je spojen s rokem 1954. Tehdy skončila éra veřejných monstrprocesů a objevovala se stále sílicí kritika dosavadní činnosti StB a rovněž požadavky revize procesů, ke které vedení KSČ přistoupilo v roce 1955.⁴⁹

2.3 Jihovýchodní Morava v letech 1945 – 1953

V letech 1945 – 1948 se na území jihovýchodní Moravy nacházelo pět politických⁵⁰ a dvanáct soudních⁵¹ okresů. K 1. lednu 1949 došlo k vytvoření nového administrativně správního uspořádání republiky a vzniku krajů⁵² řízených krajskými národními výbory. Oblast jihovýchodní Moravy se stala součástí kraje Gottwaldovského, který sestával z okresů Gottwaldov, Holešov, Kroměříž, Uherské Hradiště, Uherský Brod, Veselí nad Moravou, Hodonín, Kyjov, Valašské Meziříčí, Valašské Klobouky a Vsetín⁵³. Krajským městem se stal Zlín (přejmenovaný na počest tehdejšího prezidenta na Gottwaldov).

Moravskoslovenské pomezí se po druhé světové válce vyznačovalo převážně zemědělským charakterem a vysokým podílem vesnického obyvatelstva. Prakticky dvě třetiny obyvatel okresu Zlín po roce 1945 žily a pracovaly na venkově.⁵⁴ V letech 1945 – 1947 odešla z území jihovýchodní Moravy poměrně značná část obyvatelstva, aby kolonizovala pohraniční oblasti po odsunu Němců. Z území pozdějšího Gottwaldovského kraje odešlo celkem 18,3 % obyvatelstva

⁴⁹ KAPLAN, Karel: *Nebezpečná bezpečnost. Státní bezpečnost 1948-1956*. (dále jen *Nebezpečná bezpečnost*). Brno 1999, s. 35. Podrobněji kapitola č. 6 „Revize a rehabilitace“.

⁵⁰ Valašské Meziříčí, Zlín, Holešov, Uherské Hradiště a Uherský Brod.

⁵¹ Valašské Meziříčí, Rožnov pod Radhoštěm, Zlín (1913), Vizovice, Valašské Klobouky, Vsetín, Bystřice pod Hostýnem, Holešov, Kroměříž, Zdounky, Napajedla, Uherské Hradiště, Uherský Brod, Bojkovice (1905).

⁵² Zrušeny v roce 1960.

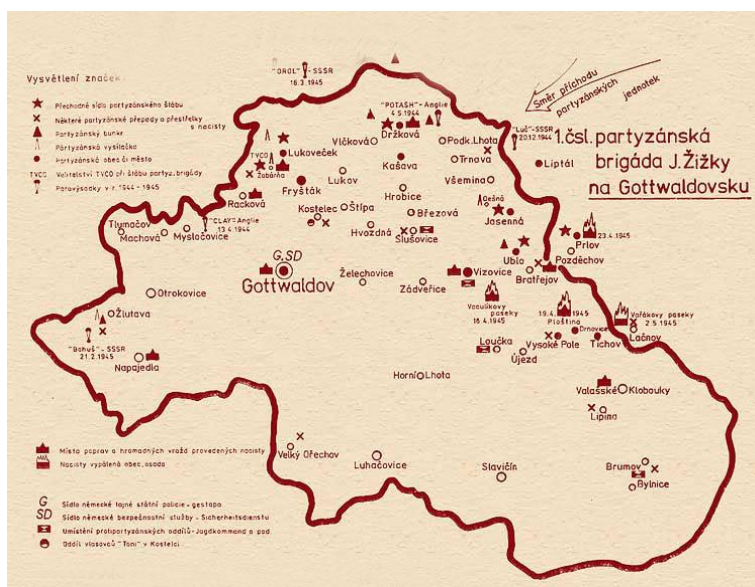
⁵³ POSPÍŠIL, Jaroslav: *Hyeny v akci. Vizovice*, 2003, s. 167., dále též MRÁČKOVÁ, Helena – POKLUDA, Zdeněk – RUSZELÁK, Josef: *Putování časem Zlínským krajem*. Zlínský kraj, Zlín 2010, s. 22-23.

⁵⁴ WICHEREK, Jaroslav: *Ekonomicko-sociální struktura Gottwaldovska v době realizace Košického vládního programu*. In: *Gottwaldovsko od minulosti k současnosti*. Okresní archiv v Gottwaldově, 1979, s. 43.

(86 900 osob).⁵⁵ Nejvíce z nich směřovalo na území východních Čech a severní Moravy a Slezska.

Konec války byl na jihovýchodě Moravy spojen s působením partyzánských oddílů. Na přelomu let 1944 – 1945 operovalo na tomto území několik partyzánských skupin. Nejsilnější partyzánskou jednotkou, která operovala na Vsetínsku, Zlínsku, Kroměřížsku, Rožnovsku i v oblasti Hostýnských a Vizovických vrchů, byla 1. československá partyzánská brigáda Jana Žižky z Trocnova. Právě z řad bývalých partyzánů pocházelo velké množství členů pozdějších „protistátních“ skupin a pozdějších obětí politických procesů⁵⁶. S působením partyzánských oddílů souviselo také vypálení několika východomoravských osad německou armádou v posledních válečných dnech⁵⁷.

Obr. č. 3: 1. čsl partyzánská brigáda J. Žižky na východní Moravě (zdroj⁵⁸)

⁵⁵ Nejvíce obyvatel odešlo z bývalého okresu Vsetín (25,9 %), Val. Meziříčí (22,0 %), Uh. Brod (18,2 %), Holešov (15,4 %), Gottwaldov (15,1 %), Kroměříž (14,2 %), Val. Klobouky (12,5 %) a Uherské Hradiště (11,1 %). Údaje čerpány z: WICHEREK, Jaroslav: *Ekonomicko-sociální struktura Gottwaldovska v době realizace Košického vládního programu*. In: *Gottwaldovsko od minulosti k současnosti*. Okresní archiv v Gottwaldově, 1979, s. 39-40. Autor vycházel ze Zpráv Státního úřadu statistického z roku 1953.

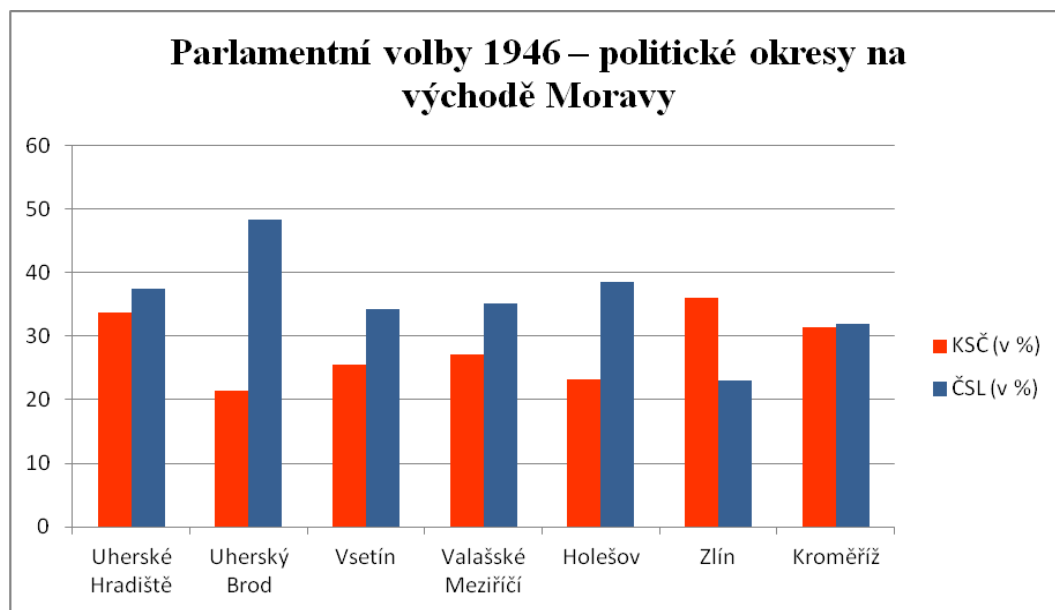
⁵⁶ Zejména proces s protistátní odbojovou skupinou Světлана. Srov. KAPLAN, Karel: *Nebezpečná bezpečnost*, s. 185.

⁵⁷ Dne 4. dubna 1945 byl vypálen Leskovec (Juříčkův mlýn) – 9 zastřelených osob, 19. dubna 1945 vypálena osada Ploština – 24 upálených, umučených a zastřelených osob, 21. duben 1945 vypáleny domy na Vizovických pasekách – 2 zastřelení pasekáři; 23. dubna 1945 vypálen Prlov (21 mrtvých) a umučeny 4 osoby na Vařákových pasekách – 21 upálených, zastřelených a oběšených osob a vypálení v Prlově, 4 umučené osoby na Vařákových pasekách; 1. května 1945 zastřeleno 7 osob (pro podporu partyzánů) ve vizovickém zámeckém parku. Srov. POSPÍŠIL, Jaroslav: *Hyeny*. Lípa Vizovice, 1996, s. 339.

⁵⁸ MACHÁŇ, Antonín: *Protifašistický odboj*. In: *Gottwaldovsko od minulosti k současnosti*. Okresní archiv v Gottwaldově, 1984, s. 98.

Pro oblast jihovýchodní Moravy byl (a dodnes je) charakteristický vysoký stupeň religiozity, přičemž nejvíce obyvatel se vždy hlásilo k římsko-katolickému vyznání. Primát v tomto směru mělo Valašskokloboucko⁵⁹. S tím souvisela tradičně pevná pozice lidové strany. V parlamentních volbách roku 1946 zvítězila Československá strana lidová (ČSL) v šesti ze sedmi politických okresů, které se rozkládají na území jihovýchodní Moravy. Druhou nejsilnější stranou byla KSČ. Největší rozdíl mezi první a druhou stranou byl zaznamenán v politickém okrese Uherský Brod⁶⁰, kde vítězná ČSL získala 48,25 % hlasů, zatímco druhá KSČ pouze 21,39 % hlasů. Výjimku na jihovýchodě Moravy představoval politický okres Zlín⁶¹, kde s výraznou převahou uspěla KSČ v porovnání s druhou ČSL (viz Obr. č. 4). Po únorovém převratu se silné náboženské cítění zdejšího obyvatelstva stalo jedním ze zdrojů odporu vůči komunistickému režimu, který jakékoli náboženské přesvědčení potlačoval.

Obr. č. 4: Volby r. 1946 - porovnání výsledků ČSL a KSČ v politických okresech na východě Moravy

Graf vytvořen podle⁶²

⁵⁹ K římskokatolickému vyznání se na Valašskokloboucku bezprostředně po roce 1945 hlásilo téměř 990 promile obyvatel. Srov. WICHEREK, Jaroslav: *Ekonomicko-sociální struktura Gottwaldovska v době realizace Košického vládního programu*. In: Gottwaldovsko od minulosti k současnosti. Okresní archiv v Gottwaldově, 1979, s. 42.

⁶⁰ Sestával se soudních okresů Valašské Klobouky, Bojkovice a Uherský Brod.

⁶¹ Nejprůmyslovější politický okres tvořený soudními okresy Zlín a Vizovice.

⁶² BARTOŠ, Josef – SCHULZ Jindřich – TRAPL, Miloš: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1948 – 1960*. Svazek 7. Profil Ostrava, 1980, s. 33, 89, 129 a 198; BARTOŠ, Josef – SCHULZ Jindřich – TRAPL, Miloš: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1948 – 1960*. Svazek 8. Profil Ostrava, 1982, s. 37 a 123; BARTOŠ, Josef – SCHULZ Jindřich – TRAPL, Miloš: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1948 – 1960*. Svazek 6. Profil Ostrava, 1978, s. 209. (Číselné údaje jednotlivých soudních okresů byly sečteny a přepočítány na okresy politické).

Pomalé pronikání komunistických myšlenek na jihovýchodě Moravy dokládaly rovněž výsledky voleb na jaře 1948. V počtu odevzdaných hlasů jednotné kandidátce NF se Zlínský kraj z celkového počtu šestnácti volebních krajů umístil na 15. místě. Nejvíce hlasů obdržela jednotná kandidátka NF v soudních okresech Napajedla (92 %), Zlín (90,5 %), Uherské Hradiště (86,3 %) a Kroměříž (84,3 %). Naopak nejméně v soudních okresech Valašské Klobouky (60,4 %), Rožnov pod Radhoštěm (61,9 %) a Vsetín (66,67 %).⁶³ Přelom čtyřicátých a padesátých let probíhal ve znamení kolektivizace v zemědělství (zakládání Jednotných zemědělských družstev) a šíření komunistické ideologie za pomoci sdělovacích prostředků.

⁶³ Údaje byly čerpány tamtéž.

3. Politická perzekuce z trestněprávního hlediska

V následující kapitole se zaměříme na trestněprávní pohled na politicky motivovanou perzekuci, zejména pak na mechanismus, který sloužil k „výrobě“ politických procesů. Cílem této kapitoly je přiblížit vývoj komunistických zákonů a komunistické justice a vznik nedemokratických represivních zákonů, které umožnily trestní postih širokých skupin obyvatelstva.

Komunistický režim po své konsolidaci začal dbát na „odívání svých praktik do obleku zákona“.⁶⁴ Široká veřejnost byla udržována v domnění, že se vše děje podle práva a legálně. Politická perzekuce byla předmětem zájmu nejvyšších stranických funkcionářů v celostátním a později i krajském měřítku, kteří u procesů většího významu předem rozhodovali o trestech smrti. Soudnictví ztratilo nezávislost a soudní senáty ve spolupráci se státní prokuraturou vynášely nepřiměřeně tvrdé rozsudky. Vše se odehrávalo za plné podpory stranických tiskových orgánů, s jejichž pomocí byla lidem podsouvána značně zkreslená, oficiální ideologií deformovaná skutečnost.

3.1 Vývoj trestněprávních předpisů v letech 1948-1953

Jedním z důležitých kroků, které umožnily prosazování komunistického monopolu moci a pronásledování odpůrců nového režimu, bylo přizpůsobení zákonodárství. V rámci tzv. právnícké dvouletky (1948-1950) se za účasti laiků, nominovaných KSČ, převáděly sovětské normy do československých poměrů.⁶⁵ Právo bylo deformováno a využito jako nástroj likvidace nepřátelských vrstev společnosti. V době nejtuzšího stalinismu byl v SSSR zákon vnímán jako vojenský rozkaz, o jehož smyslu se nediskutuje a člověk se mu má bez řečí podřídit. Toto pojetí zasáhlo i čs. trestní právo, které bylo zredukováno na logiku příkaz - zákaz, namísto logiky krajního prostředku, který nastoupí podpůrně tam, kde jiné nástroje selhaly. O trestnosti rozhodovala nebezpečnost osoby (tedy ne činu, ale osoby) pro společnost.⁶⁶

⁶⁴ BAŇOUC, Hynek: *Metody, motivy a cíle*, s. 269.

⁶⁵ NEDVĚDICKÝ, Kamil: *Komunistické právo proti třetímu odboji*. In: BUREŠ, Jan – VEBER Václav a kol.: *Třetí odboj. Kapitoly z dějin protikomunistické rezistence v Československu v padesátých letech 20. století*. Aleš Čeněk, Plzeň 2010, s. 264.

⁶⁶ BAŇOUC, Hynek: *Metody, motivy a cíle*, s. 266.

Ústavou 9. května⁶⁷ byla odstraněna dělba moci a zrušen ústavní soud. Velmi brzy po přijetí ústavy se začal měnit právní řád směrem k potlačování občanských práv. Došlo k deformaci soudnictví a zneužití trestního práva zejména k likvidaci osob označených za reakční a protistátní živly v zinscenovaných procesech.⁶⁸

V prvních měsících po únorovém převratu se komunistická justice v oblasti trestního práva ještě opírala o zákon na ochranu republiky z roku 1923⁶⁹. V říjnu 1948 došlo k jeho nahrazení zákonem č. 231/1948 Sb. na ochranu lidově demokratické republiky. Spolu s ním byl vydán zákon č. 247/1948 Sb. o táborech nucené práce (dále TNP). Také tento předpis otevíral rozsáhlé možnosti trestání politických odpůrců. Do TNP měly být umístěny osoby odsouzené dle zákona č. 231/1948 Sb.⁷⁰ Posledním významnějším legislativním předpisem, který vstoupil v platnost v námi sledovaném období, byl trestní zákon č. 86/1950 Sb. platný od 1. srpna 1950 do 31. prosince 1961.

3.1.1 Zákon na ochranu lidově demokratické republiky č. 231/1948 Sb.⁷¹

Na základě tohoto právního předpisu byly zavedeny trestné činy proti republice, které v československém právu nebyly dosud známé: velezrada, sdružování proti státu, pobuřování proti republice a hanobení republiky; trestné činy proti vnější bezpečnosti státu: vyzvědačství, vyzvědačství proti spojenci aj. Jednalo se o více než 40 skutkových podstat trestných činů proti státu, za jejichž spáchání hrozily většinou velmi přísné tresty. Občané ČSR mohli být stíháni jako „nepřátelé lidově demokratického režimu“ i za činnost v demokratických společnostech zcela legální. Navíc byly tímto zákonem zvýšeny trestní sazby někde až na trojnásobek

⁶⁷ Už při jejím přijímání se projevil jeden z důležitých projevů totalitního státu, a to jednomyslnost hlasování, neboť byla schválena v Národním shromáždění jednomyslně všemi přítomnými 246 poslanci. Srov. ŠIMÁČKOVÁ, Kateřina: Fiktivní nebo reálná ústava. In: BOBEK, M. – MOLEK, P. – ŠIMÍČEK, V. (eds.): *Komunistické právo v Československu. Kapitoly z dějin bezpráví*. Mezinárodní politologický ústav, Masarykova univerzita, Brno 2009, s. 129.

⁶⁸ GRÍVNOVÁ, P. - GRÍVNA, T.: *Trestní právo procesní*. In: BOBEK, M. - MOLEK, P. - ŠIMÍČEK, V. (eds.): *Komunistické právo v Československu. Kapitoly z dějin bezpráví*. Brno 2009, s. 582.

⁶⁹ Zákon č. 50/1923 Sb., na ochranu republiky.

⁷⁰ Navíc tento zákon poskytoval možnost obejít soudní sféru a odeslat nepřítele režimu do TNP bez rozsudku, pouze rozhodnutím tříčlenných komisí, jmenovaných krajskými národními výbory (§ 3 odst. 1 cit. zákona). Srov. NEDVĚDICKÝ, Kamil: *Komunistické právo proti třetímu odboji*. In: BUREŠ, Jan – VEBER Václav a kol.: *Třetí odboj. Kapitoly z dějin protikomunistické rezistence v Československu v padesátých letech 20. století*. Aleš Čeněk, Plzeň 2010, s. 265.

⁷¹ Dostupný z: <http://www.ustrcr.cz/data/pdf/projekty/usmrceni-hranice/dokumenty/zakon231-232-1948.pdf>

a pro celou řadu trestných činů byl zaveden trest smrti⁷². Tvrdost uvedené zákonné normy a možnost širokého využití trestu smrti, kdy stačí blíže nedefinovaná zvláště přitěžující okolnost⁷³ byla v době, oficiálně označované za mírovou, minimálně překvapující.⁷⁴

Zákon na ochranu lidově demokratické republiky sloužil jako nástroj masové politické perzekuce v prvních letech komunistické nadvlády. Z výkazu o činnosti Státního soudu oddělení Brno vyplývá, že v období od 1. ledna 1949 do 15. prosince 1949 bylo na základě tohoto zákona odsouzeno nejvíce lidí za velezradu (§ 1), dále za vyzvědačství (§ 5), sdružování proti státu (§ 2) a nepřekážení či neoznámení trestného činu (§ 35).⁷⁵ Platnost tohoto zákona skončila k 1. srpnu 1950. Platil sice pouhé dva roky, ale za tuto dobu přinesl neštěstí tisícům nevinných lidí i jejich rodinám.⁷⁶ Později byla právní úprava zákona č. 231/1948 Sb. s určitými změnami převzata do nového trestního zákona (č. 86/1950 Sb.).⁷⁷

3.1.2 Trestní zákon č. 86/1950 Sb.⁷⁸

V oblasti trestního práva platil na území České republiky až do roku 1950 trestní zákon o přečinech, zločinech a přestupcích z roku 1852⁷⁹ s řadou změn a doplnění. Příprava nového trestního zákona byla zahájena již v roce 1949, vznikal tedy v době studené války a masové politické perzekuce v ČSR. Zrušil a nahradil všechny dosud platné hmotně trestní předpisy, mj. zmiňovaný říšský trestní zákon

⁷² *Zatímco v zákoně č. 50/1923 Sb. byla trestem smrti ohrožena pouze kvalifikovaná vojenská zrada dle § 6/2, stanovil zákon č. 231/1948 Sb. tento trest za zločin: velezrady dle § 1/3, vyzvědačství dle § 5/2, vyzvědačství proti spojenci dle § 6, válečného škůdnictví dle § 10/1, válečné zrady dle § 11, útoku na život ústavních činitelů dle § 14 a tělesného poškození ústavních činitelů dle § 15/2. S výjimkou § 11, kde byl trest smrti alternativní k trestu na doživotí, byla u ostatních uvedených paragrafů sazba trestu smrti trestem jediným. Srov. FABČICOVÁ, Marta – VALIŠ, Zdeněk: *Státní prokuratura a Státní soud v dokumentech*. In: VOREL, Jaroslav, ŠIMÁNKOVÁ, Alena a kol.: *Československá justice v letech 1948–1953 v dokumentech*. Díl I. (dále jen *Československá justice I.*), ÚDV, Praha 2003, s. 15-16.*

⁷³ Např. § 1 odst. 3 písm. e) zák. č. 231/1948 Sb.: „Velezrada – smrtí bude viník potrestán, je-li tu jiná zvláště přitěžující okolnost.“

⁷⁴ NEDVĚDICKÝ, Kamil: *Komunistické právo proti třetímu odboji*. In: BUREŠ, Jan – VEBER Václav a kol.: *Třetí odboj. Kapitoly z dějin protikomunistické rezistence v Československu v padesátých letech 20. století*. Aleš Čeněk, Plzeň 2010, s. 264.

⁷⁵ VOREL, Jaroslav, ŠIMÁNKOVÁ, Alena a kol.: *Československá justice I*, s. 132.

⁷⁶ BAŇOUCH, Hynek: *Metody, motivy a cíle*, s. 285-286.

⁷⁷ GRIVNA, Tomáš: *Trestní právo hmotné*, s. 559.

⁷⁸ Dostupný na: <http://www.ustrcr.cz/data/pdf/projekty/usmrceni-hranice/dokumenty/zakon86-87-1950.pdf>; spolu s tímto zákonem byl vydán také zákon č. 87/1950 Sb., trestní řád.

⁷⁹ Zákon č. 117/1852 Sb. Za celé období trvání první republiky se nepodařilo přes velké kodifikační úsilí přijmout nové kodexy trestního práva, ať již hmotného nebo procesního. Řada trestněprávních norem byla obsažena ve zvláštních zákonech, např. v zákoně č. 50/1923 Sb., na ochranu republiky. Srov. GRIVNA, Tomáš: *Trestní právo hmotné*, s. 559.

z roku 1852 a zákon č. 231/1948 Sb., na nějž navázal tím, že přejal všechna jeho ustanovení. Došlo však k dílčím úpravám jednotlivých deliktů a zvýšení dosavadní trestní sazby. Účelem trestu podle tohoto předpisu bylo: „... a) zneškodnit nepřátele pracujícího lidu, b) zabránit pachateli v dalším páchání trestných činů a vychovávat ho k tomu, aby dodržoval pravidla socialistického soužití, c) působit výchovně na ostatní členy společnosti“⁸⁰.

Zákon sestával z pěti oddílů. První oddíl obsahoval trestné činy jako velezrada (§ 78), sdružování proti republice (§ 79, § 80), pobuřování proti republice (§ 81, § 82), sabotáž (§ 84, § 85). Z druhého oddílu lze zmínit např. trestný čin opuštění republiky (§ 95). Za řadu zmíněných trestných činů hrozil doživotní trest odnětí svobody nebo trest smrti.⁸¹ Soud mohl uložit absolutní trest v dvaceti pěti případech, přičemž u mnohých trestných činů byl trest smrti jedinou možnou sankcí bez jakékoli další alternativy.⁸² Podle trestního zákona z roku 1950 byla všeobecným a nezbytným znakem každého trestného činu jeho společenská nebezpečnost. Přitěžující okolností⁸³ bylo především nepřátelství k lidově demokratickému zřízení nebo ohrožení politických, vojenských či hospodářských zájmů republiky. Polehčující okolností mohl být pro pachatele předchozí řádný život pracujícího člověka⁸⁴.

3.2 Změny v justičním aparátu po roce 1948

Ovládnutí justice patřilo k jednomu z cílů komunistického režimu. Perzekuce velkého množství občanů byla umožněna díky provedení rozsáhlých změn v organizaci aparátu justice. K těm patřilo zejména ustavení Státního soudu a Státní prokuratury (viz samostatná podkapitola), zrušení instituce vyšetřujícího soudce⁸⁵

⁸⁰ Srov. § 17, odst. 1 trestního zák. č. 86/1950 Sb.

⁸¹ GŘIVNA, Tomáš: *Trestní právo hmotné* (dále jen *Trestní právo hmotné*), In: BOBEK, M. - MOLEK, P. - ŠIMÍČEK, V. (eds.): *Komunistické právo v Československu. Kapitoly z dějin bezpráví*. Masarykova univerzita Brno, 2009, s. 564.

⁸² VOREL, Jaroslav: *Trest smrti – minulost a současnost*. In: LIŠKA, Otakar a kol.: *Vykonané tresty smrti: Československo 1918–1989*. ÚDV, Praha 2000, s. 18.

⁸³ Srov. § 20 trestního zák. č. 86/1950 Sb.

⁸⁴ DVORÁKOVÁ, Jiřina: *Státní bezpečnost v letech 1945-1953*, s. 111.

⁸⁵ Tím došlo k odstranění kontroly justičních orgánů nad vyšetřováním. O roli vyšetřujícího soudce v trestním řízení se zmiňuje také zpráva tzv. Bayerovy komise z roku 1969: *Protože vyšetřující soudce prováděl vyšetřování nezávisle na orgánech vyhledávání a zaměřoval vyšetřování k objasnění všech skutečností rozhodných pro posouzení viny či nevin, byla zde určitá záruka, že bude podána obžaloba jen proti skutečnému pachateli. Objektivnost vyšetření byla dána též tím, že orgány bezpečnosti, Státního zastupitelství a vyšetřující soudci působili na sobě nezávisle*. Srov. VOREL, Jaroslav, ŠIMÁNKOVÁ, Alena a kol.: *Československá justice I*, s. 61-99.

a „zlidovění soudnictví“, které se projevilo jednak institucí smíšených senátů spojených se zapojením soudců z lidu⁸⁶, jednak rychlokurzy práva pro nové soudce.⁸⁷

Činnost justičních orgánů byla zcela závislá na závazných pokynech několika vedoucích pracovníků ministerstva spravedlnosti. Soudcovská nezávislost byla zlikvidována, o jmenování soudců rozhodovaly příslušné komunistické instituce. Mimo to docházelo ke vzniku zvláštních, mimosoudních orgánů s trestní pravomocí (bezpečnostní komise ÚV KSČ, krajské bezpečnostní pětky atd.). Změnila se rovněž úloha obhájců. Ti byli vybíráni na základě politických prověrek a ministerstvo spravedlnosti od nich vyžadovalo, aby prokazovali správnost žaloby. Skutečná obhajoba neexistovala, přednesené „obhajoby“ měly spíše charakter obžaloby.

Důsledkem února 1948 byly také personální čistky⁸⁸ v justičním aparátu. Soudci a právníci, kteří se nehlásili k marxismu, museli dříve či později opustit dosavadní pracoviště. Nahrazení byli loajálními stoupenci politiky komunistické strany. Zatímco odvolávání a propouštění justičních pracovníků bylo poměrně snadné, hledání kvalifikovaných a zároveň politicky spolehlivých právníků provázely značné obtíže. Ty měly být vyřešeny zřízením tzv. právnických škol pracujících (PŠP)⁸⁹. Jednalo se o právníké vzdělávání žáků pocházejících především z rodin dělníků a malých rolníků – komunistů. Studium na PŠP trvalo přibližně jeden rok. Absolventi⁹⁰ poté nastupovali na místa prokurátorů a soudců v okresech a krajích.

⁸⁶ Tato změna byla provedena zákonem č. 319/1948 Sb., o zlidovění soudnictví. Existence soudců z lidu byla dokonce zakotvena i v Ústavě Československé republiky přijaté dne 9. května 1948 (§ 140 odst. 3). Tito lidé bez patřičných znalostí a předpokladů (mnoho z nich absolvovalo ... pouze jednorocí právníkou školu pracujících) byli postaveni plně na roveň běžným soudcům. Srov. BABKA, Lukáš - VOREL, Jaroslav - ŠIMÁNKOVÁ, Alena (eds.): *Československá justice v letech 1948–1953 v dokumentech*. Díl II., ÚDV, Praha 2003, s. 167.

⁸⁷ KÜHN, Zdeněk: *Socialistická justice*. In: BOBEK, M. - MOLEK, P. - ŠIMÍČEK, V. (eds.): *Komunistické právo v Československu. Kapitoly z dějin bezpráví*. Masarykova univerzita Brno, 2009, s. 824.

⁸⁸ Před státním převratem v únoru 1948 se mezi pracovníky justičního aparátu nacházelo 5,5 % komunistů, ze 142 vedoucích funkcionářů okresních prokuratur se ke KSČ hlásilo osm, z celkového počtu kolem dvou tisíc soudců a prokurátorů napočítali méně než sto komunistů. A. Čepička nastupoval do vedení ministerstva spravedlnosti s jasným cílem – dosavadní personální stav změnit. Srov. KAPLAN, Karel: *Nebezpečná bezpečnost*, s. 105.

⁸⁹ „Nejslavnější“ z nich bylo zřízení Právní školy pracujících při Ministerstvu spravedlnosti. Jejím úkolem bylo vyškolit soudce a prokurátory nového typu. Do prvního běhu nastoupili posluchači v prosinci 1948, přičemž výuka trvala 10 měsíců, byla tvořena z jedné třetiny marx-leninismem, z dvou třetin právem, zejména trestním. Po dvouměsíční stáži v justici byli absolventi jmenováni soudci a prokurátory, a to na všech stupních. Srov. LATA, Jan: *Prokuratura* (dále jen *Prokuratura*) In: BOBEK, M. - MOLEK, P. - ŠIMÍČEK, V. (eds.): *Komunistické právo v Československu. Kapitoly z dějin bezpráví*. Masarykova univerzita Brno, 2009, s. 853.

⁹⁰ V justičním aparátu měli zvláštní postavení. Sami se nazývali dělnickými prokurátory nebo soudci, a tak je respektovali i uctívali vedoucí funkcionáři ministerstva a ještě více pracovníci prokuratur a soudů. Svou nízkou odborně právní úroveň nahrazovali vyvinutým „třídním instinktem“. Proto se nejvíce zaměřovali na trestní věci politické povahy, na politické procesy. Jejich rychlý vzestup vedl

V námi sledovaném období docházelo také k vědomému porušování zásady objektivní pravdy. Byla uplatňována tzv. *notorieta* – všeobecná známost, skutečnost, kterou již není třeba dále zjišťovat. Při posuzování viny se nevycházelo ze zjištěných skutečností a prokázaného jednání obžalovaného, ale mnohdy jen z úvah a dedukcí. Používání této metody zastíralo nedostatek usvědčujících důkazů.⁹¹ To sloužilo k zpřísnění kvalifikace trestného činu, a tím i k ukládání neodůvodněně vysokých trestů.⁹² Na základě uvedených změn došlo k vytvoření nového systému soudní moci sloužícího jako nástroj represe.

3.2.1 Státní soud a Státní prokuratura

Na výrobě politických procesů se od října 1948 do prosince 1952 podílely také Státní soud a Státní prokuratura (dříve státní zastupitelství)⁹³. Oba tyto orgány měly dbát na postih trestných činů podle zákona na ochranu lidově demokratické republiky⁹⁴. Své sídlo měly v Praze s působností pro celé území republiky s tím, že v Brně a Bratislavě vznikly jejich pobočky pro Moravu a Slovensko. Jednotlivé senáty Státního soudu však nezasedaly jen v uvedených sídelních městech, ale často dojížděly do venkovských měst, na místa „trestných činů“.

Úkolem Státní prokuratury bylo, aby *v součinnosti se Státním soudem odhalovala, izolovala a potírala třídního nepřítele při jeho zločinné a záškodnické činnosti.*⁹⁵ V praxi to znamenalo, že prokurátoři měli podepisovat uvalení vazby⁹⁶

k tomu, že v letech 1952-1953 už osmdesát procent vedoucích funkcí v okresních a krajských prokuraturách zastávali absolventi PŠP. Srov. KAPLAN, Karel: *Nebezpečná bezpečnost*, s. 106.

⁹¹ Týkalo se to např. nedovolených přechodů státních hranic. Ty byly do té doby postižitelné pouze jako správní přestupek, stíhaný okresním národním výborem. Pomocí notoriety byly tyto přechody již v první polovině roku 1948 stíhány jako zločiny přípravy úkladů o republiku podle § 2 zákona na ochranu republiky č. 50/1923 Sb., resp. jako pokus tohoto zločinu. Srov. Dokumentace vzniku a příčin nezákonností v činnosti čs. prokuratury (1969), vypracovala dokumentační komise GP ČSSR, JUDr. Karel Bayer. In: VOREL, Jaroslav, ŠIMÁNKOVÁ, Alena a kol.: *Československá justice I*, s. 62.

⁹² FABČICOVÁ, Marta – VALIŠ, Zdeněk: *Státní prokuratura a Státní soud v dokumentech*. In: VOREL, Jaroslav, ŠIMÁNKOVÁ, Alena a kol.: *Československá justice I*, s. 18.

⁹³ Jednotlivé složky státního zastupitelství se od roku 1948 začaly označovat společným názvem prokuratura. Jejich členění bylo shodné s členěním soudů. Vznik Státního soudu předpokládal již zákon č. 319/1948 Sb., o zlidovění soudnictví. Právně byly Státní soud a Státní prokuratura zřízeny zákonem č. 232/1948 Sb., o státním soudě.

⁹⁴ V zákoně č. 232/1948 Sb., o státním soudu, Hlava druhá, § 17, čteme: „*Příslušnost státního soudu. (1) Státnímu soudu náleží konati řízení a rozhodovati o těchto činech trestných podle zákona ze dne 6. října 1948 č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky: a) o zločinech, stanoví-li na ně zákon trest smrti nebo trest na svobodě delší deseti let; b) o jiných zločinech nebo přečinech, navrhne-li veřejný žalobce (§ 12) projednání věci před státním soudem; bylo-li však řízení zahájeno u soudu jinak příslušného, lze takový návrh učinit jen, dokud se soud neodebere k usnášení o rozsudku.* Srov. Sbírka zákonů republiky Československé, ročník 1948.

⁹⁵ Takto je činnost Státní prokuratury vylíčena v dokumentu „Zprávy o činnosti Státního soudu a Státní prokuratury v r. 1950“. VOREL, Jaroslav, ŠIMÁNKOVÁ, Alena a kol.: *Československá*

a poté, co obdrželi od Státní bezpečnosti trestní oznámení, vypracovali na jeho základě žalobu (přitom spolupracovali s vyšetřovateli StB). Poté navrhli výši trestů, místo, dobu a délku soudního přelíčení a také jeho politické využití (zda bude proces veřejný apod.). Vedoucí Státní prokuratury v Praze, Brně a Bratislavě projednávali tyto návrhy v tzv. „krajských pětkách“ a později v byrech krajských výborů KSČ.⁹⁷ Dalším úkolem prokurátorů bylo krýt zločiny, kterých se příslušníci StB dopouštěli při vyšetřování.⁹⁸ Státní prokuratura a prokuratura obecně měla v tehdejším systému „kabinetní justice“ vůči soudu zvláštní postavení - návrhy prokurátora (coby státního úředníka) byly pro senát závazné. Uspořádání, kde na soudce dohlíží prokurátor, bylo naprosto unikátní.⁹⁹ Směrnice ministerstva ukládaly soudcům řídit se prokurátorovými stanovisky a respektovat jeho návrhy trestů. V případě nesouhlasu rozhodovalo ministerstvo. U okresních soudů byly zřízeny okresní prokuratury, řízené krajskými prokuraturami u krajských soudů. V čele celé soustavy stál generální prokurátor.¹⁰⁰

Státní soud měl mj. „odhalovat zločinné prostředky a protilidové cíle poražené reakce tak, aby se procesy staly názornou školou politické výchovy širokých lidových mas.“¹⁰¹ Senát Státního soudu byl povolán pro souzení trestných činů stanovených zákonem č. 231/1948 Sb., a to pokud za ně hrozil trest smrti nebo trest odnětí svobody převyšující deset let nebo pokud to navrhl státní prokurátor. Soudci řídili průběh líčení, posuzovali vinu obžalovaných a vynášeli tresty. Soudní přelíčení (závěrečný akt politického procesu) muselo mít navenek formální podobu soudu, aby vyvolalo zdání věrohodnosti.¹⁰² Státní soud nebyl soudem nezávislým a už vůbec ne nestranným.¹⁰³ Soudce Státního soudu byl stejně jako státní prokurátor přímo podřízen ministru spravedlnosti.¹⁰⁴ Odvolací instancí v trestních věcech patřících do pravomoci Státního soudu byl Nejvyšší soud s generální prokuraturou. O tom, že v zakladatelském období režimu byla nezávislost soudců potlačována

justice I, s. 133-146.

⁹⁶ Státní bezpečnost se většinou neobtěžovala informovat prokurátora o zadržení a uvěznění osob, jakkoliv prokurátor měl rozhodovat o vazbě. Srov. LATA, Jan: *Prokuratura*, s. 852.

⁹⁷ KAPLAN, Karel: *Nebezpečná bezpečnost*. Brno, s. 108-109.

⁹⁸ LATA, Jan: *Prokuratura*, s. 852.

⁹⁹ BAŇOUCH, Hynek: *Metody, motivy a cíle*, s. 263.

¹⁰⁰ MALÝ, K. - SOUKUP, L.: *Vývoj práva v Československu v letech 1945-1989*. Praha: Karolinum, 2004, s. 387-388.

¹⁰¹ VOREL, Jaroslav, ŠIMÁNKOVÁ, Alena a kol.: *Československá justice I*, s. 141.

¹⁰² KAPLAN, Karel: *Nebezpečná bezpečnost*, s. 97.

¹⁰³ GŘIVNA, Tomáš: *Trestní právo hmotné*, s. 559.

¹⁰⁴ Podle § 14 odst. 1 zák. č. 232/1948 Sb.

a výše trestního postihu byla předem stanovena, svědčí například zápis o pracovním aktivu referentů Státního soudu a Státní prokuratury, oddělení Brno z 5. 12. 1950, v němž si jeden ze soudců, Dr. Pavelka, stěžuje: „*My sami jsme cítili, že tresty, které jsme nuceni ukládat, naprosto nejsou správné a přiměřené vině odsouzených, a v důsledku toho nemohou být přesvědčující pro ostatní, když nejsme o jejich správnosti přesvědčeni ani my sami.*“¹⁰⁵ Prokurátoři i soudci byli tedy do značné míry postaveni před hotovou věc a jejich úkolem pouze bylo „sehrát“ proces. I když někdy v jeho průběhu vyšly najevo nové okolnosti zpochybňující správnost určeného trestu, na což soudci a prokurátoři upozorňovali, k těmto většinou nebylo přihlíženo a jmenování postupovali dle předem daných pokynů, neboť „museli“.¹⁰⁶

Před Státním soudem stálo během čtyř let jeho existence (do konce roku 1952) téměř 27 000 osob, vyneseno bylo 249 trestů smrti (některé tresty smrti byly cestou milosti přeměněny na doživotí).¹⁰⁷ Státní soud a Státní prokuratura byly s platností k 31. prosinci 1952 zrušeny, pravomoc Státního soudu přešla od roku 1953 na krajské soudy, agenda Státní prokuratury byla přenesena na prokuratury krajské.¹⁰⁸

3.3 Vedení KSČ a ministerstva

Dohled nad politickou perzekucí vykonávali nejvyšší straničtí představitelé a ministři. Politická rozhodnutí byla často nadřazena právu. Komunistická strana měla v systému moci zcela monopolní postavení. Byla vyloučena možnost jakékoli kontroly zvenčí, což umožňovalo vytváření rozsáhlého stranického aparátu a menších skupin funkcionářů, kteří ve svých rukou koncentrovali rozhodující moc. Strana neustále rozšiřovala okruh záležitostí, do nichž zasahovala a o kterých rozhodovala. Významné kauzy byly předem dokonce projednávány pouze na stranické úrovni v tzv. „pětkách“, které byly vytvořeny jak na celostátní, tak na krajské úrovni.¹⁰⁹ Tyto politické orgány rozhodovaly nejen o zahájení trestního stíhání, ale často také o výši rozsudku. V justičních záležitostech mělo rozhodující vliv Ministerstvo spravedlnosti. Značný podíl na politické perzekuci a výrobě

¹⁰⁵ VOREL, Jaroslav, ŠIMÁNKOVÁ, Alena a kol.: *Československá justice I*, s. 22.

¹⁰⁶ LATA, Jan: *Prokuratura*, s. 852.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 851.

¹⁰⁸ SCHNELLE, Karel – SCHNELLEOVÁ, Ilona: Vývoj organizace soudnictví v letech 1945 -1989. In: MALÝ, K. - SOUKUP, L.: *Vývoj práva v Československu v letech 1945-1989*. Praha: Karolinum, 2004, s. 355.

¹⁰⁹ LATA, Jan: *Prokuratura*, s. 852.

politických procesů měla Státní bezpečnost, jež byla podřízena Ministerstvu vnitra¹¹⁰ a mezi lety 1950 – 1953 Ministerstvu národní bezpečnosti (dále MNB). Významný vliv politického systému na výrobu politických procesů připouští už první (neschválená) varianta závěrečné zprávy Pillerovy rehabilitační komise z roku 1969: „*Politický systém nejen, že nezabránil politickým procesům, ale na jeho základě se postupně zformoval mechanismus na jejich výrobu.*“¹¹¹

V následujících podkapitolách bude věnována pozornost stranickým funkcionářům, kteří působili na Ministerstvu spravedlnosti, vnitra a národní bezpečnosti v letech 1948 – 1953.

3.3.1 Ministerstvo spravedlnosti

Od 25. února 1948 do 25. dubna 1950 stál v čele Ministerstva spravedlnosti Gottwaldův zeť a absolvent pražské Právnické fakulty, JUDr. Alexej Čepička (1910-1990)¹¹². Významně přispěl ke změnám, resp. radikálnímu přebudování celého právního a soudního systému. Za jeho vedení byl vytvořen systém tzv. „kabinetní justice“, kdy výkonná moc zasahovala do výkonu soudnictví. Dokladem je vznik dvou útvarů, které měly vykonávat politickou kontrolu nad justičními složkami – tzv. „kabinetu“ a „šestky“, v nichž se Čepička osobně angažoval.¹¹³ Ve výkonu funkce se Čepička opíral o čtyři náměstky: JUDr. Karla Klose¹¹⁴, JUDr. Milana Klosse, JUDr. Alfréda Dresslera a JUDr. Otakara Heráfa. Za „Čepičkovy éry“ iniciovalo Ministerstvo spravedlnosti spolupráci státních prokurátorů se Státní bezpečností¹¹⁵, došlo ke změně v postavení

¹¹⁰ Od roku 1945 existovalo při MV Hlavní velitelství SNB, v říjnu 1948 byla vytvořena „Skupina I – Bezpečnost“ s odborem BA označovaným jako odbor (velitelství) StB. Srov. BARTA, Milan a kol.: *Biografický slovník představitelů ministerstva vnitra v letech 1948-1989: ministři a jejich náměstci*. Ústav pro studium totalitních režimů, Praha 2009, s. 13-14.

¹¹¹ VOREL, Jaroslav, ŠIMÁNKOVÁ, Alena a kol.: *Československá justice I*, s. 278.

¹¹² Od prosince 1947 ministr vnitřního obchodu, od dubna 1950 do dubna 1956 ministr národní obrany (hodnost armádní generál). Srov. VOREL, Jaroslav, ŠIMÁNKOVÁ, Alena a kol.: *Československá justice I*, s. 173-174. Podrobnější životopis Alexeje Čepičky: PERNES, Jiří a kol.: *Alexej Čepička. Šedá eminence rudého teroru*. Nakladatelství Brána, Praha 2008.

¹¹³ PERNES, Jiří a kol.: *Alexej Čepička. Šedá eminence rudého teroru*. Nakladatelství Brána, Praha 2008, s. 9.

¹¹⁴ Dohlížel na průběh nejvýznamnějších procesů a kauz. V květnu 1945 byl místním revolučním národním výborem pověřen vedením vyšetřovací komise proti zrádcům a kolaborantům. Od srpna 1945 působil u Zemského soudu v Praze, kde se podílel na vytváření Revolučního odborového hnutí a později se stal členem ústřední rady ROH. V únoru 1948 byl povolán na MS, aby se podílel na „očistě“ justice. Z funkce byl odvolán v lednu 1953, poté působil v Československé armádě. Srov. VOREL, Jaroslav, ŠIMÁNKOVÁ, Alena a kol.: *Československá justice I*, s. 28.

¹¹⁵ Existenci této spolupráce potvrzují např. slova prokurátora A. Mykisky ze dne 5. 12. 1950: „*Náš styk s StB je nezbytný a jest skutečně intenzivní. Byli jsme ve stálém styku s krajskými veliteli a já jsem zařizoval projednání věcí mezi naším referentem a příslušným referentem StB. Pokud se nám podaří*

státních prokurátorů (na úkor soudců) a vznikla také bezpečnostní komise ÚV KSČ, která projednávala návrhy na absolutní tresty. Praxe projednávání trestů smrti v úzkém okruhu funkcionářů se udržela i za Čepičkova nástupce, kterým byl jmenován bývalý slovenský novinář a právník Štefan Rais (1909-1975)¹¹⁶. Post ministra spravedlnosti zastával v době vrcholící vlny politických procesů, až do září 1953. Za jeho působení vznikla tzv. komise K, jejímiž členy byli dále ministr národní bezpečnosti Ladislav Kopřiva, Raisův náměstek Karel Klos, náměstek ministra národní bezpečnosti Karel Šváb a tehdejší velitel StB Osvald Závodský¹¹⁷.

3.3.2 Ministerstvo vnitra a Ministerstvo národní bezpečnosti

V čele Ministerstva vnitra stál až do roku 1950 Václav Nosek. Brzy po únoru 1948 však začala být omezována jeho role v řízení Státní bezpečnosti, až byl fakticky od této oblasti téměř či zcela izolován. Vedoucí pozici převzal generální tajemník KSČ, Rudolf Slánský, který do řízení StB zasahoval obvykle bez vědomí ministra.¹¹⁸ Od podzimu 1949 měla na Ministerstvu vnitra (a později na MNB) značný vliv také skupina sovětských poradců, kteří navazovali kontakty s vedoucími představiteli komunistické strany a Bezpečnosti. Navzdory slovním prohlášením o dodržování tzv. socialistické zákonitosti vnesli do praxe zvrácenou teorii o doznání coby hlavním důkazním prostředkem pro soudní řízení.¹¹⁹ Poradci doporučili některé tzv. nové vyšetřovací metody¹²⁰, které, jak se později ukázalo,

tímto stykem zjistiti stanovisko StB k projednávaným případům, sdělujeme je soudu.“ Srov. VOREL, Jaroslav, ŠIMÁNKOVÁ, Alena a kol.: *Československá justice I*, s. 33.

¹¹⁶ V období 1948-1950 vykonával funkci přednosta vnitropolitického odboru Kanceláře prezidenta republiky. V letech 1956-1964 byl oblastním ředitelem ČTK na Slovensku. Srov. VOREL, Jaroslav, ŠIMÁNKOVÁ, Alena a kol.: *Československá justice I*, s. 174.

¹¹⁷ Po zatčení Švába a Závodského v roce 1951 se o trestech smrti a přeložení návrhů na milost rozhodovalo na poradě ministrů Kopřivy a Raise a náměstka Klose. Tato praxe fungovala až do odvolání ministra Kopřivy z funkce ministra MNB v lednu 1952. Srov. POSPÍŠIL, Jaroslav: *Hyeny v akci*. Lípa Vizovice, 2003, s. 552.

¹¹⁸ KAPLAN, Karel: *Nebezpečná bezpečnost*, s. 33.

¹¹⁹ Autorem této teorie byl generální prokurátor SSSR třicátých let a pozdější diplomat Andrej Vyšinský. Srov. BLAŽEK, Lubomír: *Sovětské poradci v ČSR při Ministerstvu národní bezpečnosti a Ministerstvu vnitra*. In: *Za svobodu a demokracii III. Třetí (protikomunistický) odboj*. Univerzita Hradec Králové, Hradec Králové 2002, s. 191.

¹²⁰ Zavedli systém dokonale propracovaného fyzického a psychického násilí používaného při výsleších (např. nepřetržitě, dlouhé, vyčerpávající, často i noční výslechy, někdy i vedle rozkazu, aby obvinění při výslechu stáli, byli pravidelně v krátkých intervalech buzení a podobně). Učili, že hlavní úsilí má být zaměřeno na to, aby se obviněný doznal a přiznání opakoval u soudu s tím, že doznání obviněného je hlavní, rozhodující důkaz v kontrarevoluční trestné činnosti. Zároveň doporučovali, že se nemají zapisovat věci ve prospěch obviněného, jeho obhajoba. To si má obviněný nechat až k soudu atd. Srov. BLAŽEK, Lubomír: *Sovětské poradci v ČSR při Ministerstvu národní*

nebyly správné a které byly odsouzeny v souvislosti s případy porušování socialistické zákonnosti v SSSR.

Od května 1950 převzalo dohled nad tajnou policií nově zřízené Ministerstvo národní bezpečnosti v čele s Ladislavem Kopřivou, který se ve funkci udržel jeden a půl roku (do ledna 1952). Byl odvolán z politických důvodů, mj. pro své blízké vztahy k Rudolfu Slánskému. Vedoucí funkcionáři StB mu rovněž vytýkali, že se řídí pouze pokyny a radami sovětských poradců a bez nich nerozhodne žádnou významnější záležitost.¹²¹ Prvním Kopřivovým náměstkem byl Karel Šváb¹²², který odpovídal za velitelství StB. Po Kopřivově odvolání byl ministrem národní bezpečnosti jmenován slovenský „aparátčík“ Karol Bacílek. Také on se stal vstřícným spolupracovníkem sovětských poradců, jimž nechával zcela volnou ruku.¹²³ Poté, co bylo v září 1953 MNB sloučeno s ministerstvem vnitra, byl Bacílek odvolán a na post ministra vnitra dosazen Rudolf Barák¹²⁴, bývalý předseda Krajského národního výboru v Brně.

3.3.3 Mimosoudní orgány s trestní pravomocí

V zakladatelském období režimu došlo ke vzniku zvláštních mimosoudních orgánů, na něž byla přenesena část trestní pravomoci.¹²⁵ Projednáváním konkrétních případů začalo systematické rozhodování o procesech a schvalování trestů v orgánech KSČ. Jednalo se o deformované prosazování zásady, že o všech nejdůležitějších otázkách rozhoduje KSČ, a to i v oblasti justice.¹²⁶ Na základě rozhodnutí těchto nezákonných stranických orgánů byly u významnějších procesů předem připraveny rozsudky a soud degradován na pouhého vyhlášovatele stranických rozhodnutí. . Docházelo i ke zpětné kontrole, zda se soudce neodchýlil od předem připraveného výroku.¹²⁷ K mimosoudním orgánům s trestní pravomocí patřila:

bezpečnosti a Ministerstvu vnitra. In: *Za svobodu a demokracii III. Třetí (protikomunistický) odboj*. Univerzita Hradec Králové, Hradec Králové 2002, s. 193.

¹²¹ KAPLAN, Karel: *Nebezpečná bezpečnost*, s. 34.

¹²² Čelník komise „K“, popraven po čistkách na MNB 3. prosince 1952 (s Rudolfem Slánským).

¹²³ BÁRTA, Milan a kol.: *c. d.*, s. 43.

¹²⁴ Podrobněji k osobě Rudolfa Baráka např. TOMEK, Prokop: *Život a doba ministra Rudolfa Baráka*. Vyšehrad, Praha 2009.

¹²⁵ Srov např. SCHNELLE, Karel – SCHNELLEOVÁ, Ilona: *Vývoj organizace soudnictví v letech 1945-1989*. In: MALÝ, K. - SOUKUP, L.: *Vývoj práva v Československu v letech 1945-1989*. Praha: Karolinum, 2004, s. 355.

¹²⁶ VOREL, Jaroslav, ŠIMÁNKOVÁ, Alena a kol.: *Československá justice I*, s. 92.

¹²⁷ NEDVĚDICKÝ, Kamil: *Komunistické právo proti třetímu odboji*. In: BUREŠ, Jan – VEBER Václav a kol.: *Třetí odboj. Kapitoly z dějin protikomunistické rezistence v Československu*

Bezpečnostní komise ÚV KSČ (1948 – 1950): Jejím předsedou byl až do svého pádu Rudolf Slánský a členy Václav Nosek, Josef Pavel, Jindřich Veselý a Karel Šváb. Později se členy stali Alexej Čepička (od 1. 7. 1949) a Bedřich Reicin (od 22. 9. 1949). Jedním z bodů jednání bezpečnostní komise byly justiční záležitosti. Komise projednávala připravované politické procesy, ve kterých justiční orgány navrhovaly trest smrti. Neomezila se jen na propagační využití procesů k výchově a ostražitosti, ale rozhodovala i o trestech předtím, než byla věc předána soudu.¹²⁸ Od března 1950 bezpečnostní komise ÚV KSČ vyžadovala k návrhům stanoviska krajských bezpečnostních pětetek.

*Krajské bezpečnostní pětky*¹²⁹, později *krajské bezpečnostní trojky* (únor 1949 – podzim 1951): Byly zřízeny na základě usnesení bezpečnostní komise ÚV KSČ a působily při krajských výborech komunistické strany. Jejich členy byli: krajský bezpečnostní tajemník KSČ, bezpečnostní referent, krajský velitel StB a krajský velitel SNB. Činnost pětky řídil vedoucí krajský tajemník KV KSČ (v Gottwaldovském kraji jím byl od roku 1948 dr. Jaroslav Kvaček). Zpočátku měly bezpečnostní pětky kontrolovat práci bezpečnostních orgánů a pomáhat jim v jejich činnosti včetně řešení personálních otázek. Brzy se však jejich úkoly značně rozšířily a fakticky dalším členem se stal krajský prokurátor. Pětky rozhodovaly předem o všech důležitějších trestních případech kriminálního, a zejména politického charakteru ve svém kraji¹³⁰, schvalovaly dobu a místo konání procesu a také výši trestů. Ve většině případů schvalovaly tresty navržené prokurátorem, avšak v mnoha případech prosazovaly tresty vyšší, ojediněle naopak nižší.¹³¹ V září 1950 došlo k reorganizaci krajských bezpečnostních pětetek. Byl snížen počet funkcionářů z pěti na tři – politického tajemníka KSČ, předsedu krajského národního výboru a krajského velitele Národní bezpečnosti; krajský prokurátor býval přizván dle potřeby a krajský bezpečnostní tajemník KSČ působil jako zapisovatel. Nové krajské bezpečnostní útvary KSČ se však udržely pouze několik měsíců, na podzim 1951 zanikly.¹³²

Okresní bezpečnostní trojky: Uzavíraly strukturu bezpečnostních komisí ÚV KSČ a krajských pětetek. Jejimi členy byli okresní politický tajemník, předseda

v *padesátých letech 20. století*. Aleš Čeněk, Plzeň 2010, s. 265.

¹²⁸ VOREL, Jaroslav, ŠIMÁNKOVÁ, Alena a kol.: *Československá justice I*, s. 92.

¹²⁹ *Též bezpečnostních „pětky“ krajských výborů KSČ*.

¹³⁰ VOREL, Jaroslav, ŠIMÁNKOVÁ, Alena a kol.: *Československá justice I*, s. 242.

¹³¹ KAPLAN, Karel: *Nebezpečná bezpečnost*, s. 180 – 181.

¹³² *Tamtéž*, s. 180.

okresního národního výboru a okresní velitel Bezpečnosti.¹³³ Projednávaly záležitosti s menší územní platností. Uvedené stranické instituce projednávaly konkrétní trestní věci u Státní prokuratury, a to ještě před rozhodnutím soudu. Praxe „projednávat procesy“ v politickém orgánu zůstala zachována. Po zrušení *bezpečnostních trojek* rozhodoval politický sekretariát ÚV KSČ. V některých případech projednávalo věc předsednictvo KV KSČ nebo politické byro ÚV KSČ.

¹³³ KAPLAN, Karel: *Nebezpečná bezpečnost*, s. 180.

4. Politická perzekuce z pohledu Státní bezpečnosti

V předchozí kapitole byl přiblížen mechanismus na „výrobu“ politických procesů. Na příkladu jednotlivých součástí tohoto systému bylo ukázáno, jakým způsobem docházelo v zakladatelském období komunistického režimu k vydávání bezpráví a nezákonnosti za právo, proti němuž se nelze vzepřít. Dosud však nebyla řeč o jedné z nejvýznamnějších složek tohoto systému, Státní bezpečnosti, která se zvláště v prvních letech po komunistickém převratu vymykala jakékoli kontrole a patřila k nejvýraznějším vykonavatelům politické perzekuce. Tajná policie ovládaná od poloviny roku 1947 komunisty se stala samostatnou mocenskopolitickou silou operující za zády ústavních institucí, silou nad zákonem a ústavou.¹³⁴ Oblíbenými metodami StB bylo vytváření kontrolních (tzv. „volavčích“) sítí, používání provokačních metod, zapojování agentů-spolupracovníků a následná „realizace“ (zatýkání) členů často uměle vytvořených „protistátních skupin“. Z osob, které se dostaly do rukou vyšetřovatelů StB, bylo vynucováno doznání, a to často za použití fyzického a psychického nátlaku a dalších vyšetřovacích metod, které byly v rozporu s platnými zákony a později byly odsouzeny jako nesprávné. Ze zajišťovacího prostředku, jakým je vazba, se díky tajné policii stávaly „díry zapomnění“, ve kterých mizí lidé.¹³⁵

V následujících podkapitolách bude nastíněn vznik Státní bezpečnosti a organizační změny, kterými během prvních let své existence prošla. Dále se zaměříme na nezákonné metody, které tajná policie užívala. Závěr tohoto tématu představují životopisné medailony jednotlivých pracovníků KV StB v Gottwaldově (do roku 1952 se sídlem v Uherském Hradišti).

4.1 Organizace státně bezpečnostních složek v letech 1945 – 1948

Po skončení druhé světové války došlo v Bezpečnosti k výrazným změnám. V duchu Košického vládního programu byly na základě výnosu ministerstva vnitra z 30. června 1945 rozpuštěny dřívější předmnichovské útvary (městská kriminální policie, četnictvo a pořádková policie¹³⁶) a vznikl jednotný, centrálně řízený Sbor národní bezpečnosti budovaný na armádním principu¹³⁷. Měl 4 složky (pořádkovou,

¹³⁴ BAŇOUCH, Hynek: *Metody, motivy a cíle*, s. 265.

¹³⁵ Tamtéž, s. 267.

¹³⁶ FROLÍK, Jan: *Nástin organizačního vývoje státněbezpečnostních složek SNB v letech 1948-1989*, In: *Sborník archivních prací*, č. 2 /1991/, s. 452.

¹³⁷ V Návrhu na organizaci vnitřní Národní bezpečnosti ze 14. srpna 1945 je požadováno vytvoření

kriminální, zpravodajskou a státně bezpečnostní) a 2 části – uniformovanou (Veřejnou bezpečnost – VB) a neuniformovanou (Státní bezpečnost – StB).¹³⁸ Bezprostředně po válce vznikaly rovněž pohotovostní pluky SNB, které byly v roce 1946 přeměněny na pohraniční útvary SNB¹³⁹.

Na politické perzekuci a přípravě politických procesů se nejvýrazněji podílela státně-bezpečnostní a zpravodajská složka Bezpečnosti označovaná zkratkou ZOB II.¹⁴⁰ Právě zemské odbory bezpečnosti a oblastní zpravodajské odbočky (OZO) zřizované v sídlech krajských soudů byly cílevědomě ovládnuty komunisty. Jednotné vedení a řízení státně bezpečnostní služby zajišťoval odbor pro státní bezpečnost a politické zpravodajství ministerstva vnitra (zpravodajský odbor „Z“, od konce roku 1946 označovaný jako VII. odbor MV). Organizační struktura StB v letech 1945 – 1948 postupovala od zemských úřadoven StB zřízených při zemských národních výborech (v Praze, Brně a Ostravě) přes úřadovny oblastní a okresní. Tento stav byl platný až do vzniku krajů 1. ledna 1949 (viz Tabulka č. 1).

Tabulka č. 1: Územní útvary StB před vznikem krajů

	název útvaru	zkratky	zřízení/zrušení
1	zemská úřadovna Státní bezpečnosti	Zústb, Zstb	1945 - 31.12.1948
2	oblastní úřadovna Státní bezpečnosti	Ostb	1945 - 31.12.1948
3	pobočka oblastní úřadovny Státní bezpečnosti	Postb	1945 - 31.12.1948

Zdroj: upraveno podle¹⁴¹

jednotného bezpečnostního útvaru, vysloveně definovaného jako obdoba jednotné armády. Srov. FROLÍK, Jan: *Nástin organizačního vývoje státobezpečnostních složek SNB v letech 1948-1989*, In: Sborník archivních prací, č. 2 /1991/, s. 451.

¹³⁸ KALOUS, Jan: Státní bezpečnost a třetí odboj v letech 1948 -1951. In: VEBER, Václav – BUREŠ, Jan a kol.: *Třetí odboj. Kapitoly z dějin protikomunistické rezistence v Československu v padesátých letech 20. století*. ÚSTR – Metropolitní univerzita, Praha 2010, s. 275.

¹³⁹ Počítalo se pouze s jejich přechodným trváním, zhruba do ukončení odsunu Němců, osídlení pohraničí českými obyvateli a do ukončení retribučních soudů. Nakonec oba útvary přežily, byť ve změněné podobě nebo s jiným pojmenováním a posláním. Srov. KAPLAN, Karel: *Pět kapitol*, s. 76.

¹⁴⁰ Zpravodajský odbor bezpečnosti (ZOB II.) byl vytvořen v říjnu 1945 jako jedna ze součástí zemských odborů bezpečnosti (ZOB), které působily při zemských národních výborech v Praze a Brně a expositura brněnského ZOB v Ostravě. Zemským ústředním podléhaly oblastní zpravodajské odbočky (OZO) a jejich pobočky ve vybraných okresech (OZPO).

¹⁴¹ Archiv bezpečnostních složek. *Seznam útvarů SNB složky Státní bezpečnosti a jejich organizační rády*. [online]. c2008-2012. [cit. 2012-11-24]. Dostupné z: <http://www.abscr.cz/cs/seznam-utvaru-snb>.

Právní kodifikací jednotného policejního sboru se stal až zákon č. 149 z července 1947, podle nějž spočívaly úkoly Státní bezpečnosti v „zajištění Československé republiky před útoky na její svrchovanost, samostatnost, celistvost a demokraticko-republikánskou státní formu, bezpečnost a obranu, dále zajištění osobní bezpečnosti ústavních činitelů a obrana proti hospodářskému vyzvědačství. Náleží sem zejména též šetření o trestných činech soudních z tohoto oboru (úkony přípravného řízení podle trestních řádů).“¹⁴² Takovéto obecné vymezení úkolů bezpečnostního aparátu bylo záměrné, neboť umožňovalo usměrňovat jeho činnost podle aktuálních politických potřeb.¹⁴³

K 1. lednu 1948 došlo k výrazné organizační změně: státně bezpečnostní složka SNB byla spojena se složkou zpravodajskou¹⁴⁴. Zpravodajské útvary zemských oddělení Bezpečnosti jako samostatné útvary byly zrušeny a jejich pracovníci přeřazeni do podřízenosti státní bezpečnosti - buď přímo do úřadoven StB (v jejichž rámci vznikly zpravodajské referáty) nebo na ministerstvo vnitra. V poměru ke zpravodajské službě byla státně bezpečnostní služba její výkonnou složkou, která zpravodajsky získané a vyhodnocené zprávy šetřila z trestně právního hlediska.¹⁴⁵ Jednotný název „Státní bezpečnost“ pro obě výše uvedené činnosti, tj. pro zpravodajství i státně bezpečnostní službu, začal jako první prosazovat v létě 1948 tehdejší přednosta vnitřního zpravodajství Dr. Štěpán Plaček. V roce 1948 pak došlo (podle sovětského vzoru) k nahrazení pojmu „zpravodajství“ výrazem „operativa“.¹⁴⁶ Podřízení zpravodajských pracovníků státně bezpečnostní složce vyvolávalo na přelomu 40. a 50. let spory mezi pracovníky původní Státní bezpečnosti a bývalými „zpravodajci“, kteří mezi sebou soupeřili o moc. Tyto konflikty se nepřímo projevovaly také při vykonávání politicky motivované perzekuce.

V letech 1945 – 1950¹⁴⁷ existovala tzv. „dvojí podřízenost“ Bezpečnosti vzhledem k orgánům státní správy, tj. národním výborům. Na všech stupních

¹⁴² Zákon č. 149/1947 Sb., § 33 (1). Dostupný z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1947-149>.

¹⁴³ KOUDELKA, František: *Státní bezpečnost 1954 – 1968 (Základní údaje)* (dále jen *Státní bezpečnost 1954-1968*). Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 1993, s. 14.

¹⁴⁴ Toto faktické spojení státně bezpečnostní a zpravodajské složky bylo později potvrzeno organizačními a legislativními opatřeními po únoru 1948. Srov. KOUDELKA, František: *Státní bezpečnost 1954 – 1968*, s. 12.

¹⁴⁵ DVOŘÁKOVÁ, Jiřina: *Státní bezpečnost v letech 1945-1953*, s. 14.

¹⁴⁶ DVOŘÁKOVÁ, Jiřina: *Státní bezpečnost v letech 1945-1953*, s. 14.

¹⁴⁷ Okruh pravomocí bezpečnostních referentů národních výborů vůči SNB byl postupně zužován. Po zřízení ministerstva národní bezpečnosti v květnu 1950 byla vazba SNB na národní výbory několika vyhláškami prakticky zrušena a bezpečnostní orgány byly řízeny jen po vertikální linii, což

národních výborů byli ustaveni bezpečnostní referenti (v okresech stáli v čele samostatných referátů), u zemských národních výborů začaly působit komise pro bezpečnost.¹⁴⁸ Bezpečnostní referent národního výboru byl zároveň přímým představeným příslušného velitele. V obou směrech však byl bezpečnostní aparát v nejvyšší instanci podřízen ministerstvu vnitra¹⁴⁹, v jehož rámci působily ústředny nebo hlavní velitelství všech jednotlivých částí Bezpečnosti.

Území jihovýchodní Moravy spadalo v letech 1945 – 1948 pod Zemskou úřadovnu StB (ZúStB) na Moravě se sídlem v Brně. Ta byla zřízena u Zemského velitelství SNB v Brně. Oblastní odbočka SNB (v roce 1946 přejmenovaná na oblastní úřadovnu StB) byla vytvořena v Uherském Hradišti. Dále vznikla jednotlivá okresní velitelství SNB, u nichž působily okresní úřadovny StB¹⁵⁰. Na jihovýchodě Moravy se jednalo o okresní velitelství SNB ve Zlíně, Holešově, Vsetíně, Valašském Meziříčí¹⁵¹, Uherském Brodě a Valašských Kloboukách. Mimo to se až do 1. ledna 1948, kdy došlo ke sloučení zpravodajských a státně bezpečnostních složek, nacházely v každém kraji také oblastní zpravodajské odbočky (OZO). Na jihovýchodě Moravy existovala OZO v Uherském Hradišti.

4.2 Státně bezpečnostní složky po roce 1948

Po únoru 1948 se celá Bezpečnost, tedy i StB, stala jednou z nejnápadnějších opor komunistického režimu a nástrojem v boji proti politickým odpůrcům. K hlavním úkolům StB patřila ochrana, upevnění nového režimu a aktivní účast na realizaci oficiální politiky a záměrů komunistického vedení.¹⁵² StB měla velmi důležité postavení ve výrobě politických procesů – hrála rozhodující roli od počátku příprav, během vyšetřování až do vynesení rozsudku.¹⁵³

odpovídalo potřebám mocenského centra nastoleného totalitního režimu. Srov. KOUDELKA, František: *Státní bezpečnost 1954 – 1968*, s. 13. O organizačním odloučení krajských a okresních velitelství národní bezpečnosti od národních výborů jednala také bezpečnostní komise ÚV KSČ. Stav dvojí podřízenosti podle usnesení nevyhovoval, ba přímo brzdil budování jednotného, vojensky organizovaného SNB. Srov. ABS, f. Velitelství Státní bezpečnosti, sign. 310-23-1, *Zápis z porady komise pro bezpečnost ze dne 6. dubna 1950*, s. 12.

¹⁴⁸ KAPLAN, Karel: *Pět kapitol*, s. 75.

¹⁴⁹ KOUDELKA, František: *Státní bezpečnost 1954 – 1968*, s. 10.

¹⁵⁰ DVOŘÁKOVÁ, Jiřina: *Státní bezpečnost v letech 1945-1953 (Organizační vývoj zpravodajských a státně bezpečnostních složek)* (dále jen *Státní bezpečnost v letech 1945-1953*). Praha 2007, s. 39.

¹⁵¹ Okresní velitelství ve Vsetíně a Valašském Meziříčí byla podřízena Zemské úřadovně v Ostravě.

¹⁵² KAPLAN, Karel: *Nebezpečná bezpečnost*, s. 183.

¹⁵³ KAPLAN, Karel: *Politická perzekuce v komunistickém Československu. In: Soudní perzekuce politické povahy v Československu 1948-1989. Statistický přehled*. Praha 1993, s. 42.

Komunisté usilovali o ovládnutí Bezpečnosti již od roku 1945. Jejich snahy byly završeny v říjnu 1948, kdy vznikla na ministerstvu vnitra „Skupina I - Bezpečnost“. V jejím rámci působil *odbor BA*, označovaný jako *odbor StB* nebo *velitelství StB*.¹⁵⁴ Součástí tohoto odboru byla *skupina BAa*, tzv. *vnitřní státní bezpečnost*, v čele s Oswaldem Závodským¹⁵⁵. O dva měsíce později, v prosinci 1948, byl přijat nový zákon o Národní bezpečnosti¹⁵⁶, jímž byla potvrzena existence jednotného SNB. Přesto se jednotlivé složky Bezpečnosti stále více specializovaly a postupně se od sebe oddělovaly dvě nejvýraznější: Státní bezpečnost a Veřejná bezpečnost. Za nejdůležitější část SNB začala být postupně považována Státní bezpečnost¹⁵⁷, u níž byla prosazována přísná centralizace.

Ve stejném období byl vydán i zákon o krajském zřízení¹⁵⁸, které nahradilo dosavadní zřízení zemské. Změna v organizaci státní správy se projevila také v organizační struktuře SNB. Oblastní úřadovny, které byly nižšími složkami StB do 1. ledna 1949, byly nově nahrazeny krajskými velitelstvími StB. Byli jmenováni krajsí velitelé StB a krajské útvary se staly základní výkonnou jednotkou státně bezpečnostní služby. Velitelství StB existovala také v jednotlivých okresech. Na jihovýchodě Moravy bylo v souvislosti s reorganizací SNB vytvořeno krajské velitelství StB Gottwaldov. Kvůli nedostatku vhodných budov však až do dubna roku 1952 sídlilo v Uherském Hradišti. Z okresních velitelství vznikla nejprve velitelství oddílů StB v Gottwaldově a ve Vsetíně. K 1. říjnu 1949 byla vytvořena pobočka StB ve Valašských Kloboukách a k 16. listopadu 1950 oddíl StB v Holešově a v Kroměříži. O něco později vznikl oddíl StB v Uherském Brodě a k 1. září 1951 oddíl StB ve Valašském Meziříčí; k témuž datu bylo velitelství oddílu StB ve Vsetíně přeměněno na oddíl StB. V dubnu 1952 bylo v souvislosti

¹⁵⁴ V čele odboru BA – Velitelství StB - stál přednosta Jindřich Veselý, prvním jeho zástupcem byl Oswald Závodský, dalšími pak Bedřich Pokorný a Dr. Karel Černý. Srov. DVOŘÁKOVÁ, Jiřina: *Státní bezpečnost v letech 1945-1953*, s. 114. Dále o „Skupině I – Bezpečnost“ též KOUDELKA, František: *Státní bezpečnost 1954 – 1968*, s. 12-13.

¹⁵⁵ Oswald Závodský, nar. 27. 10. 1910, původním povoláním úředník, od roku 1937 člen KSČ, interbrigadista ze Španělska, za 2. světové války působil ve Francii. Po osvobození pracoval v aparátu ÚV KSČ, v evidenčním oboru. Na MV nastoupil 3. 11. 1948, kde nahradil Dr. Plačka. Nejprve se stal velitelem skupiny BAa, tedy vnitřní bezpečnosti, začátkem roku 1950 i velitelem StB. Podílel se na mnoha nezákonnostech, jednou z mnoha byl příkaz k použití fyzického násilí při výslechu faráře Toufara. Spolu s ministrem Koprivou připravoval zatčení vedoucích pracovníků Bezpečnosti i KSČ. Nakonec byl sám zatčen 27. 1. 1951. V prosinci 1953 byl uznán vinným ze spáchání trestného činu velezrady a odsouzen k trestu smrti. Dne 19. 3. 1954 byl popraven. Srov. DVOŘÁKOVÁ, Jiřina: *Státní bezpečnost v letech 1945-1953*, s. 117.

¹⁵⁶ Zákon č. 286/1948 Sb., o Národní bezpečnosti. V platnost vstoupil dnem 1. ledna 1949.

¹⁵⁷ Vyplývalo to z logiky mocenského myšlení upřednostňujícího zájmy státu před zájmy občanů. Srov. KOUDELKA, František: *Státní bezpečnost 1954 – 1968*, s. 12.

¹⁵⁸ Zákon č. 280/1948 Sb., o krajském zřízení.

s přestěhováním krajského velitelství z Uherského Hradiště do Gottwaldova zrušeno velitelství oddílu StB v Gottwaldově a naopak v dosavadním sídle krajského velitelství vznikl oddíl StB Uherské Hradiště¹⁵⁹. Vyšetřovací (6.) oddělení však zůstalo umístěno v budově krajského soudu v Uherském Hradišti.

Další reorganizace StB proběhla v souvislosti se zřízením Ministerstva národní bezpečnosti v květnu 1950¹⁶⁰. Spočívala v tom, že na MNB bylo vytvořeno velitelství Státní bezpečnosti.¹⁶¹ Tím skončila dosavadní, byť velmi malá „dvojitá podřízenost“ nižších orgánů Bezpečnosti, jež byly nyní řízeny pouze novým ministerstvem. Pravomoci národních výborů byly zlikvidovány. Bezpečnostní aparát byl usměrňován generálním tajemníkem, později předsedou KSČ a prakticky veden zaměstnanci ústředního sekretariátu KSČ.¹⁶² Za reorganizací koncem roku 1950 byla patrná tendence přestavět aparát StB podle sovětského vzoru.¹⁶³ Během počátků existence MNB doznala struktura StB jen nepodstatných změn. K výraznější transformaci došlo až ke dni 1. července 1952, kdy bylo Velitelství StB nahrazeno Hlavní správou StB a krajské správy podle hospodářsko-politického významu rozděleny na tři kategorie, přičemž krajská správa Gottwaldov byla zařazena do II. kategorie¹⁶⁴. MNB zaniklo 11. září 1953 sloučením s ministerstvem vnitra. Následně vznikly krajské správy ministerstva vnitra, do kterého se začlenila i StB.¹⁶⁵ Termín „Státní bezpečnost“ byl dočasně zrušen a nahrazen výrazem „operativní orgány ministerstva vnitra“.¹⁶⁶

V letech 1948 – 1953 ovlivňovali poměry v Bezpečnosti také někteří komunističtí funkcionáři – počínaje generálním tajemníkem KSČ Rudolfem Slánským¹⁶⁷, který Bezpečnost „stranicky řídil“. Poté, co bylo v polovině roku 1951 zahájeno proti Slánskému vyšetřování, převzal jeho „stranickou odpovědnost“ za StB

¹⁵⁹ FROLÍK Jan: *Ještě k nástupu organizačního vývoje státobezpečnostních složek Sboru národní bezpečnosti v letech 1948-1989*. In: Sborník archivních prací 52, 2002, č. 2, s. 444.

¹⁶⁰ Utvoření MNB nebylo pouhým rozdělením ministerstva vnitra, mělo mnohem závažnější důsledky. Posilovalo mocenskou pozici Bezpečnosti ve společnosti a její vliv v politice. Srov. KAPLAN, Karel: *Nebezpečná bezpečnost*, s. 13.

¹⁶¹ Mluví-li se tedy obecně o StB, je třeba pod tento výraz zahrnout nejen velitelství StB, ale i některé další součásti MNB. Srov. DVOŘÁKOVÁ, Jiřina: *Státní bezpečnost v letech 1945-1953*, s. 14-15.

¹⁶² VOREL, Jaroslav, ŠIMÁNKOVÁ, Alena a kol.: *Československá justice I*, s. 240.

¹⁶³ Tato přestavba byla definitivně dokončena zřejmě až reorganizací z října 1953. Srov. KOUDELKA, František: *Státní bezpečnost 1954 – 1968*, s. 13.

¹⁶⁴ I. kategorie: Praha, Brno, Ostrava, Plzeň, Bratislava a Košice; II. kategorie: České Budějovice, Karlovy Vary, Ústí nad Labem, Gottwaldov, Olomouc, Žilina a Prešov; III. kategorie: všechny ostatní kraje. Podrobněji: DVOŘÁKOVÁ, Jiřina: *Státní bezpečnost v letech 1945-1953*, s. 172.

¹⁶⁵ KAPLAN, Karel: *Nebezpečná bezpečnost*, s. 24.

¹⁶⁶ KOUDELKA, František: *Státní bezpečnost 1954 – 1968*, s. 17.

¹⁶⁷ Existovala jakási nepsaná dohoda, že K. Gottwald se více staral o armádu, R. Slánský o Bezpečnost. Srov. KAPLAN, Karel: *Nebezpečná bezpečnost*, s. 174.

z větší části K. Gottwald, její malý díl přešel na A. Novotného jako tajemníka ÚV KSČ.¹⁶⁸

4.3 *Provokace, kontrolní síť, agenti-spolupracovníci*

Československá Státní bezpečnost velmi brzy po únorovém převratu zahájila rozsáhlou infiltrační a provokační činnost a významnou většinu „protistátních skupin“ buď sama založila, nebo řídila.¹⁶⁹ Součástí této manipulace bylo kromě vyprovokování lidí k protistátní činnosti také falšování korespondence¹⁷⁰, rozšiřování podvržených protistátních letáků apod. Ve vhodnou chvíli pak mohla StB spustit zatýkání („realizaci“). V mnoha případech také uvalila vazbu bez jakýchkoliv důkazů.¹⁷¹

O existenci provokačních metod se na ministerstvu vnitra a ministerstvu národní bezpečnosti všeobecně vědělo již v dobách, kdy probíhaly největší represe proti „nepřátelům režimu“. Svědčí o tom dopis náčelníka inspekce ministra vnitra mjr. Aloise Šlechty z roku 1956 adresovaný ministru vnitra Rudolfu Barákovi. A. Šlechta v souvislosti s prošetřováním akce „Světлана“ píše: „*Návrhy na potrestání orgánů kteří se v tomto případě dopustili hrubých chyb nepředkládám, jelikož metoda kontrolních sítí i jiných nesprávností byla používána a min. vnitra trpěna.*“¹⁷² O používání provokačních metod se zmiňuje také Marie Novotňáková, jedna z obviněných v rámci výše zmíněné akce. Ve své výpovědi z šedesátých let 20. století uvedla: „*...předsedkyně soudu uvedla, že musí soudit podle toho, jaký je návrh orgánů StB. Soudní jednání bylo prohlášeno za tajné, protože již tehdy jsem uváděla, že se jednalo o orgány bezpečnosti, kteří se vůči mně dopustili provokace*

¹⁶⁸ KAPLAN, Karel: *Nebezpečná bezpečnost*, s. 175.

¹⁶⁹ BAŇOUCH, Hynek: *Metody, motivy a cíle*, s. 267.

¹⁷⁰ Pozdějším šetřením bylo zjištěno, že v případě akce „Světлана“ byla falšována korespondence Josefa Vávry-Staříka. Falšování prováděl útvar 701-A. Srov. ABS, f. A8 Inspekce ministra vnitra, inv. j. 156, I. část prošetření akce „Světлана“, která byl a zpracovávána na KS-MV Gottwaldov, *zpráva o prošetření případu Aloisie Doležalové ze dne 27. února 1956*, s. 6. Bývalý pracovník KV StB v Uherském Hradišti, Jaroslav Tureček, vypověděl v souvislosti s falšováním korespondence útvarem 701-A roku 1955: „Všechny dopisy posílal Vávra Stařík leteckou poštou a tyto byly zadržovány útvarem 701 A v Praze. Víím, že veškeré dopisy byly kontrolovány a prosvěcovány. Orgánové se přede mnou jednou vyjádřili, že tam mají specialistu, který dovede napodobit písmo Vávry Staříka. Censurována a kontrolována byla i pošta odesílaná na Vávru Staříka do Paříže. V jakém rozsahu byla pošta upravována nevím, já sám se pamatuji, že byl upravován v Praze dopis, který posílal Vávra-Stařík Dlabajové.“ Srov. ABS, f. A8 Inspekce ministra vnitra, inv. j. 1365, Světлана 1955-1957, 1957 a 1958; *zápis o výpovědi Jaroslava Turečka ze dne 18. prosince 1955*, s. 61.

¹⁷¹ KAPLAN, Karel – PALEČEK, Pavel: *c. d.*, s. 41.

¹⁷² ABS, f. A8 Inspekce ministra vnitra, inv. j. 156, I. část prošetření akce „SVĚTLANA“, která byla zpracována na KS – MV Gottwaldov, *zpráva inspekce ministra vnitra adresovaná ministru vnitra Rudolfu Barákovi ze dne 27. února 1956*, s. 3.

a do trestné činnosti jsem byla zatažena i s mým manželem.“¹⁷³ Podobně jako Novotňáková byla k trestné činnosti zlákána celá řada osob. V domnění, že bojují proti nepříteli, se nechali ovlivnit pracovníkem StB, který se vydával za zahraničního agenta nebo naopak důvěřovali tajnému agentovi StB, tedy člověku, který s tajnou policií spolupracoval a podával jí informace o jednotlivých členech příslušné skupiny.

V souvislosti s procesy na jihovýchodě Moravy a využitím provokací je potřeba uvést alespoň dvě jména. Prvním z nich je Jaroslav Tureček, jenž nechvalně proslul jako falešný zahraniční agent Hary (Henry) nebo muž s nepravým jménem Jindra Tabara. Tureček se významným způsobem podílel na zapojování osob do protistátní organizace „Světлана“. Jeho úkolem nebyla jenom „realizace“ (zatýkání) jednotlivých členů a jejich vylákání pomocí lsti, ale také vyprovokování a následné řízení protistátní činnosti některých osob.¹⁷⁴ Ve výpovědi z druhé poloviny 50. let navíc Tureček uvedl, že všechny tyto metody byly prováděny s vědomím a souhlasem krajských velitelů: „*Před Novotňákovou jsem vystupoval jako ilegalista pod jménem JINDRA TABARA ... o tom, že vystupují jako ilegalista JINDRA TABARA byl informován i krajský náčelník s. HLAVAČKA a s jeho souhlasem. O každém svém počínání jsem s. HLAVAČKU bezprostředně informoval.*“¹⁷⁵

Druhým mužem je Václav Kocourek z Francovy Lhoty. Působil rovněž v organizaci Světлана, a sice jako tajný agent - spolupracovník StB. Jeho činnost byla úzce spjata s prací Turečkovou¹⁷⁶, jemuž poskytoval informace o dění v jednotlivých skupinách. Kocourek pracoval na základě úkolů, které mu uložila StB. Ta také do jeho domu dopravila cyklostyl na zhotovení protistátních letáků, které u něho byly

¹⁷³ ABS, f. A8 Inspekce ministra vnitra, Akce „Světлана“ podvazek č. II, inv. j. 1365, *protokol o výsledku Marie Novotňákové sepsaný dne 12. ledna 1966*, s. 366.

¹⁷⁴ Turečkem byl k protistátní činnosti vyprovokován např. Ferdinanda Hamala z obce Půlčín: „Podle zjištění první revize byl Hamala řízen orgánem Stb Turečkem prostřednictvím Aloisie Doležalové /z výpovědi Ferdinanda Hamaly je patrné, že původně byl řízen orgánem Turečkem/.“ Srov. ABS, f. A8 Inspekce ministra vnitra, inv. j. 1365, Akce „Světлана“, podvazek I, *zpráva ministra vnitra o prověřování stížností osob odsouzených v protistátní organizaci „Světлана“ ze dne 8. června 1965*, s. 20; dále také Marie Novotňáková, Josef Tomeček, František Matyáš, Josef Švach. Srov. ABS, f. A8 Inspekce ministra vnitra, inv. j. 156, I. část prošetření akce „SVĚTLANA“, která byla zpracovávána na KS-MV Gottwaldov, *Zpráva ministerstva vnitra ze dne 27. února 1956*, s. 65-66.

¹⁷⁵ ABS, f. A8 Inspekce ministra vnitra, inv. j. 1365, Světлана 1955-1957, 1957 a 1958; *zápis o výpovědi Jaroslava Turečka ze dne 18. prosince 1955*, s. 58.

¹⁷⁶ „Pokud jde o činnost Kocourka ... jeho řídicím orgánem byl Bezděk a pak Tureček, který rovněž vystupoval jako člen štábu „SVĚTLANY“.“ Srov. ABS, f. A8 Inspekce ministra vnitra, inv. j. 1365, Akce „Světлана“, podvazek I, *zpráva ministra vnitra o prověřování stížností osob odsouzených v protistátní organizaci „Světлана“ ze dne 8. června 1965*, s. 10.

skutečně rozmnožovány.¹⁷⁷ Rozšiřování a výroba takových letáků patřila k „protistátním“ aktivitám, za které skončilo ve vězení velké množství osob. Václav Kocourek byl při konečné likvidaci skupiny Světlana sám zadržen, po měsíci však propuštěn.¹⁷⁸

4.4 Použití nezákonných vyšetřovacích metod

Již v polovině padesátých let 20. století vyšlo najevo používání nezákonných vyšetřovacích metod ve vyšetřovací věznici v Uherském Hradišti. V této souvislosti stanuli před Krajskou prokuraturou Brno a Vyšší vojenskou prokuraturou v Trenčíně někteří bývalí příslušníci KV StB Gottwaldov (Uherské Hradiště), kteří byli podezřeni z používání psychického a fyzického násilí při výsleších. Generální prokurátor zaslal v prosinci 1956 ministru vnitra Rudolfu Barákovi výpis z písemné výpovědi jednoho z bývalých pracovníků StB Karla Hověžáka, v němž jmenovaný k otázce výslechových metod uvádí: „*V době po mém nástupu do Gottwaldovské úřadovny MV byly v Gottwaldovském kraji ve značné míře rozšířeny velké i menší protistátní skupiny a na nás tehdy mladé bezpečnostní orgány připadl úkol tyto likvidovati. Jaké tehdy byly formy naší práce jistě dobře s. ministrye poznáte – bití, teror a další jiné metody, které dnes jsou se vši rozhodností odsuzovány. ... Možná že Vám ještě nikdo do dnešní doby nehovořil o používání tak zvaných elektrických bot na oblastní úřadovně MV v Uh. Hradišti, kdy zajištění vězňové, když pod použitím bití nechtěli hovořiti, tak rozhodně po tomto hovořili...*“¹⁷⁹ Mučení elektrickým proudem patřilo k jedné z nejkřutějších vyšetřovacích metod. Podle výpovědi jednoho z tehdejších uherskohradištských vyšetřovatelů, Aloise Grebeníčka, probíhal tento způsob vyšetřování tak, že na půdě v oddělené místnosti bylo normální vedení ze zásuvky elektrického proudu vedeno do dvou plechových destiček, které se dávaly vyšetřovaným do bot. Destičky byly přizpůsobeny tvaru

¹⁷⁷ „Skupina „SVĚTLANA-MAKYTA“ vedená Rudolfem Lenhardem se ocitla velmi záhy pod kontrolou státní bezpečnosti, a to ještě v době, kdy Lenhard začal s vytvářením první trojky /Lenhard, Matuš, Sýkora/, neboť v té době byl získán do organizace Kocourek, který pak pracoval ve „SVĚTLANĚ“ podle úkolů daných mu státní bezpečností. Ke Kocourkovi byl přivezen cyklostyl na zhotovení protistátních letáků, které skutečně byly u něho rozmnožovány. Letáky byly pak rozesílány různým osobám, resp. jimi byly roznášeny.“ Srov. ABS, f. A8 Inspekce ministra vnitra, inv. j. 1365, Akce „Světlana“, podvazek I, zpráva ministra vnitra o prověřování stížností osob odsouzených v protistátní organizaci „Světlana“ ze dne 8. června 1965, s. 10.

¹⁷⁸ ABS, f. A8 Inspekce ministra vnitra, inv. j. 1365, Akce „SVĚTLANA“, podvazek č. III, protokol o výslechu Václava Kocourka ze dne 13. ledna 1966, s. 158.

¹⁷⁹ ABS, f. A8 Inspekce ministra vnitra, inv. j. 459, Používání nesprávných metod na KV StB Uherské Hradiště, č. j. IM-0263/56, výpis z písemného podání býv. por. MV Karla Hověžáka, s. 9.

boty, jednalo se o jakési vložky. Proud se zapínal vypínačem na krátkou dobu, takže vyšetřovaný dostával elektrické rány. Takto vyšetřované osoby potom museli vyšetřovatelé do uherskohradištské věznice vodit pěšky, což budilo pozornost lidí, protože odvádění vyšetřovanci nemohli chodit.¹⁸⁰

Již zmíněný Karel Hověžák při jednom ze svých pozdějších výslechů řekl, že se nejednalo o krátkodobý výstřelek, ale o systém vyšetřovací práce, který se na vyšetřovně v Uherském Hradišti používal nejméně rok. Používání elektrických bot bylo údajně zpočátku tajné, ale později se mezi pracovníky proslechlo.¹⁸¹ Skutečnost, že se na přelomu 40. a 50. let při výsleších používalo fyzického násilí, potvrdil také další z vyslýchaných pracovníků StB, Jaroslav Tureček. Upřesnil, že šlo především o používání gumových obušků, později i elektrických bot.¹⁸²

Poté, co byly v polovině šedesátých letech některé z případů znovu prošetřovány, vypovídali o užívání fyzického a psychického nátlaku také sami vyšetřovaní, např. Ladislav Sýkora, odsouzený v rámci akce „Světлана“: *„To, že jsem protokol podepsal bylo na základě fyzického násilí, neb jsem chtěl mít již od vyšetřování pokoj. Výslech trval od rána dlouho do noci. Zpočátku jsem popíral trestnou činnost a proto proti mně bylo použito fyzického násilí. Později když jsem již vypovídal byla moje výpověď upravována ve směru zájmu vyšetřovatele a já jsem byl nucen fyzickým nátlakem tyto věci potvrdzovati. Fyzické násilí spočívalo v políčkování a po roce mi bylo vytrženo 11 kořenů [zubů].“¹⁸³* Podobně vzpomínala také jiná odsouzená, Hermína Dlabajová: *„Není pravdy, že jsem protokoly podepisovala bez nátlaku a z vlastní vůle, ale toto jsem činila jak pod psychickým tak fyzickým nátlakem. Fyzické násilí spočívalo v tom, že bylo do mě vyšetřovatelem prudce vraženo a psychický nátlak v tom, že na mě bylo křičeno a slibován neustále*

¹⁸⁰ ABS, f. A8 Inspekce ministra vnitra, inv. j. 459, Používání nesprávných metod na KV StB Uherské Hradiště, č. j. IM-0263/56, *zápis o výpovědi Aloise Grebenička sepsaný dne 6. října 1956*, s. 20-21. Podobnými slovy popsal elektrické boty také další z vyšetřovatelů, Alois Čán: „Šlo prakticky o kovové vložky do bot, jež byly spojeny přes induktor s elektrickým proudem, který byl regulovatelný, takže orgán bezpečnosti ho mohl podle potřeby zesilovat nebo zeslabovat.“ Srov. Tamtéž, *protokol o informativním výslechu svědka Aloise Čáně sepsaný dne 6. října 1956*, s. 19. Karel Hověžák dále upřesnil následky používání el. proudu: „Vyšetřovanec si vložku musil dát do botů, obul se, botu zašněroval a orgán řídil proud. Reakce vyšetřovance byla ta, že se celé tělo zvláště nohy a ruce začly kroutit a vyšetřovanec zoufalstvím skákal až 1 metr od země.“ Srov. Tamtéž, *zápis sepsaný dne 18. září 1956 s býv. por. MV-KS Žilina Karlem Hověžákem*, s. 10-12.

¹⁸¹ ABS, f. A8 Inspekce ministra vnitra, inv. j. 459, Používání nesprávných metod na KV StB Uherské Hradiště, č. j. IM-0263/56, *zápis sepsaný dne 18. září 1956 s býv. por. MV-KS Žilina Karlem Hověžákem*, s. 10-12.

¹⁸² Tamtéž, *protokol o informativním výslechu svědka Jaroslava Turečka sepsaný dne 6. října 1956*, s. 18.

¹⁸³ ABS, f. A8 Inspekce ministra vnitra, Akce „Světлана“ podvazek č. II, inv. j. 1365, *protokol o výslechu Ladislava Sýkory sepsaný dne 25. ledna 1966*, s. 84.

*trest smrti.*¹⁸⁴ I přes velké množství podobně znějících výpovědí bývalí vyšetřovatelé KV StB Uherské Hradiště jakýkoli svůj podíl na užívání nezákonných metod popírali. Argumentovali mj. tím, že vyslychaní činili své výpovědi spontánně a navíc jejich trestná činnost, respektive doznání, odpovídala zajištěným dokumentům a výpovědím jejich společníků.¹⁸⁵

Dcera bývalého politického vězně Josefa Ptáčka, paní Ladislava Guričová, zdůraznila skutečnost, že za používání nezákonných metod nebyl ani po roce 1989 prakticky nikdo odsouzen: „...*tady tisíce rodin strádaly, byly poškozeny, poznamenány a lidé tam trpěli a ani jeden člověk za to nebyl odsouzen. To mě na tom mrzí a ti lidé také, s kterými jsem mluvila, tak to pociťovali jako hořkost a umírali s pocitem hořkosti a takové nespravedlnosti.*“¹⁸⁶

4.5 Krajsí velitelé StB Uherské Hradiště

V období od roku 1949 do roku 1952, kdy probíhala realizace a následné vyšetřování námi vybraných procesů, se na KV StB Gottwaldov, t. č. Uherské Hradiště¹⁸⁷, vystřídali celkem tři velitelé: Ludvík Hlavačka (nar. 1911), Milan Moučka (1922) a Antonín Prokeš (1922). Nelze opomenout skutečnost, že všichni tři uvedení začínali svou kariéru ve službách MV jako pracovníci zpravodajských složek Bezpečnosti. Po splynutí zpravodajských odboček a ústředěn s pobočkami státně bezpečnostními se uvedení krajsí velitelé často dostávali do konfliktu s podřízenými zaměstnanci z řad původní (poválečné) Státní bezpečnosti.

V pořadí druhý zmíněný, Milan Moučka, byl do Uherského Hradiště vyslán z pražské centrály StB pouze jako dočasný zástupce Hlavačky, jenž byl v květnu roku 1949 během zatýkací akce na Znojemsku postřelen a ve vážném stavu převezen do nemocnice, kde se zotavoval několik měsíců. Po svém návratu do Uherského Hradiště působil jako krajský velitel ještě přibližně jeden rok. V říjnu roku 1950 byl ministrem národní bezpečnosti, L. Kopřivou, jmenován velitelem pohraniční stráže. Antonín Prokeš byl na KV StB v Uherském Hradišti přeložen společně

¹⁸⁴ ABS, f. A8 Inspekce ministra vnitra, Akce „Světлана“ podvazek č. II, inv. j. 1365, *protokol o výslechu Hermíny Dlabajové sepsaný dne 11. února 1966*, s. 326.

¹⁸⁵ Tamtéž, *protokol o výslechu Aloise Čáně sepsaný dne 26. května 1966*, s. 142-143.

¹⁸⁶ Na základě osobního rozhovoru s paní Ladislavou Guričovou provedeného dne 24. července 2012. Plné znění viz. příloha č. 13.

¹⁸⁷ V době od únorového převratu do 1. ledna 1949 máme na mysli Oblastní úřadovnu StB v Uherském Hradišti, která po provedení územně správní reformy splynula s KV StB Gottwaldov (t. č. Uherské Hradiště).

s M. Moučkou. Zpočátku zastával funkci zástupce krajského velitele. Po přeložení Hlavačky k pohraniční strážci se stal krajským velitelem. V následující podkapitole jsou stručně zachyceny životní osudy uvedených příslušníků tajné policie.

Tabulka č. 2: **Personální obsazení velitelských funkcí KV StB Gottwaldov, t. č. Uherské Hradiště od 1. ledna 1949 do 1. července 1952**

ve funkci od – do	jméno a příjmení
1. 1. 1949 – 19. 10. 1950	Ludvík Hlavačka
od 15. 6. 1949 ¹⁸⁸ – 30. 9. 1949	Milan Moučka
19. 10. 1950 – 1. 7. 1952 ¹⁸⁹	Antonín Prokeš

Zdroj: upraveno podle¹⁹⁰

4.5.1 Ludvík Hlavačka

Obr. č. 5: Ludvík Hlavačka (zdroj¹⁹¹)

Narodil se 16. srpna 1911 ve Starém Městě (okres Uherské Hradiště) jako čtvrtý z pěti sourozenců. Počátky školní docházky mladého Hlavačky nebyly příliš slavné. Ve svém životopise vzpomíná na první třídu obecné školy: „*Do obecné školy počal jsem chodit v posledním roce I. světové války. Pamatuji se, že mimo zápisu byl jsem toho roku jenom asi třikrát celkem ve školním vyučování.*

V závěru roku přinesl mi školní zprávu o prospěchu kamarád. Poněvadž jsem se nemohl za 3 školní návštěvy v celém roku naučit číst, nechal jsem si sdělit, co ve školní zprávě je, aniž bych tomu přikládal jakékoliv důležitosti. Obsahovala mimo mravů, které byly bezúhonné, 4 pětky ze čtyř předmětů.“¹⁹² Teprve poté, co jeho otec dezertoval z fronty a vrátil se domů, byl jím Hlavačka k učení přinucen a druhou třídu absolvoval již s velmi dobrým prospěchem. Celkem vychodil Hlavačka pět tříd obecných, tři třídy měšťanské a dvě

¹⁸⁸ Po zranění Ludvíka Hlavačky.

¹⁸⁹ Ve většině kádrových materiálů je uvedeno datum 14. 10. 1953. Srov. např. ABS, Personální spis Antonína Prokeše, a. č. 4442, *kádrové vyhodnocení vypracované k návrhu na ustanovení do funkce náčelníka 6. odboru I. správy MV ze dne 3. července 1956*, s. 110.

¹⁹⁰ DVORÁKOVÁ, Jiřina: *Státní bezpečnost v letech 1945-1953*, s. 144-146.

¹⁹¹ ABS, Personální spis Ludvíka Hlavačky, a. č. 3741/11.

¹⁹² Tamtéž, *životopis Ludvíka Hlavačky*, s. 23.

třídy pokračovací ve Starém Městě, kde se vyučil karosářem u firmy Möller a Vaněk. Práci však sháněl obtížně. Příležitostně byl zaměstnán jako dělník na stavbách a v cukrovarnickém průmyslu.¹⁹³

V letech 1928 – 1930 byl členem komunistického svazu mládeže (Komsomolu), stal se dokonce zástupcem krajského vedoucího. Od 1. ledna 1930 byl aktivním členem místní organizace KSC v Starém Městě (v některých kádrových materiálech se u členství v KSC objevuje rok 1936).¹⁹⁴ Během okupace se zapojil do komunistické ilegality. Poté, co byla v únoru 1942 gestapem zatčena část organizace KSC v Uherském Brodě, která měla vazby na Uherské Hradiště, odešel Hlavačka ze strachu před zatčením bez povolení úřadů do Vídně, kde pracoval jako dělník a dlaždič. V březnu 1944 byl však také on gestapem zatčen a vězněn postupně ve Vídni, Brně, Vratislavi, Drážďanech a Lipsku. Zde se v polovině dubna 1945 dočkal osvobození americkou armádou. Zajímavostí je, že Hlavačka, poté co byl ve Vratislavi odsouzen k trestu smrti¹⁹⁵, se v noci před popravou „...*pokusil o sebevraždu elektrickým proudem, tento však neúčinkoval.*“¹⁹⁶ Jak je zřejmé z Hlavačkova personálního spisu a z pozdějších materiálů inspekce ministra vnitra, nebylo to naposled, kdy v Hlavačkově životě sehrál elektrický proud roli.

Po návratu domů se v červnu 1945 stal členem vyšetřující komise Okresního národního výboru u Mimořádného lidového soudu v Uherském Hradišti. Dne 1. listopadu 1945 vstoupil do služeb ministerstva vnitra. Jeho kariérní postup byl velmi rychlý. Již v roce 1947 získal hodnost kapitána, roku 1949 i hodnost štábního kapitána a v roce 1950 byl povýšen do hodnosti plukovníka. V době únorového převratu byl přednostou oblastní zpravodajské odbočky v Uherském Hradišti. Ke dni 22. března roku 1948 byl ustanoven prozatímním vedoucím oblastní úřadovny StB v Uherském Hradišti, od ledna 1949 byl Hlavačka pověřen vedením KV StB Gottwaldov se sídlem v Uherském Hradišti. Za jeho působení ve funkci krajského velitele v době napjatých vztahů mezi bývalými zaměstnanci oblastních

¹⁹³ Tamtéž, *vlastnoruční životopis ze dne 28. ledna 1951*, s. 15.

¹⁹⁴ Rok 1930 je uveden např. v dotazníku ze dne 28. ledna 1950 (ABS, Personální spis Ludvíka Hlavačky, a. č. 3741/11, *dotazník ze dne 28. ledna 1950*, fol. 7.) a v dotazníku ze dne 28. ledna 1951 (Tamtéž, *dotazník ze dne 28. ledna 1951*, fol. 3); rok 1936 je uveden mj. v potvrzení okresního sekretariátu KSC v Uh. Hradišti z roku 1946 (Tamtéž, *potvrzení okresního sekretariátu v Uherském Hradišti ze dne 28. prosince 1946*, fol.46.) Srov. také BARTA, Milan a kol.: *c. d.*, s. 64.

¹⁹⁵ Poprava byla nakonec odložena, protože údajně došlo k bombardování Vratislavi a kat, který byl na cestě vlakem, nemohl kvůli rozbité dráze přijet. Následně došlo k evakuaci Vratislavi. V březnu roku 1945 se měl dozvědět, že trest smrti mu byl změněn na desetiletý žalář. Srov. ABS, Personální spis Ludvíka Hlavačky, a. č. 3741/11, *vlastnoruční životopis ze dne 28. ledna 1951*, s. 20.

¹⁹⁶ Tamtéž, s. 20.

zpravodajských odboček a příslušníky poválečné StB bylo s vyšetřovanými osobami zacházeno velmi hrubě. Hlavačka sám údajně zaváděl nezákonné vyšetřovací metody, k nimž patřilo např. používání elektrických bot. V polovině padesátých let, kdy byly všechny případy znovu prověřovány inspekcí ministra vnitra, se v této souvislosti od Hlavačky distancovali i někteří jeho bývalí podřízení z Uherského Hradiště, kteří jej vyličili jako kariéristu¹⁹⁷, „*který v honbě za kariérou by šel i přes mrtvoly*“¹⁹⁸ a sobeckého člověka, jenž byl vyšetřujícími orgány nenáviděný.¹⁹⁹ Podobně jsou Hlavačkovy povahové vlastnosti popsány v ustanovce²⁰⁰ z roku 1954: „*Nebyl sebekritický a také nesnášel kritiku. Jeho povaha byla ješitná, projevovala se u něho částečná kariéra.*“²⁰¹ Ačkoli zůstávalo zřejmé, že za provokace a násilí nesl přímou osobní odpovědnost, nebyl nikdy adekvátně potrestán.²⁰² Z doby jeho působení ve funkci krajského velitele StB v Uherském Hradišti mu byly vytýkány především tři věci: 1) vydání příkazu ppor. Bezděkovi z okresního velitelství StB ve Vsetíně, aby dopravil zbraně na chatu jistého Oravce podezřelého z ilegální činnosti. „Nalezené“ zbraně byly následně použity jako hlavní důkaz protistátní činnosti při likvidaci „protistátních“ skupin *Blaník* a *Jan Masaryk*. 2) Když byl Hlavačka v roce 1949 ošetřován po postřelení v nemocnici ve Znojmě, nechal si přivolat kněze, „*kterému se hodinu a půl zpovídal v domnění, že zemře*“²⁰³ a údajně přijal poslední pomazání; a 3) neustálé navazování mimopracovních mileneckých poměrů se ženami, které snižovalo jeho velitelskou autoritu. Později jej navíc jeho bývalý podřízený Alois Grebeníček obvinil z protekcionismu a ze styků s Rudolfem Slánským.²⁰⁴

Uvedené skutečnosti však neohrozily další Hlavačkův postup. Na podzim roku 1950 byl Hlavačka jmenován velitelem pohraniční stráže, v lednu 1953 náčelníkem hlavní správy pohraniční a vnitřní stráže. Téhož roku byl povýšen

¹⁹⁷ ABS, f. A8 Inspekce ministra vnitra, inv. j. 459, Používání nesprávných metod na KV StB Uh. Hradiště, *zápis o výpovědi Aloise Grebeníčka ze dne 6. října 1956*, s. 21.

¹⁹⁸ Tamtéž, *zápis o výpovědi svědka Aloise Čáně ze dne 29. října 1956*, s. 16.

¹⁹⁹ „...Hlavačka, který se nám orgánům jevil jako člověk sobecký a kariérista, který byl také nenáviděn mezi námi.“ Srov. ABS, f. A8 Inspekce ministra vnitra, inv. j. 459, Používání nesprávných metod na KV StB Uh. Hradiště, *zápis sepsaný s Karlem Hověžákem dne 18. 9. 1956*, s. 11.

²⁰⁰ Ustanovka = zpráva o zájmové osobě StB pořízená speciálním útvarům StB. Obsahovala informace o pověsti, majetkových poměrech, způsobu života, vztahu k režimu atd.

²⁰¹ ABS, Personální spis Ludvíka Hlavačky, a. č. 3741/11, *ustanovka na Ludvíka Hlavačku ze dne 19. dubna 1954*, s. 132.

²⁰² BARTA, Milan a kol.: *c. d.*, s. 66.

²⁰³ ABS, Personální spis Ludvíka Hlavačky, a. č. 3741/11, *věc: S. Hlavačka – velitel PS – závady (ze dne 10. dubna 1952)*, s. 78.

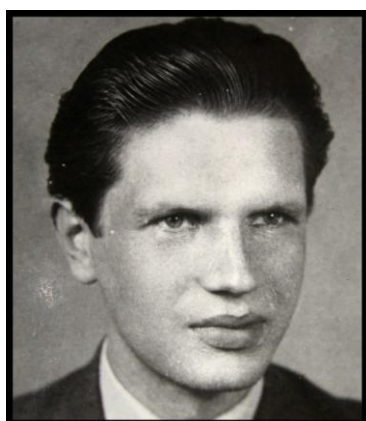
²⁰⁴ Srov. např. Tamtéž, *sdělení poznatků o Ludvíku Hlavačkovi adresované ministru Barákovi ze dne 28. února 1952*, s. 160-166.

do hodnosti generálmajora. V září 1953 byl potrestán výstrahou pro nedostatečnou služební způsobilost. Od roku 1955, po návratu z jednoletého studia v SSSR, vykonával funkci náměstka ministra vnitra pro vojska ministerstva vnitra. V této funkci se zasadil o postupnou elektrifikaci drátěných zátarasů na čs. hranicích se západními státy.²⁰⁵ V letech 1962 – 1963 působil Hlavačka jako náčelník vojenského učiliště. Poté pracoval až do jara roku 1968, kdy odešel ze služeb ministerstva vnitra do starobního důchodu, na pozici starší referent kontrolní skupiny statisticko-evidenčního odboru.²⁰⁶

Přestože byly v 90. letech 20. století učiněny pokusy o trestněprávní postih Ludvíka Hlavačky²⁰⁷, nepodařilo se vinou nejrůznějších průtahů dospět k závěru. V březnu 1998 bylo Hlavačkovu stíhání kvůli zhoršení zdravotního stavu obžalovaného přerušeno. Ludvík Hlavačka zemřel 29. srpna 2005.

4.5.2 Milan Moučka

Obr. č. 6: Milan Moučka (zdroj²⁰⁸)

Milan Moučka se narodil jako syn obchodního příručího a švadleny 3. června 1922 v obci Studená na Vysočině. Kvůli finančním nesnázím rodičů byl od jednoho do šesti let věku vychováván svou tetou ve Vídni²⁰⁹. Po návratu do českých zemí absolvoval pět tříd obecných a čtyři třídy měšťanské školy. Poté pracoval jako stavitelský asistent a po likvidaci firmy se šel roku 1938 učit truhlářem. Počátkem čtyřicátých let se zapojil do komunistického ilegálního hnutí, byl zatčen gestapem a odsouzen ke dvěma letům vězení. V letech 1941 – 1943 byl vězněn na několika místech v Německu. Ve svém ručně psaném curriculum vitae z roku 1950 o svém uvěznění mj. uvedl: „*Já sám hodnotím své věznění jako svou nejlepší školu, která mě pomohla utvářet nejen moje*

²⁰⁵ BÁRTA, Milan a kol.: *c. d.*, s. 65.

²⁰⁶ ABS, Personální spis Ludvíka Hlavačky, a. č. 3741/11, *Kádrové vyhodnocení pro vojenskou správu ze dne 4. června 1968*, s. 1.

²⁰⁷ Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu zahájil jeho stíhání ve dvou kauzách. První případ se týkal právě již zmíněného Uherského Hradiště. Hlavačka byl od října 1994 podezřelý ze spáchání trestných činů zneužití úřední nebo služební moci a těžkého poškození na těle (vše posuzováno podle vojenského trestního zákona z ledna 1855). Srov. BÁRTA, Milan a kol.: *c. d.*, s. 66.

²⁰⁸ ABS, Personální spis Milana Moučky, a. č. 6021.

²⁰⁹ Tamtéž, *vlastnoruční životopis Milana Moučky ze dne 19. prosince 1950*, s. 13.

*politické přesvědčení a uvědomění, ale i můj osobní charakter.*²¹⁰“ Po odpykání trestu se doučil a až do konce okupace pracoval jako truhlář.

Po skončení války se Moučka angažoval při pronásledování kolaborantů na Jihlavsku.²¹¹ Dne 26. května 1945 byl přijat do KSČ. V témže měsíci nastoupil do služeb ministerstva vnitra. Jeho prvním působištěm se stala bezpečnostní úřadovna v Jihlavě (dostal pokyn vytvořit v Jihlavě obranné zpravodajství). V únoru 1946 byl Milan Moučka povýšen a přeložen na ZOB II. v Brně-Hlinkách. Dostal falešný občanský průkaz na jméno Michal Mareš a začal vystupovat na veřejnosti s touto identitou.²¹² Během únorových událostí byl vyslán na oblastní úřadovny v Jihlavě a ve Znojmě, aby zde řídil zatýkání, domovní prohlídky a výslechy. Přestože měl silnou chřipku, pracoval s velkým nasazením. Za pronásledování „nepřátelských elementů“ byl vyznamenán III. stupněm řádu 25. února.²¹³

V srpnu 1948 byl Moučka přeložen na centrálu StB do Prahy a jmenován vedoucím „instruktážní skupiny“, která byla pověřována dohledem a řízením různých úseků StB, kontrolou jejich činnosti, prováděním školení a plněním různých delikátních úkolů.²¹⁴ V květnu 1949 byl povolán na KV StB do Uherského Hradiště, aby zde zastupoval zraněného (postřeleného) Ludvíka Hlavačku. Zde se podílel na likvidaci odbojové skupiny „Světlana“. Odměnou mu bylo povýšení do hodnosti nadporučíka ke dni 1. června 1949.

Na velitele M. Moučku vzpomínal v roce 1956 jeho bývalý podřízený Karel Hověžák: „*V době, kdy byl Hlavačka léčen, zastupoval ho kapitán Moučka, který přišel z Prahy-Ruzyně, kterého jsme měli velice rádi proto, že se staral o zajištění našich životů při různých akcích a protože radikálně skončil s fyzickým násilím a úřadovna získávala za jeho vedení lepší jméno. S. Moučka dělal tvrdá opatření proti každým porušením soc. zákonnosti.*“²¹⁵ Zda Moučka skutečně potíral snahy o používání fyzického násilí během vyšetřování, s určitostí nevíme. Jisté však je, že při své pozdější činnosti proslul jako propagátor výslechových metod sovětských poradců a svými podřízenými byl označován za iniciátora a schvalovatele násilí

²¹⁰ Tamtéž, s. 19.

²¹¹ TOMEK, Prokop: *Život a doba ministra Rudolfa Baráka*. Vyšehrad, Praha 2009, s. 101.

²¹² Tamtéž, s. 101.

²¹³ ABS, Personální spis Milana Moučky, a. č. 6021, *vlastnoruční životopis Milana Moučky ze dne 19. prosince 1950*, s. 22.

²¹⁴ TOMEK, Prokop: *c. d.*, s. 101.

²¹⁵ ABS, f. A8 Inspekce ministra vnitra, inv. j. 459, Používání nesprávných metod na KV StB Uh. Hradiště, *zápis sepsaný s Karlem Hověžákem dne 18. 9. 1956*, s. 11.

při vyšetřování. Fyzické násilí bylo pod Moučkovým velením užíváno minimálně do roku 1953.²¹⁶

Po návratu Hlavačky pracoval Moučka jako zástupce velitele KV StB Praha, tuto funkci však zastával pouze krátce, protože byl už v listopadu 1949 převeden na vyšetřování do ruzyňské věznice a pověřen vedením vyšetřování a přípravou „monstrprocesu“ s Miladou Horákovou. Od srpna 1950 působil ve vyšetřovacím sektoru VI. B, který zpracovával nejvýznamnější nekomunistické politické případy. Moučka byl jako vyšetřovatel velmi aktivní. Potvrzuje to i kádrové vyhodnocení z roku 1952: *„Za mimořádné pracovní vypětí a velmi dobré odborné výkony během vyšetřování obdržel dvě pochvalná uznání a peněžité odměny od s. ministra.“*²¹⁷ Po necelém roce mu bylo svěřeno vedení vyšetřovacího sektoru; řídil vyšetřování velkých procesů celostátního významu.²¹⁸

K 1. dubnu 1956 byl nečekaně ze služeb ministerstva vnitra propuštěn, protože při hodnocení jeho činnosti bylo zjištěno, že se dopustil ve své práci některých chyb. *„Tyto chyby byly váženy politickým byrem ÚV KSČ a bylo rozhodnuto, aby soudruh Moučka byl přeřazen mimo ministerstvo vnitra na civilní úsek.“*²¹⁹ V následujících letech pracoval jako vedoucí oddělení v Závodech průmyslové automatizace v Praze. Tento „trest“ byl Moučkovi udělen v souvislosti s prvními pokusy o rehabilitace. V roce 1963 si tehdejší ministr Lubomír Štrougal vyžádal zprávu o procesech 50. let. Mezi jinými byl vyslýchán i Moučka, který doznal spoluvinu. Hájil se tím, že k Bezpečnosti nastoupil jako mladík bez větších zkušeností a byl přesvědčen o tom, že vyšetřovací metody propagované sovětskými poradci byly správné.²²⁰ Následujícího roku byla Milanu Moučkovi udělena disciplinární komisí ÚV KSČ důtka s výstrahou. Posléze byl z KSČ vyloučen. V roce 1978 byl Moučka ze Závodů průmyslové automatizace propuštěn a až do důchodu pracoval jako truhlář.

Přestože po roce 1989 existovala snaha postavit Moučku kvůli používání nezákonných vyšetřovacích metod před soud, z nejrůznějších důvodů k tomu

²¹⁶ TOMEK, Prokop: *c. d.*, s. 104.

²¹⁷ ABS, Personální spis Milana Moučky, a. č. 6021, *Kádrové vyhodnocení z 18. července 1952*, s. 65.

²¹⁸ Kromě procesu s Miladou Horákovou a spol. se podílel také na případu Slánská a spol. (měl na starosti kauzu Josefa Franka, který byl se Slánským popraven), řídil vyšetřování případů biskupů Zely a spol., Vojtaššáka a spol., „Zeleně internacionály“, mediálně sledovaný případ amerického novináře Wiliama Oatise, Závodský a spol. atd. Srov. TOMEK, Prokop: *c. d.*, s. 103-104.

²¹⁹ ABS, Personální spis Milana Moučky, a. č. 6021, *kádrové vyhodnocení ze dne 12. června 1956*, s. 190.

²²⁰ Konfederace politických vězňů České republiky. *Smutně úspěšná komunistická rodina.* [online]. c2006. [cit. 2013-02-04]. Dostupné z: <http://www.kpv-cr.cz/?nid=158>

nedošlo. V roce 2003 bylo jeho stíhání zastaveno s tím, že se na něj vztahuje amnestie prezidenta Novotného z roku 1960.²²¹ Milan Moučka zemřel v roce 2009 ve věku 87 let.

4.5.3 Antonín Prokeš

Obr. č. 7: Antonín Prokeš (zdroj²²²)

Rodák ze Včelar na Uherskohradištsku přišel na svět 23. ledna 1922 jako osmé z devíti dětí pomocného dělníka. Ve svém vlastním životopise popsal podmínky, v nichž vyrůstal: „*Veškerý náš majetek spočíval z vesnického domku, který měl jednu světnici a 1 kuchyň, v důsledku těchto bytových poměrů žili jsme velmi stísněně. Jiný majetek jsme neměli žádný.*“²²³ Po vychození obecné a měšťanské

školy se v Uherském Hradišti vyučil elektromechanikem. Od roku 1939 byl členem KSČ, aktivně činný například ve Svazu přátel SSSR.²²⁴

Podobně jako M. Moučka a L. Hlavačka, také A. Prokeš strávil část druhé světové války v německých věznicích poté, co byl krátce po svém vyučení, dne 8. března 1940, zatčen gestapem za ilegální komunistickou činnost. Tehdy osmnáctiletý Prokeš byl jako mladistvý odsouzen ke čtyřem letům vězení. Po odpykání trestu nebyl propuštěn, ale poslán na Gestapo do Brna. Odtud byl transportován do Buchenwaldu, kde pobýval až do osvobození koncentračního tábora v dubnu 1945. Od května do října 1945 pracoval Antonín Prokeš na krajském sekretariátě KSČ v Gottwaldově jako organizační tajemník,²²⁵ poté vstoupil do služeb ministerstva vnitra. Byl přiřazen k oblastní zpravodajské odbočce ve Zlíně, kde sbíral zkušenosti při odhalování „protistátní činnosti“ strany národně socialistické, lidové a sociálně demokratické. Po únorovém převratu byl přemístěn na zemské velitelství do Brna, kde pracoval jako instruktor školy StB. Odtud byl po půl roce převeden do Prahy k odboru BA do instruktážní skupiny.

²²¹ Tamtéž.

²²² ABS, Personální spis Antonína Prokeše, a. č. 4442.

²²³ Tamtéž, *životopis*, s. 10

²²⁴ Tamtéž, *zvláštní dotazník MV ze dne 10. dubna 1954*, s. 1.

²²⁵ Tamtéž, *kádrové vyhodnocení vypracované k návrhu na ustanovení do funkce náčelníka 6. odboru I. správy MV ze dne 3. července 1956*, s. 110 – 111.

Dne 15. května 1949 byl vyslán spolu s Milanem Moučkou do Uherského Hradiště, aby zde zastával funkci zástupce krajského velitele (nejprve Milana Moučky, později zotaveného Ludvíka Hlavačky). V říjnu 1949, kdy byl Hlavačka přeřazen k pohraniční strážci, se Prokeš stal krajským velitelem. V kádrových materiálech vzniklých v době Prokešova působení v Uherském Hradišti, je tento vylíčen jako schopný velitel, který má „organizační schopnosti a úkoly vyplývající z funkce se snaží plnit svědomitě a odpovědně.“ Bylo mu však vytýkáno, že se v některých případech jevil jako méně rozhodný a samostatný. Prokeš údajně dovedl hodnotit lidi, ale byl příliš měkký, pokud šlo o trestání podřízených. Zřejmě díky tomu byl u podřízených orgánů oblíbený.²²⁶ Údajně byl zaujatý proti bývalému veliteli StB v Uherském Hradišti, Hlavačkovi.²²⁷

V letech 1953 - 1961 pracoval Prokeš na I. správě ministerstva vnitra v Praze jako náčelník odboru zahraniční kontrarozvědky. Poté byl tento odbor převeden k druhé správě MV (později byl Prokeš opět přidělen k I. správě MV). V srpnu 1969 byl vyslán k plnění rozvědných úkolů do zahraničí, kde strávil celkem osm let (nejprve ve Frankfurtu, následně ve Vídni). Ve službách ministerstva vnitra pracoval celkem dvaatřicet let, až do 30. září 1977, kdy odešel do starobního důchodu.²²⁸ Za dobu svého působení na ministerstvu vnitra byl vyznamenán Řádem Rudé hvězdy, medailemi Za službu vlasti, za věrnost, čestným odznakem SNB a dalšími.²²⁹

²²⁶ ABS, Personální spis Antonína Prokeše, a. č. 4442, *charakteristika ze dne 20. února 1952*, s. 97.

²²⁷ Tamtéž, *posudek na krajského velitele StB v Gottwaldově poručíka Prokeše ze dne 25. února 1952*, s. 98.

²²⁸ Tamtéž, *žádost o uvolnění ze služebního poměru příslušníka SNB ze dne 14. června 1977*, s. 156.

²²⁹ Tamtéž, *posudek o služební činnosti při skončení služebního poměru příslušníka SNB ze dne 15. srpna 1977*, s. 171.

4.6 Velitelé vyšetřování

Kromě krajských velitelů udíleli vyšetřujícím pracovníkům rozkazy velitelé (5.) vyšetřovacího odboru, později samostatného vyšetřovacího oddělení. Ve sledovaném období zastávali tuto funkci František Jež (1905), Josef Šobán (1914) a Leopold Lovecký (1913).

4.6.1 František Jež, Josef Šobán

František Jež, který u četnictva pracoval již od roku 1927, byl velitelem vyšetřování jmenován 8. října 1949. V Uherském Hradišti působil od listopadu 1945, do této doby pracoval jako výpomocný lesník.²³⁰ F. Jež patřil k údajným Hlavačkovým oblíbencům, kteří se měli podílet na výsleších elektrickým proudem.²³¹ Toto tvrzení popřeli v polovině 50. let někteří vyšetřující pracovníci, např. Alois Grebeníček, který ve svém protokole uvedl: „*Pokud jde o Ježe, tento vyšetřoval slušně a nikdy nebil. Jež nyní pracuje na ONV v Uher. Hradišti.*“²³² Jiný z tehdejších pracovníků KV StB v Uherském Hradišti, Jaroslav Tureček, k osobě Ježe v souvislosti s používáním fyzického násilí při výsleších řekl: „*Vím např., že při akci Hrad s. Jež odepřel použít jako donucovacího prostředku bití, dostal však k tomu od s. Hlavačky příkaz a od té doby byl také u s. Hlavačky v nelibosti. To vím přímo od s. Ježe, s nímž jsem se jako náčelník odd. s náčelníkem odd. stýkal.*“²³³ O Ježově podílu na nezákonnostech při vyšetřování by však mohlo svědčit to, že byl v březnu 1951 z Uherského Hradiště (a ze služeb ministerstva vnitra) odvolán.

Josef Šobán, původním povoláním zedník, působil v hradištské úřadovně StB od roku 1949. Již na jaře roku 1951 se stal náčelníkem vyšetřovacího odboru. Řady StB však musel opustit poměrně brzy, v roce 1952. Příčinou bylo špatné spravování finančních prostředků, holdování alkoholu, udržování důvěrných styků s různými ženami a další skandály, které se během výkonu jeho funkce odehrály.²³⁴

²³⁰ ABS, Výpis z OEK (osobní evidenční karty) příslušníka MV Františka Ježe. Personální spisy narozených před rokem 1910 byly podle tehdejších platných předpisů skartovány.

²³¹ Toto tvrzení uvedl František Prokeš, orgán KS-MV Gottwaldov v roce 1954 v posudku na bývalého krajského velitele Hlavačku. Srov. ABS, Personální spis Ludvíka Hlavačky, a. č. 3741/11, věc: *Hlavačka Ludvík, t. č. náčelník PS – osobní posudek na dožádání ze dne 11. dubna 1954*, s. 170.

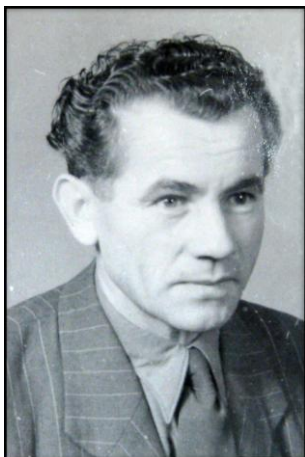
²³² ABS, f. A8 Inspekce ministra vnitra, inv. j. 459, Používání nesprávných metod na KV StB Uh. Hradiště, *zápis o výpovědi Aloise Grebeníčka ze dne 6. října 1956*, s. 21.

²³³ Tamtéž, *protokol o informativním výslechu svědka sepsaný dne 6. října 1956*, s. 18.

²³⁴ POSPÍŠIL Jaroslav: *Hyeny v akci*. Lípa Vizovice 2003, s. 465-466.

4.6.2 Leopold Lovecký

Obr. č. 8: Leopold Lovecký (zdroj²³⁵)

Narodil se 25. září 1913 ve Veselí nad Moravou. Pocházel z chudé rodiny, byl nejmladším z osmi dětí, z nichž se šest dožilo dospělosti. Leopold Lovecký vychodil tři třídy měšťanské školy, poté se vyučil elektrikářem a toto povolání asi dva roky vykonával. V roce 1931 vstoupil mladý Lovecký do KSČ. Počínal si také velmi aktivně coby člen Komsomolu. Roku 1935 se oženil a ve stejném roce nastoupil vojenskou prezenční službu. Na vojně jako „*politicky nespolehlivý nedosáhl žádné hodnosti*.“²³⁶ Po návratu z vojny pracoval převážně jako dělník na stavbách hromosvodů. V době okupace vypomáhal své matce při prodeji sodovek a cukrovinek v malém krámu, který vlastnila.²³⁷ V roce 1941 navázal spojení s ilegální skupinou „Moravská rovnost“, pomocí níž se zapojil do ilegální činnosti. V květnu roku 1942, kdy mu hrozilo zatčení gestapem, uprchl a skrýval se v okolí Veselí nad Moravou až do konce okupace. Po osvobození do listopadu 1945 konal mimořádnou vojenskou službu, odkud byl propuštěn do civilu jako voják. V listopadu 1945 vstoupil do SNB a pracoval jako vyšetřující pracovník. Aby se zdokonalil v marx-leninské teorii, absolvoval v roce 1947 půlroční politickou školu v Kolodějích u Prahy. Během únorových událostí pracoval převážně při výsleších, proto byl zařazen k vyšetřovacímu oddělení. O tom, že Lovecký byl velmi aktivním pracovníkem, svědčí i následující věty z jeho vlastnoručně psaného životopisu z roku 1950: „*Můj poměr k práci byl vytvořen z názoru, že pracuji na jednom z velmi důležitých úseků strany a proto stavím svoji službu nad všechny osobní či rodinné zájmy. ... Mým hlavním zájmem je služba.*“²³⁸

Od počátku roku 1951 do 30. června 1952 vykonával funkci velitele vyšetřovacího odboru, od 1. července 1952 až do roku 1956 pracoval (s výjimkou krátkých prodlev²³⁹) jako náčelník zmíněného odboru. Lovecký byl v této době

²³⁵ ABS, Personální spis Leopolda Loveckého, a. č. 2258.

²³⁶ Tamtéž, *vlastnoruční životopis ze dne 8. září 1954*, s. 14.

²³⁷ Tamtéž, *kádrové vyhodnocení*, s. 3.

²³⁸ ABS, Personální spis Leopolda Loveckého, a. č. 2258, *vlastnoruční životopis ze dne 24. prosince 1950*, s. 169.

²³⁹ Od r. 1955 do r. 1956 nebyl náčelníkem vyšetřovacího oddělení, ale pouze zástupcem náčelníka. Příčinou tohoto kariérního propadu bylo zjištění „kádrových závad“ jeho bratrů Františka a Rudolfa a

hodnocen jako schopný pracovník, jehož „poměr ke kolektivu jest velmi dobrý a sám je velmi oblíben kolektivem pro své jednání. Dovede kolektiv stmelovat, což se projevuje v tom, že všechny případy, které se vyskytnou na odboru si dovede vyřešit sám.“²⁴⁰ Hodnocení se však změnilo po chybě, které se dopustil při vyšetřování jistého Jana Borýska, domnělého agenta CIC, jenž na následky krutých výslechů zemřel (viz kapitola č. 5.4). Při následném prošetřování případu vyšlo najevo, že Lovecký byl již v roce 1951 na celostátní poradě náčelníků vyšetřovacích odborů KS StB varován před používáním násilí a bylo mu vytýkáno, že při vyšetřování na odboru KS StB, kde je náčelníkem, bijí vyšetřovance.²⁴¹ Zřejmě i v důsledku tohoto případu byl Lovecký na půl roku²⁴² přerazen do okresní úřadovny StB ve Veselí nad Moravou, kde působil ve funkci staršího referenta. Poté pracoval opět u StB v Uherském Hradišti, kde od roku 1956 zastával funkci náčelníka samostatného oddělení vyšetřování. K případům, na jejichž vyšetřování se Lovecký podílel, patřila likvidace „řady teroristických ozbrojených band a ilegálních organizací, ať již šlo o značně rozvětvenou ilegální organizaci Světlana, organizace Hory Hostýnské, Troják, ...“²⁴³

Jeho kariérní postup byl poměrně rychlý, již v roce 1954 získal hodnost kapitána, v roce 1959 byl povýšen do hodnosti majora. V SNB pracoval až do 31. července 1968, kdy byl propuštěn kvůli špatnému zdravotnímu stavu (byl mu přiznán invalidní důchod).²⁴⁴ Za dlouholetou dobrou práci ve službách SNB obdržel odměnu 1 000 Kčs.²⁴⁵

také udržování milostného poměru s bývalou příslušnicí KS MV, ze kterého se narodilo nemanželské dítě.

²⁴⁰ Tamtéž, *velitelský posudek ze dne 23. září 1952*, s. 29.

²⁴¹ ABS, f. Sekretariát ministra vnitra I. díl, a. č. A2/1-1911, sign. 303-57-2, *Jan Borýsek – správa o výsledku vyšetřování smrti menovaného jako vyšetřovance na KS StB Uherské Hradiště - návrh na opatření ze dne 6. června 1953*.

²⁴² 1. července 1953 – 14. ledna 1954.

²⁴³ ABS, Personální spis Leopolda Loveckého, a. č. 2258, *návrh na udělení státního vyznamenání „Za vynikající práci“ ze dne 30. dubna 1960*, s. 51.

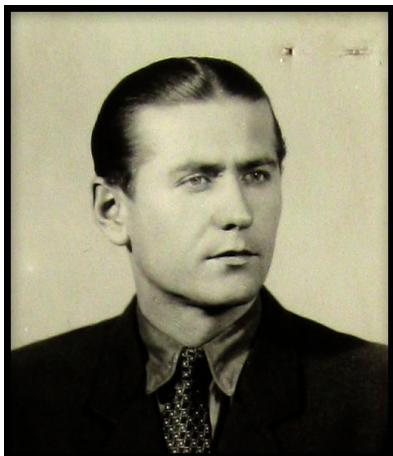
²⁴⁴ Tamtéž, *návrh na propuštění ze služebního poměru příslušníka MV ze dne 2. dubna 1968*, s. 59.

²⁴⁵ Tamtéž, *záznam o kázeňských odměnách a trestech*, s. 64.

4.7 Vybraní pracovníci KV StB Uherské Hradiště

4.7.1 Alois Grebeníček

Obr. č. 9: Alois Grebeníček (zdroj²⁴⁶)

Jedním z nejčastěji uváděných vyšetřovatelů v souvislosti s politickou perzekucí a Oblastním (později Krajským) velitelstvím StB Gottwaldov (Uherské Hradiště) bývá Alois Grebeníček. Narodil se 5. ledna 1922 v obci Jalubí na Uherskohradištsku. Vychodil obecnou školu, poté se vyučil řezníkem. Toto povolání vykonával u různých firem až do roku 1942, kdy byl zatčen gestapem pro ilegální činnost a vězněn v koncentračních táborech Osvětim a Buchenwald až do osvobození v roce 1945. Po návratu domů nastoupil jako dozorce ve věznici v Uherském Hradišti. Do KSČ vstoupil v roce 1945 a stal se jejím aktivním funkcionářem na okrskové úrovni. Dne 1. září 1945 byl převeden k SNB jako výkonný orgán na bývalé Oblastní úřadovně StB v Uherském Hradišti.²⁴⁷ V roce 1947 absolvoval školu SNB pro odborný výcvik v Brně. V červenci 1949 byl Grebeníček spolu s dalšími lidmi zařazen ke krajskému velitelství StB v Uherském Hradišti. Téhož roku byl jmenován do hodnosti štábního strážmistra, později získal hodnost vrchního strážmistra a k 1. lednu 1951 se stal podporučíkem a zároveň dosáhl funkce zástupce velitele vyšetřovacího oddělení. Již předtím bylo A. Grebeníčkovu uděleno pochvalné uznání za „*příkladné a hrdinné chování v boji proti třídnímu nepříteli při likvidaci protistátní skupiny Hory Hostýnské.*“²⁴⁸ Podobného ocenění a finanční odměny 2 000 Kčs se mu dostalo i v březnu roku 1951.²⁴⁹ Přes tyto pochvaly nebyl Grebeníček v nejrůznějších posudcích a kádrových materiálech hodnocen příliš pozitivně. Známý byly jeho spory s krajským velitelem StB Ludvíkem Hlavačkou, bývalým pracovníkem zpravodajského odboru. Grebeníčkův další nadřízený, Leopold Lovecký, o něm ve velitelském posudku v červnu 1952 napsal: „*Jeho pracovní schopnosti byly v podstatě průměrné s náznakem růstu k lepší kvalitě. Svěřené případy dovedl samostatně zpracovati,*

²⁴⁶ ABS, Personální spis Aloise Grebeníčka, a. č. 2019.

²⁴⁷ Tamtéž, *kádrové zhodnocení z 21. dubna 1953*, s. 38.

²⁴⁸ ABS, Personální spis Aloise Grebeníčka, a. č. 2019, *pochvalné uznání ze dne 26. května 1950*, s. 49.

²⁴⁹ Tamtéž, *pochvalné uznání ze dne 15. března 1951*, s. 48.

i když se jednalo o větší skupinu. Povrchnost v práci, která se u něho projevovala, musela být odstraňována takticky, neboť byl v kritice plnění úkolů nedůtklivý a nerad nepříznivou kritiku přijímal. Při výsleších se často přikloňoval k primitivnosti (používání fyzického násilí), přesto, že při kritice takový způsob vyšetřování sám odsuzoval. V roce 1950 byl dokonce pro hrubé zacházení s vyšetřovanci potrestán velitelskou důtkou. ... Jinak bylo možno s Grebenička hodnotit jako orgána iniciativního, sebevědomého a s dobrými organizačními schopnostmi.²⁵⁰“ V jiném materiálu je k povahovým vlastnostem Aloise Grebenička uvedeno: „Jeho nedostatkem bylo, že byl až příliš kritický, avšak sebekritika mu byla cizí. ... Dalším jeho nedostatkem bylo, že přeceňoval svoje schopnosti a podceňoval jiné. Stále kritisoval, že na MNB jsou povyšováni všelijací lidé ačkoliv si to nezaslouží, kdežto jeho schopnosti nejsou oceněny. Měl stále pocit, že se mu děje křivda, ačkoliv to nebyla pravda. Na místo aby jako zástupce náčelníka vyšetř. oddělení vychovával kádry, snižoval autoritu ostatních náčelníků a pro orgány na pracovišti neměl jiného výrazu než blbče, blvoňu a podobně.²⁵¹

K 1. lednu 1952 byl Grebeniček na vlastní žádost ze služeb MV propuštěn.²⁵² Hned v únoru téhož roku nastoupil jako kontrolor u ministerstva státní kontroly v Gottwaldově. V červnu 1952 si podal žádost o znovupřijetí k StB. Krajská správa v Gottwaldově však odmítla.²⁵³ Alois Grebeniček poté zastával funkci přednosta zemědělského referátu ONV v Uherském Hradišti. Další žádost o přijetí²⁵⁴ k MV si podal v roce 1954 – opět neúspěšně²⁵⁵. Ačkoli jeho působení ve službách ministerstva vnitra nemělo dlouhého trvání, patří Grebeničkovo jméno dodnes k nejčastěji zmiňovaným v souvislosti s používáním nezákonných vyšetřovacích metod v Uherském Hradišti.²⁵⁶

²⁵⁰Tamtéž, *velitelský posudek ze dne 4. června 1952*, s. 52 .

²⁵¹Tamtéž, *kádrové zhodnocení z 21. dubna 1953*, s. 38.

²⁵²Tamtéž, *Grebeniček Alois - Návrh na propuštění ze SNB ze dne 19. prosince 1951*, s. 49.

²⁵³Tamtéž, *rozhodnutí náčelníka II. odboru KS MNB npor. Josefa Dvorného ze dne 4. listopadu 1952*, s. 50.

²⁵⁴ABS, Personální spis Aloise Grebenička, a. č. 2019, *Žádost o znovupřijetí do služeb SNB ze dne 27. března 1954*, s. 52.

²⁵⁵Tamtéž, *Zpráva práva náčelníka správy kádrů MV majora St. Zadrobilka ze dne 20. května 1954*, s. 54.

²⁵⁶ Paní Ladislava Guričová, dcera bývalého politického vězně Josefa Ptáčka, v rozhovoru uvedla: „V tehdejší době vyšetřoval v Hradišti známý Grebeniček ... To byl postrach.“ Na základě ústního rozhovoru s paní Ladislavou Guričovou ze dne 24. července 2012, plné znění viz. příloha č. 13.

4.7.2 Alois Čáň, Jan Mareček

Obr. č. 10: Alois Čáň (zdroj²⁵⁷)

Alois Čáň byl pokládán za jednoho z nejkřutějších pracovníků StB v Uherském Hradišti. V zakladatelském období režimu patřil ke starším a zkušenějším pracovníkům tamního vyšetřovacího oddělení. Často pracoval ve dvojici s Janem Marečkem, který nastoupil k policii stejně jako Čáň již v době první republiky. Oba byli považováni za Hlavačkovy

oblíbence²⁵⁸ a oběma byl ukončen pracovní poměr ke stejnému dni – k 31. červenci 1950.²⁵⁹ Jejich jména jsou také nejčastěji uváděna v souvislosti s používáním nezákonné výslechové metody – elektrických bot.²⁶⁰

Alois Čáň se narodil 24. dubna 1913 v Zašové u Valašského Meziříčí. Absolvoval pět tříd obecné a tři třídy měšťanské školy a jednoroční pokračovací školu s německým vyučovacím jazykem. Poté se vyučil se bednářem a pracoval jako bednář a pomocný dělník na stavbách až do svého odchodu na vojnu. Vojenskou

²⁵⁷ ABS, Personální spis Aloise Čáně, a. č. 3317, s. 157.

²⁵⁸ Po Hlavačkově odchodu z funkce se začaly rozšiřovat řeči, „že měl kolem sebe kliku starých příslušníků SNB Čáňu a Marečka, kteří byli oblíbenci Hlavačky prý pro pracovní schopnost.“ Srov. ABS, Personální spis Ludvíka Hlavačky, a. č. 3741/11, zpráva Velitelství StB – VI. sektor č. A - 1378/401-51 ze dne 2. dubna 1951, fol. 56.; František Prokeš, orgán KS-MV Gottwaldov v roce 1954 uvedl: „Po převzetí velitelské funkce s. Hlavačka protěžoval mimo několika osobních přátel, hlavně lidi z řad bývalých četníků, kteří jednak byli již v StB zařazeni, a jednak přičiněním s. Hlavačky byli ještě ke StB přeřazeni od VB. Z bývalých četníků to byli hlavně Čáň Alois, Mareček J. a Jež František, který se pak stal velitelem 5. realizačního a vyšetřovacího oddělení. Srov. ABS, Personální spis Ludvíka Hlavačky, a. č. 3741/11, věc: Hlavačka Ludvík, t. č. náčelník PS – osobní posudek na dožádání ze dne 11. dubna 1954, s. 170.

²⁵⁹ V zakladatelském období režimu existovala silná tendence nahradit příslušníky prvorepublikové policie novými, stranicky uvědomělými kádry: „V lidové demokracii, kdy otěže vlády má ve svých rukou pracující lid v čele s dělnickou třídou, je povinností příslušníků sboru SNB, jako součástí státního aparátu, sloužit bez výhrad lidu, z něhož sami vyšli, společně s lidem vésti boj proti těm, kteří nenávidí dnešní režim a kde mohou, poškozují zájmy pracujícího lidu. Je třeba podotknout, že hlavně mladí příslušníci sboru si tuto okolnost plně uvědomují. Nelze však zavírat oči před skutečností, že někteří příslušníci sboru z řad starých veteránů ještě i dnes se ohlížejí nazpět a neradi dělají zásahy proti těm, kteří dříve vládli a kterým bezpečnostní orgány sloužily. Jednotliví příslušníci sboru nepostupují proti nepřátelům lidové demokracie třídně a nekompromisně. ... Proto bude nutno, aby krajské velitelství SNB učinilo nutná opatření v tomto směru přeložením jednotlivých příslušníků sboru, čímž by se přetrhaly všechny staré svazky s nepřáteli lidové demokratického řádu.“ Srov. Naše pravda 12. února 1949, roč. VII, č. 5, s. 5.

²⁶⁰ Z výpovědi Aloise Grebeníčka z roku 1956: „Čáň s Marečkem byli pokud jde o týrání vyšetřovaných nejhorší a sami to vlastně zaváděli. Byli nejvěrnějšími vykonavateli Hlavačkových příkazů a byli u něho také v oblíbě, mnohé věci vyšetřovali za přímého řízení Hlavačky, který obcházel náčelníka vyšetřovací skupiny Ježe, jenž se tak cítil odsunován na vedlejší kolej.“ Srov. ABS, f. A8 Inspekce ministra vnitra, inv. j. 459, Používání nesprávných metod na KV StB Uh. Hradiště, zázpis o výpovědi Aloise Grebeníčka ze dne 6. října 1956, s. 20.

prezenční službu vykonával v letech 1931 – 1933. Poté nastoupil další vojenskou činnou službu na pozici děle sloužícího důstojníka u dělostřeleckého pluku. V roce 1936 si podal žádost o umístění ke sboru četnictva, kterou zdůvodnil mj. tím, že se po smrti otce musí starat o svoji matku, která nepobírá žádnou penzi.²⁶¹ Jeho žádosti bylo vyhověno. Do roku 1946 prošel řadou četnických stanic. Neblaze proslul během německé okupace, kdy pracoval jako psovod na policejní stanici v Napajedlích. Roku 1949 vyšlo najevo, že se Čáň ještě v roce 1944, kdy již začínalo být jasné, že Německo válku nevyhraje, významně podílel na zatýkání Čechů, kteří se ukryvali v okolí Napajedel po útěku z totálního nasazení. Podle výpovědi Vladimíra Dlabače, jednoho z těch, které Čáň dopadl, proslul tento příslušník policie jako krutý, bezzásadový a vypočítavý člověk.²⁶²

V roce 1945 vstoupil do KSČ a v lednu roku 1947 byl přidělen k úřadovně Státní bezpečnosti v Uherském Hradišti. V listopadu 1948 mu ministerstvo vnitra vyslovilo svůj „*dík a uznání za spolupráci při likvidaci ilegální činnosti.*“²⁶³ Jak již bylo uvedeno výše, MNB zrušilo služební poměr Aloise Čáně k 31. červenci roku 1950²⁶⁴. Byl propuštěn kvůli přílišné horlivosti při výkonu četnické služby v letech 1939 – 1945, ačkoli ve svých vyjádřeních svou okupační činnost hájil. Dalším důvodem propuštění bylo Čánovo častější „*nekomunistické jednání, když dává jasné znát, že se nezbavil staré četničiny a uchýlí se i k nepravdám.*“²⁶⁵ Po svém odchodu ze služeb StB byl zařazen ke státnímu úřadu církevnímu při krajském národním výboru v Gottwaldově, od roku 1954 pracoval ve firmě Masný průmysl v Gottwaldově v oddělení podnikové kontroly.²⁶⁶

Alois Čáň byl v polovině 50. let vyšetřován inspekcí ministra vnitra kvůli používání nesprávných vyšetřovacích metod, konkrétně elektrického proudu a fyzického násilí. K tomuto se přes počáteční zapírání přiznal, hájil se však tím, že jednal na rozkaz svého nadřízeného Hlavačky: „*Fysického násilí jsem používal proto, že bylo přímo nařizováno u jednotlivých vyšetřovaných tehdejším velitelem*

²⁶¹ ABS, Personální spis Aloise Čáně, a. č. 3317, *žádost o přijetí ke sboru četnictva ze dne 8. ledna 1936*, s. 5.

²⁶² ABS, Personální spis Aloise Čáně, a. č. 3317, *protokol sepsaný s Vladimírem Dlabačem dne 12. prosince 1949*, s. 31-32.

²⁶³ Tamtéž, *opis zprávy Ministerstva vnitra č. 1931-8/11-48-III-A*, s. 57.

²⁶⁴ Tamtéž, *průpis zprávy Ministerstva národní bezpečnosti ze dne 18. července 1950*, s. 4.

²⁶⁵ Tamtéž, *zpráva útvaru 701- A č. 18942/0176-49 ze dne 12. prosince 1949*, s. 149.

²⁶⁶ Tamtéž, *zpráva masného průmyslu v Gottwaldově ze dne 28. 1. 1954*, s. 84.

Hlavačkou a to jmenovitě, což může potvrditi s. Jež, přes kterého tyto příkazy šly. Odporovat jsem se neodvážil, protože jsem se bál Hlavačky... ²⁶⁷

Čáňův spolupracovník, Jan Mareček, se narodil 14. dubna 1907. Na rozdíl od většiny svých kolegů z Uherského Hradiště absolvoval kromě obecné a měšťanské školy také jeden ročník obchodní a čtyři ročníky střední průmyslové školy. Vyučil se technickým kresličem, pracoval také jako výpomocný učitel. V září 1933 nastoupil k četnictvu. Do Uherského Hradiště byl přeložen v květnu 1947.²⁶⁸ Také Mareček při výslechu v polovině šedesátých let jakékoli používání násilí během vyšetřování popřel.²⁶⁹

4.7.3 Jaroslav Tureček

Obr. č. 11: Jaroslav Tureček (zdroj²⁷⁰)

Rodák z obce Topolná na Uherskohradištsku byl obětí komunistické perzekuce (především členům skupiny „Světlana“) znám pod falešným jménem Jindra Tabara nebo jako zahraniční agent Harry.²⁷¹ Ačkoli nepatřil k vyšetřujícím pracovníkům, podařilo se díky jeho provokační činnosti do „protistátní činnosti“ zapojit a následně zatknout celou řadu osob. O své činnosti vždy informoval nadřízené velitele.²⁷²

Jaroslav Tureček se narodil dne 23. listopadu 1912 do rodiny stavebního sezónního dělníka. Na rozdíl od jeho šesti sourozenců, kteří museli jít po vychození obecné školy pracovat, bylo nejmladšímu Jaroslavovi umožněno navštěvovat měšťanskou školu a vyučit se elektromontérem.²⁷³ Toto povolání vykonával v následujících letech (s výjimkou let 1934 – 1936, kdy absolvoval prezenční vojenskou službu v Trnavě). Roku 1943, kdy pracoval u firmy Karel Staša,

²⁶⁷ ABS, f. A8 Inspekce ministra vnitra, inv. j. 459, Používání nesprávných metod na KV StB Uh. Hradiště, *zápis o výpovědi svědka Aloise Čáně ze dne 29. října 1956*, s. 16.

²⁶⁸ ABS, Výpis z OEK (osobní evidenční karty) příslušníka MV Jana Marečka. Personální spisy narozených před rokem 1910 byly podle tehdejších platných předpisů skartovány.

²⁶⁹ ABS, f. A8 Inspekce ministra vnitra, Akce „Světlana“ podvazek č. II, inv. j. 1365, *protokol o výslechu Jana Marečka sepsaný dne 5. května 1965*, s. 141.

²⁷⁰ ABS, Personální spis Turečka Jaroslava, a. č. 1042.

²⁷¹ Z důvodu neznalosti jazyka uváděn též jako Hery.

²⁷² „O každém svém počínu jsem informoval jak s. Hlavačku, tak později s. Moučku.“ Srov. ABS, f. A8 Inspekce ministra vnitra, , inv. j. 1365, *Světlana 1955-1956, 1957, 1958, pokračování ve výslechu Jaroslava Turečka ze dne 22. ledna 1956*, s. 63.

²⁷³ ABS, Personální spis Jaroslava Turečka, a. č. 1042, *vlastnoruční životopis*, s. 11.

koželuzna v Malenovicích, byl podle svého vyjádření v dotazníku z roku 1950 zatčen gestapem pro ilegální činnost v KSČ a odsouzen k osmnácti měsícům vězení, které si „odseděl“ ve věznici v Breslau. Odtud byl přes gestapo v Brně dne 22. dubna 1944 propuštěn.²⁷⁴ Poté pracoval opět u uvedené firmy až do svého vstupu k SNB. Na konci války se údajně zapojil do partyzánského odboje v 1. čs. brigádě Jana Žižky. Jeho činnost z doby okupace byla v roce 1951 zpochybněna, neboť Tureček v dotaznících uváděl jako důvod svého zatčení přípravu velezrady proti říši.²⁷⁵ Takoví lidé však z vězení propouštění běžně nebyli.

V září 1945 nastoupil Tureček k SNB, od března 1947 začal pracovat pro StB, konkrétně byl zařazen k ZOB II. Brno, do úřadovny v Uherském Hradišti, jejímž tehdejším náčelníkem byl Ludvík Hlavačka. Po únorovém převratu splynulo ZOB II. s KV StB Gottwaldov – Uherské Hradiště. Tureček si ve své práci počínal velmi dobře, proto byl již v dubnu 1949 ustanoven velitelem I. oddělení. Antonín Prokeš ve velitelském posudku z roku 1951 k osobě Turečka uvádí: *„Zpočátku plnil dobře a velmi lehce své služební úkoly, takže si získal značnou oblibu u svého dřívějšího velitele. Byly mu svěřovány k provedení ty nejobtížnější úkoly a posledním velmi vážným úkolem který mu byl svěřen, byla práce na odhalení ilegální organizace „Světлана“. Při jedné akci prováděné v souvislosti s touto organizací byl postřelen tehdejší krajský velitel s. Hlavačka, který pozděj obviňoval s. Turečka z toho, že zapříčinil tu skutečnost, že s. Hlavačkovi nebyla poskytnuta žádná pomoc po dobu jedné a půl hodiny po zranění. Jak v otázce šetření illeg. organizace „Světлана“, tak také v jiných případech počaly se množství stížnosti na formy jeho práce a jeho spolehlivost a do dnešního dne tyto stížnosti nebyly vyjasněny.“*²⁷⁶ Jak je patrné z citovaného posudku, až do Hlavačkova postřelení byl Tureček u tohoto krajského velitele velmi oblíben. Scházeli se dokonce na častých soukromých poradách v Hlavačkově kanceláři, jichž se nikdo jiný nesměl zúčastnit.²⁷⁷

Dnem 31. srpna 1951 byl však Tureček ze služeb ministerstva vnitra nečekaně propuštěn s odůvodněním, že nemá kladný poměr k lidově demokratickému zřízení. Na základě toho byl následně vyloučen z KSČ. Jako hlavní

²⁷⁴ Tamtéž, dotazník ze dne 27. prosince 1950, s. 5.

²⁷⁵ Tamtéž, dotazník ze dne 21. března 1947, s. 1.; dotazník A o činnosti v domácím odboji ze dne 23. června 1945, s. 10.

²⁷⁶ Tamtéž, velitelský posudek ze dne 17. ledna 1951, fol. 31.

²⁷⁷ ABS, Personální spis Ludvíka Hlavačky, a. č. 3741/11, zpráva Velitelství StB – VI. sektor č. A-1378/401-51 ze dne 2. dubna 1951, s. 56.

příčinu svého propuštění uvedl v polovině 50. let roztržku s Hlavačkou, jehož po jeho postřelení v roce 1949 obvinil ze špatné organizace celé akce: „*O tom, že jsem případ kritizoval, se ještě v nemocnici dozvěděl s. Hlavačka a dal svému zástupci s. Moučkovi rozkaz, aby mne dal zatknout pro snižování autority velitele. K tomu však nedošlo, neboť s. Moučka mu to rozmluvil. Hned poté bylo na KV slyšet hlasy o tom, že kritika bude mít pro mne stejně následky. Jakmile se s. Hlavačka vrátil z nemocnice, navštívil jsem ho a o věci jsme diskutovali. Zdálo se, že případ je vyřešen, ovšem když byl asi po půl roce s. Hlavačka povolán do Prahy jako náměstek ministra, byl jsem ze služeb ministerstva propuštěn s odnětím hodnosti. Ironie je v tom, že jsem byl propuštěn ze služeb právě po svém návratu ze 4-měsíční krajské politické školy, kam jsem byl vyslán jistě se souhlasem krajského výboru strany.*“²⁷⁸ L. Hlavačka svůj podíl na propuštění Turečka popřel s tím, že se o jeho propuštění dozvěděl až půl roku poté.²⁷⁹ V roce 1956 v písemném vyjádření k akci „Světлана“ se Hlavačka k Turečkově práci s odstupem vyjádřil takto: „*Přes vážné nedostatky Turečka je nutno přiznat mu odvahu a rozhodnost s jakou postupoval při styku s členy Světланы, kteří byli zatýkáni „suchou cestou“, kdy byl často v nebezpečí smrti.*“²⁸⁰

4.7.4 Vincenc Šimčák

Ve výslechových protokolech obětí politické perzekuce z jihovýchodní Moravy se velmi často objevuje jméno vyslychajícího „Šimčák“. Jedná se o Vincence Šimčáka, narozeného 3. února 1910 v obci Vlkoš na Přerovsku. Šimčák vychodil pět tříd obecných a čtyři třídy měšťanské školy s českým vyučovacím jazykem.²⁸¹ Původním povoláním byl obchodní příručí. Od roku 1936 pracoval jako policejní strážmistr na četnické stanici v Kroměříži do roku 1945 nejprve jako podřízený, poté ve funkci velitele, později až do sloučení s SNB jako zástupce velitele. V době okupace se zúčastnil osvobozovacích bojů.

Ke dni 1. března 1948 byl převeden na tehdejší oblastní úřadovnu StB v Uherském Hradišti, jež byla od počátku roku 1949 přeměněna na KV StB

²⁷⁸ ABS, f. A8 Inspekce ministra vnitra, , inv. j. 459, Používání nesprávných metod na KV StB Uh. Hradiště, protokol o informativním výslechu svědka sepsaný dne 6. října 1956, s. 18.

²⁷⁹ Tamtéž, Hlavačkova zpráva adresovaná náčelníkovi inspekce ministra vnitra, majoru Šlechtovi ze dne 14. ledna 1957, s. 7.

²⁸⁰ ABS, f. A8 Inspekce ministra vnitra, inv. j. 1365, Světлана 1955-1956, 1957, 1958, vyjádření Ludvíka Hlavačky k akci „Světлана“ ze dne 6. února 1956, s. 117.

²⁸¹ ABS, Personální spis Vincence Šimčáka, a. č. 1464, návrh na jmenování na vrch. strážmistra ze dne 22. března 1948 (nepředložen), s. 3.

Gottwaldov. Vincenc Šimčák patřil stejně jako Alois Čáň a Jan Mareček k bývalým příslušníkům prvorepublikového četnictva. Tím horlivěji musel projevit své nasazení pro stranu a její nařízení. O tom, že si v Uherském Hradišti počínal velmi svědomitě, svědčí velitelské ocenění jeho vzorného služebního výkonu z února 1950. Pochvalu získal za „*vypracování dílčího trestního oznámení na známou ilegální skupinu*“, za „*pochopení situace v boji proti třídnímu nepříteli*“²⁸² a také za svou píli, kdy se po dobu dvou týdnů vzdal dojíždění ke své rodině, aby mohl denně do noci pracovat.²⁸³ Účastnil se také několika zatýkacích akcí.²⁸⁴ Při jedné z nich, na počátku roku 1949, zastřelil při zatýkání části „*Hor Hostýnských*“ Vlastimila Janečku, člena této skupiny.²⁸⁵ Dne 1. srpna roku 1950 byl jmenován poručíkem SNB. Z vyšší hodnosti se však neradoval příliš dlouho. Osudnou se mu stala neopatrnost během akce, při které mělo dojít k zatčení dlouho hledaného Miloslava Pospíšila ze skupiny „*Hory Hostýnské*“. Dne 18. srpna 1950 byl Vincenc Šimčák zastřelen při výkonu služby během divoké přestřelky, k níž při zmíněné zatýkací akci došlo. Z jeho smrti byl obviněn právě Pospíšil, ačkoli balistická expertíza vyloučila Pospíšilův samopal EP-40 jako vražednou zbraň.²⁸⁶ Přestože byl Šimčák s největší pravděpodobností omylem zastřelen některým ze svých kolegů, byl (mj. i za jeho smrt) Miloslav Pospíšil odsouzen k absolutnímu trestu a následně popraven (viz kapitola č. 5.2.1).

4.7.5 ...a další

Cílem této práce není a z rozsahových důvodů ani nemůže být vyjmenování všech pracovníků KV StB Uherské Hradiště, kteří zde působili v letech 1948 – 1953. Závěrem této podkapitoly však zmiňme alespoň některá jména, která se vyskytla ve výslechových protokolech námi vybraných obětí komunistické perzekuce. K dalším pracovníkům, kteří prováděli výslechy, patřili dále např.: Antonín Višenka (1926), Vladimír Zavadilík (1921), František Ondra (1920), Augustin Blecha (1912), Miloš Holub (1923) a Alois Holas (1919).

²⁸² ABS, Personální spis Vincence Šimčáka, a. č. 1464, *vyslovení velitelského díku č. 3737/021068/50 ze dne 27. února 1950*, s. 10.

²⁸³ Tamtéž, s. 10.

²⁸⁴ Tamtéž, *zpráva o přípravě a průběhu akce na dopadení teroristy Miloslava Pospíšila v Horách Hostýnských*, s. 16.

²⁸⁵ POSPÍŠIL, Jaroslav: *Nesmiřitelní. Hory Hostýnské*. Lípa Vizovice 1992, s. 110.

²⁸⁶ RADOSTA, Petr: *c. d.*, s. 105.

5. Vybrané případy obětí politických procesů

V následující kapitole budou přiblíženy osudy některých obětí komunistického režimu. Přestože část historiků prosazuje v souvislosti s protirežimními aktivitami obyvatelstva termín „odboj“²⁸⁷ a jeho účastníky označuje jako „protikomunistické odbojáře“, v této práci se přikláníme k termínům „oběti“ a „odpor“ proti režimu, a to z několika důvodů:

Obsah pojmu „protikomunistický (třetí) odboj“ zůstává dodnes nevyjasněný. Ti, kteří se k tomuto termínu hlásí, argumentují tím, že aktivity druhého a třetího odboje měly podobný charakter²⁸⁸, přestože v případě třetí odboje neexistovalo žádné zahraniční centrum a na rozdíl od prvního a druhého odboje šlo v případě protikomunistických aktivit o boj proti příslušníkům vlastního národa. Zastánci termínu „odboj“ upozorňují rovněž na zkreslený pohled veřejnosti na bývalé politické vězně, kteří ve snaze očistit své jméno žádali v šedesátých letech přezkoumání svých procesů a o řadě věcí při opětovném otevření případů pomlčeli. Protože se vše odehrávalo v období komunistického režimu, dělali ze sebe oběti, aby rehabilitace dosáhli.²⁸⁹ Za „odbojáře“ považují tito badatelé členy nekomunistických politických stran a různých církevních, společenských, sportovních a kulturních organizací.

Historička Zora Dvořáková se domnívá, že je potřeba používat jak termín „odboj“, tak termín „odpor“, abychom vyjádřili celé spektrum skutečností, které se v českých zemích vyskytovaly, přičemž podle ní není důvod zpochybňovat jako zastřešující název pro toto vše termín protikomunistický odboj.²⁹⁰ Václav Veber označil termínem „odboj“ „*cílené ilegální protirežimní akce násilného*

²⁸⁷ Tento termín vztahují právě na počáteční období existence komunistického režimu, tj. na konec čtyřicátých a počátek padesátých let 20. století. Srov. BURSÍK, Tomáš: *Diskuse nad třetím odbojem*. In: *Odboj a odpor proti komunistickému režimu v Československu a ve střední Evropě*. Ústav pro studium totalitních režimů, 2010, s. 20.

²⁸⁸ Mezi formy třetího odboje zařazují např. domácí a exilové aktivity předúnorové politické reprezentace, zahraničního vysílání rozhlasu, vojenské a zpravodajské činnosti; pokusy o ozbrojený odpor, zemědělské a průmyslové sabotáže, živelný odpor společnosti u příležitosti významných událostí, dělnické nepokoje, aktivity „skryté“ církve, letákové akce a projevy odporu v československých vězeňských zařízeních. Srov. BURSÍK, Tomáš: *Diskuse nad třetím odbojem*. In: *Odboj a odpor proti komunistickému režimu v Československu a ve střední Evropě*. Ústav pro studium totalitních režimů, Praha 2010, s. 17-23.

²⁸⁹ DVOŘÁKOVÁ, Zora: *Charakteristika třetího odboje*. In: *Za svobodu a demokracii III. Třetí (protikomunistický) odboj*. Hradec Králové 2002, s. 22.

²⁹⁰ Tamtéž, s. 21.

charakteru.²⁹¹ To, co je platné pro pokusy o vojenský převrat, se však nemusí vztahovat na vytváření ilegálních protikomunistických skupin. Činnost celé řady z nich byla vyprovokována Státní bezpečností, někteří občané byli vtaženi do mechanismu na výrobu procesů pomocí tzv. kontrolních („volavčích“) sítí a často končili ve vyšetřovací vazbě StB, aniž by se sami chtěli zapojit do jakýchkoli akcí násilného charakteru. Dále proti nim byly používány falešné důkazy (zbraně dopravené na určité místo Státní bezpečností a objevené při následné domovní prohlídce apod.). Postup StB proti „třídním nepřítelům“ byl propracovaný. V jednom z jejich materiálů se dokonce píše: „...ilegalita bude myslet a pracovat tak, jak budem chtít sami my.“²⁹²

Ti, kdo skončili v komunistických věznicích, projeví svůj nesouhlas s režimem často pouhým podepsáním přísahy, rozšířením letáků, účastí na protirežimně laděných schůzkách, ukrýváním zbraní, materiální pomocí osobám, které se skrývaly před tajnou policií apod. Podle tehdy platných zákonů byli za tyto „trestné činy“ odsouzeni k mnohaletým žalářům. Sami se však necítili být vinnými. Potvrzují to například slova paní Anděly Cahlové, manželky jednoho z bývalých politických vězňů, Josefa Cahla, která vzpomíná: „*Už když byl [Josef] zavřený, tak zakazoval rodičům, aby posílali nebo sa domáhali nekde omilostnění, aby ho propustili, on to nepovažoval za dobré – domáhat sa omilostnění, když nic neprovedl a byli tam úplně nevinně, tak říkal: Jaká milost, když jsme nic neudělali.*“²⁹³ Také z tohoto důvodu se přikláníme k označení „oběti“.

Protože není v rozsahových možnostech této práce zmapovat podrobně všechny politické procesy s civilním obyvatelstvem na území jihovýchodní Moravy v zakladatelském období režimu, bude obsahem následujících podkapitol stručné zachycení osudů členů čtyř vybraných „protistátních“ skupin (z nichž dvě byly rozděleny na několik samostatně souzených dílčích podskupin). Jedná se o procesy s ilegálními organizacemi Světлана a Hory Hostýnské a se skupinami Josefa Knolla a Františka Borýska.

²⁹¹ VEBER, Václav: *Místo úvodu. Komunismus – totalita - odboj*. In: *Za svobodu a demokracii III. Třetí (protikomunistický) odboj*. Univerzita Hradec Králové, Hradec Králové 2002, s. 18.

²⁹² DVORÁKOVÁ, Zora: *Třetí odboj – protikomunistický*. In: *Za svobodu a demokracii I. Odpor proti komunistické moci*. Praha 1999, s. 28.

²⁹³ Na základě ústního rozhovoru s paní Andělou Cahlovou ze dne 2. března 2013. Plné znění viz. příloha č. 14.

5.1 Proces s „protistátní“ skupinou Světлана

Protikomunistická organizace Světлана působila na většině moravského území od konce roku 1948. Prvotním impulsem k založení této ilegální organizace byl dopis bývalého partyzána a organizátora zlínského partyzánského výrobního družstva Josefa Vávry-Staříka²⁹⁴. Ten, ačkoli byl po válce prokomunisticky orientován, byl brzy po únorovém převratu zbaven funkce předsedy akčního výboru partyzánů ve Zlíně a dokonce vyloučen ze Svazu partyzánů. V březnu 1948 odešel do exilu, odkud zasílal dopisy, v nichž vyzýval bývalé partyzánské druhy k vytvoření protikomunistické organizace. Vávrovy korespondence využila StB ke zpravodajské provokační hře, jejímž hlavním aktérem byl Jaroslav Tureček. Postupně vzniklo několik částí Světlany – např. Světлана-Makyta na Valašskokloboucku, Světлана-Libuše na Vsetínsku, Světлана-Jarmila na Uherskohradištsku. Činnost Světlany byla řízena Státní bezpečností (útvarem 701-A, tj. skupinou BAa).²⁹⁵ Zapojování dalších osob bylo z velké části vyprovokováno infiltrovanými agenty²⁹⁶. K likvidaci skupiny došlo pomocí provokační hry StB, do níž byl zapojen především Jaroslav Tureček z KV StB Uherské Hradiště. První zatýkání členů této organizace proběhlo v březnu 1949, poslední v květnu 1950. „Světlanáři“ byli souzeni v řadě procesů konaných v letech 1950 - 1951 ve Zlíně, Vsetíně, Uherském Hradišti, Brně, Hodoníně a jinde. Odsouzeno bylo téměř 300 osob a vykonáno více než deset trestů smrti. Další osoby přišly o život při zatýkání, po sebevraždě nebo na následky krutého zacházení StB ve vyšetřovací vazbě. První revize akce „Světлана“ proběhla již v letech 1956 – 1957

²⁹⁴ Josef Vávra-Stařík (1902-1953), původním povoláním učitel, se za druhé světové války angažoval za připojení Moravského Slovácka ke Slovenskému štátu a zpočátku byl proněmecky orientován (snad i spolupracovníkem německých bezpečnostních orgánů). Později se ale ve slovenském Hlohovci zapojil do odboje a do práce ilegální KSS. Od léta 1944 působil v partyzánském hnutí (zde získal přezdívku „Stařík“). Krátce byl prvním poválečným starostou města Zlína (této funkce se však musel vzdát právě pro svou nejasnou protektorátní minulost), poté založil výrobní družstvo Partkol (partyzánský kolektiv). Byl prokomunisticky orientován a po únoru 1948 se stal předsedou akčního výboru partzánů ve Zlíně. K velikému překvapení však byl ale této funkce záhy zbaven, a dokonce vyloučen ze Svazu partyzánů. Koncem března 1948 odešel do exilu, nejprve do Německa a pak do Paříže, kde se snažil vyvíjet protikomunistickou činnost. Udržoval také písemný styk s domácím odbojem, který byl však pod zpravodajskou kontrolou. Na sklonku r. 1949 ho StB unesla z Rakouska do ČSR, kde byl za spáchání trestných činů vojenské zraady, úkladů o republiku, spiknutí a dalších (mj. za přípravu organizace vraždy mjr. Augustina Schramma, bývalého partyzánského politického komisaře a vedoucího odd. ÚV KSČ, resp. vedoucího organizací účastníků odboje) následně odsouzen k trestu smrti. Popraven byl 27. 8. 1953. Jeho svědectví byla užita v řadě politických procesů. Srov. VOREL, Jaroslav, ŠIMÁNKOVÁ, Alena a kol.: *Československá justice I*, s. 184 -185.

²⁹⁵ Ve výpovědi Ludvíka Hlavačky z roku 1956 čteme: „Na akci Světлана pracoval také útvar 701A v Praze (ministerstvo vnitra), který měl již zprávy z jiných krajů o činnosti Světlany v těchto krajích a proto akci centrálně řídil.“ Srov. ABS, f. A8 Inspekce ministra vnitra, Světлана 1955-1956, 1957, 1958, inv. j. 1365, *vyjádření k akci „Světлана“ ze dne 6. února 1956*, s. 113.

²⁹⁶ Na odhalení členů Světlany se podílel např. Václav Kocourek z Francovy Lhoty (AK-32).

a bylo při ní vyslechnuto na 100 odsouzených osob, vesměs stěžovatelů. Již tehdy byly zjištěny vážné nedostatky v činnosti orgánů StB, státní prokuratury a soudu.²⁹⁷ K následné revizi došlo ve druhé polovině šedesátých let.

V následujících podkapitolách si přiblížíme několik dílčích podskupin organizace Světлана, jejichž členové pocházeli z území jihovýchodní Moravy. Rozdělení bylo provedeno na základě dílčích trestních oznámení, která vypracovala Státní bezpečnost. Ta jednotlivé podskupiny rovněž pojmenovala podle tzv. „hlavní osoby“.

5.1.1 Rudolf Lenhard a spol.

První dílčí skupinou, na kterou bylo v rámci Světlany vypracováno trestní oznámení, byla skupina Rudolfa Lenharda (1918). Lenhard, rodák z obce Horní Lideč na Vsetínsku, pracoval před okupací na stavbě železniční dráhy coby dělník, později nastoupil jako úředník do Zbrojovky ve Vsetíně. Na konci druhé světové války se stal partyzánem a jako příslušník brigády Jana Žižky se účastnil osvobozovacích bojů. V této době onemocněl plicní tuberkulózou, s níž se potýkal i v následujících letech, až do konce svého života²⁹⁸. Po válce se stal členem Sdružení českých partyzánů. Působil v partyzánské skupině „Ploština“ pojmenované podle osady, která byla na sklonku války vypálena Němci. Lenhard se podílel na znovuvybudování této osady a zaopatřování tamějších vdov a sirotek. Dne 1. června 1945 vstoupil do KSČ, do níž vkládal velké naděje. Počáteční iluze se však v následujících letech rozplynuly, zvláště poté, když zjistil, že dostavěné domky na Ploštině mohli pozůstalí dostat jen pod podmínkou, že vstoupí do KSČ.²⁹⁹ V říjnu 1948 vyhledal Lenharda Antonín Janošík, mladík pocházející ze sousední obce Lidečko, který v létě 1948 uprchl do zahraničí. V jednom z německých táborů se setkal se spolupracovníkem Vávry-Staříka, Viliamem Krajčírovičem. Ten předal Janošíkovi adresu vedoucího zlínského Partkolu Josefa Bureše a heslo „čokoládka“. Sdělil mu také údajný Staříkův pokyn³⁰⁰, aby našel Lenharda a vybídl ho, aby se na Bureše napojil.³⁰¹

²⁹⁷ ABS, f. A8 Inspekce ministra vnitra, inv. j. 1365, Akce „Světлана“, podvazek I, *zpráva ministra vnitra o prověřování stížností osob odsouzených v protistátní organizaci „Světлана“ ze dne 8. června 1965*, s. 7.

²⁹⁸ MALLOTA, Petr: *Rudolf Lenhard*. [online]. c2008-2013. [cit. 2013-03-06]. Dostupné z: <http://www.ustrcr.cz/cs/rudolf-lenhard>

²⁹⁹ POSPÍŠIL, Jaroslav: *Hyeny v akci*. Lípa Vizovice 2003, s. 313.

³⁰⁰ Není jisté, zda šlo skutečně o Staříkův pokyn nebo o Krajčírovičovu samostatnou akci.

³⁰¹ MALLOTA, Petr: *Antonín Janošík*. [online]. c2008-2013. [cit. 2013-03-06]. Dostupné z: <http://www.ustrcr.cz/cs/antonin-janosik>

Zanedlouho poté navštívil Lenharda Antonín Slabík, bývalý majitel továrny na nábytek z Komořan, který se představil jako známý Vávry-Staříka a předal mu od něj dopis. Ten obsahoval pokyny z exilu k budování odbojové organizace pod názvem „Světлана“ spolu s jejím programem³⁰². Lenhard se zavázal vytvořit vlastní skupinu Světлany, která dostala jméno „Světлana-Makyta“. Do této organizace byli postupně zapojováni další lidé, zpravidla Lenhardovi známí. K nim přibyl také Antonín Janošík, jenž po svém příchodu zůstal s Lenhardovou pomocí v ilegality, či Josef Bureš a lidé z Partkolu. Jedním z členů byl však také Václav Kocourek, agent StB (AK-32), který o vznikající organizaci pravidelně informoval příslušníka okresního velitelství StB Vsetín Rudolfa Bezděka³⁰³. Státní bezpečnost tak věděla o aktivitách členů skupiny Světлana-Makyta od samého počátku. Poté, co se seznam členů Světлany dostal do rukou Jaroslava Turečka, příslušníka StB, který vystupoval pod falešným jménem Jindra Tabara, začalo zatýkání. Rudolf Lenhard získával do Světлany nové členy až do svého zatčení dne 1. dubna 1949. Toho dne se stal obětí provokační hry StB, kterou s ním „sehrál“ Jaroslav Tureček. V domnění, že jej jeho společník dopraví do zahraničí, nastoupil Lenhard před brněnským nádražím do osobního automobilu s diplomatickou značkou, které bylo obsazeno příslušníky StB.³⁰⁴ Zradou byl zatčen i Janošík, skrývající se na chatě u Luhačovic. Tam jej čekal průvodce, který jej měl převést na jižní Moravu a odtud do Rakouska. V noci byl Janošík přepaden silnou skupinou estébáků a převezzen do Uherského Hradiště.³⁰⁵ Následovalo kruté vyšetřování všech zatčených. Nemocný Lenhard byl příslušníky StB ztýrán (mj. i elektrickým proudem) takovým způsobem, že musel být přinesen na nosítkách i k soudnímu líčení.³⁰⁶ Pod výsledovými protokoly sepsanými s jednotlivými členy Lenhardovy skupiny jsou podepsáni např. Vincenc Šimčák, Alois Grebeníček, Antonín Višenka, Jan Mareček nebo pozdější velitel vyšetřování Leopold Lovecký.

Trestní oznámení ze dne 21. října 1949 bylo vyhotoveno na 28 osob,

³⁰² V pozdějším šetření bylo zjištěno, že značná část Staříkovy korespondence byla falšována útvarem 701 A. Srov. ABS, f. A8 Inspekce ministra vnitra, inv. j. 156, I. část prošetření akce „Světлana“, která byl a zpracovávána na KS-MV Gottwaldov, *zpráva o prošetření případu Aloisie Doležalové ze dne 27. února 1956*, s. 6.

³⁰³ Kocourkovy zprávy: ABS, f. A8 Inspekce ministra vnitra, inv. j. 1365, Akce „SVĚTLANA“, podvazek č. III, *Úřední záznamy StB*, s. 71, 73, 74, 75, 84, 85, 87, 91, 92, 102, 105, 107, 111, 113, 116, 117, 119, 133, 134, 138, 139, 150, 178, 184.

³⁰⁴ RADOSTA, Petr: *Protikomunistický odboj. Historický nástin*. Egem, Praha 1993, s. 111.

³⁰⁵ Tamtéž, s. 113.

³⁰⁶ Tamtéž, s. 111.

29. dubna 1950 bylo v sále Velkého kina ve Zlíně³⁰⁷ (Gottwaldově) odsouzeno 24 z nich³⁰⁸. Senátu předsedal soudce Státní soudu v Brně, JUDr. Jaroslav Horňanský. R. Lenhard a A. Janošik byli podle § 1 odst. 3 zákona č. 231/1948 Sb. na ochranu lidově demokratické republiky odsouzeni k trestu smrti. Absolutní tresty potvrdila komise pro bezpečnost již 6. dubna 1950.³⁰⁹ Komise měla k dispozici stanoviska bezpečnostní pětky KV KSČ v Gottwaldově³¹⁰ a také její „dobrozdání“ v němž byl Rudolf Lenhard vyličen jako „*lstivý člověk, násilnické povahy, ziskuchtivý, kariérista, holčičkář, úskočný, s hanebnou pověstí*“ a Antonín Janošik jako „*prospěchář, vojenský zběh, násilník, zpupného vystupování ...*“ Bezpečnostní komise rozhodla mj. také o tom, že hlavní přelíčení bude veřejné s organizovanou veřejností a má být tiskově náležitě využito.

Další z obviněných, Josef Bureš, byl podle zákona č. 231 z roku 1948 odsouzen za vyzvědačství (§ 5) ke třiceti letům odnětí svobody. Zbylým členům skupiny byly za zločin velezrady (§ 1 odst. 1) vyměřeny tresty odnětí svobody ve výši 10 – 25 let. Všem odsouzeným byl konfiskován veškerý majetek a museli zaplatit peněžitý trest v celkové výši 525 000 Kčs (v průměru 27 000 Kčs na osobu). Lenhard a Janošik přišli o občanská práva navždy, většina z odsouzených na deset let, osmi z nich byla občasná práva odňata na pět let. Věkový průměr všech odsouzených v době vynesení rozsudku činil pouhých 32 let. Nejmladšímu Antonínu Janošikovi bylo v dubnu 1950, kdy byl rozsudek vyneseno, 23 let, nejstaršímu z této skupiny – rolníku Janu Skřípkovi z Horní Lidče 55 let. Mezi čtyřiaadvaceti odsouzenými byly také dvě ženy. Snoubenka Rudolfa Lenharda, jedenatřicetiletá

³⁰⁷ Původně se měl proces odehrávat v Uherském Hradišti v Sokolovně. Srov. ABS, f. Velitelství Státní bezpečnosti, sign. 310-23-1, *zápis z porady komise pro bezpečnost ze dne 6. dubna 1950*, s. 74.

³⁰⁸ S Lenhardovou skupinou nebyli odsouzeni: František Oškera, Josef Rus starší a František Skácel (poslední dva jmenovaní působili jako vrchní strážmistři SNB). Další z obviněných, Alois Pohůnek, zemřel po svém zatčení brzy po převozu do věznice v Uherském Hradišti 11. března 1949. V trestním oznámení je uvedeno, že spáchal sebevraždu. V úmrtním listě je jako příčina smrti uvedeno „*udušení z oběšení*“. Rodinný lékař Pohůnků MUDr. Solařík tajně ohledal mrtvolu Aloise Pohůnka, stopy po oběšení však neshledal. Místo toho našel na temeni hlavy tři velké podlitiny, které pravděpodobně byly příčinou smrti jeho dřívějšího pacienta. Srov. ABS, f. Vyšetřovací spisy – Brno, sign. V-2670 BN, *trestní oznámení na skupinu Rudolf Lenhard a spol. ze dne 21. října 1950 čís. jedn. 14184/1030-49*, s. 3. Dále též: RADOSTA, Petr: *c. d.*, s. 110. Týdeník Naše pravda k Pohůnkově smrti uvedl: „Organisátor Pohunek spáchal raději sebevraždu než by za své činy nesl odpovědnost před státním soudem.“ Srov. Naše pravda, 6. května 1950, ročník 8, č. 18, s. 10.

³⁰⁹ Komise rozhodovala ve složení: Nosek, Čepička, Pavel, Vyškovský, Závodský, Reicin a Šváb. Nepřítomen a omluven: Slánský. Srov. ABS, f. Velitelství Státní bezpečnosti, sign. 310-23-1, *zápis z porady komise pro bezpečnost ze dne 6. dubna 1950*, s. 69-74.

³¹⁰ Na schůzi bezpečnostní pětky KV KSČ v Gottwaldově dne 21. března 1950 bylo „rozhodnuto vysloviti se rozhodně pro trest smrti a jeho výkon jak u Rudolfa Lenharta, tak i u Antonína Janošika.“ Srov. ABS, f. Velitelství Státní bezpečnosti, sign. 310-23-1, *zápis z porady komise pro bezpečnost ze dne 6. dubna 1950*, s. 70.

učitelka Marie Vajdová, byla odsouzena ke dvaceti letům odnětí svobody, Marie Rajnochová k deseti rokům.³¹¹

Dobový tisk o procesu (na základě předchozího rozhodnutí bezpečnostní komise) informoval v článku s výstražným titulkem *Republiku si rozvracet nedáme!*³¹² „Světlanáři“ byli v agresivní tiskové kampani popisováni jako skupina nebezpečných vrahů, původ celé organizace byl spojován se zahraniční emigrací, ideový základ hledán ve fašismu. Proces se podle předchozího rozhodnutí stranických funkcionářů odehrál před zraky organizované veřejnosti, především z řad zaměstnanců tehdejších gottwaldovských podniků.

Poté, co bylo dne 30. června 1950 zamítnuto odvolání k Nejvyššímu soudu³¹³ a nebylo vyhověno ani žádostem o milost, byla dne 24. října 1950 na nádvoří uherskohradištské věznice provedena Lenhardova a Janošíkova poprava³¹⁴. Spolu s nimi toho dne zemřel také František Mana, odsouzený s jinou dílčí skupinou Světlany.

5.1.2 Josef Matůš a spol.

Hlavní osobou další dílčí skupiny Světlany (Světlany-Makyty) byl poštovní úředník Josef Matůš³¹⁵ pocházející z obce Francova Lhota, bývalý partyzán a přítel Lenharda. Právě od něj se v zimě roku 1948 dověděl o vznikající organizaci Světlana a stal se jejím členem. Od počátku patřil k nejužšímu vedení organizace. Když se Lenhard začátkem roku 1949 odešel skrývat k Antonínu Slabíkovi do Komořan, jmenoval Matůše (a spolu s ním obchodníka Aloise Pohůnka z obce Střelná) velitelem Světlany-Makyty. Rudolf Lenhard do Světlany získal také již zmíněného autodopravce Františka Manu z Horní Lidče³¹⁶. Při zatýkání Matůše a Many použila StB podobnou provokační metodu jako v případě zatčení Lenhardova. Pomocí léčky, do níž se zapojil také Václav Kocourek, spolupracovník StB a Matůšův strýc, byli nalákáni do automobilu, který je měl převzít za hranice. Namísto toho skončili

³¹¹ Podrobněji viz přehledová tabulka (textová příloha č. 1).

³¹² Naše pravda, 6. května 1950, ročník 8, č. 18, s. 10.

³¹³ ABS, f. Vyšetřovací spisy - Brno, sign. V.2670 BN, Rudolf Lenhard a spol., *zápis o odvolacím líčení ze dne 30. června 1950, zn. To 435/50*, s. 175-178.

³¹⁴ Státní prokurátor Mykiska na pracovním aktivu referentů Státního soudu a Státní prokuratury oddělení Brno ze dne 5. 12. 1950 uvedl, že dostal příkaz, že trest musí být vykonán bez ohledu na Lenhardův zdravotní stav. Srov. VOREL, Jaroslav, ŠIMÁNKOVÁ, Alena a kol.: *Československá justice I*, s. 52.

³¹⁵ V pramenech uváděn též jako „Matůš“.

³¹⁶ MALLOTA, Petr: *František Mana*. [online]. c2008-2013. [cit. 2013-03-06]. Dostupné z: <http://www.ustrcr.cz/cs/frantisek-mana>

ve vyšetřovací vazbě KV StB v Uherském Hradišti a byli podrobena tvrdým výslechům. František Mana se při zatýkání bránil, ale nakonec byl příslušníky StB přemožen a s roztržitou lebeční kostí převezen v hlubokém bezvědomí do věznice v Uherském Hradišti. Následoval převoz do hradištské nemocnice, kde byl urychleně operován.³¹⁷ Během června 1949 až ledna 1950 byli pozatýkáni i zbylí členové skupiny. Na KV StB v Uherském Hradišti je vyslychali mj. Leopold Lovecký, Alois Holas, Alois Grebeníček, Vincenc Šimčák, Alois Čaň, Jan Mareček. Trestní oznámení na Matúšovu skupinu³¹⁸ vypracovala StB až 26. ledna 1950. Kromě Matúše a Many bylo do skupiny zařazeno dalších 22 osob. Obžalovací spis³¹⁹ vypracovaný ke dni 15. dubna 1950 státním prokurátorem Mykiskou již zahrnoval 28 osob. Před vynesením závěrečného rozsudku projednala případ bezpečnostní pětka KV KSČ Gottwaldov a bezpečnostní komise.³²⁰

Při hlavním přelíčení konaném 13. května 1950 v Sokolovně v Uherském Hradišti za účasti organizované veřejnosti byli všichni členové Matúšovy podskupiny bylo odsouzeno za zločin velezrady podle § 1 zák. č. 231/1948 Sb. 27 osob³²¹. Rozsudek, který redaktoři stranického týdeníku „Naše pravda“ označili za „výstražný, přísný, ale spravedlivý“³²², obsahoval dva absolutní tresty (pro Matúše a Manu) a mnohaleté tresty těžkého žaláře pro další obviněné. Kromě toho, že přišli o veškerý majetek, museli zaplatit peněžité tresty v celkové výši 720 000 Kčs (28 800 Kčs / os.).³²³ Živnostníci, kterých bylo mezi odsouzenými patnáct, přišli o živnostenská oprávnění na dobu pěti let. Dalším postihem byla ztráta občanských práv u všech obviněných na pět nebo deset let (u Matúše a Many navždy). Nejvyšší soud tento rozsudek potvrdil, ale Matúšovi byl později trest cestou milosti změněn na doživotí, resp. na 25 let těžkého žaláře.³²⁴ O tom, že nebyl

³¹⁷ Paradoxem na celé záležitosti je, že manželka F. Many musela po jeho popravě dne 24. října 1950 jeho pobyt v nemocnici (kde byl veden pod jménem Alois Drápal) uhradit částkou 2215 Kčs. Srov. RADOSTA, Petr: *c. d.*, s. 113.

³¹⁸ ABS, f. Vyšetřovací spisy – Brno, sign. V-2670 BN, Josef Matúš a spol., - III. dílčí trestní oznámení na protistátní skupinu Světlana ze dne 26. ledna 1950, s. 1-221.

³¹⁹ Tamtéž, obžalovací spis Státní prokuratury Brno ze dne 15. dubna 1950, s. 222-232.

³²⁰ ABS, f. Velitelství Státní bezpečnosti, sign. 310-23-1, Zápis z porady komise pro bezpečnost ze dne 6. dubna 1950, s. 61-68.

³²¹ V rozsudku chybí jméno Karla Matyáše, nar. 17. 2. 1916. Srov. ABS, f. Vyšetřovací spisy – Brno, sign. V-2670 BN, Josef Matúš a spol., rozsudek státního soudu oddělení Brno ze dne 13. května 1950, s. 233.

³²² Naše pravda ze dne 20. května 1950, roč. 8, č. 20, s. 3.

³²³ Podrobněji viz přehledová tabulka (textová příloha č. 2).

³²⁴ Celá záležitost byla projednána už dávno předem na poradě bezpečnostní komise a bezpečnostní pětky KV KSČ Gottwaldov. Zatímco bezpečnostní pětka se vyslovila pro trest smrti u obou jmenovaných, bezpečnostní komise v dubnu 1950 navrhla absolutní trest u Matúše, u Many bylo doporučeno změnit jej v doživotní žalář. Srov. ABS, f. Velitelství Státní bezpečnosti, sign. 310-23-1, zápis z porady komise pro bezpečnost ze dne 6.

popraven, rozhodl jeho špatný zdravotní stav, jisté zásluhy z partyzánského hnutí a údajně také fakt, že se za něj postavila jeho domovská obec.³²⁵ František Mana se milosti nedočkal. Byl popraven spolu s Lenhardem a Janošíkem ve věznici v Uherském Hradišti 24. října 1950.

Tisková propaganda ovlivněná mezinárodněpolitickou situací připodobňovala odsouzené k západním imperialistům a vinila je mj. ze snahy o vytvoření politické situace po vzoru Jugoslávie. Mana byl vyličen jako „pravý typ *illegalisty*“ - podlý, zákeřný, a neinteligentní. Redaktoři nezapomněli v době, kdy začínalo hledání nepřítelů ve vlastních řadách, zmínit, že někteří z členů Světlany byli dokonce „soudruzi“³²⁶. Apelovali na občany, aby si vzali z procesu poučení, zvýšili bdělost a ostrážitost na všech úsecích života a zbavili stranu všech trockistickotitovských živlů.³²⁷

5.1.3 Alois Šimara a spol.

Další skupina vytvořená Státní bezpečností v rámci případu „Světlana“ byla spojována se jménem trafikanta Aloise Šimary (1921)³²⁸, rodáka z obce Lidečko na Vsetínsku. Stejně jako Lenhrad, také Šimara pracoval po vychování obecné školy

dubna 1950, s. 63. Nakonec bylo stanovisko pozměněno. K trestu smrti byl odsouzen Mana, Matúšovi byl trest změněn na doživotí. K rozporu došlo v tomto případě mezi samotnými soudci. Svědčí o tom slova brněnské soudkyně Dohnákové, která pronesla na pracovním aktivu referentů Státního soudu a Státní prokuratury, oddělení Brno ze dne 5. 12. 1950: „Když jsme soudili Matúše, bylo nám během jednání stále jasnější, že trest smrti nezasluhuje Matúš, nýbrž další žalovaný, Mana, a to jak po stránce skutkové viny obou obviněných, tak i s přihlédnutím k jejich třídnímu původu a ke všem okolnostem, na něž musíme brát zřetel. Žádali jsme ministerstvo, aby nám bylo dovoleno v tomto směru rozsudek vynést, neboť jsme se dozvídali od StB, že organizovaná soudružská veřejnost si takový rozsudek přeje. Ministerstvo našlo kompromisní řešení, abychom uložili absolutní trest oběma, že cestou milosti bude Matúšovi zaměněn v trest na svobodu. K tomuto řešení jsme se také uchýlili.“ Srov. VOREL, Jaroslav, ŠIMÁNKOVÁ, Alena a kol.: *Československá justice I*, s. 35-36. „Ad Matúš–Mana: Už druhý den se upozorňovalo, že trest smrti má být uložen Manovi, nikoliv Matúšovi. V tomto směru jsem volal Prahu, informoval ji, bylo mi slíbeno vyřízení, ale zpráva z Prahy nedošla. Řichtr mi slíbil, že bude svolána porada, na níž budu já i Mykiska. K této poradě vůbec nedošlo. Při poradě po rozsudku ty jsi, s. Myskisko, uplatňoval proti svému snad přesvědčení a intenzivně hájil požadavek, aby Matúš byl odsouzen k smrti, a jasně ses postavil proti nám. Hlavačka sdílel naše stanovisko. Proč nebyla svolána slíbená porada s veřejnými činiteli, já nevím. Teprve v poledne jsi řekl, že Ziegler sdělil, že trest smrti má být uložen oběma a že to bude cestou milosti v Praze změněno. Tehdy došlo k první disonanci mezi námi.“ (Horňanský). - „Stanovisko senátu ve věci Matúš jsem sdělil Klosovi a Zieglerovi a tlumočil jsem jim vaše názory na uložení trestu. Soudruh Handl mně tehdy také řekl, že na soudružku Dohnákovou zapůsobil Matúš a že ovlivnila potom i soudruha Horňanského.“ (Mykiska). Srov. VOREL, Jaroslav, ŠIMÁNKOVÁ, Alena a kol.: *Československá justice I*, s. 51-52. Dále také ABS, f. A8 Inspekce ministra vnitra, inv. j. 1365, Akce „Světlana“, podsvazek č. II, *protokol o výslechu svědka Josefa Matúše sepsaný dne 25. ledna 1966*, s. 1.

³²⁵ VOREL, Jaroslav, ŠIMÁNKOVÁ, Alena a kol.: *Československá justice I*, s. 185.

³²⁶ Členem KSČ byl od roku 1945 i Mana, ale ještě před únorovým převratem (v roce 1947) ze strany vystoupil.

³²⁷ Naše pravda ze dne 20. května 1950, roč. 8, č. 20, s. 3.

³²⁸ Obstarání archivních materiálů k Šimarově skupině bylo obtížnější. Podle vyjádření pracovníků ABS byl k osobě Aloise Šimary veden archivní materiál a. č. 5043 Brno, který byl zničen bez uvedení data skartace. K osobám Aloise Šimary a Karla Zámečnicka byl dále veden svazek a. č. 10126 Brno, který však nebyl předán do zprávy ABS, pravděpodobně se jedná o skartovaný materiál.

na stavbě železniční tratě spojující Horní Lideč se slovenským městem Púchov. Poté se začal učit tesařem. Toto povolání vykonával rovněž během německé okupace. Část druhé světové války strávil na nucených pracích v Německu a v Němci obsazeném městě na území SSSR. Po pokusu o útěk byl zajat a odvezen do zajateckého tábora. Podařilo se mu však znovu uprchnout a pěšky dojít zpět do Lidečka. Poté, co uprchl i z uherskohradištské věznice, kam jej dopravilo gestapo, zůstal do konce války v ilegalitě.³²⁹ V posledních měsících války se stal příslušníkem 1. československé brigády Jana Žižky. V bojích s Němci utrpěl na konci dubna 1945 těžká zranění, z nichž se první měsíce po osvobození zotavoval. Po návratu z nemocnice byl uznán čtyřicetiprocentním invalidou a živil se jako trafikant v obci Hanušovice na Šumpersku. Přestože v únoru 1948 vstoupil do KSČ, již o rok později, v únoru 1949 rozšiřoval protikomunistické letáky, které mu údajně zaslal Rudolf Lenhard, Šimarův přítel z doby partyzánské činnosti.³³⁰ Byl to zřejmě Lenhard, kdo zaslal na začátku března 1949 Šimarovu společníkovi Ludvíku Šmotkovi program Světlany a pověření k vybudování skupiny Světlana-Jeseník, která měla operovat na severní Moravě a jejímž hlavním úkolem mělo být právě šíření protikomunistických letáků. Ke skutečnému vytvoření Světlany-Jeseník však nikdy nedošlo, protože Světlanou v té době již otřásla vlna velkého zatýkání. Šimarova skupina odešla z obav před zatčením do ilegality a skrývala se nejdříve v Lidečku, později na různých místech na území Valašskokloboucka. Ke skupině se přidal dřívější Lenhardův spolupracovník Timofej Simulenko, bývalý partyzán ruské národnosti, a později také Karel Zámečník, montér z obce Vysoké Pole na Valašskokloboucku. Ten se pod nátlakem stal spolupracovníkem – „donašečem“ StB. Jeho zásluhou a také díky informacím Václava Kocourka věděli příslušníci StB o každém pohybu skupiny. Největší akcí této skupiny bylo přepadení předsedy MNV a KSČ z obce Pozdětchov Františka Pavlána v dubnu 1949. Podnapilí členové Šimarovy skupiny na něj před pozdětchovským hostincem, kde se konala taneční zábava, mířili pistolemi a strhli mu stranický odznak. Akce byla značně nezdařená, nešťastnou náhodou byl při ní postřelen do nohy strýc jednoho z aktérů přepadení.

Na konci dubna 1949 byl zatčen K. Zámečník. Během zatýkání došlo k přestřelce, při které byl orgány StB smrtelně zraněn Zámečníkův společník Alois

³²⁹ MALLOTA, Petr: *Alois Šimara*. [online]. c2008-2013. [cit. 2013-03-06]. Dostupné

z: <http://www.ustrcr.cz/cs/alouis-simara>

³³⁰ Tamtéž.

Valenta, který svým zraněním následně podlehl. Alois Grebeníček, který Zámečnicka vyšetřoval, k tomuto incidentu v polovině 50. let uvedl: „Pokud jde o Světlanu, pracoval jsem ve věznici v Uher. Hradišti agenturně se Zámečnickem, kterého pak převzal Čáň a po něm Holub. Zámečník ještě před zatčením byl spolupracovníkem státní bezpečnosti a řídil ho Huzlík, nynější náčelník KS MV Gottwaldov. Bylo nám záhadné, jak to, že Zámečník se zúčastnil ve Valaš. Kloboukách přestřelky, když byl spolupracovníkem. Zámečník se před tím asi 14 dní nehlásil svému řídicímu orgánu, později jsme se dověděli, že právě v té době hodně pil, neboť byl k alkoholu náchylný. Po přestřelce se zjistilo, že z pistole, kterou měl Zámečník od Valenty, bylo vystřeleno a na základě toho byl Zámečník odsouzen k trestu smrti. Ovšem příslušníci, kteří Zámečnicka a Valentu zadržovali ve Valaš. Kloboukách, zranění nebyli. Během vazby sliboval každý Zámečnickovi, že dostane nějaký mírnější trest, bylo přímo hovořeno, že dostane asi 1 rok, bylo s ním slušně zacházeno, měl různé výhody atd. Byl např. 6 týdnů v civilní nemocnici v Uher. Hradišti bez dozoru a dokonce tam měl dávat pozor na jiné ošetřované vyšetřovance. Měl tam možnosti k útěku a sám mně po rozsudku řekl, že kdyby věděl, že dostane trest smrti, že by byl utekl. Při vyšetřování byl Zámečník stále využíván až zneužíván ke konfrontacím, při kterých usvědčoval jiné. Tak mohl např. i u Vaňka vylákat peníze na pití a je možné, že potom z ochoty a v naději, že se dostane domů, usvědčoval, že mu dal peníze na illegalitu.“³³¹

Později se na Šimarovu skupinu přes další osoby, které vyprovokoval k ilegální činnosti, napojil poručík Jaroslav Tureček³³². Došlo k několika schůzkám mezi Šimarou a Turečkem, který se vydával za francouzského agenta Henryho (Herryho). Pod záminkou útěku do zahraničí vlákal Tureček na konci května 1949 Šimaru a spolu s ním osm dalších mužů do automobilů StB. V blízkosti Jihlavy byli z aut vysazeni a následně zatčeni. A. Šimarovi se sice z vyšetřovací vazby podařilo 30. srpna 1949 uprchnout, po několika dnech byl však opět dopaden.³³³

³³¹ ABS, f. A8 Inspekce ministra vnitra, inv. j. 459, Používání nesprávných metod na KV StB Uh. Hradiště, zápis o výpovědi Aloise Grebeníčka ze dne 6. října 1956, s. 21.

³³² Jaroslav Tureček o jedné z akcí StB proti Šimarově skupině zmínil při pozdějším výsledku v polovině 50. let: „Proti skupině ŠIMARY která se skrývala v lesích a byla ozbrojena rychlopalnými zbraněmi byla vyslána s. HLAVÁČKOU skupina orgánů, kteří se vydávali za partyzány. Při jedné schůzce se spolupracovníkem AK-32 jsem se dověděl, že ŠIMARA ví o přítomnosti těchto orgánů STB ve svém okolí a připravuje proti nim protiakci. Proto jsem ihned případ hlásil s. HLAVÁČKOVI, který nechal orgány ihned stáhnout zpět.“ Srov. ABS, f. A8 Inspekce ministra vnitra, inv. j. 1365, Světлана 1955-1957, 1957 a 1958; zápis o výpovědi Jaroslava Turečka ze dne 18. prosince 1955, s. 59.

³³³ MALLOTA, Petr: Alois Šimara. [online]. c2008-2013. [cit. 2013-03-06]. Dostupné z: <http://www.ustrcr.cz/cs/aloes-simara>

Zámečník a Šimara byli obviněni nejen z velezrady, ale také ze zločinu nedokonalé loupeže, nedokonalé vraždy a veřejného násilí.³³⁴ Hlavní přelíčení s Šimarovou skupinou proběhlo ve Vsetíně. Rozsudek byl vynesen před organizovanou veřejností v sále divadla „Z“³³⁵ dne 13. července 1950.³³⁶ Na jeho základě bylo odsouzeno jedenatřicet osob za zločin velezrady podle zákona č. 231/1948 Sb. k vysokým trestům odnětí svobody (v rozmezí 8 - 30 let), ztrátě občanských práv, propadnutí celého či poloviny jmění ve prospěch státu a peněžitým trestům v celkové výši 485 000 Kčs. Senát Státního soudu oddělení Brno vynesl také tři rozsudky smrti. K absolutnímu trestu byli odsouzeni Alois Šimara, Karel Zámečník a Timofej Simulenko.³³⁷ U posledního jmenovaného došlo k odkladu trestu a v roce 1953 mu prezident Antonín Zápotocký udělil milost. Zámečník³³⁸ a Šimara smrti neunikli – byli popraveni 27. dubna 1951 v Uherském Hradišti.³³⁹

5.1.4 Jaromír Vrba a spol.

V zimních měsících na přelomu let 1948 a 1949 vznikla na území tehdejšího Gottwaldovska další podskupina Světlany (Světlana - Jarmila) spojená s osobou Jaromíra Vrby (1920)³⁴⁰, rodáka ze Stražiska na Prostějovsku. Původně vyučený zahradník se za okupace účastnil bojů v rámci slovenského národního povstání a později se, podobně jako Lenhard, Matúš, Šimara a mnozí další, také on stal členem 1. československé partyzánské brigády Jana Žižky. Po skončení války se usadil ve Zlíně, oženil se s tamní dětskou lékařkou a začal pracovat jako obchodní cestující. Několik měsíců působil také jako člen předsednictva Partkolu. Toto místo však musel opustit údajně kvůli neshodám s Josefem Vávrou-Staříkem. V roce 1946

³³⁴ ABS, f. Velitelství Státní bezpečnosti, sign. 310-23-1, *zápis z porady komise pro bezpečnost ze dne 6. dubna 1950*, s. 132-143.

³³⁵ Naše pravda ze dne 22. července 1950, ročník 8, č. 29, s. 2.

³³⁶ ABS, f. Vyšetřovací svazky – Brno, sign. V-2671/Brno, Alois Šimara a spol., *rozsudek státního soudu oddělení Brno ze dne 13. července 1950*, sp. zn. Or II/I 54/50, s. 17-26.

³³⁷ Podrobněji viz přehledová tabulka (textová příloha č. 3).

³³⁸ Přestože se do případu údajně vložila i brněnská soudkyně Dohnálková, nestihla Zámečníkově popravě zabránit. Tuto skutečnost uvedl ve svém výslechovém protokolu z roku 1956 Alois Grebeníček: „Sama Dr Dohnálková, když měl být výkon trestu smrti na Zámečníkovi proveden, volala mne z Hradiště do Vizovic, kde jsem byl na akci Kalenda a spol. a chtěla se mnou mluvit. Nedovolala se mne však, a řekla potom jiným orgánům i mně osobně, že je to škoda, že se mne nedovolala, že by se snad dalo ještě něco udělat, aby trest smrti nebyl vykonán.“ Srov. ABS, f. A8 Inspekce ministra vnitra, inv. j. 459, Používání nesprávných metod na KV StB Uh. Hradiště, *zápis o výpovědi Aloise Grebeníčka ze dne 6. října 1956*, s. 21.

³³⁹ NA, f. Správa Sboru nápravné výchovy, osobní spis Aloise Šimary, *příkaz, aby byl trest vykonán ze dne 7. května 1951*, sp. zn. PSt 55/50-102, neuspořádáno.

³⁴⁰ Vrba byl považovaný za vedoucího Světlany v Gottwaldově (Zlíně) a okolí. ABS, f. Velitelství Státní bezpečnosti, sign. 310-23-1, *zápis z porady komise pro bezpečnost ze dne 6. dubna 1950*, s. 184.

se Vrba stal členem Československé strany sociálně demokratické. Po sloučení sociální demokracie s KSC vřak do komunistické strany převeden nebyl.

V březnu 1948 varoval Vrba Vávru-Stařika před zatčením a pokoušel se mu dokonce zprostředkovat odchod do zahraničí. Na vznikající organizaci „Světlna“ upozornila Vrba v prosinci 1948 Stařikova milenka a pozdější spolupracovnice StB Aloisie Doleřalová³⁴¹. Na její doporučení navřtívil Vrba Antonína Slabíka v Komořanech, který mu dal pokyny k založení Světlny-Jarmily, jejíř náplní měla být především distribuce protikomunistických letáků a získávání dalších spolupracovníků. Od března 1949 přeřel Vrba z obavy před zatčením do ilegality. Dne 20. dubna 1949 byl na vlakovém nádraří při náhodné kontrole dokladů poznán strážmistrem Bohumilem Hýlem. Při cestě na stanici okrskového oddělení StB Vsetín se Vrba pokusil o útěk, přitom dořlo k přestřelce a Hýl byl Vrbou zastřelen. Vrba, který byl postřelen do ruky, se poté krátce ukrýval v Novém Hrozenkově a okolí. Jiř v květnu 1949 byl vřak Aloisíí Doleřalovou vlákán do léčky a pod záminkou odjezdu do zahraničí nasedl posledního květnového dne do „diplomatického vozu“³⁴², který jej dopravil přímo do Prahy do pankrácké vězнице. Zanedlouho byla zatčena i Doleřalová, která se i přes argumentaci, že spolupracovala s StB, nevyhnula odsouzení k pětadvaceti letům těžkého řaláře.³⁴³

Vrba strávil spolu s ostatními „světlanáři“ ze své skupiny téměř půl roku ve vyřetřovací vazbě KV StB v Uherském Hradiřti. Ve výslechových protokolech členů Vrbovy skupiny se setkáme např. se jménem Jana Marečka či Aloise Čáně. Velitel KV StB Ludvík Hlavačka podal trestní oznámení na Jaromíra Vrbu a dalších 31 osob³⁴⁴ v listopadu 1949. Značná řada z nich byla do přípádu zapojena pouze v té souvislosti, že skrývajícímú se Vrbovi poskytli úkryt nebo ořetření.³⁴⁵

³⁴¹Doleřalová patří ke smutným postavám celého přípádu. Dodnes není úplně jasné nakolik se sama stala obětí provokace a nakolik tak činila vědomě. Ke spolupřáci s StB se dostala přes Jaroslava Turečka.

³⁴² Ve skutečnosti se jednalo o automobil StB, konkrétně útvaru 701-A.

³⁴³ ABS, f. Vyřetřovací svazky – Brno, sign. V-2670 / Brno, Vrba Jaromír a spol., *rozsudek Státního soudu oddělení Brno sp. zn. řs II/I 10/50 ze dne 6. února 1951*, s. 124. Přípád Doleřalové byl znovu prořetřován v ředesátých letech 20. století.

³⁴⁴ V rozsudku vyneseném 18. září 1950 řigurovalo pouze 28 osob. Obviněný Karel řtrbík podlehl následkům vyřetřování, Aloisie Doleřalová byla souzena samostatně (srov. ABS, f. Vyřetřovací svazky – Brno, sign. V-2670 / Brno, Vrba Jaromír a spol., *rozsudek Státního soudu oddělení Brno sp. zn. řs II/I 10/50 ze dne 6. února 1951*, s. 124.) stejně jako sestra Josefa Vávry Stařika Marie Novotňáková a její manžel Martin Novotňák (srov. ABS, f. Krajská správa ministerstva vnitřa Brno, sign. V-2670 / Brno, osobní spis na jméno Marie Novotňáková, *rozsudek Státního soudu oddělení Brno sp. zn. řs III/ 9/50 ze dne 29. prosince 1950*, s. 17-18.), další uvedený, Josef Macháň, s Vrbovou skupinou odsouzen nebyl. V trestním oznámení se naopak nevyskytuje jméno později odsouzeného Jiřího Procházky. Srov. ABS, f. Vyřetřovací svazky – Brno, sign. V-2670 / Brno, Vrba Jaromír a spol., *Trestní oznámení ze dne 1950*, s. 1 - 243 a ABS, f. Vyřetřovací svazky –

Státní soud oddělení Brno, jehož senátu předsedal JUDr. Jaroslav Horňanský, vynesl při veřejném přelíčení konaném v Gottwaldově dne 18. září 1950 následující rozsudek: Jaromír Vrba byl odsouzen k trestu smrti. O jeho osudu bylo rozhodnuto již v březnu na poradě bezpečnostní pětky KV KSČ Gottwaldov, která se ve Vrbově případu jednoznačně vyjádřila pro trest smrti a jeho vykonání. Její rozhodnutí potvrdila také bezpečnostní komise.³⁴⁶ Vrbovy spolupracovníky Josefa Minkse, Zdeňka Roháče a Annu Netopilovou odsoudil senát státního soudu na doživotí. Dalším členům Vrbovy skupiny, z nichž téměř třetinu představovaly ženy, byly vyměřeny vysoké tresty odnětí svobody. Výjimkou byla praktická lékařka Svatavy Adámková, která byla odsouzena za ohrožení mravní výchovy mládeže k jednomu roku žaláře a přednosta poštovního úřadu Oldřich Hanák, jenž byl za nepřekažení nebo neoznámení trestného činu odsouzen „pouze“ ke čtyřem rokům vězení. Až na čtyři odsouzené³⁴⁷ bylo všem konfiskováno celé jmění. Soud uložil ve většině případů také peněžité tresty.³⁴⁸ Kromě zločinu velezrady se v rozsudku vyskytl i trestný čin vyzvědačství. Oproti předchozím případům byly trestné činy a postihy za jejich spáchání vynášeny také podle nově platného trestního zákona 86/1950 Sb. Jaromír Vrba byl po neúspěšném odvolacím líčení a zamítnuté žádosti o milost prezidenta republiky popraven 19. prosince 1950 v Brně.³⁴⁹

5.1.5 Antonín Švarc a spol.

Přestože je tato, v trestním oznámení označovaná jako V. dílčí podskupina Světlany³⁵⁰, spojena se jménem praporčíka SNB Antonína Švarce (1913), který působil na Znojemsku a Brněnsku, bylo v rámci jeho skupiny souzeno také několik osob z okresů Kroměříž a Uherský Brod. Proto ji zmíníme alespoň stručně. Trestní oznámení na tuto skupinu bylo vypracováno 6. května 1950³⁵¹, žaloba³⁵² o více než půl roku později, posledního dne roku 1950. Hlavní líčení ve věci proti Antonínu

Brno, sign. V-2670 BN, Vrba Jaromír a spol., *rozsudek Státního soudu oddělení Brno sp. zn. Ts II/I 3/50 ze dne 18. září 1950*, s. 21-37.

³⁴⁵ K těmto osobám patřili např. Juraj Bakala, Josef Leskovjan, Karel Štrbík a Ferdinand Hamala.

³⁴⁶ ABS, f. Velitelství Státní bezpečnosti, sign. 310-23-1, *zápis z porady komise pro bezpečnost ze dne 6. dubna 1950*, s. 184.

³⁴⁷ Z toho dvěma z nich byla ve prospěch státu zabavena polovina jmění.

³⁴⁸ Podrobněji viz přehledová tabulka (textová příloha č. 4).

³⁴⁹ MALLOTA, Petr: *Jaromír Vrba*. [online]. c2008-2013. [cit. 2013-03-06]. Dostupné z: <http://www.ustrcr.cz/cs/jaromir-vrba>

³⁵⁰ Srov. ABS, f. Vyšetřovací svazky – Brno, sign. V-2670 / Brno, Antonín Švarc a spol., *trestní oznámení ze dne 6. května 1950*, s. 1-197.

³⁵¹ Tamtéž, *trestní oznámení ze dne 6. května 1950*, s. 1-197.

³⁵² Tamtéž, *obžalovací spis sp. zn. PSt 396/50-30 ze dne 31. prosince 1950*, s. 198-212.

Švarcovi a jeho skupině proběhlo v Uherském Hradišti ve dnech 18.- 22. června 1951. Předsdkyně senátu, JUDr. Drahomíra Dohnálková, vynesla posledního dne soudního přelíčení jménem Státního soudu následující rozsudek³⁵³: Z čtyřiaadvacetičlenné skupiny bylo 17 osob odsouzeno za velezradu (§ 1 zák. č. 231/1948 Sb.), čtyři za nepřekažení nebo neoznámení trestného činu (§ 35) a tři za sdružování proti státu (§ 2). Délka odnětí svobody se pohybovala od osmi měsíců do pětadvaceti let (v případě Antonína Švarce). S výjimkou odsouzeného Josefa Foltýna byly všem uloženy peněžité tresty a přišli o občanská práva na tři až deset let. Odsouzeným za velezradu byl konfiskován veškerý majetek. Nejvyšší soud změnil při odvolacím líčení délku trestu odnětí svobody dvěma odsouzeným – Marii Slabíkové, manželce Antonína Slabíka z Komořan, zvýšil trest z dvaadvaceti měsíců na pět let a Bohumíru Paděrovi ze tří na sedm let.³⁵⁴ Zbylé rozsudky Nejvyšší soud potvrdil.³⁵⁵

5.1.6 Josef Hlavinka a spol.

O tom, že organizace Světлана působila na značné části moravského území, svědčí i případ skupiny Josefa Hlavinky (1898), v jejímž rámci byly zatčeny a odsouzeny především osoby z okresu Kroměříž. Někteří z těchto lidí přišli do styku s bratry Karlem a Antonínem Daňkovými³⁵⁶ a Antonínem Slabíkem, kterým poskytovali úkryt poté, co se začali skrývat před zatčením nebo se jim snažili zprostředkovat odchod za hranice. Byli však pozatýkáni a po výsleších ve vyšetřovací vazbě v Uherském Hradišti rozsudkem ze dne 30. května 1951³⁵⁷ na základě zákona na ochranu lidově demokratické republiky a trestního zákona z roku 1852 odsouzeni³⁵⁸: Josef Hlavinka za sdružování proti státu ke čtyřem letům vězení, jeho dcera Zdenka Hlavinková za nepřekažení nebo neoznámení trestného činu ke čtrnácti měsícům odnětí svobody. K nejvyššímu trestu, deseti letům odnětí svobody, byli za zločin velezrady (podle § 1 zák. č. 231/1948 Sb.) odsouzeni Alois

³⁵³ Tamtéž, *rozsudek Státního soudu oddělení Brno sp. zn. I Ts II 8/51 ze dne 22. června 1951*, s. 228-231.

³⁵⁴ Podrobněji viz přehledová tabulka (textová příloha č. 5).

³⁵⁵ ABS, f. Vyšetřovací svazky – Brno, sign. V-2670 / Brno, Antonín Švarc a spol., *zápis o odvolacím líčení sp. zn. To IV 178/51 ze dne 3. ledna 1952*, s. 232-238.

³⁵⁶ Bratři Karel a Antonín Daňkovi z obce Karolín na Kroměřížsku byli v jiném procesu se „světlanáři“ odsouzeni k trestu smrti popraveni 14. října 1950 v Brně.

³⁵⁷ ABS, f. Vyšetřovací svazky – Brno, sign. V-2670 / Brno, Josef Hlavinka a spol., *rozsudek Státního soudu oddělení Brno sp. zn. I-Ts II 7/51 ze dne 30. května 1951*, s. 51-57.

³⁵⁸ Odsouzeno bylo celkem dvanáct z dvaceti osob, na které bylo 2. června 1950 vypsáno trestní oznámení. Srov. ABS, f. Vyšetřovací svazky – Brno, sign. V-2670 / Brno, Josef Hlavinka a spol., *trestní oznámení ze dne 2. června 1950*, s. 1-44.

Lecián a Josef Janiš. Zbylým obžalovaným byly vyměřeny tresty odnětí svobody v délce 14 měsíců - 4 roky. Devíti z dvanácti odsouzených byly uloženy peněžité tresty v celkové výši 120 000 Kčs.³⁵⁹ Hlavní přelíčení, které se konalo ve dnech 28. - 30. května 1951 v bývalé porotní síni u krajského soudu v Uherském Hradišti³⁶⁰, již nebylo veřejné a proces nebyl ani tiskově využíván.

5.2 Hory Hostýnské

V další části jihovýchodní Moravy, na Holešovsku a v okolí města Bystřice pod Hostýnem, působila od léta 1948 až do přelomu zimy a jara roku 1951³⁶¹ skupina s názvem „Hory Hostýnské“. Také toto území bylo v posledních válečných měsících spojeno s činností partyzánů, z nichž se celá řada později zapojila do ilegální protikomunistické činnosti. Hluboké hostýnské lesy umožňovaly vytváření úkrytů pro zbraně, letáky a zásoby, které skupina využívala. Prvotním impulsem k založení protikomunistické skupiny se stala schůzka čtyř mužů z obce Rajnochovice na Holešovsku: pilařského mistra ve výslužbě Josefa Čuby (1893), obchodního příručí Ladislava Smékala (1924), lesního hajného Antonína Kohouta (1923) a krejčího Jaroslava Rajnocha (1923). Skupina postupně rozšiřovala své řady o obyvatele Rajnochovic a okolí. Jejím prvním velitelem se stal tehdy pětapadesátiletý Josef Čuba, který na jaře 1949 předal tuto funkci nadlesnímu Janu Stáhalovi.³⁶²

Na zakladatelskou část skupiny se postupně napojily další původně samostatné skupiny, z nichž největší význam měla skupina nadlesního Rudolfa Sachra „Troják“ a skupina kamenosochaře Miloslava Pospíšila.³⁶³ Právě Pospíšil byl po svém zatčení považován StB za hlavní osobu, na jeho jméno bylo přepracováno trestní oznámení a spolu s ním byli odsouzeni také Čuba, Kohout, Rajnoch a velké

³⁵⁹ Podrobněji viz přehledová tabulka (textová příloha č. 6).

³⁶⁰ ABS, f. Vyšetřovací svazky – Brno, sign. V-2670 / Brno, Josef Hlavinka a spol., *protokol o hlavním líčení konaném dne 28. - 30. května 1951*, s. 59-72.

³⁶¹ Tehdy bylo dopadeno jádro skupiny v čele s Miloslavem Pospíšilem. Srov. DOLEŽALOVÁ, Markéta: *Odbojová skupina „Hory Hostýnské“ - pravda a lež*. In: BUREŠ, Jan - VEBER, Václav a kol.: *Třetí odboj. Kapitoly z dějin protikomunistické rezistence v Československu v padesátých letech 20. století*. Aleš Čeněk, Plzeň 2010, s. 159-160.

³⁶² POSPÍŠIL Jaroslav: *Nesmířitelní. Hory Hostýnské*. Lípa Vizovice, 1992, s. 94 (uveden chybně jako Ztáhala).

³⁶³ DOLEŽALOVÁ, Markéta: *Odbojová skupina „Hory Hostýnské“ - pravda a lež*. In: BUREŠ, Jan - VEBER, Václav a kol.: *Třetí odboj. Kapitoly z dějin protikomunistické rezistence v Československu v padesátých letech 20. století*. Aleš Čeněk, Plzeň 2010, s. 154.

množství dalších osob, z nichž většina se provinila pouze tím, že uvedeným mužům poskytli přístřeší, dopravní prostředky, potraviny nebo oblečení.

V jednotlivých podkapitolách bude bližší pozornost věnována čtyřem podskupinám „Hor Hostýnských“, které byly vytvořeny uměle Státní bezpečností při sestavování trestních oznámení. Jedná se o skupiny Miloslava Pospíšila, Rudolfa Sachra, Milana Mohyly a Ferdinanda Perútky.

5.2.1 Miloslav Pospíšil a spol.

Největší publicity a ohlasů v rámci akce „Hory Hostýnské“ se dočkal proces s Miloslavem Pospíšilem a dalšími dvaadvaceti obžalovanými, který probíhal veřejně v sále Velkého kina Gottwaldov ve dnech 21. - 26. května 1951. Informovalo o něm také Rudé právo, jehož redaktori nešetřili ostrými, komunistické ideologii poplatnými slovy: „*Gottwaldovští pracující, kteří s rozhořčením i velikou pozorností sledovali průběh procesu, viděli před sebou na lavici obžalovaných sprostou, úkladnou tlupu vrahů, lupičů a zlodějů. Viděli před sebou lidi, kteří nikdy poctivě nepracovali a pracovat nechtěli a kteří proto raději volili pro své nízké zájmy prospěchářské zájmy zločineckou cestu z nenávisti k lidově demokratické republice a jejímu lidu. Tato protistátní skupina poskytovala typický a přesvědčivý obraz reakčních živlů, odporných, bezohledných a sobeckých, neštítících se v zrádném úsilí o znovunastolení vykořisťovatelského kapitalistického řádu ani vražd a surových přeпадů svých spoluobčanů.*³⁶⁴ Z uvedeného úryvku je patrná snaha politicky vychovávat masy. Jak dalece se lišila předkládaná tisková zpráva od skutečnosti?

Miloslav Pospíšil byl v roce 1939 nasazen na nucené práce do Německa a po svém zatčení gestapem (a obvinění ze sabotáží) prožil část okupace v německých trestních táborech. V roce 1944 se zapojil do partyzánského hnutí. Po skončení války se usadil v Odrách na Novojičínsku, kde pracoval jako kamenosochař. Kvůli sporům s ONV v Opavě však o správu živnosti na jaře 1948 přišel.³⁶⁵ Se třemi společníky se pokusil odejít do zahraničí, byli však v Olomouci zadrženi. Díky amnestii prezidenta republiky byli již po dvou měsících strávených ve vyšetřovací vazbě propuštěni na svobodu.³⁶⁶ V následujících měsících se Pospíšil

³⁶⁴ Spravedlivý trest záškodnické bandě. In: *Rudé právo*. roč. 31, č. 124, s. 7. Dostupné z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1951/5/27/1.png>

³⁶⁵ DOLEŽALOVÁ, Markéta: *Miloslav Pospíšil*. [online]. c2008-2013. [cit. 2013-03-06]. Dostupné z: <http://www.ustrcr.cz/cs/miloslav-pospisil>

³⁶⁶ ABS, f. Z Mapy zpráv zpracované Studijním ústavem MV, sign. Z-7-12, *Pospíšil Miloslav - výpis z archivních opisů*, s. 26.

oženíl a pokoušel se usadit, byl však nucen čelit dalšímu obvinění z toho, že neodevzdal zbraně ukrývané z partyzánských časů. Po výsleších na stanici SNB v Dřevohosticích se rozhodl odejít z domu. Skrýval se společně se svým partyzánským druhem Vlastimilem Perútkou a lesním dělníkem Ladislavem Palou v horských skrýších. Na skupinu „Hory Hostýnské“ se všichni tři muži napojili přes Ladislava Smékala.

Zatýkání členů Pospíšilovy skupiny, na němž se podílely bezpečnostní oddíly z Uherského Hradiště i Gottwaldova, probíhalo od podzimu 1949 do února 1951. Pospíšil unikl z nastražené léčky StB v srpnu 1950³⁶⁷. Následně byl obviněn ze smrti příslušníka StB Vincence Šimčáka, jenž byl při nevydařené zatýkací akci při chaotické přestřelce zastřelen. Téměř půl roku se Pospíšilovi podařilo unikat před vyšetřovací vazbou, mj. při velkém zatýkání v obci Hradčany na Prostějovsku v polovině prosince roku 1950. Počátkem roku 1951 se neúspěšně pokusil v doprovodu bývalého příslušníka SNB Vladimíra Rajnocha (1925) a Ladislava Paly překročit hranice na Šumavě. Při této akci byl Pala zatčen. O několik týdnů později, dne 3. února 1951, byl zadržen také Pospíšil, a sice na nádraží ve Vsetíně. Za použití zbraně se mu podařilo utéct z tamní služebny SNB, brzy byl však odhalen a dopraven do vyšetřovací vazby v Uherském Hradišti. Jako poslední z jeho společníků byl 20. února 1951 zatčen rolník Metoděj Čech (1920). Protože zadržených osob z „Hor Hostýnských“ stále přibývalo, bylo několikrát přepracováno trestní oznámení. Nejprve bylo sepsáno na Josefa Čubu³⁶⁸ a jeho společníky³⁶⁹, po zatčení Pospíšila založila StB vyšetřovací skupinový spis, v němž figurovalo Pospíšilovo jméno. Trestní oznámení na Miloslava Pospíšila a jeho 24 společníků nese datum 2. dubna 1951³⁷⁰. Také obžaloba byla státní prokuraturou několikrát měněna. Výslednou podobu získala až v květnu 1951³⁷¹.

³⁶⁷ Pro tuto akci získala StB Antonína Bardinu, hostinského z Bystřice pod Hostýnem.

³⁶⁸ Více např.: Ústav pro studium totalitních režimů. *Josef Čuba*. [online]. c2008-2013. [cit. 2013-03-06]. Dostupné z: <http://www.ustrcr.cz/cs/josef-cuba>

³⁶⁹ ABS, f. Vyšetřovací spisy – Brno, sign. V-2675 / Brno, Čuba Josef a spol. „Hory Hostýnské“, *trestní oznámení KV StB Uherské Hradiště ze dne 28. června 1950*, s. 1-135.

³⁷⁰ ABS, f. Vyšetřovací spisy – Brno, sign. V-2675 / Brno, Pospíšil Miloslav a spol. „Hory Hostýnské“, *trestní oznámení KV StB Uherské Hradiště ze dne 2. dubna 1951*, s. 7-105.

³⁷¹ Tamtéž, *obžalovací spis Státní prokuratury oddělení Brno sp. zn. SPt II 66/51 ze dne 15. května 1951*, s. 106-126. Předchozí žaloby byly vedeny na jméno Josefa Čuby (srov. ABS, f. Vyšetřovací spisy – Brno, sign. V-2675 / Brno, Čuba Josef a spol. „Hory Hostýnské“, *obžalovací spis Státní prokuratury oddělení Brno sp. zn. PSt II 413/50-10 ze dne 28. listopadu 1950*, s. 136-152.) a Ladislava Paly (srov. ABS, f. Vyšetřovací spisy – Brno, sign. V-2675 / Brno, Pala Ladislav a spol. „Hory Hostýnské“, *obžalovací spis Státní prokuratury oddělení Brno sp. zn. SPt II/II 3/50-3 ze dne 26. listopadu 1950*, s. 1-7.).

Na základě rozsudku Státního soudu³⁷² byl Pospíšil odsouzen k trestu smrti. Stejný ortel byl vynesena nad Josefem Čubou, Vladimírem Rajnochem z obce Rajnochovice a rolníkem Sigmundem Bakalou³⁷³ z obce Lipová na Holešovsku. K popravám došlo 4. září 1951 v Pankrácké věznici v Praze poté, co byl rozsudek v červenci 1951 potvrzen Nejvyšším soudem.³⁷⁴ Metoděj Čech a Ladislav Pala byli odsouzeni na doživotí, ostatní obvinění k trestům odnětí svobody v trvání 4 - 25 let, konfiskaci majetku, peněžitém trestům, ztrátě občanských práv a živnostenských oprávnění.³⁷⁵ Až na jednu výjimku³⁷⁶ byli všichni odsouzeni za velezradu (podle zákona č. 231/1948 Sb. a trestního zákona č. 86/1950 Sb.).

5.2.2 „Troják“: Rudolf Sacher a spol.

Po procesu s Miloslavem Pospíšilem a jeho společníky následovala série dalších procesů. Jednu z dílčích skupin představovali dřívější členové „Trojáku“. Tato skupina bývalého partyzána a nadlesního Rudolf Sachra (1911) se s „Horami Hostýnskými“ v dubnu roku 1949 sloučila.³⁷⁷ Jako první z této skupiny byl při pokusu o přechod hranic zadržen teprve sedmnáctiletý Ludvík Špunar, který začal po několika drastických výsleších vypovídat.³⁷⁸ StB tak získala informace o dalších osobách napojených na Rudolfa Sachra. Jednotliví členové Sachrovy skupiny byli zatýkáni a odváženi do vyšetřovací vazby v Uherském Hradišti v době od srpna 1949 do listopadu 1950. Již v dubnu 1950 bylo Státní bezpečností v Uherském Hradišti vyhotoveno trestní oznámení (na 24 osob)³⁷⁹, které však zahrnuje také osoby později odsouzené v jiných procesech. Žaloba státní prokuratury obsahuje již pouze patnáct jmen členů, pomocníků a přechovávačů osob ze skupiny „Hory Hostýnské“ („Troják“). Tito lidé byli obviněni z nenávisti k lidově demokratickému

³⁷² ABS, f. Vyšetřovací spisy – Brno, sign. V-2675 / Brno, Pospíšil Miloslav a spol. „Hory Hostýnské, rozsudek Státního soudu oddělení Brno sp. zn. 2 Ts II 31/51 ze dne 26. května 1951, s. 155-180.

³⁷³ V některých materiálech uváděn též jako Zikmund.

³⁷⁴ Tamtéž, protokol o odvolacím líčení konaném u Nejvyššího soudu v Praze dne 4. července 1951, s. 181-192.

³⁷⁵ Podrobněji viz. přehledová tabulka (textová příloha č. 7).

³⁷⁶ Josef Heiz, v trestním oznámení uveden též jako Heinz, odsouzen za porušení povinnosti vyplývající z jeho veřejné funkce (§ 37 zák. č. 231/1948 Sb.). Srov. ABS, f. Vyšetřovací spisy – Brno, sign. V-2675 / Brno, Pospíšil Miloslav a spol. „Hory Hostýnské, rozsudek Státního soudu oddělení Brno sp. zn. 2 Ts II 31/51 ze dne 26. května 1951, s. 155-180.

³⁷⁷ DOLEŽALOVÁ, Markéta: *Odbojová skupina „Hory Hostýnské“ - pravda a lež*. In: BUREŠ, Jan - VEBER, Václav a kol.: *Třetí odboj. Kapitoly z dějin protikomunistické rezistence v Československu v padesátých letech 20. století*. Aleš Čeněk, Plzeň 2010, s. 154.

³⁷⁸ RADOSTA, Petr: *c. d.*, s. 100.

³⁷⁹ ABS, f. Vyšetřovací spisy – Brno, sign. V-2675 / Brno, skupinový vyšetřovací svazek Sacher Rudolf a spol., *trestní oznámení KV StB Gottwaldov ze dne 1. dubna 1950*, s. 1-207.

zřízení, z toho, že se „vedeni touto nenávisť uchylojí k činům teroristickým“, namířeným zejména proti občanům oddaným lidově demokratickému zřízení, proti majetku státních velkostatků, proti lidovým družstvům a podobně. „Za tím účelem spolčují se osoby reakčního myšlení, nemajíce povětšinou kladného poměru k jakékoliv užitečné práci, potulují se po lesích, plánují a za často také provádějí krádeže, loupeže a vraždy, rozšiřují protistátní letáky a odůvodňují tuto činnost vůči méně uvědomělým občanům, ve kterých tuší spojence, jako boj proti komunismu.“³⁸⁰

Rozsudkem z 8. června 1951³⁸¹ byl Rudolf Sacher odsouzen na doživotí. Tresty odnětí svobody třinácti³⁸² dalších členů skupiny se pohybovaly v rozmezí od sedmnácti měsíců do sedmnácti let. Nižší tresty byly vyměřeny za trestný čin nepřekážení nebo neoznámení trestného činu (§ 35), vyšší za zločin velezrady. Devíti obviněným bylo konfiskováno celé jmění, třem jedna čtvrtina. Peněžité tresty byly vyměřeny celkem dvanácti osobám, celková suma, která byla zabavena ve prospěch státu, činila 175 000 Kčs.³⁸³ Rudolf Sacher pozbyl občanská práva navždy, ostatní v rozmezí od tří do deseti let.

5.2.3 Ferdinand Perútka a spol.

O necelé dva týdny později byl vynesena rozsudek nad další dílčí skupinou „Hor Hostýnských“, kterou StB pojmenovala podle hlavní osoby „Ferdinand Perútka a spol.“ Část jejích členů byla zahrnuta do trestního oznámení s Rudolfem Sachrem a spol.³⁸⁴, později byly vytvořeny dvě samostatné skupiny. Obžalovací spis vedený na jméno Ferdinanda Perútky obsahoval seznam jmen jeho domnělých sedmnácti společníků.³⁸⁵ Státní soud oddělení Brno uznal na základě rozsudku ze dne 22. června 1951 vinným sedmnáct osob. Nejvyšší tresty dostali Ferdinand Perútka (25 let odnětí svobody) a Bedřich Perútka (23 let). U šesti dalších osob se výše trestu pohybovala v rozmezí od deseti do osmnácti let, u zbylých devíti odsouzených od tří měsíců do čtyř let. Jedním z odsouzených byl také teprve sedmnáctiletý učeň optiky Milan Drbušek, kterému soud uložil trest čtyř měsíců

³⁸⁰ Tamtéž, obžalovací spis Státní prokuratury oddělení Brno sp. zn. PSt II/II 82 50-9 ze dne 6. ledna 1951, s. 209.

³⁸¹ Tamtéž, rozsudek Státního soudu oddělení Brno sp. zn. 3 Ts II 11/51 ze dne 8. června 1951, s. 226-235.

³⁸² V rozsudku není na rozdíl od obžalovacího spisu uvedeno jméno Ludvíka Špunara.

³⁸³ Podrobněji viz přehledová tabulka (textová příloha č. 8).

³⁸⁴ Tamtéž, trestní oznámení KV StB Gottwaldov ze dne 1. dubna 1950, s. 1-207.

³⁸⁵ ABS, f. Vyšetřovací spisy – Brno, sign. V-2675 / Brno, skupinový vyšetřovací svazek Perútka a spol., obžalovací spis Státní prokuratury oddělení Brno sp. zn. 2 pII 52/51 ze dne 3. dubna 1951, s. 135-140.

žaláře. Více než polovině obviněných bylo konfiskováno celé jmění. Soud vyměřil také peněžité tresty, jejichž celková výše dosáhla 175 000 Kčs.³⁸⁶ Odvolání obviněného Františka Totka (odsouzen ke třem letům vězení) zamítl Nejvyšší soud 27. listopadu 1951.³⁸⁷

5.2.4 Milan Mohyla a spol.

Vyučený řezník Milan Mohyla nepatřil k vůdčím postavám „Hor Hostýnských“. Přesto nese jedna z dílčích skupin této organizace jeho jméno. Jedním z důvodů byla skutečnost, že hlavní muž této skupiny, Ladislav Smékal³⁸⁸, se později rozhodl hrát duševně nemocného a byl odsouzen samostatně k doživotnímu žaláři až roku 1954.³⁸⁹

Z třináctičlenné Mohylovy skupiny bylo devět obviněných odsouzeno k více než desetiletým trestům těžkého žaláře, zbylí čtyři k jednomu až osmi letům vězení.³⁹⁰ Následovaly vedlejší tresty: peněžité tresty (celková výše 230 000 Kčs), ztráta živnostenského oprávnění a až na jednu výjimku i ztráta občanských práv.³⁹¹ V rozsudku se objevily zločiny velezrady, příprava úkladů nebo nepřekažení či neoznámení trestného činu.

5.3 Josef Knoll a spol.

Na Vsetínsku rozvíjela protikomunistickou činnost skupina mužů v čele s bývalým ředitelem základní odborné školy v Prostějově, Josefem Knollem (1912). Jednalo se o samostatnou skupinu, která podle materiálů StB nepřímo navazovala na činnost „Světlaný“, resp. udržovala kontakty z některými „světlanáři“, kteří

³⁸⁶ Podrobněji viz přehledová tabulka (textová příloha č. 9).

³⁸⁷ ABS, f. Vyšetřovací spisy – Brno, sign. V-2675 / Brno, skupinový vyšetřovací svazek Perútka a spol., *protokol o odvolacím líčení konaném před Nejvyšším soudem dne 27. listopadu 1951 sp. zn. To V 156/51*, s.165-166.

³⁸⁸ Trestní oznámení bylo původně vypracováno právě na osobu Ladislava Smékala. Srov. ABS, f. Vyšetřovací spisy – Brno, sign. V-2675 / Brno, skupinový vyšetřovací spis Smékal Ladislav a spol., *trestní oznámení KV StB Uherské Hradiště ze dne 28. června 1950*, s. 1-86.

³⁸⁹ ABS, f. Vyšetřovací spisy – Brno, sign. V-2675 / Brno, Pospíšil Miloslav a spol. „Hory Hostýnské, rozsudek Krajského soudu Uherské Hradiště sp. zn. 1 T 11/54 ze dne 5. května 1954, s. 193-202. Dále: ABS, f. Vyšetřovací spisy – Brno, sign. V-2675 / Brno, Pospíšil Miloslav a spol. „Hory Hostýnské, *protokol o hlavním líčení konaném dne 5. května 1954 v Uherském Hradišti*, s. 190-192. Tento rozsudek byl potvrzen i Nejvyšším soudem. Srov. ABS, f. Vyšetřovací spisy – Brno, sign. V-2675 / Brno, Pospíšil Miloslav a spol., *protokol o odvolacím líčení konaném u Nejvyššího soudu v Praze dne 15. června 1954*, s. 203-204. Více k případu Ladislava Smékala např. POSPÍŠIL Jaroslav: *Nesmiřitelní. Hory Hostýnské*. Lipa Vizovice, 1992, s. 131-136.

³⁹⁰ ABS, f. Vyšetřovací spisy – Brno, sign. V-2675 / Brno, Ladislav Smékal a spol., *rozsudek státního soudu oddělení Brno sp. zn. 4 SPt II 118/51 ze dne 17. ledna 1952*, s. 108-119.

³⁹¹ Podrobněji viz přehledová tabulka (textová příloha č. 10).

se skrývali před Státní bezpečností.³⁹² Vyučený strojař a bývalý partyzán Josef Knoll skončil s dalšími dvanácti společníky ve vyšetřovací vazbě v Uherském Hradišti. Nejvíce z nich bylo pozatýkáno v prosinci roku 1950.

Josef Knoll byl již dříve odsouzen za spoluúčast na vraždě majora Augustina Schramma k deseti letům těžkého žaláře.³⁹³ Poté, co se zapojil do přípravy útěku, mu byl trest dodatečně změněn na doživotí.³⁹⁴ Počátkem srpna 1949 se mu však podařilo z uherskohradištské věznice spolu s dalšími dvěma muži, Adolfem Cigánkem a Janem Heřmanem, skutečně uprchnout. Následující rok a půl se Knoll ukrýval v okolí Vsetína a ve spolupráci s několika dalšími osobami se pokoušel vybudovat bunkr a shromažďovat zbraně. Většina osob, která spolu s ním byla odsouzena, mu poskytla pomoc během skrývání (materiálně, přechováváním, dopravením na určité místo apod.). Poté, co mezi jednotlivými členy skupiny došlo k rozepřím, skrýval se Knoll samostatně.

Rozsudek nad touto skupinou byl vynesena dne 25. dubna 1952. Státní soud oddělení Brno uznal vinným kromě Josefa Knolla dalších deset mužů.³⁹⁵ Nejčastějším trestným činem byla velezrada (podle § 78 trestního zákona č. 86/1950 Sb.), jeden z obviněných byl odsouzen za sdružování proti státu (§ 2 zák. č. 231/1948 Sb.), jeden za spáchání trestného činu nadřzování a jeden za nadřzování a pomoc při útěku osobě zatčené pro zločin (§ 218 ř. z. z roku 1852). U posledních tří jmenovaných se výše trestu odnětí svobody pohybovala v rozmezí od dvou do čtyř let. Ostatní byli odsouzeni k sedmi až jedenadvaceti letům vězení. Nejvyšší trest byl vyměřen Josefu Knollovi. Až na dvě výjimky propadl odsouzeným

³⁹² V trestním oznámení na skupinu Josef Knoll a spol. čteme: „... Kromě toho se (nepřátelé lidově demokratického zřízení) připravují jako záškodnická pátá kolona vpadnout obraně republiky do zad v případě ozbrojeného napadení naší vlasti zvenčí. Tak tomu bylo i s rozvětvenou a nebezpečnou protistátní skupinou „Světлана“, po jejímž zneškodnění se podařilo některým jejím členům uprchnouti před zatčením a ukrývat se v horách. Na tyto skupinky se postupně napojovaly další skupinky protistátního smýšlení a vytvořena byla nová protistátní skupina.“ Srov. ABS, Vyšetřovací spisy – Ostrava, sign. V-1221 / Ostrava, skupinový spis bezpečnostního vyšetřování Knoll Josef a spol., *trestní oznámení KV StB Gottwaldov, t. č. Uherské Hradiště ze dne 22. listopadu 1951*, s. 14-60, s. 92.

³⁹³ ABS, f. Vyšetřovací spisy Správy vyšetřování StB (centrála), sign. V-2646/MV, Vyšetřovací spis Státního soudu Praha: Choc Miloslav a spol., *trestní oznámení Oblastní úřadovny StB v Praze ze dne 19. července 1948*, s. 4. Knoll údajně slíbil pomoc s opatřením zbraní a obstarání radiostanice Viliamu Krajčírovičovi a jeho dvěma společníkům, kteří jej v květnu 1948 navštívili. Za tuto „spolupráci na vraždě majora Schramma“ byl Josef Knoll odsouzen po jednom z dílčích hlavních přelíčení 11. prosince 1948 konaném před senátem Státního soudu v Praze. Srov. ABS, f. Vyšetřovací spisy Správy vyšetřování StB (centrála), sign. V-2646/MV, Vyšetřovací spis Státního soudu Praha: Choc Miloslav a spol., *rozsudek Státního soudu Praha oddělení I sp. zn. Or I 239/48-75 ze dne 11. prosince 1948*, s. 48-96.

³⁹⁴ ABS, Vyšetřovací spisy – Ostrava, sign. V-1221 / Ostrava, operativní a různé jiné materiály, *ustanovka 8/52 na jméno Josef Knoll ze dne 15. ledna 1952*, s. 39-41.

³⁹⁵ ABS, Vyšetřovací spisy – Ostrava, sign. V-1221 / Ostrava, skupinový spis bezpečnostního vyšetřování Knoll Josef a spol., *rozsudek Státního soudu oddělení Brno sp. zn. I Ts II 41/52 ze dne 25. dubna 1952*, s. 90-97.

veškerý majetek ve prospěch státu. Občanská práva byla odňata všem obviněným. Peněžité tresty dosáhly v součtu jednotlivých částek celkové hodnoty 130 000 Kčs.³⁹⁶ Zajímavostí je, že v roce 1956 se k případu Josefa Knolla, který si v té době již odpykával trest ve vězení, vyjádřil Alois Grebeníček při jednom ze svých výslechů takto: „*Pokud jde o Knola, nevyvíjel tento v horách žádnou trestnou činnost, pouze se ozbrojil a pracoval jako dřevorubec.*“³⁹⁷

5.4 Proces s bratry Borýskovými

Oběťmi politické perzekuce se stali také bratři František a Josef Borýskovi z obce Horní Němčí a bývalý hostinský Václav Sedláček (1898) z Havřic na Uherskobrodsku. Ve vězení skončili na základě obvinění, že v době od května do srpna 1952 napomáhali v činnosti Janu Borýskovi, bratrovi dvou výše jmenovaných.

Jan Borýsek (1907), který v roce 1951 uprchl s několika dalšími osobami do Rakouska, byl Státní bezpečností označen za agenta americké zahraniční služby CIC, jemuž byl dán úkol vybudovat na území ČSR protistátní organizaci. Rovněž napomáhal československým občanům v útěku do zahraničí. Při pokusu o převedení pěti osob do Rakouska byl v červnu 1952 postřelen, dopaden a odvezen do vězeňské nemocnice v Uherském Brodě. Odtud byl dne 27. června 1952 předán k dalšímu vyšetřování KS StB a ponechán ve vyšetřovací věznici v Uherském Hradišti. Ačkoli sehrál Jan Borýsek v celém případě nejvýznamnější roli a jeho dopadení zapříčinilo pozdější uvěznění dalších tří mužů, on sám za svou činnost nakonec komunistickými justičními orgány odsouzen nebyl. Dne 21. října 1952 podlehl následkům krutých vyšetřovacích metod, které v té době používali pracovníci vyšetřovacího oddělení v Uherském Hradišti. Jeho smrt byla ještě v prosinci téhož roku znovu prošetřována Hlavní správou Státní bezpečnosti. Jejím představitelům se zdál podezřelý velmi nedostatečný pitevní protokol, který neuváděl příčinu Borýskovy smrti, pouze skutečnost, že jmenovaný měl na hrudníku a rukou krevní podlitiny. Pitvu provádějící lékař, MUDr. Petr Nevyjel, jenž byl v souvislosti s Borýskovou smrtí vyslechnut, vypověděl, že na těle mrtvého shledal jasné stopy násilí, konkrétně krevní podlitiny. Na hlavě však žádné stopy po násilí nenašel, takže smrt podle něho

³⁹⁶ Podrobněji viz přehledová tabulka (textová příloha č. 11).

³⁹⁷ ABS, f. A8 Inspekce ministra vnitra, inv. j. 459, Používání nesprávných metod na KV StB Uherské Hradiště, č. j. IM-0263/56, *zápis o výpovědi Aloise Grebeníčka sepsaný dne 6. října 1956*, s. 20-21.

nemohla nastat přímým úderem – zabitím. MUDr. Nevyjel si však při pitvě udělal svůj uzávěr, který do protokolu nenapsal, a sice, že Jan Borýsek, bezprostředně předtím než zemřel, „byl dlouho vyslýchán a při výslechu bylo použito bití. Následkem dlouhých výslechů a bití se rozčilil, z čehož ho ranila mrtvice a zemřel.“³⁹⁸ Při dalším šetření bylo zjištěno, že „dne 18. 10. 1952 bylo přikročeno na základě příkazu náčelníka vyšetřovacího odboru KS StB Uh. Hradiště, por. Loveckého³⁹⁹ k dlouhodobému nepřetržitému výslechu Borýska. Současně povolil por. Lovecký snížit Borýskovi stravu na polovinu, dát mu jen 1 hod. denně odpočinku, podle potřeby nechat ho chodit po cele a dělat dřepy, v případě, že bude drze lhát, dát mu políček. K výslechu tímto způsobem byli určeni štržm. Hotový, Jelínek, Holas, Hrdlička a ss stržm. Mikulica a Bortel. Tento způsob výslechu povolil por. Lovecký přesto, že měl dostatek usvědčujícího materiálu. Po třech dnech výslechu tímto způsobem dne 21. 10. 1952 kolem 14. hod. stěžoval si Borýsek na nevolnost, načež ve výslechové kanceláři zemřel. Pitva byla provedena v Hodoníně, kde byl také z konspirativních důvodů tajně pochován.“⁴⁰⁰

Přestože se Borýskovi vyšetřovatelé dopustili trestného činu ublížení na zdraví za zvláště přitěžujících okolností, jehož následkem byla smrt, za což jim hrozil trest odnětí svobody tři až deset let⁴⁰¹, nebyl žádnému z nich odpovídající trest vyměřen. Pouze velitel vyšetřování Leopold Lovecký, jemuž byl připisován největší podíl na Borýskově smrti, byl potrestán dvaceti dny (!) důstojnického vězení.⁴⁰²

Mnohem hůře než pracovníci vyšetřujícího oddělení KS StB v Uherském Hradišti skončili po svém zatčení bratři Jana Borýska a Václav Sedláček. Všichni tři obvinění byli označeni za venkovské zbohatlíky, kteří propůjčili svůj majetek „k zločinecké činnosti špiona a teroristy Jana BORÝSKA“⁴⁰³ a navíc se sami do protistátní činnosti aktivně zapojili. František Borýsek (1901) byl viněn mj. z plánování vraždy referenta ONV a funkcionáře KSČ Jana Ručka z Horního Němčí a také z toho, že na Jana Borýska napojil třetího z bratrů,

³⁹⁸ ABS, f. Sekretariát ministra vnitra I. díl, a. č. A2/1-1911, sign. 303-57-2, Jan Borýsek – správa o výsledku vyšetřování smrti menovaného ako vyšetřovanca na KS StB Uherské Hradiště - návrh na opatrenia ze dne 6. června 1953, protokol o výpovědi svědka MUDr. Petra Nevyjela ze dne 13. prosince 1952, s. 4.

³⁹⁹ Jednalo se o velitele vyšetřování Leopolda Loveckého.

⁴⁰⁰ ABS, f. Sekretariát ministra vnitra I. díl, a. č. A2/1-1911, sign. 303-57-2, Jan Borýsek – správa o výsledku vyšetřování smrti menovaného ako vyšetřovanca na KS StB Uherské Hradiště - návrh na opatrenia ze dne 6. června 1953.

⁴⁰¹ Tamtéž.

⁴⁰² ABS, Personální spis Leopolda Loveckého, a. č. 2258, služební posudek ze dne 15. října 1953, s. 37.

⁴⁰³ ABS, f. Vyšetřovací spisy-Brno, sign. V-2031 / Brno, skupinový vyšetřovací svazek Borýsek František a spol., trestní oznámení KV StB Gottwaldov ze dne 7. února 1953, s. 3.

Josefa (1905). Trestní oznámení na „Františka Borýska a spol.“ bylo podáno v únoru 1953⁴⁰⁴, žaloba⁴⁰⁵ o dva měsíce později.

Proces s Františkem Borýskem a společníky se odehrával veřejně v kulturním domě v Horním Němčí dne 3. května 1953.⁴⁰⁶ Všichni tři obvinění byli odsouzeni za zločin velezrady a vyzvědačství (podle trestního zákona č. 86/1950 Sb.) k vysokým trestům odnětí svobody: František Borýsek k dvaadvaceti, Josef Borýsek ke dvaceti a Václav Sedláček k patnácti letům vězení.⁴⁰⁷ K dalším postihům patřilo propadnutí veškerého majetku, peněžité tresty (celkem 90 000 Kčs), a ztráta občanských práv.⁴⁰⁸ Navíc byli František a Josef Borýskovi vyloučeni z vojska a všem třem odsouzeným byl navždy zakázán pobyt v okrese Uherský Brod.

5.5 Politická perzekuce a rodiny obětí politických procesů

Politická perzekuce se netýkala pouze odsouzených osob. Spolu s nimi trpěli různými formami pronásledování také jejich rodinní příslušníci. V mnoha případech přišla rodina o svého živitele a zůstala bez finančních prostředků. Po propadnutí veškerého majetku ve prospěch státu musela navíc měsíčně platit nájem z domu či bytu, v němž dříve žila, případně z dalších nemovitostí. Tak tomu bylo i v rodině odsouzeného krejčího Josefa Lišky z obce Študlov, jehož syn Václav vzpomíná na dobu po otcově odsouzení, kdy zůstala jeho matka sama se čtyřmi malými dětmi: „*My jsme zůstali doma sami bez prostředků ... musel se platit nájem toho baráku nebo z toho bytu, z dílny ...*“⁴⁰⁹ Dalším typem postihu bylo odvádění naturálních dávek, jejichž výše se určovala podle zemědělské výměry. „*My jsme měli třeba dobytka, já jsem pásala devět krav a my jsme na snídani jídali zasmaženou polévku, protože to mléko všechno muselo jít na dodávku*“⁴¹⁰, vzpomíná paní Ladislava Guričová, dcera bývalého politického vězně Josefa Ptáčka ze Střelné.

Pro členy rodin politických vězňů bylo často bylo velmi obtížné sehnat práci, se zajišťováním finančních nebo hmotných prostředků musely pomáhat starší děti,

⁴⁰⁴ Tamtéž, *trestní oznámení KV StB Gottwaldov ze dne 7. února 1953*, s. 2-8.

⁴⁰⁵ Tamtéž, *žaloba krajského prokurátora v Uherském Hradišti sp. zn. SKPt 20/53 ze dne 21. dubna 1953*, s. 12-15.

⁴⁰⁶ Tamtéž, *protokol o hlavním líčení konaném v obci Horní Němčí dne 3. května 1953*, s. 16-18.

⁴⁰⁷ Tamtéž, *rozsudek krajského soudu v Uherském Hradišti sp. zn. 4 SPt II 159/52 ze dne 3. května 1953*, s. 19-25.

⁴⁰⁸ Podrobněji viz přehledová tabulka (textová příloha č. 12).

⁴⁰⁹ Na základě ústního rozhovoru s panem Václavem Liškou ze dne 13. března 2013. Záznam celého rozhovoru viz příloha č. 15.

⁴¹⁰ Na základě rozhovoru s paní Ladislavou Guričovou ze dne 24. července 2013. Plné znění rozhovoru viz příloha č. 13.

keré z těchto důvodů nemohly dále studovat. Komunistický režim potomkům politických vězňů studium také cíleně znemožňoval. Nejprísnější podmínky panovaly v padesátých letech, bezprostředně po vynesení rozsudků nad členy nepřátelských skupin. Na svou snahu získat alespoň maturitu vzpomínala již zmíněná L. Guričová: *„Já jsem vycházela roku 1953 ze základní školy z deváté třídy. A ačkoli jsem měla samé jedničky a vždycky se počítalo v rodině s tím, že já budu studovat, tak mě na školu nevzali. S tím, že rodina má na mě špatný vliv, že jedině, když bych se oprostila od rodiny ... z Okresního národního výboru mně to zamítli. Mamince poslali zamítací dopis. ... Ani odvolání nepomohlo, tak jsem šla dělat do zdejší fabriky do Palmagnetonu. ... Neměla sem eště ani patnáct roků a už sem jezdila do fabriky ráno o čtvrt na pět od nás vlakem ze Střelné.“*⁴¹¹ Studium na gymnáziu jí nebylo umožněno ani později, ačkoli se vytrvale snažila. V následujících letech se situace zlepšila, přesto však existovaly učební obory, především pedagogické, v nichž děti z tzv. „politicky nespolehlivých rodin“ nemohly najít uplatnění. Dokládají to slova paní Anděly Cahlové, manželky jednoho z odsouzených, Josefa Cahla z Poteče, která vzpomínala, jak se jejich dcera na přelomu 70. a 80. let hlásila na školu: *„Nejstarší Maruna, když chtěla jít na zvláštní pedagogickou vysokou, tak ředitel gymnázia řekl, ať sa hlásí kdekoli jinde, ale že na tuto školu ju nemože potvrdit. ... Ani se nepokoušejte. Kdyby si napsala cokoli jiného, tak jí to potvrdím, ale pedagogickou ne. Oni nedovolí, aby šli tito nespolehliví lidé na tu pedagogickou školu. Oni si nenechajú kazit děti...“*⁴¹²

Přestože komunistický režim vycházel z ideologie podpory pracujícího lidu, uvedené příklady dokládají, že praxe byla často odlišná.

⁴¹¹ Na základě rozhovoru s paní Ladislavou Guričovou ze dne 24. července 2013. Plné znění rozhovoru viz příloha č. 13.

⁴¹² Na základě rozhovoru s paní Andělou Cahlovou ze dne 2. března 2013. Plné znění rozhovoru viz příloha č. 14.

6. Revize a rehabilitace

Většina obětí politických procesů odsouzených k více než deseti letům žaláře nestrávila v táborech nucené práce (TNP) nebo ve vězení celou vyměřenou dobu. U některých byla důvodem předčasná smrt (následkem krutých výslechů, špatných podmínek ve věznicích či TNP a nemocí), ostatní byli postupně propouštěni po amnestiích prezidenta republiky. Přesto prožili ve vězení okolo deseti let. Pouze ve zvláštních případech docházelo ke zrušení předchozího odsuzujícího rozsudku již před rokem 1960. Jednalo se např. o osoby, kterým byl ještě v první polovině padesátých let trest po vynesení nového rozsudku zmírněn nebo byly státním soudem osvobozeny. Patřil k nim mj. František Matyáš z Valašských Klobouk, který byl odsouzen s Matúšovou skupinou v květnu 1950 k osmnácti letům vězení, avšak po zjištění dalších skutečností byl na základě veřejného hlavního líčení před senátem státního soudu oddělení Brno novým rozsudkem ze dne 29. listopadu 1950 osvobozen.⁴¹³ Na zrušení prvního rozsudku bývalého státního soudu si však musel počkat téměř sedm let, do 24. května 1960.⁴¹⁴

V té době již docházelo k postupnému uvolňování politické situace a řada politických vězňů se dočkala návratu na svobodu. Pan Josef Cahel z obce Poteč na Valašskokloboucku, další z odsouzených se skupinou Josefa Matúše, vzpomínal na své propuštění s odstupem času takto: „*Seděl jsem do amnestie v roce 1960. Už toho bylo dost. Někteří spoluvězni utíkali i proti psům, když nemohli dál. Na podzim roku 1959 prosakovaly zprávy, že by nás měli pustit. Jenomže vězni na to už nereagovali. Takové zprávy občasně obcházely tábory již několik let a stejně se nic nestalo. Už tomu prakticky nikdo nevěřil.*“⁴¹⁵ Prezident Antonín Novotný však amnestii skutečně udělil.⁴¹⁶ Stalo se tak v květnu 1960, v souvislosti s přechodem země do etapy socialismu. Amnestie se týkala 5319 lidí.⁴¹⁷ Další velké amnestie následovaly v roce 1962 (2520 propuštěných) a 1965 (170 propuštěných osob).⁴¹⁸ Po těchto amnestiích

⁴¹³ ABS, f. Vyšetřovací spisy – Brno, sign. V-2670 / BN, Josef Matúš a spol., *rozsudek Státního soudu oddělení Brno sp. zn. Or II/I 68/50 ze dne 29. listopadu 1950*, s. 258.

⁴¹⁴ Tamtéž, *zpráva krajského soudu v Brně, odd. 2 ze dne 21. června 1960 adresovaná Ministerstvu vnitra*, s. 257.

⁴¹⁵ MIČEK, Jiří: *Veteráni v bitvách o duše. 2. díl*. Jiří Miček – ATLAS, Vsetín 200, s. 85.

⁴¹⁶ Jednalo se o v pořadí již druhou amnestii. První amnestie v roce 1955 slibovala beztrestnost emigrantům při návratu do republiky. Amnestie z roku 1960 však byla první, která se týkala i obětí politických procesů. Srov. KAPLAN, Karel – PALEČEK, Pavel: *c. d.*, s. 218.

⁴¹⁷ Seznam schvalovalo komunistické vedení, které rozhodlo o amnestování dalších 33 osob a 90 navržených ze seznamu vyřadilo. Srov. KAPLAN, Karel – PALEČEK, Pavel: *c. d.*, s. 219.

⁴¹⁸ HOPPE, Jiří: *Opozice 68. Sociální demokracie, KAN a K 231 v období Pražského jara*. Prostor, Praha 2009, s. 209.

a individuálních milostech udělovaných prezidentem Novotným byla většina osob odsouzených v padesátých letech z politických důvodů propuštěna na svobodu. Ani po návratu do normálního života to však neměli propuštění vězni snadné. V jejich životech i nadále působila StB - přímo i nepřímo ovlivňovala jejich pracovní zařazení a místo pobytu a nadále je sledovala.⁴¹⁹ Potvrzují to i vzpomínky Josefa Cahla: „...měli jsme nařízeno, že se musíme do dvou dnů hlásit v rodišti, na policejním okrsku. Někteří chlapci šli později pracovat do šachet v Jeseníkách, když byli už na svobodě. Ale vybírat jsme si nemohli. Mně určili, že musím pracovat v zemědělství.“⁴²⁰

S postupným vyprazdňováním věznic a TNP se začaly množit stížnosti obětí nebo jejich příbuzných proti nezákonným rozsudkům. Již v polovině padesátých let byla z podnětu ÚV KSČ vytvořena komise, která měla přezkoumat některé případy z let 1948 – 1952 „z hlediska výše trestů“⁴²¹. V jejím čele stál tehdejší ministr vnitra Rudolf Barák. Komise, která pracovala v letech 1955 – 1957, se však zabývala pouze procesy s komunistickými funkcionáři. Revize se navíc netýkala „monstrprocesů“ a dalších zvláště významných případů.⁴²² V pořadí druhá komise jednala na počátku 60. let. Jejím vedením byl pověřen tehdejší tajemník ÚV KSČ Drahomír Kolder, členy se stali funkcionáři střední generace nezatížení účastí na výrobě politických procesů v letech 1948 – 1955. Závěrečnou zprávu Kolderovy komise ÚV KSČ projednal a schválil v dubnu 1963.⁴²³ V souvislosti s postupným politickým uvolňováním v Československu v šedesátých letech začalo přibývat lidí dožadujících se plné rehabilitace a požadujících pojmenování viníků politické perzekuce a jejich potrestání. Z tohoto důvodu byla ustavena tzv. Pillerova rehabilitační komise.⁴²⁴ Díky její činnosti byla zveřejňována fakta o represích konce čtyřicátých a první poloviny padesátých let. Tyto informace vyvolaly velký ohlas

⁴¹⁹ KAPLAN, Karel – PALEČEK, Pavel: *c. d.*, s. 219.

⁴²⁰ MIČEK, Jiří: *c. d.*, s. 87.

⁴²¹ Komise nezkoumala protiprávnost rozsudků. Srov. KAPLAN, Karel – PALEČEK, Pavel: *c. d.*, s. 217.

⁴²² KAPLAN, Karel – PALEČEK, Pavel: *c. d.*, s. 218.

⁴²³ Výsledky práce této komise se však setkaly s velkým odporem u tzv. slovenských buržoazních nacionalistů (Gustáva Husáka, Ladislava Novomestského a spol.), jejichž obvinění z „buržoazního nacionalismu“ komise přes některá „zmírnění“ v podstatě potvrdila jako správné, a oni se dožadovali plné rehabilitace. K vyšetření jejich záležitosti byla rozhodnutím předsednictva ÚV KSČ ze dne 22. června 1963 vytvořena zvláštní komise, zvaná „barnabitská“, jíž předsedal J. Lenárt. Závěrečnou zprávou předložila komise ÚV KSČ v prosinci 1963. Srov. VOREL, Jaroslav - ŠIMÁNKOVÁ, Alena a kol.: *Československá justice I*, s. 169.

⁴²⁴ V čele stál předseda Jan Piller, tajemník středočeského krajského výboru Komunistické strany. Členem Pillerovy komise byl mj. i historik Karel Kaplan.

u široké veřejnosti a vzbudily zájem i v zahraničí.⁴²⁵ Po vojenské okupaci ČSR vojsky států Varšavské smlouvy v noci na 21. srpna 1968 však došlo k zásadní změně politické situace a původní předsevzetí komise „zveřejnit celou pravdu“ se začalo měnit. V únoru 1969 odmítla většina členů komise první variantu závěrečné zprávy podepsat.⁴²⁶ V následujících letech označovaných jako období „normalizace“ nebyla existence a činnost jakýchkoli podobných komisí možná.

Činnost rehabilitačních komisí znamenala významný posun v pohledu veřejnosti na politicky motivovanou perzekuci. Je však potřeba zdůraznit, že ve všech uvedených případech se jednalo o komise založené a řízené komunisty, z komunistů složené a jimi kontrolované, jež se zabývaly téměř výhradně bezprávním spáchaným na členech komunistické strany. Nekomunisté byli v očích členů rehabilitačních komisí občany druhého řádu, o nichž často jakoby nemělo smysl vůbec se ani zmiňovat.⁴²⁷

Soudní rehabilitace nekomunistů byla nadále odkládána, což vedlo k nespokojenosti bývalých politických vězňů a jejich příbuzných. V uvolněné atmosféře první poloviny roku 1968 byl proto v březnu téhož roku založen klub K 231. Jednalo se o organizaci, která sdružovala bývalé politické vězně a jejímž hlavním úkolem K 231 bylo hájit jejich zájmy a usilovat o co nejrychlejší rehabilitaci bývalých politických vězňů. Název klubu byl odvozen podle zákona 231/1948 Sb., na jehož základě byla většina těchto vězňů odsouzena. Členové K 231 se zasazovali o vytvoření zákona o soudní rehabilitaci. Tímto předpisem se stal zákon č. 82/1968 Sb. o soudní rehabilitaci, který nabyl účinnosti dne 1. srpna 1968. Podle něj stanulo před rehabilitačními soudy 2900 osob, z nich 182 bylo znovu odsouzeno k mírnějšímu trestu a ostatní byli zcela rehabilitováni. Po zahájení období „normalizace“ v sedmdesátých letech však soudy rehabilitace revidovaly. Generální prokuratury podaly stížnost pro porušení zákona a soudy u 1714 osob dřívější rozhodnutí o rehabilitaci zrušily.⁴²⁸ Přestože preambule zákona č. 82/1968 Sb. obsahovala tezi, že „nelze odstraňovat akty revoluční zákonnosti, oslabovat či dokonce popírat socialistický právní řád“ nebo rehabilitovat „nepřátele socialistické výstavby, kteří trestnými činy proti republice nebo jinou trestnou činností porušili platné zákony a byli

⁴²⁵ VOREL, Jaroslav - ŠIMÁNKOVÁ, Alena a kol.: *Československá justice I*, s. 170.

⁴²⁶ Závěrečná zpráva Pillerovy komise (resp. její první neschválená varianta) vyšla česky v exilu v roce 1970 (byla také přeložena do několika cizích jazyků), v Československu až v roce 1990.

⁴²⁷ VOREL, Jaroslav - ŠIMÁNKOVÁ, Alena a kol.: *Československá justice I*, s. 165.

⁴²⁸ KAPLAN, Karel – PALEČEK, Pavel: *c. d.*, s. 220.

podle nich právem potrestáni,⁴²⁹ vzbudilo vydání tohoto zákona v politických věznicích určité naděje. Mnozí z nich se nehodlali smířit se svým trestem a jeho následky, a proto usilovali o soudní, občanskou a sociální rehabilitaci. Využili tedy příležitosti a podali žádost o přezkoumání odsuzujícího rozhodnutí bývalého Státního soudu. Patřil mezi ně také bývalý advokát, JUDr. Alois Líbal z Valašských Klobouk, odsouzený v roce 1950 ke dvaceti letům žaláře (a vedlejším trestům) společně s Rudolfem Lenhardem a propuštěný na svobodu dne 3. prosince 1959. Alois Líbal požádal o přezkoumání a zrušení obou odsuzujících rozsudků s odůvodněním, že se jednalo o zkonstruované obvinění a ani skutkové zjištění nebylo správné. Uváděl, že důkazy byly podvržené, doznání na něm vynuceno a činnost „Světlyny“ vyprovokována, organizována a řízena StB.⁴³⁰ Krajský soud v Brně projednal Líbalovu žádost z roku 1968 až téměř po sedmi letech, dne 22. března 1975, tedy až v období normalizace. Jediným výsledkem přešetření Líbalova případu byl závěr, že návrh odsouzeného není důvodný, a proto jej krajský soud zamítl. Líbal neuspěl ani při odvolání k Nejvyššímu soudu ČSSR v květnu 1975.⁴³¹ Plné rehabilitace se, podobně jako většina odsouzených, dočkal až po roce 1989.

Případ Aloise Líbala nepatřil k ojedinělým. Podobný osud čekal také stovky dalších žadatelů o přezkoumání odsuzujícího rozsudku. Na základě dílčích materiálů poskytnutých ABS⁴³² bylo zjištěno, že v prosinci 1973 došlo k zamítnutí návrhu Františka Cmajdálky z Matušovy skupiny s odůvodněním, že se jmenovaný od října 1968 s manželkou a dcerou zdržoval protiprávně v cizině.⁴³³ Rehabilitace se na konci 60. let nedočkali ani Miloslav Zháněl, Josef Hůdek, Josef Cahel, Rudolf Ritter, Jan Bělíček, Josef Machů a Karel Kunhart. Krajský soud v Brně zamítl jejich návrhy na přezkoumání rozsudku dne 23. května 1974 jako neodůvodněné.⁴³⁴ Nejvyšší soud toto rozhodnutí v listopadu téhož roku potvrdil.⁴³⁵ Žádost o obnovu řízení si podala

⁴²⁹ HOPPE, Jirí: *c. d.*, s. 283.

⁴³⁰ ABS, f. Vyšetřovací spisy – Brno, sign. V-2670 / BN, Rudolf Lenhard a spol., *usnesení Krajského soudu v Brně sp. zn. Tr 15/68 ze dne 22. března 1975*, s. 191-192.

⁴³¹ Tamtéž., *usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 6 Tor 11/75 ze dne 28. května 1975*, s. 193-195.

⁴³² Bohužel se nepodařilo dohledat podklady o soudní rehabilitaci ke všem osobám, jimiž se tato práce zabývá. Z rehabilitačních spisů se dochovala pouze část sbírky v důsledku přemanimulací (část spisů byla začleněna do původních fondů) a skartací v 70. a 80. letech 20. století. Srov. <http://www.abscr.cz/cs/pruvodce-po-fondech-a-sbirkach-k-popis-fondu>

⁴³³ ABS, f. Vyšetřovací spisy – Brno, sign. V-2670 / BN, Josef Matůš a spol., *usnesení Krajského soudu v Brně sp. zn. 2 Tr 1/68 ze dne 18. prosince 1973*, s. 265. Dále: *usnesení Krajského soudu v Brně sp. zn. 2 Tr 1/68 ze dne 30. ledna 1974*, s. 266.

⁴³⁴ Tamtéž., *usnesení Krajského soudu v Brně sp. zn. 2 Tr 1/68 ze dne 23. května 1974*, s. 268-274.

⁴³⁵ Odvolání podali pouze čtyři z uvedených: Josef Hůdek, Rudolf Ritter, Jan Bělíček, Josef Machů: Srov. ABS, f. Vyšetřovací spisy – Brno, sign. V-2670 / BN, Josef Matůš a spol., *usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 6*

také Hermína Dlabajová, odsouzená v roce 1950 spolu s Jaromírem Vrbou k pětadvaceti letům žaláře. Krajský soud v Brně obnovu řízení dne 25. června 1968 povolil s odůvodněním, že v tomto případě bylo řízení ovlivněno nesprávnými vyšetřovacími metodami a inkriminovaná činnost byla podložena provokací.⁴³⁶ Jak se však případ dále vyvíjel (nebo spíše nevyvíjel) se nám z důvodu absence dalších pramenů nepodařilo zjistit.

Řada bývalých politických vězňů nebo jejich rodinných příslušníků vzala své návrhy na provedení přezkumného řízení zpět. Jedním z důvodů tohoto rozhodnutí bylo zřejmě i novelizování zákona č. 82/1968 Sb.,⁴³⁷ k němuž došlo k 1. červenci 1970. Některé paragrafy zákona o soudní rehabilitaci byly zrušeny, jiné změněny. Krajský soud rozhodnutí o zpětvzetí návrhů na provedení přezkumného řízení v hojně míře potvrzoval. Jednalo se např. o manželku popraveného Františka Many z Horní Lidče a bývalého politického vězně Josefa Macíka, kteří své žádosti stáhli v roce 1974.⁴³⁸ Již dříve vzali své návrhy zpět bývalí „světlanáři“ Ctibor Seidl⁴³⁹, Karel Maček⁴⁴⁰, Jan Hlavica⁴⁴¹, Marie Lišková, manželka zemřelého Františka Lišky⁴⁴² a mnozí další. Z Vrbovy skupiny vzala svůj návrh na přezkoumání rozsudku v první polovině sedmdesátých let zpět Růžena Hanáková (za zemřelého manžela Oldřicha Hanáka),⁴⁴³ v červenci 1974 byla zamítnuta žádost Jiřího Procházky, Karla Ševčíka, Leopolda Kropáčka, Cyrila Vašuta a Jana Štefky.⁴⁴⁴ Vliv sovětské okupace na další vývoj v českých zemích ilustruje případ manželů Marie a Martina Novotňákových⁴⁴⁵, kteří měli být souzeni s Vrbovou skupinou, nakonec však byli z trestního oznámení vyňati a odsouzeni v neveřejném procesu samostatně. Roku 1957 byla povolena obnova trestního stíhání proti Martinu Novotňákovi, následně bylo trestní stíhání zastaveno, „jelikož některé jeho skutky, v nichž byl spatřován trestný čin velezrady, nejsou trestným činem ani přestupkem, a jelikož podezření, že dalšími skutky spáchal

Tor 20/74 ze dne 13. listopadu 1974, s. 275-276.

⁴³⁶ ABS, f. Vyšetřovací spisy – Brno, sign. V-2670 / BN, Jaromír Vrba a spol., *usnesení Krajského soudu v Brně sp. zn. 2 Tr 27/68 ze dne 25. června 1968*, s. 246.

⁴³⁷ Zákonem č. 70/1970 Sb. s účinností od 1. července 1970.

⁴³⁸ ABS, f. Vyšetřovací spisy – Brno, sign. V-2670 / BN, Josef Matůš a spol., *usnesení Krajského soudu v Brně sp. zn. 2 Tr 1/68 ze dne 29. ledna 1974*, s. 277.

⁴³⁹ Tamtéž, *usnesení Krajského soudu v Brně sp. zn. 2 Tr 1/68 ze dne 19. října 1973*, s. 278.

⁴⁴⁰ Tamtéž, *usnesení Krajského soudu v Brně sp. zn. 2 Tr 1/68 ze dne 19. října 1973*, s. 278.

⁴⁴¹ Tamtéž, *usnesení Krajského soudu v Brně sp. zn. 2 Tr 1/68 ze dne 17. dubna 1973*, s. 281.

⁴⁴² Tamtéž, *usnesení Krajského soudu v Brně sp. zn. 2 Tr 1/68 ze dne 9. prosince 1971*, s. 280.

⁴⁴³ ABS, f. Vyšetřovací spisy – Brno, sign. V-2670 / BN, Jaromír Vrba a spol., *Usnesení Krajského soudu v Brně sp. zn. 2 Tr 27/68 ze dne 5. července 1971*, s. 244. Toto rozhodnutí potvrdil také Nejvyšší soud. Srov. Tamtéž, *usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 6 Tor 19/74 ze dne 13. listopadu 1974*, s. 11-19.

⁴⁴⁴ Tamtéž, *usnesení Krajského soudu v Brně sp. zn. 2 Tr 27/68 ze dne 17. července 1974*, s. 2-10.

⁴⁴⁵ Marie Novotňáková byla sestrou Josefa Vávry-Stařika.

*velezradu není dostatečně odůvodněno.*⁴⁴⁶ Na základě usnesení krajského soudu Brno byl Novotňákův původní trest (12 let odnětí svobody + vedlejší tresty) zrušen.⁴⁴⁷ Oba manželé podali o jedenáct let později, těsně před sovětskou okupací, dne 19. srpna 1968, návrh na provedení přezkumného řízení. Ten byl však v dubnu o dva roky později zamítnut⁴⁴⁸.

Nejvíce materiálů bylo dohledáno k případu Josefa Hlavinky a spol. Ze spisové agendy krajského soudu v Brně vyplývá, že své návrhy na provedení přezkumného řízení vzalo zpět devět z dvanácti odsouzených, jmenovitě Otakar Selucký⁴⁴⁹, Alois Lecián⁴⁵⁰, Josef Janiš, Josef Hlavinka, Jaroslav Foltýn, Josef Hlaváč (za bratra Františka Hlaváče), Alois Strašák, Stanislav Brázdil, Vladimír Ivan.⁴⁵¹ Ti, kteří nevzali své návrhy zpět, se dočkali zamítnutí.⁴⁵² Také v případě jedenáctičlenné skupiny Josefa Knolla byly návrhy na přezkumné řízení v sedmi případech staženy.⁴⁵³ Pokud jde o skupinu Antonína Švarce, podařilo se dohledat pouze rozhodnutí krajského soudu v Brně oznamující zamítnutí žádosti Václava Hromka.⁴⁵⁴

Ke skupině Hory Hostýnské se ve spolupráci s pracovníky ABS podařilo dohledat žádosti o revize případů pouze k několika málo osobám. Jedná se např. o usnesení krajského soudu v Brně, které dokládá zpětvzetí návrhů Alžběty Remiášové (za zemřelého manžela Rudolfa Sachra), Aloise Šamáňka, Zdeňka Pánka,

⁴⁴⁶ ABS, f. Vyšetřovací spisy – Brno, sign. V-2670 / BN, Martin Novotňák, *usnesení krajské prokuratury Brno sp. zn. 2 SKPt 2/57 ze dne 17. května 1957*, s. 3.

⁴⁴⁷ Tamtéž, *usnesení krajského soudu Brno sp. zn. T 11/57 ze dne 19. července 1957*, s. 15.

⁴⁴⁸ Tamtéž, *usnesení krajského soudu v Brně sp. zn. 2 Tr 8/68 ze dne 6. dubna 1971*, s. 16.

⁴⁴⁹ ABS, f. Vyšetřovací spisy – Brno, sign. V-2670 / BN, Josef Hlavinka a spol., *usnesení Krajského soudu v Brně sp. zn. 2 Tr 13/68 ze dne 9. listopadu 1973*, s. 83.

⁴⁵⁰ Tamtéž, *usnesení Krajského soudu v Brně sp. zn. 2 Tr 13/68 ze dne 21. listopadu 1973*, s. 84.

⁴⁵¹ Tamtéž, *usnesení Krajského soudu v Brně sp. zn. 2 Tr 13/68 ze dne 31. října 1973*, s. 86.

⁴⁵² Patřili k nim Antonín Dohnalík, Zdenka Konečná, roz. Hlavinková, Anna Hujíková, roz. Hlavinková. Srov. ABS, f. Vyšetřovací spisy – Brno, sign. V-2670 / BN, Josef Hlavinka a spol., *usnesení Krajského soudu v Brně sp. zn. 2 Tr 13/68 ze dne 21. října 1971*, s. 85 a Antonín Kadlčík: Tamtéž., *usnesení Krajského soudu v Brně sp. zn. 2 Nt 124/71 ze dne 23. prosince 1975*, s. 87-89. K osobě Jaroslava Blaže se informace o rehabilitaci nepodařilo dohledat.

⁴⁵³ V případě Josefa Knolla, Aloise Halamička a Jakuba Šarmana (srov. ABS, f. Vyšetřovací spisy – Ostrava, sign. V-1221 / Ostrava, Skupinový spis bezpečnostního vyšetřování Josef Knoll a spol., *usnesení Krajského soudu v Ostravě sp. zn. 3 Tr 40/68 ze dne 18. dubna 1974*, s. 102) a Vítězslava Formánka (srov. Tamtéž, *usnesení Krajského soudu v Ostravě sp. zn. 3 Tr 155/68 (3 Tr 40/68) ze dne 18. dubna 1974*, s. 103.), Eugena Strause (Tamtéž, *usnesení Krajského soudu v Ostravě sp. zn. 3 Tr 40/68 ze dne 14. prosince 1972*, s. 105), Jana Ludvíka (srov. Tamtéž, *usnesení Krajského soudu v Ostravě sp. zn. 3 Tr 263/69 (3 Tr 40/68) ze dne 14. prosince 1972*, s. 106), Pavla Zapalače (srov. Tamtéž, *usnesení Krajského soudu v Ostravě sp. zn. 3 Tr 41/69 (3 Tr 40/68) ze dne 11. listopadu 1972*, s. 107.).

⁴⁵⁴ ABS, f. Vyšetřovací spisy – Brno, sign. V-2670 / BN, Antonín Švarc a spol., *usnesení Krajského soudu v Brně sp. zn. 2 Tr 85/68 ze dne 21. srpna 1974*, s. 247-251.

Ludvíka Špunara a Kamila Špačka,⁴⁵⁵ a rozhodnutí o zamítnutí návrhu na provedení přezkumného řízení Čenka Kužely⁴⁵⁶, Svatoslava Krumpholce⁴⁵⁷, Aloise Vykopala a Anežky Pospíšilové, provdané Šimoníkové.⁴⁵⁸ Pouze Ladislavu Jandovi, který byl odsouzen jako v té době teprve osmnáctiletý v rámci skupiny Rudolfa Sachra k jednomu roku vězení a peněžitému trestu 5 000 Kčs byl po předchozím zamítnutí návrhu na zrušení odsuzujícího rozsudku trest alespoň snížen. Krajský soud v Brně jednal v této záležitosti 2. října 1972 a odsoudil Jandu k šesti měsícům vězení a peněžitému trestu ve výši 200 Kčs, čímž zrušil předchozí rozsudek.⁴⁵⁹ Toto rozhodnutí potvrdil také Nejvyšší soud ČSSR.⁴⁶⁰

Z výše uvedených údajů je zřejmé, že na plnou rehabilitaci si většina politických vězňů musela počkat až do pádu komunistického režimu v roce 1989, přesněji řečeno po vydání zákona zákon č. 119 o soudní rehabilitaci, který nabyl účinnosti dnem 1. července 1990 a který zrušil platnost stejnojmenného zákona z roku 1968. V ustavení § 2 uvedeného zákona jsou vyjmenovány trestné činy, na které se vztahuje zrušení odsuzujícího soudního rozhodnutí přímo ze zákona, a uložení trestu za ně spojuje s účinkem jejich zrušení výrokem soudu, a to k datu, kdy byla tato rozhodnutí vydána.⁴⁶¹ Podle statistických údajů bylo na území Jihomoravského kraje⁴⁶² k 1. říjnu 1992 podle zmíněného paragrafu rehabilitováno 493 osob, které byly odsouzeny za velezradu⁴⁶³ v průběhu roku 1950; 498 odsouzených v roce 1951; 59 odsouzených v roce 1952 a 21 osob odsouzených v roce 1953.⁴⁶⁴ K nim samozřejmě patřili další rehabilitovaní odsouzení za jiné trestné činy a na základě jiných zákonných norem platných v zakladatelském období komunistického režimu. Mnoho obětí se tohoto rozhodnutí však už nedočkalo.⁴⁶⁵

⁴⁵⁵ ABS, f. Vyšetřovací spisy – Brno, sign. V-2675 / BN, Sacher Rudolf a spol., *usnesení krajského soudu v Brně sp. zn. 3 Tr 59/68 ze dne 30. září 1971*, s. 256.

⁴⁵⁶ Tamtéž, *usnesení krajského soudu v Brně sp. zn. 3 Tr 59/68 ze dne 22. června 1971*, s. 257.

⁴⁵⁷ Tamtéž, *usnesení krajského soudu v Brně sp. zn. 3 Tr 59/68 ze dne 11. prosince 1971*, s. 259.

⁴⁵⁸ ABS, f. Vyšetřovací spisy – Brno, sign. V-2675 / BN, Smékal Ladislav a spol., *usnesení Krajského soudu v Brně sp. zn. 2 Tr 88/68 ze dne 3. prosince 1974*, s. 159-160. a ABS, f. Vyšetřovací spisy – Brno, sign. V-2675 / BN, Smékal Ladislav a spol., *usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 6 Tor 2/75 ze dne 3. února 1975*, s. 156-158.

⁴⁵⁹ ABS, f. Vyšetřovací spisy – Brno, sign. V-2675 / BN, Sacher Rudolf a spol., *rozsudek krajského soudu v Brně sp. zn. 3 Tr 59/68 ze dne 2. října 1972*, s. 269-272.

⁴⁶⁰ Tamtéž, *Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 6 Tor 18/72 ze dne 9. března 1973*, s. 266-268.

⁴⁶¹ GEBAUER, F. – KAPLAN, K. – KOUDELKA, F. – VYHNÁLEK, R. (ed.): *Soudní perzekuce politické povahy v Československu 1948–1989: Statistický přehled*. ÚVD, Praha 1993, s. 54.

⁴⁶² Myšlen Jihomoravský kraj v rozloze, v jaké existoval v letech 1960-1989.

⁴⁶³ Podle § 1, odstavce 1, 2, 3, písmene b-e zákona č. 231/1948 Sb.

⁴⁶⁴ GEBAUER, F. – KAPLAN, K. – KOUDELKA, F. – VYHNÁLEK, R. (ed.): *Soudní perzekuce politické povahy v Československu 1948–1989: Statistický přehled*. ÚVD, Praha 1993, s. 95.

⁴⁶⁵ KAPLAN, Karel – PALEČEK, Pavel: *c. d.*, s. 220.

7. Závěr

Tato práce ilustruje situaci v období první vlny politických procesů na příkladu vybraných politických procesů na území jihovýchodní Moravy. Politicky motivovaná perzekuce patřila k nejvýznamnějším nástrojům upevnování komunistického režimu. K největším represáliím vůči obyvatelstvu během režimu docházelo v prvních letech po únorovém převratu. Politické procesy zasáhly celé území tehdejší Československé republiky, tedy i oblast jihovýchodní Moravy. Záměrem autorky práce bylo popsání politických procesů regionálního významu (v oblasti současného Zlínského kraje).

Předkládaná práce si kladla za cíl přiblížit politickou perzekuci na území jihovýchodní Moravy v letech 1948 – 1953 na základě analýzy archivních pramenů, a to ze dvou pohledů: trestněprávního a státně bezpečnostního. Zjištěné skutečnosti byly doloženy na příkladu několika vybraných politických procesů s civilním obyvatelstvem (na církevní procesy nebyl brát zřetel).

Cíle práce se z větší míry podařilo naplnit. Bylo zjištěno, že v trestně právní oblasti se komunistický režim opíral především o nové právní předpisy (zákon č. 231/1948 Sb. na ochranu lidově demokratické republiky a trestní zákon č. 86/1950 Sb.) a instituce (Státní soud a státní prokuratura). Ve skutečnosti docházelo k výraznému potlačování nezávislosti soudů, jejichž rozhodnutí byla ovlivněna jednak státní prokuraturou (návrhy prokurátora byly pro senát závazné) a jednak existencí zvláštních mimosoudních orgánů s trestní pravomocí (bezpečnostní komise, krajské bezpečnostní pětky apod.). Dohled nad politickou perzekucí měli také nejvyšší straníční funkcionáři z Ministerstva spravedlnosti.

Specifické postavení v rámci politické perzekuce měla Státní bezpečnost, ovlivňovaná po roce 1948 osobními mocenskými spory mezi představiteli komunisty dříve ovládnutých zpravodajských útvarů a původními příslušníky StB. Úlohou StB bylo provádět zatýkání a vyšetřování osob, přičemž zrušení instituce vyšetřujícího soudce dávalo tajné policii „volnou ruku“. Oblast jihovýchodní Moravy spadala od roku 1949 pod Krajské velitelství StB Gottwaldov (se sídlem v Uherském Hradišti). Na základě interních dokumentů Inspekce ministra vnitra ČSR bylo zjištěno, že na KV StB v Uherském Hradišti byly užívány nezákonné vyšetřovací metody. Místní pobočka dále využívala provokačních metod (vytváření kontrolních sítí) a zapojení tajných agentů-spolupracovníků. Vše se odehrávalo s vědomím krajských velitelů Ludvíka Hlavačky, Milana Moučky a Antonína Prokeše. Cílem

práce nebylo detailně zmapovat vnitřní strukturu StB, proto jí byl v práci věnován přiměřený prostor vzhledem k vlastnímu tématu politické perzekuce.

Politicky motivovaná perzekuce byla zdokumentována na příkladu čtyř „protistátních“ skupin (z nichž dvě byly rozděleny na několik samostatně souzených dílčích podskupin). V rámci jednotlivých procesů zkoumaných v této práci bylo odsouzeno celkem 228 civilních osob (z toho 49 osob pocházelo z jiných částí republiky). Jedenáct odsouzených bylo popraveno. Celkový počet obyvatel jihovýchodní Moravy odsouzených z politických důvodů byl mnohem vyšší. K obětem politické perzekuce je třeba přičíst také rodinné příslušníky odsouzených (znemožnění studia, ztráta veškerého majetku, zaměstnání apod.).

Jediným cílem, který se podařilo obsahově naplnit pouze částečně, je problematika rehabilitací jednotlivých obětí politické perzekuce. Část bývalých politických vězňů v šedesátých letech o provedení přezkumného řízení z nejrůznějších důvodů nepožádala a po nástupu normalizace již požádat nemohla. Dalším důvodem bylo provedení skartace části rehabilitačních materiálů v 70. a 80. letech 20. století. Většina obětí politických procesů byla rehabilitována až po pádu režimu v roce 1989.

8. Zusammenfassung

Diese Arbeit zeigt die Situation in der ersten Welle der politischen Prozesse am Beispiel ausgewählter politischer Prozessen im Südost-Mähren. Politische Verfolgung war ein der wichtigsten Werkzeugen für die Stärkung des kommunistischen Regimes. Die größten Repressalien gegen die Bevölkerung während des Regimes traten in den ersten Jahren nach dem Putsch. Politische Prozesse beeinflusste das gesamte Gebiet der Tschechoslowakischen Republik, einschließlich das Südost-Mähren. Die Absicht der Autorin dieser Arbeit war, die politischen Prozesse von der lokalen Bedeutung (im Bereich der zeitgenössischen Zlín Region) zu beschreiben.

Die vorliegende Arbeit hatte zum Ziel, die politische Verfolgung auf der Grundlage einer Analyse der archivalischen Quellen im Südosten Mährens zwischen den Jahren 1948 - 1953 näher zu bringen, und zwar auf zwei Ebenen: Strafrecht und Staatssicherheit. Die Tatsachenfeststellungen wurden am Beispiel einer Reihe von ausgewählten politischen Prozessen mit der Zivilbevölkerung (die kirchlichen Prozesse wurden nicht berücksichtigt) unterstützt.

Die Ziele der Arbeit wurden überwiegend erreicht. Es wurde festgestellt, dass das kommunistische Regime hat sich, im Bereich des Strafrechts, in der ersten Linie auf die neue Gesetzgebung (Gesetz Nr. 231/1948 Coll. Schutz der Demokratischen Volksrepublik und des Strafgesetzbuchs Nr. 86/1950 Coll.), und auf die Institutionen (State Court und Staatsanwaltschaft) gestützt. In der Realität gab es eine signifikante Unterdrückung von der Unabhängigkeit der unabhängigen Gerichten, deren Entscheidungen durch die Staatsanwaltschaft (Staatsanwalt Vorschläge waren verbindlich für den Senat) und weiter durch die Existenz der Behörden, die außerhalb der Gerichten fungierten, die mit den Gerichtskompetenzen (Sicherheitsausschuss, die regionalen Sicherheit Fünfer, etc.) beeinflusst wurden. Supervision der politischen Verfolgung hatten auch die höchsten Parteifunktionäre aus dem Justizministerium.

Eine bestimmte Position innerhalb der politischen Verfolgung hatte die Staatssicherheit besessen, die durch die Streitigkeiten zwischen den Vertretern, die ursprünglich von der beherrschende kommunistischen Idee beherrscht waren, und Mitglieder der Geheimpolizei nach 1948, beeinflusst wurde. Die Rolle der Geheimpolizei war, Verhaftungen und Untersuchungen von Personen

durchzuführen. Dabei die Abschaffung der Ermittlungsrichter gab der Geheimpolizei "carte blanche". Südmähren gehörte seit dem 1949 unter den Regional Command StB Gottwaldov (mit dem Sitz in Uherské Hradiště). Basierend auf den internen Dokumenten der Inspektion der Tschechoslowakei wurde festgestellt, dass die KV StB in Uherské Hradiště illegale Methoden der Untersuchung verwendet hat. Die lokale Niederlassung wurde auch mit den Provokationsmethoden (die Einrichtung von Kontroll-Netzwerke) und durch die Beteiligung von Geheimagenten und Mitarbeiter durchgeführt. Alles fand mit dem Wissen der regionalen Kommandeuren Ludvík Hlavačka, Milan Moučka und Antonín Prokeš statt. Das Ziel dieser Arbeit war nicht, die innere Struktur der Geheimpolizei im Detail unterzusuchen, deswegen nimmt dieses Thema in dieser Arbeit einen angemessenen Platz unter der Ansicht des eigenen Thema der politischer Verfolgung.

Die politische Verfolgung wurde am Beispiel von vier "anti"-Gruppen (von denen zwei in mehrere selbstgerichtete beurteilte Untergruppen geteilt waren) dokumentiert. Im Rahmen einzelner Prozessen, die in dieser Arbeit gewöhnt werden, wurden insgesamt 228 Zivilisten (darunter kamen 49 Personen aus anderen Teilen der Republik) verurteilt. Elf Gefangenen wurden hingerichtet. Die Zahl der Gesamtbevölkerung in Südmähren, die aus den politischen Gründen verurteilt wurden, war viel höher. Zu den Opfern der politischen Verfolgung muss man auch die Familienmitglieder von den Häftlingen zuzurechnen (Verhinderungen des Studiums, der Verlust von Eigentum, Beschäftigung, etc.).

Das einzige Ziel dessen Inhalt nur teilweise erfüllt wurde, ist die Frage nach der Rehabilitation von den Opfern der politischen Verfolgung. Ein großer Teil von den ehemaligen politischen Gefangenen in den sechziger Jahren hat die Überprüfung der politischen Prozessen aus verschiedenen Gründen nicht verlangt und nach dem Beginn der Normalisierung konnten sie nicht es nicht mehr verlangen. Ein weiterer Grund war die Zerkleinerung der Rehabilitationsmaterialien aus den 70. und 80. des 20. Jahrhunderts. Die Mehrheit von den Opfern der politischen Prozesse wurde erst nach dem Sturz des Regimes im Jahr 1989 saniert.

9. Seznam zkratek

ABS	Archiv bezpečnostních složek
AV ČR	Akademie věd České republiky
ČSL	Československá strana lidová
ČSR	Československá republika
ČSSR	Československá socialistická republika
čs.	československý (á, é)
JZD	Jednotné zemědělské družstvo
KSČ	Komunistická strana Československa
KS StB	Krajská správa Státní bezpečnosti
KV KSČ	Krajský výbor Komunistické strany Československa
KV StB	Krajské velitelství Státní bezpečnosti
MNB	Ministerstvo národní bezpečnosti
MNV	Místní národní výbor
MV	Ministerstvo vnitra
NA	Národní archiv
NF	Národní fronta
OstB	Oblastní úřadovna Státní bezpečnosti
OZO	Oblastní zpravodajská odbočka
PostB	Pobočka oblastní úřadovny Státní bezpečnosti
PŠP	Právnícká škola pracujících
SNB	Sbor národní bezpečnosti
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
StB	Státní bezpečnost
TNP	Tábor nucené práce
ÚNS	Ústavodárné národní shromáždění
ÚV KSČ	Ústřední výbor Komunistické strany Československa
VB	Veřejná bezpečnost
zák.	zákon
ZOB	Zemský odbor bezpečnosti
ZústB	Zemská úřadovna Státní bezpečnosti

10. Seznam pramenů a literatury

Archivní prameny

Archiv bezpečnostních složek (ABS)

Vyšetřovací spisy- Brno (BN-V)

Vyšetřovací spisy – Ostrava (OV-V)

304 Různé bezpečnostní spisy

305 Ústředna Státní bezpečnosti

310 Velitelství Státní bezpečnosti

A2/1 Sekretariát ministra vnitra I. díl

A8 Inspekce ministra vnitra

Personální spisy

Národní archiv (NA)

Správa sboru nápravné výchovy

Zákony

Zákon č. 149/1947 Sb. o národní bezpečnosti ze dne 23. srpna 1947. In: *Sbírka zákonů a nařízení republiky Československé*, ročník 1947, částka 70, s. 753-760.

Zákon č. 231/1948 Sb. na ochranu lidově demokratické republiky ze dne 16. října 1948. In: *Sbírka zákonů republiky Československé*, ročník 1948, částka 85, s. 1461-1473.

Zákon č. 232/1948 Sb. o státním soudu ze dne 16. října 1948. In: *Sbírka zákonů republiky Československé*, ročník 1948, částka 85, s. 1473-1480.

Zákon č. 280/1948 Sb. o krajském zřízení ze dne 24. prosince 1948. In: *Sbírka zákonů republiky Československé*, ročník 1948, částka 101, s. 1581-1611.

Zákon č. 286/1948 Sb. o národní bezpečnosti ze dne 30. prosince 1948. In: *Sbírka zákonů republiky Československé*, ročník 1948, částka 104, s. 1783-1786.

Zákon č. 319/1948 Sb. o zlidovění soudnictví ze dne 31. prosince 1948. In: *Sbírka zákonů republiky Československé*, ročník 1948, částka 109, s. 1865-1885.

Trestní zákon č. 86/1950 Sb. ze dne 18. července 1950. In: *Sbírka zákonů republiky Československé*, ročník 1950, částka 39, s. 218-263.

Dobový tisk

Naše pravda

Rudé právo

Literatura:

BABKA, Lukáš – VEBER Václav (ed.): *Za svobodu a demokracii III. Třetí (protikomunistický) odboj*. Miloš Vognar, Hradec Králové 2002.

BABKA, Lukáš - VOREL, Jaroslav – ŠIMÁNKOVÁ, Alena (eds.): *Československá justice v letech 1948–1953 v dokumentech*. Díl II., ÚDV, Praha 2003.

BÁRTA, Milan a kol.: *Biografický slovník představitelů ministerstva vnitra v letech 1948-1989: ministři a jejich náměstci*. Ústav pro studium totalitních režimů, Praha 2009.

BARTOŠ, Josef – SCHULZ, Jindřich – TRAPL, Miloš: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1948 – 1960*. Svazek 8. Profil, Ostrava 1982.

BARTOŠ, Josef – SCHULZ, Jindřich – TRAPL, Miloš: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1948 – 1960*. Svazek 7. Profil, Ostrava 1980.

BARTOŠ, Josef – SCHULZ, Jindřich – TRAPL, Miloš: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1948 – 1960*. Svazek 6. Profil, Ostrava 1978.

BOBEK, Michal – MOLEK, Pavel – ŠIMÍČEK, Vojtěch (eds.): *Komunistické právo v Československu. Kapitoly z dějin bezpráví*. Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, Brno 2009.

BROD, Toman: *Operace velký podvod. Cesta československých komunistů k moci v letech 1945-1948. I. část*. Magnet, Praha 1990.

COURTOIS, S. a kol: *Černá kniha komunismu. Zločiny, teror, represe I*. Paseka, Praha / Litomyšl 1999.

CUHRA, Jaroslav – VEBER, Václav: *Za svobodu a demokracii I. Odpor proti komunistické moci*. Karolinum, Praha 1999.

DVOŘÁKOVÁ, Jiřina: *Státní bezpečnost v letech 1945-1953 (Organizační vývoj zpravodajských a státně bezpečnostních složek)*. Sešity ÚVD, Praha 2007.

GEBAUER, F. – KAPLAN, K. – KOUDELKA, F. – VYHNÁLEK, R. (ed.): *Soudní perzekuce politické povahy v Československu 1948–1989: Statistický přehled*. ÚSD, Praha 1993.

HEJL, Vilém: *Zpráva o organizovaném násilí*. Univerzum, Praha 1990.

HOPPE, Jiří: *Opozice 68. Sociální demokracie, KAN a K 231 v období Pražského jara*. Prostor, Praha 2009.

KAPLAN, Karel: *Aparát ÚV KSČ v letech 1948-1968*. Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 1993.

KAPLAN, Karel: *Československo v letech 1945 – 1948. 1. část*. SPN, Praha 1991.

KAPLAN, Karel: *Druhý proces. Milada Horáková a spol. – rehabilitační řízení 1968 - 1990*. Karolinum, Praha 2008.

KAPLAN, Karel: *Nebezpečná bezpečnost. Státní bezpečnost 1948-1956*. Blok, Brno 1999.

KAPLAN, Karel – PALEČEK, Pavel: *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. 2. vydání. Barrister & Principal, Brno 2008.

KAPLAN, Karel: *Pravda o Československu 1945 – 1948*. Panorama, Praha 1990.

KRATOCHVIL, Antonín: *Žaluji I. Stalinská justice v Československu*. Praha 1990.

KOCIAN, Jiří: *Poválečný vývoj v Československu 1945 – 1948*. SPN, Praha 1993.

KOUDELKA, František: *Státní bezpečnost 1954 – 1968 (Základní údaje)*. Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 1993.

LIŠKA, Otakar a kol.: *Vykonané tresty smrti: Československo 1918–1989*. ÚDV, Praha 2000.

MALÝ, Karel (ed.): *Vývoj práva v Československu v letech 1945–1989*. Karolinum, Praha 2004.

MAREK, Jaroslav: *Jméno ze seznamu*. Nakladatelství Futura, Praha 2005.

MÍČEK, Jiří: *Veteráni v bitvách o duše. 2. díl*. Jiří Miček – ATLAS, Vsetín 2003.

NAVARA, Luděk – KASÁČEK, Miroslav: *Volavčí sítě. Po stopách třetího odboje*. Host, Brno 2012.

PERNES, Jiří a kol.: *Alexej Čepička. Šedá eminence rudého teroru*. Nakladatelství Brána, Praha 2008.

POSPÍŠIL, Jaroslav: *Hyeny*. Lípa, Vizovice 1996.

POSPÍŠIL, Jaroslav: *Hyeny v akci*. Lípa, Vizovice 2003.

POSPÍŠIL Jaroslav: *Nesmiřitelní. Hory Hostýnské*. Lípa, Vizovice 1992.

RADOSTA, Petr: *Protikomunistický odboj. Historický nástin*. Egem, Praha 1993.

ŠEDIVÝ, Zdeněk F.: *Světlana. 1. čsl. partyzánská brigáda Jana Žižky z Trocnova ve třetím odboji*. Papyrus, Vimperk 1997.

TOMEK, Prokop: *Život a doba ministra Rudolfa Baráka*. Vyšehrad, Praha 2009.

VANĚK, Miroslav – MŮCKE, Pavel: *Třetí strana trojúhelníku. Teorie a praxe orální historie*. ÚSD AV ČR, Praha 2011.

VOREL, Jaroslav - ŠIMÁNKOVÁ, Alena a kol.: *Československá justice v letech 1948–1953 v dokumentech*. Díl I., ÚDV, Praha 2003.

VLČEK, Eduard: *Poválečná obnova ČSR a její státoprávní stabilizace*. Masarykova univerzita, Brno 1993.

Články:

BĚTÍKOVÁ, M.: *Světlana očima pracujících žen*. In: Naše pravda, 20. května 1950, roč. VIII, č. 20.

DOLEŽALOVÁ, Markéta: *Odbojová skupina „Hory Hostýnské“ - pravda a lež*. In: BUREŠ, Jan - VEBER, Václav a kol.: *Třetí odboj. Kapitoly z dějin protikomunistické rezistence v Československu v padesátých letech 20. století*. Aleš Čeněk, Plzeň 2010.

DVOŘÁKOVÁ, Zora: *Charakteristika třetího odboje*. In: Za svobodu a demokracii III. Třetí (protikomunistický) odboj. Hradec Králové 2002.

DVOŘÁKOVÁ, Zora: *Třetí odboj – protikomunistický*. In: Za svobodu a demokracii I. Odpor proti komunistické moci. Karolinum, Praha 1999.

FROLÍK, Jan: *Nástin organizačního vývoje státobezpečnostních složek SNB v letech 1948-1989*, In: Sborník archivních prací 41, 1991, č. 2.

FROLÍK Jan: *Ještě k nástinu organizačního vývoje státobezpečnostních složek Sboru národní bezpečnosti v letech 1948-1989*. In: Sborník archivních prací 52, 2002, č. 2.

GALUŠKA, Miroslav: *Pařížské rozladění*. In: Rudé právo, 5. 7. 1947, roč. 27, č. 156, s. 2.

GULA, Marián – VALIŠ, Zdeněk: *Vývoj typologie svazků v instrukcích pro jejich evidenci*. In: Securitas imperii 2. Praha 1995.

KAPLAN, Karel: *Politická perzekuce v komunistickém Československu*. In: Soudní perzekuce politické povahy v Československu 1948-1989. Statistický přehled. Praha 1993.

KOHOUT, Jaroslav: *Komunistický teror a protikomunistický odpor v letech 1948-1960*. In: *Za svobodu a demokracii I. Odpor proti komunistické moci*. Praha 1999.

MACHÁŇ, Antonín: *Protifašistický odboj na Gottwaldovsku*. In: *Gottwaldovsko od minulosti k současnosti*. Okresní archiv v Gottwaldově, 1984, s. 29-101.

VEBER, Václav: *Komunismus – totalitní režim 20. století*. In: *Za svobodu a demokracii I. Odpor proti komunistické moci*. Praha 1999.

VEBER, Václav: *Místo úvodu*. In: *Za svobodu a demokracii III. Třetí (protikomunistický) odboj*. Hradec Králové 2002.

VOREL, Jaroslav: *Trest smrti – minulost a současnost*. In: LIŠKA, Otakar a kol.: *Vykonané tresty smrti: Československo 1918–1989*. ÚDV, Praha 2000.

WICHEREK, Jaroslav: *Ekonomicko-sociální struktura Gottwaldovska v době realizace Košického vládního programu*. In: *Gottwaldovsko od minulosti k současnosti*. Okresní archiv v Gottwaldově, 1979., s. 33 - 45.

Internetové zdroje:

Archiv bezpečnostních složek. *Seznam útvarů SNB složky Státní bezpečnosti a jejich organizační řády*. [online]. c2008-2012. [cit. 2012-11-24]. Dostupné z: <http://www.abscr.cz/cs/seznam-utvaru-snb>.

Česká televize. *Po stopách třetího odboje: Výstřely v parku*. [online]. c1996-2013. [cit. 2013-03-06]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10314845897-po-stopach-tretiho-odboje/411235100221008-vystrely-v-parku>

Česká televize. *Tajné akce StB: Akce Světlana*. [online]. c1996-2013. [cit. 2013-03-06]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10209991308-tajneakce-stb/409235100221014/>

DOLEŽALOVÁ, Markéta: *Josef Čuba*. [online]. c2008-2013. [cit. 2013-03-06]. Dostupné z: <http://www.ustrcr.cz/cs/josef-cuba>

DOLEŽALOVÁ, Markéta: *Miloslav Pospíšil*. [online]. c2008-2013. [cit. 2013-03-06]. Dostupné z: <http://www.ustrcr.cz/cs/miloslav-pospasil>

DOLEŽALOVÁ, Markéta: *Vladimír Rajnoch*. [online]. c2008-2013. [cit. 2013-03-06]. Dostupné z: <http://www.ustrcr.cz/cs/vladimir-rajnoch>

Konfederace politických vězňů České republiky. *Smutně úspěšná komunistická rodina*. [online]. c2006. [cit. 2013-02-04]. Dostupné z: <http://www.kpv-cr.cz/?nid=158>

MALLOTA, Petr: *Rudolf Lenhard*. [online]. c2008-2013. [cit. 2013-03-06]. Dostupné z: <http://www.ustrcr.cz/cs/rudolf-lenhard>

MALLOTA, Petr: *Antonín Jánošík*. [online]. c2008-2013. [cit. 2013-03-06]. Dostupné z: <http://www.ustrcr.cz/cs/antonin-janosik>

MALLOTA, Petr: *František Mana*. [online]. c2008-2013. [cit. 2013-03-06]. Dostupné z: <http://www.ustrcr.cz/cs/frantisek-mana>

MALLOTA, Petr: *Alois Šimara*. [online]. c2008-2013. [cit. 2013-03-06]. Dostupné z: <http://www.ustrcr.cz/cs/alois-simara>

MALLOTA, Petr: *Karel Zámečník*. [online]. c2008-2013. [cit. 2013-03-06]. Dostupné z: <http://www.ustrcr.cz/cs/karel-zamecnik>

Totalita.cz. *Čsl. společnost v letech 1945-1948. Historické příčiny změn*. [online]. c1999-2012. [cit. 2012-11-07]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/45-48/45-48_01.php

Totalita.cz. *Únor 1948. Dlouhodobá příprava komunistů na převzetí moci*. [online]. c2012. [cit. 2012-11-08]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/1948/1948_01.php

Totalita.cz. *Marshallův plán* [online]. c1999-2012. [cit. 2012-11-04]. Dostupné z: <http://www.totalita.cz/vysvetlivky/marshall.php>

Totalita.cz. *Únor 1948. Události po únoru 1948*. [online]. c2012. [cit. 2012-11-24]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/1948/1948_04.php

11. Seznam obrázků

Obr. č. 1: Výsledky parlamentních voleb v ČSR v roce 1946 (celostátní měřítko)...	14
Obr. č. 2: Volby do Ústavodárného Národního shromáždění 1946.....	15
Obr. č. 3: 1. čsl partyzánská brigáda J. Žižky na východní Moravě	21
Obr. č. 4: Volby r. 1946 - porovnání výsledků ČSL a KSČ v politických okresech na východě Moravy.....	22
Obr. č. 5: Ludvík Hlavačka.....	48
Obr. č. 6: Milan Moučka.....	51
Obr. č. 7: Antonín Prokeš.....	54
Obr. č. 8: Leopold Lovecký	57
Obr. č. 9: Alois Grebeníček.....	59
Obr. č. 10: Alois Čáň	61
Obr. č. 11: Jaroslav Tureček	63

12. Seznam tabulek

Tabulka č. 1: Územní útvary StB před vznikem krajů.....	38
Tabulka č. 2: Personální obsazení velitelských funkcí KV StB Gottwaldov, t. č. Uherské Hradiště od 1. ledna 1949 do 1. července 1952.....	48

13. Anotace

Jméno a příjmení:	Bc. Petra Čížová
Katedra:	Katedra historie Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci
Vedoucí práce:	doc. PhDr. Karel Konečný, CSc.
Rok obhajoby:	2013
Jazyk práce:	Čeština
Název práce:	Politická perzekuce na jihovýchodní Moravě v letech 1948 – 1953
Název práce anglicky:	The Political Persecutions in the Southeast Moravia Region in Years 1948 - 1953.
Anotace práce:	Práce se zabývá politicky motivovanou perzekucí civilního obyvatelstva na jihovýchodní Moravě. Perzekuce je zasazena do širšího historického kontextu a popsána ze dvou hledisek - trestněprávního a státně bezpečnostního. Zjištěné skutečnosti jsou doloženy na příkladu několika vybraných politických procesů. Dále reflektovány dopady politické perzekuce na rodiny odsouzených osob. V závěru práce je začleněna kapitola věnující se problematice revizí a rehabilitací politických procesů.
Klíčová slova:	politická perzekuce, jihovýchodní Morava, komunistický režim, Státní bezpečnost, soudní moc, Komunistická strana Československa, politický proces
Anotace práce - anglicky:	This diploma thesis deals with the politically motivated persecutions of the civil society in the Southeast Moravia region. The persecution is set into wider historical context and it is described from the criminal-law perspective and the state-security perspective. This information is shown through the example of some specific political court cases. This is followed by the description of consequences of politically motivated persecution for the families of convicted people. Finally, there is a chapter dedicated to phenomenon of revisions and rehabilitations of political court cases.
Klíčová slova – anglicky:	political persecution, Southeast Moravia region, Communist government, the State Security Service, judicial branch, Communist Party of Czechoslovakia, political court case
Celkový rozsah práce:	111 stran / 274 680 znaků

Přílohy

Textové přílohy

Příloha č. 1: Rudolf Lenhard a spol. - tabulka

č.	Jméno a příjmení	datum narození	bydliště	povolání	věk 466	trest 467	p.t 468
1	Lenhard Rudolf	12. 1. 1918	Horní Lideč	úředník	32	smrt	----
2	Janošík Antonín	26. 7. 1926	Lidečko	zemědělský dělník	23	smrt	----
3	Bureš Josef	11. 3. 1923	Zlín (Gottwaldov)	tech. úředník	27	30	50
4	Sýkora Ladislav	25. 4. 1922	Horní Lideč	tech. úředník	28	25	40
5	Doležal Antonín	24. 8. 1923	Zlín (Gottwaldov)	stroj. zámečnick, automechanik	26	25	40
6	Polách Bohumil	24. 5. 1923	Střelná	obchodní příručí	26	20	30
7	Libal Alois, JUDr.	8. 8. 1897	Valašské Klobouky	advokát	52	20	50
8	Vajdová Marie	19. 2. 1919	Vsetín	učitelka	31	20	20
9	Rus Josef, ml.	30. 12. 1922	Horní Lideč	učitel	27	15	20
10	Žilák Jaroslav	4. 11. 1919	Valašské Klobouky	automechanik	30	16	50
11	Valčík František	5. 7. 1922	Poteč	zeměd. dělník	27	20	30
12	Maršalík František	16. 11. 1919	Horní Lideč	rolník	30	20	30
13	Skřipka Jan	13. 1. 1895	Horní Lideč	rolník	55	15	40
14	Důbrava Josef	5. 3. 1921	Horní Lideč	skladník VDP	29	20	20
15	Rajnochová Marie	29. 5. 1915	Horní Lideč	učitelka	34	10	10
16	Důbrava Ladislav	2. 10. 1921	Horní Lideč	zeměd. dělník	28	16	30
17	Babica Josef	14. 7. 1923	Vsetín	radiomechanik	26	10	10
18	Brindza Ferdinand	19. 4. 1926	Francova Lhota	sezonní dělník	24	15	15
19	Bureš Josef	26. 4. 1911	Horní Lideč	poštovní revident	39	10	10
20	Pospíchal Hubert	20. 6. 1923	Pozděchov	obchodník a rolník	26	10	20
21	Zůbek Emil	19. 3. 1921	Valašské Klobouky	obchodník	29	12	20
22	Liška Josef	15. 5. 1911	Študlov	krejčí	30	12	20
23	Vaněk Alois	23. 4. 1919	Nedašova Lhota	obchodník	31	12	20
24	Schich Karel	12. 11. 1900	Valašské Klobouky	úředník	49	10	20
25	Pohůnek Alois	21. 10. 1914	Střelná	samostatný obchodník	35	---- 469	----

Zdroj: ABS, f. Vyšetřovací spisy - Brno, sign. V-2670 BN, Rudolf Lenhard a spol., *rozsudek státního soudu oddělení Brno ze dne 29. dubna 1949*, sp. zn. Or II a 599/49, s. 1-28.

⁴⁶⁶ V době vynesení rozsudku, tj. 29. dubna 1950.

⁴⁶⁷ Není-li uvedeno jinak, jedná se ve všech případech o počet let těžkého žaláře.

⁴⁶⁸ Peněžitý trest v tis. Kčs

⁴⁶⁹ „Dne 11. 3. 1949 spáchal sebevraždu ve věznici krajské prokuratury v Uh. Hradišti.“ Srov. ABS, f. Vyšetřovací spisy – Brno, sign. V-2670 BN, *trestní oznámení na skupinu Rudolf Lenhard a spol. ze dne 21. října 1950 čís. jedn. 14184/1030-49*, s. 3.

Příloha č. 2: Josef Matuš a spol. – tabulka

č.	Jméno a příjmení	datum narození	bydliště	povolání	věk 470	trest 472	p.t 471
1	Matuš Josef	20. 3. 1924	Francova Lhota	poštovní zaměstnanec	26	smrt	---
2	Mana František	22. 10. 1910	Horní Lideč	autodopravce	39	smrt	---
3	Matyáš František	4. 5. 1914	Valašské Klobouky	samostatný cukrář	36	18	20
4	Skála Bedřich	3. 6. 1911	Uh. Hradiště	továrník	38	20	100
5	Zháněl Miroslav	29. 10. 1909	Vsetín	puškař	40	24	50
6	Janků Jan	30. 3. 1897	Lačnov	býv. velkoobchodník	53	20	50
7	Mana František	28. 6. 1922	Poteč	nájemce hostince, tajemník MNV	27	15	20
8	Cmajdálek František	22. 2. 1921	Valašské Klobouky	holič a kadeřník	29	10	10
9	Nechvátal František	14. 6. 1896	Valašské Klobouky	vrch. stržm. SNB	53	16	20
10	Šmiták František	17. 11. 1911	Vlachovice	praporčík SNB	39	16	20
11	Hlavica Jan	1. 4. 1921	Újezd	samostatný krejčí	29	15	20
12	Hůdek Josef	27. 9. 1922	Brumov	stavební dělník	27	16	10
13	Cahel Josef	14. 4. 1922	Poteč	rolník	28	20	30
14	Macík Josef	24. 2. 1912	Vsetín	samostatný elektrotechnik	38	20	50
15	Liška František	15. 7. 1926	Štítná nad Vláří	mlynářský dělník	23	12	20
16	Koniček Vladimír	20. 11. 1913	Vizovice	samostatný autodopravce	36	10	10
17	Maček Karel	13. 2. 1907	Pitín	samostatný obuvník	43	12	20
18	Ritter Rudolf	28. 3. 1907	Valašské Klobouky	řeznický mistr	43	13	30
19	Seidl Ctibor	15. 5. 1920	Horní Lideč	rolník a hostinský	30	20	50
20	Cmajdálek Alois	28. 5. 1922	Valašské Klobouky	krejčí	28	10	10
21	Bělíček Jan	23. 2. 1917	Vizovice	dělník	33	10	10
22	Bílek Emil	23. 10. 1914	Žlutava	hostinský	35	14	20
23	Dvořák Alois	11. 7. 1924	Želechovice	rolník	25	15	20
24	Machů Josef	22. 5. 1902	Vysoké Pole	rolník	47	20	30
25	Ptáček Josef	1. 1. 1892	Střelná	rolník	58	16	50
26	Kunhart Karel	22. 2. 1921	Rokytnice	obchodník	29	10	20
27	Mňačko Jan	22. 2. 1909	Valašské Klobouky	samostatný stolař. mistr	41	7	30

Zdroj: ABS, f. Vyšetřovací spisy – Brno, sign. V-2670 BN, Josef Matuš a spol., *rozsudek státního soudu oddělení Brno ze dne 13. května 1950*, s. 233-246.

⁴⁷⁰ V době vynesení rozsudku, tj. 13. května 1950.

⁴⁷¹ Peněžitý trest v tis. Kčs

⁴⁷² Později mu byl trest změněn na doživotí.

Příloha č. 3: Alois Šimara a spol. – tabulka

č.	Jméno a příjmení	datum narození	bydliště	povolání	věk ⁴⁷³	trest	p.t ⁴⁷⁴
1	Šimara Alois	14.3.1921	Hanušovice	trafikant	29	smrt	---
2	Šmotek Ludvík	13.4.1921	Hanušovice	dělník	29	doživotí	30
3	Zámečník Karel	8.7.1923	Vysoké Pole	montér	27	smrt	---
4	Simulenko Timofej	16.6.1916	Tichov	zeměd. dělník	34	smrt	---
5	Kratina Antonín	22.2.1923	Habartice	dělník	27	30	30
6	Novák Štěpán	23.12.1925	St. Podtvorov	dělník	24	8	10
7	Tomeček Josef	9.7.1923	Nedašov	zeměd. dělník	27	25	25
8	Fojtík Josef	27.2.1928	Nedašov	zeměd. dělník	22	25	25
9	Martinka Antonín	10.11.1929	Lidečko	zeměd. dělník	20	25	25
10	Pacík Ladislav	1.1.1927	Nedašov	řeznický pomocník	23	18	20
11	Janků Jan	3.7.1921	Hanušovice	dělník ČSD	29	20	20
12	Fojtík František	6.5.1928	Nedašov	dělník n. p.	22	16	15
13	Ptáček František	9.12.1899	Tichov	rolník	50	15	15
14	Šiftař Alois	17.6.1912	Vysoké Pole	samostatný hostinský	38	20	20
15	Polách Jaroslav	7.8.1916	Lužná	rolník	33	20	20
16	Vařák Jiří	20.4.1905	Lačnov	rolník	45	14	15
17	Fojtík Karel	13.3.1915	Nedašov	zeměd. dělník	35	12	10
18	Kozubík Vincenc	14.4.1894	Nedašov	rolník	56	10	10
19	Sochora František	18.12.1898	Tichov	rolník	51	14	15
20	Polách Josef	22.10.1925	Lužná	zeměd. dělník	24	18	20
21	Diviš Rajmund	3.7.1912	Zlín	vedoucí vinárny	38	20	20
22	Janků Karel	25.12.1920	Vysoké Pole	zeměd. dělník	29	18	20
23	Švach Josef	4.3.1920	Nedašov	samost. řezník	30	12	10
24	Prišť Josef	14.4.1898	Pozděchov	dělník n. p.	52	12	10
25	Novosad Jaroslav	14.9.1923	Pozděchov	dělník	26	18	20
26	Kratina Jaroslav	12.9.1924	Pozděchov	rolník	25	12	10
27	Fojtík Jan	13.5.1893	Nedašov	rolník	57	15	15
28	Vaněk František	24.11.1905	Újezd	hostinský	44	10	10
29	Hrabina Josef	17.7.1908	Lačnov	rolník	41	12	10
30	Šimonovič Josef	19.1.1922	Habartice	invalida	28	16	15
31	Kořenek Josef	15.9.1914	Drnovice	rolník	35	12	10

Zdroj: ABS, f. Vyšetřovací svazky – Brno, sign. V-2671/Brno, Alois Šimara a spol., rozsudek státního soudu oddělení Brno ze dne 13. července 1950, sp. zn. Or II/I 54/50, s. 17-26.

⁴⁷³ V době vynesení rozsudku, tj. 15. července 1950.

⁴⁷⁴ Peněžitý trest v tis. Kčs

Příloha č. 4: Jaromír Vrba a spol. – tabulka

č.	Jméno a příjmení	datum narození	bydliště	povolání	věk ⁴⁷⁵	trest	p.t ⁴⁷⁶
1	Vrba Jaromír	5. 7. 1920	Zlín	obchodní cestující	30	smrt	----
2	Minks Josef	30. 4. 1920	Zlín	úředník	30	doživotí	----
3	Roháč Zdeněk	5. 10. 1921	Přerov	tech. úředník	28	doživotí	----
4	Netopilová Anna ⁴⁷⁷	13. 6. 1914	Kroměříž	v domácnosti	36	doživotí	----
5	Minksová Libuše ⁴⁷⁸	17. 8. 1925	Zlín	úřednice	25	25	20
6	Pražák Vincenc	3. 8. 1907	Kroměříž	řezník a uzenář	43	22	100
7	Neoral Miroslav	13. 3. 1919	Bílany	elektrotech. pomocník	31	15	10
8	Procházka Jiří	11. 9. 1930	Praha XIX.	úředník	20	20	20
9	Ševčík Karel	12. 1. 1918	Přerov	úředník	32	18	20
10	Kropáček Leopold	4. 8. 1911	Přerov	živnost. -výrobce galanter. zboží	39	18	50
11	Rafajová Irena	25. 7. 1927	Vsetín	poštovní úřednice	23	15	10
12	Palová Milada ⁴⁷⁹	14. 6. 1927	Ústí u Vsetína	poštovní úřednice	23	15	10
13	Králik Květoslav	19. 8. 1921	Zlín	automechanik	29	16	10
14	Hamala Ferdinand	28. 8. 1921	Pulčín	dělník fy MEZ	29	20	20
15	Mičunková Marie	31. 1. 1920	Pulčín	učitelka	30	12	10
16	Vašut Cyril	9. 3. 1899	N. Hrozenkov	nájemce hotelu	51	18	50
17	Adámek Vladimír, JUDr.	1. 2. 1908	Nový Jičín	býv. policejní komisař	42	20	20
18	Adámková Svatava, MUDr.	5. 10. 1907	Nový Jičín	praktická lékařka	42	1	---
19	Ježová Milada ⁴⁸⁰	30. 7. 1921	N. Hrozenkov	v domácnosti	29	16	10
20	Štrbiková Marie	20. 3. 1930	Zdčehov	soc. pracovnice	20	12	10
21	Hájek Vladimír	17. 12. 1918	Hranice	samostatný pekař	31	18	100
22	Kantor Ladislav	17. 5. 1920	Zlín	býv. přísl. SNB	30	18	20
23	Bajer Matěj	28. 1. 1924	Zlín	dělník v n.p.	26	10	10
24	Čuřík Eduard	11. 3. 1908	Zlín	s. autodopravce	42	16	50
25	Dlabajová Hermína ⁴⁸¹	22. 6. 1905	Zlín	učitelka	45	25	20
26	Oščádal Augustin	5. 8. 1923	Želechovice	automechanik	27	12	10
27	Štefka Jan	13. 11. 1911	Zlín	pletařský dělník	38	12	----
28	Hanák Oldřich	26. 9. 1898	Zlín	přednosta pošt. úř.	52	4	----

Zdroj: ABS, f. Vyšetřovací svazky – Brno, sign. V-2670 BN, Vrba Jaromír a spol., rozsudek Státního soudu oddělení Brno sp. zn. Ts II/I 3/50 ze dne 18. září 1950, s. 21-37.

⁴⁷⁵ V době vynesení rozsudku, tj. 18. září 1950.

⁴⁷⁶ Peněžitý trest v tis. Kčs

⁴⁷⁷ Rozená Pražáková

⁴⁷⁸ Rozená Vinohradská

⁴⁷⁹ Rozená Baďurová

⁴⁸⁰ Rozená Veverková

⁴⁸¹ Rozená Sohindlerová

Příloha č. 5: Antonín Švarc a spol. – tabulka

č.	Jméno a příjmení	datum narození	bydliště	povolání	věk 482	trest	p.t 483
1	Švarc Antonín	26.2.1913	České Křídlovice	praporčík SNB	38	25	10
2	Paděra Bohumír	4.3.1903	Božice	rolník	48	3 ⁴⁸⁴	10
3	Kudlička Josef	18.3.1899	Božice	rolník	52	20	20
4	Smrček Ladislav	21.3.1902	Božice	rolník	49	6	10
5	Smetana František	8.3.1912	Božice	samostatný řezník	39	10	50
6	Jeřábek Valentin	25.2.1889	Borotice	vrchní resp. fin. stráže v. v.	62	6	10
7	Král Rudolf	1.9.1919	Lechovice	samostatný zahradník	32	10	10
8	Neděla Josef	2.8.1912	Božice	rolník	39	7	10
9	Župka Svatopluk	4.12.1928	Božice	syn živnostníka		3	10
10	Hanuš Josef	4.5.1912	Božice	rolník	39	15 m.	10
11	Diviš Karel	6.3.1913	České Křídlovice	býv. příslušník SNB	38	16	10
12	Nevídal Antonín	18.9.1912	Božice	praporčík SNB	39	18	10
13	Čermák Josef	13.3.1920	Borotice	sam. rolník	31	10	10
14	Bazal Vlastislav	14.9.1925	Lechovice	rolník	26	6	10
15	Plaček František	10.12.1916	Lechovice	poštovní úředník	35	10	10
16	Slezáková Marie	22.7.1929	Nivnice	při hospodářství	22	2	10
17	Slabík Jaroslav	6.2.1920	Praha XVI.	úředník	31	18	10
18	Vavrečka Leopold	29.3.1914	Ostrava	úředník		2	10
19	Koukal Ludvík	28.6.1923	Kobeřice	posluchač VŠ zemědělské	28	2 a 1/2	10
20	Slabíková Marie ⁴⁸⁵	7.1.1922	Nesovice	v domácnosti	29	22 m. ⁴⁸⁶	10
21	Hromek Václav	16.9.1911	Kroměříž	technický úředník	40	17	10
22	Obdržálek Alois	26.5.1923	Hulín	učitel	28	16	10
23	Foltýn Josef	16.10.1921	Brno	řidič aut. vozidel	30	8 m.	---
24	Bařina Jan	13.10.1913	Ostrava	báňský úředník	38	2	10

Zdroj: ABS, f. Vyšetřovací svazky – Brno, sign. V-2670 / Brno, Antonín Švarc a spol., *rozsudek Státního soudu oddělení Brno sp. zn. 1 Ts II 8/51 ze dne 22. června 1951*, s. 228-231.

⁴⁸² V době vynesení rozsudku, tj. 3. ledna 1952.

⁴⁸³ Peněžitý trest v tis. Kčs

⁴⁸⁴ Zvýšen na 7 let.

⁴⁸⁵ Rozená Slavíková

⁴⁸⁶ Zvýšen na 5 let.

Příloha č. 6: Josef Hlavinka a spol. – tabulka

č.	Jméno a příjmení	datum narození	bydliště	povolání	věk 487	trest	p.t 488
1	Hlavinka Josef	9. 3. 1898	Kvasice	stolařský mistr, t.č. invalida	53	4	20
2	Hlavinková Zdenka	15. 5. 1926	Skalička u Zábřehu	učitelka MŠ	25	14 m.	---
3	Dohnalík Antonín	14. 12. 1919	Kvasice	samostatný autodopravce	31	2	---
4	Janiš Josef	8. 8. 1910	Nová Dědina	samostatný autodopravce	40	10	20
5	Blaž Jaroslav	22. 11. 1820	Litenčice	řidič	30	1	---
6	Hlaváč František	15. 12. 1912	Litenčice	samostatný autodopravce	38	3	20
7	Selucký Otakar	31. 12. 1909	Ždánice	strojní zámečnick	41	2	10
8	Brázdil Stanislav	7. 4. 1923	Karolín	strojní zámečnick	28	14 m.	10
9	Foltýn Jaroslav	21. 3. 1917	Kvasice	učitel na národní škole	34	3	10
10	Strašák Alois	10. 2. 1899	Karolín	rolník	52	4	10
11	Lecián Alois	24. 11. 1897	Kvasice	býv. příslušník SNB	53	10	10
12	Ivan Vladimír	16. 11. 1927	Troubky u Zdounek	zaměstnaný v hostinci u matky	23	15 m.	10

Zdroj: ABS, f. Vyšetřovací svazky – Brno, sign. V-2670 / Brno, Josef Hlavinka a spol., *rozsudek státního soudu oddělení Brno ze dne 30. května 1951, sp. zn. I Ts II 7/51, s. 51-57.*

⁴⁸⁷ V době vynesení rozsudku, tj. 30. května 1951.

⁴⁸⁸ Peněžitý trest v tis. Kčs

Příloha č. 7: Miloslav Pospíšil a spol. – tabulka

č.	Jméno a příjmení	datum narození	bydliště	povolání	věk ⁴⁸⁹	trest	p.t ⁴⁹⁰
1	Pospíšil Miloslav	6. 8. 1918	Dřevohostice	kamenosochař	32	smrt	----
2	Čuba Josef	29. 10. 1893	Rajnochovice	pilařský mistr v. v.	57	smrt	----
3	Kohout Antonín	8. 6. 1923	Rajnochovice	lesní hajný	27	20	10
4	Jukl Josef	19. 1. 1915	Kelč	obchodník	46	25	50
5	Rajnoch Vladimír	8. 3. 1925	Rajnochovice	býv. strážmistr SNB	26	smrt	----
6	Ráček Vincenc	1. 7. 1910	Hulín	obchodník	40	12	20
7	Sedlařík Karel	9. 7. 1927	Hlinsko	rolník	23	15	10
8	Sedlařík Alois	17. 9. 1897	Kroměříž	úředník	53	23	50
9	Krejčí Josef	8. 2. 1908	Hlinsko	úředník	43	24	50
10	Bakala Sigmund	12. 6. 1925	Lipová	rolník	25	smrt	----
11	Čech Metoděj	7. 2. 1920	Lipová	rolník	31	doživotí	10
12	Pala Ladislav	14. 6. 1927	Rajnochovice	strojní zámečník	23	doživotí	10
13	Stáhala Jan	10. 3. 1914	Rajnochovice	nadlesní	37	24	20
14	Šindler František	1. 5. 1891	Čeladná	lesní správce	60	18	10
15	Kohout Vladimír	11. 2. 1922	Čeladná	důchodce, býv. lesní dělník	29	4	----
16	Rajnoch Jaroslav	8. 3. 1923	Rajnochovice	krejčí	28	18	10
17	Pospíšil Ladislav	15. 5. 1910	Bystřice pod Hostýnem	autodopravce	41	14	10
18	Gregor Josef	13. 1. 1910	Lipová	autodopravce	41	12	10
19	Pírek Vladimír	30. 3. 1910	Rajnochovice	číšník	41	13	10
20	Heiz Josef ⁴⁹¹	10. 12. 1906	Podhradní Lhota	býv. praporčík SNB	44	8	10
21	Šindelek Jan ⁴⁹²	27. 1. 1911	Komárno	tesař	40	6	10
22	Šmora Zdeněk	28. 2. 1932	Nový Jičín	dělník	19	8	10
23	Uhlář Josef	7. 2. 1921	Loukov	lesní hajný	30	15	10

Zdroj: ABS, f. Vyšetřovací spisy – Brno, sign. V-2675 / Brno, Pospíšil Miloslav a spol. „Hory Hostýnské, rozsudek Státního soudu oddělení Brno sp. zn. 2 Ts II 31/51 ze dne 26. května 1951, s. 155-180.

⁴⁸⁹ V době vynesení rozsudku, tj. 26. května 1951.

⁴⁹⁰ Peněžitý trest v tis. Kčs

⁴⁹¹ V trestním oznámení uveden jako Heinz.

⁴⁹² V trestním oznámení a v části rozsudku uveden jako Šindelka.

Příloha č. 8: Rudolf Sacher a spol. – tabulka

č.	Jméno a příjmení	datum narození	bydliště	povolání	věk ⁴⁹³	trest	p.t ⁴⁹⁴
1	Sacher Rudolf ⁴⁹⁵	14. 6. 1911	Rajnochovice	nadlesní	39	doživotí	20
2	Rajnoch František	9. 3. 1929	Bystřice pod Hostýnem	elektrotechnik	22	14	10
3	Krumpholz Svatoslav	22. 12. 1928	Bystřice pod Hostýnem	radiomechanik	22	11	10
4	Navrátil Emil	27. 2. 1929	Bystřice pod Hostýnem	majitel knihař. závodu	22	17	50
5	Bartošová Bohdana	30. 4. 1930	Bystřice pod Hostýnem	úřednice	21	4	10
6	Šamánek Alois	18. 6. 1900	Bystřice pod Hostýnem	vedoucí kabelové čtyřsprávy tel. spojů	50	6	10
7	Pánek Zdeněk	25. 5. 1932	Bystřice pod Hostýnem	učedník soustružnictví	19	18 m.	5
8	Čala Otto	15. 9. 1923	Rajnochovice	nájemce restaurace	27	23	30
9	Sedlák Milan ml.	16. 8. 1933	Přerov	studující	17	6 m.	5
10	Špaček Kamil	22. 9. 1925	Přerov	stavební asistent	25	13	10
11	Ovčačiková Marie	18. 10. 1907	Přerov	v domácnosti	43	18 m.	----
12	Janda Ladislav	3. 10. 1932	Beňov	zednický učedník	18	1	5
13	Dostál František	4. 12. 1907	Přerov	řidič MNV v Přerově	43	15	10
14	Kužel Čeněk ⁴⁹⁶	2. 4. 1914	Krnov	vedoucí prodejny n. p. „Elektro“	37	17 m.	----

Zdroj: ABS, f. Vyšetřovací spisy – Brno, sign. V-2675 / Brno, skupinový vyšetřovací svazek Sacher Rudolf a spol., *rozsudek ze dne 8. června 1951, sp. zn. III Ts II 11/51*, s. 226-235.

⁴⁹³ V době vynesení rozsudku, tj. 8. června 1951.

⁴⁹⁴ Peněžité trest v tis. Kčs

⁴⁹⁵ Uveden též jako Sachr.

⁴⁹⁶ Uveden též jako Kužela.

Příloha č. 9: Ferdinand Perútka a spol. – tabulka

č.	Jméno a příjmení	datum narození	bydliště	povolání	věk ⁴⁹⁷	trest	p.t ⁴⁹⁸
1	Perútka Ferdinand	30. 8. 1922	Zlín (Gottwaldov)	strojník	28	25	10
2	Pala Josef	12. 2. 1901	Rajnochovice	zemědělec	50	4	10
3	Kraus Václav	28. 9. 1905	Rajnochovice	samostatný obchodník	45	14	30
4	Foukal Ladislav	16. 3. 1915	Radkov	zemědělec	36	18	20
5	Lanzhotský Alois	1.6. 1906	Loukov	zemědělec, zřízenec MNV	45	13	10
6	Velikovský Jaroslav	2. 12. 1896	Bystřice pod Hostýnem	řídící učitel v. v.	54	12	10
7	Dubják František	20. 11. 1920	Loukov	zemědělec	30	17	40
8	Románek Miloslav	7. 11. 1909	Chvalčov	dělník	41	10	10
9	Rakovský Václav	15. 1. 1902	Loukov	rolník	49	2	----
10	Drbušek Milan ml.	28. 11. 1933	Přerov	učeň optiky	17	4 m.	5
11	Pazdera František	3. 12. 1904	Komárno	řídící učitel	46	18 m.	----
12	Kaďůrková Marie ⁴⁹⁹	29. 9. 1925	Loukov	v domácnosti	25	3 m.	----
13	Benešová Anežka	2. 2. 1907	Přerov	úřednice	44	2	----
14	Totek František	29. 6. 1906	Chvalčov	obchodník dřívím	44	3	----
15	Masný Arnošt	2. 6. 1922	Loukov	zedník, t. č. zemědělec	29	1	----
16	Pešl Rudolf	26. 4. 1901	Bystřice pod Hostýnem	úředník	50	1	----
17	Perútka Bedřich	18. 6. 1908	Chvalčov	autodopravce	43	23	30

Zdroj: ABS, f. Vyšetřovací spisy – Brno, sign. V-2675 / Brno, skupinový vyšetřovací svazek Perútka a spol., rozsudek státního soudu oddělení Brno ze dne 22. června 1951, sp. zn. 2 Ts II 22/51, s. 155-164.

⁴⁹⁷ V době vynesení rozsudku, tj. 22. června 1951.

⁴⁹⁸ Peněžité trest v tis. Kčs

⁴⁹⁹ Rozená Baďuřiková

Příloha č. 10: Milan Mohyla a spol.

č.	Jméno a příjmení	datum narození	bydliště	povolání	věk ⁵⁰⁰	trest	p.t ⁵⁰¹
1	Mohyla Milan	28. 7. 1925	Podhradní Lhota	řezník	26	15	30
2	Sojka Jan	20 .11. 1917	Bílovice	příslušník SNB	34	16	10
3	Hilský Antonín	9. 8. 1902	Rajnochovice	správce pily	49	5	10
4	Vykopal Alois	19. 8. 1891	Kelč	řezník	60	11	50
5	Pajdla Oldřich ⁵⁰²	25. 9. 1911	Kelč	autodopravce	40	11	30
6	Pospíšilová Anežka ⁵⁰³	4. 12. 1923	Bystřice pod Hostýnem	v domácnosti	28	8	10
7	Perútka Eduard	7. 2. 1906	Chvalčov	autodopravce	45	17	30
8	Krutil Karel	24. 1. 1907	Lipová	rolník	44	7	20
9	Kostrbel Václav	9. 9. 1924	Lipová	rolník	27	15	20
10	Rajnoch Jaromír	20. 12. 1928	Rajnochovice	vojín	23	18	----
11	Hradil František	4. 4. 1903	Osičko	mlynář	48	13	10
12	Straka Jan	26. 10. 1902	Rajnochovice	hajný	49	14	10
13	Bílek Miroslav	1.3. 1915	Bystřice pod Hostýnem	autodopravce	36	1	----

Zdroj: ABS, f. Vyšetřovací spisy – Brno, sign. V-2675 / Brno, Ladislav Smékal a spol., *rozsudek státního soudu oddělení Brno sp. zn. 4 SPt II 118/51 ze dne 17. ledna 1952*, s. 108-119.

Příloha č. 11: Josef Knoll a spol. – tabulka

č.	Jméno a příjmení	datum narození	bydliště	povolání	věk ⁵⁰⁴	trest	p.t ⁵⁰⁵
1	Knoll Josef	12. 8. 1912	Prostějov	ředitel školy	29	21	20
2	Halamiček Alois	3. 9. 1910	Halenkov	vrchní oficiál	41	19	20
3	Šarman Jakub	21. 4. 1915	Nový Hrozenkov	zemědělský dělník	36	17	10
4	Štraus Evžen	1. 8. 1898	Přerov	vlakvedoucí ČSD	53	16	10
5	Ludvík Jan	11. 5. 1911	Halenkov	lesní hajný	40	14	10
6	Frydrych Ladislav	1.7. 1929	Halenkov	mlynářský dělník	22	15	10
7	Zapalač Pavel	8. 1. 1917	N. Hrozenkov	rolník	35	12	10
8	Formánek Vítězslav	12. 10. 1920	Prostějov	úředník	31	4	20
9	Wasserbauer Zdeněk	8. 2. 1910	Prostějov	vedoucí výroby prádla	42	2	----
10	Cigánek Adolf	13. 4. 1926	Krnov	úředník	26	7	10
11	Filip František	13. 5. 1921	Rožnov p. Radhoštěm	automechanik	30	2	10

Zdroj: ABS, Vyšetřovací spisy – Ostrava, sign. V-1221 / Ostrava, skupinový spis bezpečnostního vyšetřování Knoll Josef a spol., *rozsudek Státního soudu oddělení Brno sp. zn. 1 Ts II 41/52 ze dne 25. dubna 1952*, s. 90-97.

⁵⁰⁰ V době vynesení rozsudku, tj. 17. ledna 1952.

⁵⁰¹ Peněžitý trest v tis. Kčs

⁵⁰² Uveden též jako Pajdl.

⁵⁰³ Rozená Jankových

⁵⁰⁴ V době vynesení rozsudku, tj. 25. dubna 1952.

⁵⁰⁵ Peněžitý trest v tis. Kčs

Příloha č. 12: František Borýsek a spol. – tabulka

č.	Jméno a příjmení	datum narození	bydliště	povolání	věk ⁵⁰⁶	trest	p.t ⁵⁰⁷
1	Borýsek František	16.6.1901	Horní Němčí	rolník	51	22	50
2	Borýsek Josef	14.3.1905	Horní Němčí	kolář a rolník	48	20	30
3	Sedláček Václav	10.6.1898	Havřice	býv. hostinský a rolník	54	15	10

Zdroj: ABS, f. Vyšetřovací spisy-Brno, sign. V-2031 / Brno, skupinový vyšetřovací svazek Borýsek František a spol., *rozsudek krajského soudu v Uherském Hradišti sp. zn. 4 Spt II 159/52 ze dne 3. května 1953*, s. 19-25.

⁵⁰⁶ V době vynesení rozsudku, tj. 3. května 1953.

⁵⁰⁷ Peněžitý trest v tis. Kčs

Příloha č. 13: Vzpomínky paní Ladislavy Guričové,

dcery Josefa Ptáčka⁵⁰⁸, narozené 26. prosince 1938.

Rozhovor byl uskutečněný pro účely této práce v bytě narátorky dne 24. července 2012.

Paní Guričová je vzdálenou příbuznou autorky práce. Roku 1950, kdy byl její otec odsouzený k šestnácti letům vězení, jí bylo dvanáct let. Paní Guričová se problematikou politických procesů z vlastní iniciativy zabývá již řadu let, pořádá mj. besedy se žáky ve školách. Vzpomínky má tedy v živé paměti. Poté, co byla autorkou práce vyzvána, aby zavzpomínala na dobu tatínkova uvěznění a následných let, která strávil mimo domov, vypovídala plynule, bez pomlk. Výpověď je jednoduchá, nebylo nutné použít doplňující otázky.

Záznam rozhovoru:

L.G.: Já pocházím z pohraniční vesničky Střelná z rodiny zemědělece. Byla jsem nejmladší z pěti sester. Tatínek byl pokrokový zemědělec, pěstoval travná semena, měl stroje na tu dobu dostupné – secí, žací stroj a tak dále. A ty travná semena, to bylo takové unikum v té době pěstovat. On měl smlouvu s pěstitelskou stanicí v Rožnově, kde ta semena vždycky, když se to poseklo a vymlátilo, tak ta semena tam vozil. A ta sláma z toho se používala na výrobu matrací. No a tak tehdy v osmačtyřicátém roku, když začali vládnout komunisté, tak tatínek byl – ačkoliv byl jenom... měl jenom obecnou školu, ale byl sečtělý, pokrokový, zajímal se o politiku, byl členem národně-socialistické strany a rozhodně nesouhlasil s komunismem a s tím vývojem, který u nás směřoval – že všechno po vzoru Sovětského svazu. Přitom my jsme byli mnohem dále ve všech oblastech. Ať to byl průmysl, školství, zemědělství, zdravotnictví, všechno. No a tak tehdy, protože tehdejší režim nebo ti vládnoucí potřebovali – abych tak řekla – vychytat ty, kteří s nimi nesouhlasili, tak jak vznikaly různé protistátní skupiny, odbojové skupiny, třeba tady to byla na Valašsku velká odbojová skupina Světлана, a v té skupině byl vždycky konfident některý, který jim dával zprávy o všech, kdo v té skupině byli zapojeni. A můj tatínek se také zapojil do té skupiny, nějak ho tam možná přivedl nějaký Lojza

⁵⁰⁸ odsouzen se skupinou Josef Matůš a spol.

Pohůnek, který měl tam u nás obchod a který byl vlastně potom první obětí komunismu neboli vyšetřovacích metod hradištské věznice.

Tatínka... tak bych řekla: My jsme měli takový sad ovocný a v tom jsme měli takovou boudu, dalo by se říct takovou chatku. Na pobývání tam nebyl nikdy čas, víceméně to sloužilo k tomu, že když bylo v létě ovoce, tak se to tam obralo a uskladnilo nebo tam někdo spal, aby nám to neobírali – nepokradli a takže tu boudu nebo tu chatu na tom Plánci zapůjčil členům té skupiny, kteří (byli to z Lidečka Janošik, který byl později popravený a ještě jiní) vlastně chtěli přejít přes hranice a připravovat odboj, připravovat prostě převrat. No a protože StB, tehdejší státní tajná bezpečnost, o tom věděla všechno, tak přišli si – bylo to v březnu – pro toho Pohůnka. Toho tam hrozně mlátili, to jsme slyšeli, jak on křičel. A asi za tři dny ho přivezli v rakvi mrtvého – do Střelné tedy – s tím, že se oběsil. Ale jeho rodina si rakev v noci otevřela, zavolali i známého lékaře a on byl umlácený. Byl nahý, oblečení měl hoděné tam u noh v rakvi a byl vlastně těmi estébákami umlácený. V tehdejší době vyšetřoval v Hradišti známý Grebeníček – otec současného poslance a bývalého předsedy KSČM Miroslava Grebeníčka. To byl postrach. No a pak vzali i našeho tatínka. To si pamatuju, že byl eště sněh a musel jít s nimi na ten Plánc. Musel jít první, takže kdyby tam byli ti chlapi, kteří tam bývali, a začali střílet, tak on by to dostal jako první. Naštěstí tam tehdy nebyli oni, takže... My jsme doma klečali a modlili sme sa růženec, protože sme měli hrozný strach, že tatínek sa nám nevrátí živý. No tak ho ještě pustili, ale pak někdy na jaře, v květnu asi to bylo, přišla sem ze školy, doma plno plače, všecko zpřeházené a tatínka zatkli. Všecko nám doma přeházeli, hledali nějaké protistátní materiály nebo zbraně nebo já nevím co. No a tatínek byl ve vyšetřovací vazbě v Uherském Hradišti a pak probíhaly ty hrozné monstrprocesy v létě 1950. To byly procesy v Uherském Hradišti, na Vsetíně a ve Zlíně. A když se podíváme do seznamu těch odsouzených, to jsou šílené...šílené pátky, kolik jich bylo odsouzených na smrt a na kolik roků byli odsouzeni. Míň než deset roků tam skoro žádný nebyl. Kromě toho vysoké pokuty a ztrátu veškerého majetku. A já jsem byla na tom procesu v tom Hradišti, kde byl souzený tatínek a ještě někteří z té skupiny. Oni to tak rozházeli. Někteří byli souzeni ve Zlíně (v tehdejší Gottwaldově), někteří na Vsetíně, no a tatínek byl v tom Hradišti a byl odsouzený na šestnáct let, padesát tisíc pokuty, což bylo v té době peněz, a ztrátu veškerého majetku. Bylo to velmi špatné. Pamatuju si, že maminka byla v té době v nemocnici, měla zápal plic a my jsme... já jsem tam byla se sestrami a jely jsme

hned za ní a první její otázka byla „Kde máte tatu?“. To si pamatuju. Ona věřila totiž, že toho tatínka... že mu nic nedo..., že prostě je nevinný, takže proč by ho věznili. No bohužel byla chyba v tom, že tatínek nepředal ještě majetek sestře, která byla vdaná a počítalo se s tím, že oni budou hospodařit na tom gruntě, protože nejstarší sestra byla učitelka a ta druhá v pořadí, ta k tomu i měla vztah a vždycky to tak brala, že grunt bude její. No a když propadl ten majetek státu, tak to byl vlastně konfiskát a my jsme museli z toho platit nájem. My, když jsme tam chtěli bývat, sestra eště byla jedna svobodná a tři byly vdané a já, tak když jsme tam chtěly bývat a taky švagr se sestrou už, tak museli jsme platit nájem a teď byly ty šílené dodávky státu v té době, to bylo něco hrozného. To se odevzdávalo podle výměry... podle zemědělské výměry. To se odevzdávalo obilí, brambory, mléko, vajíčka, když se zabilo prase, tak z toho prasete sádlo. A nás na té obci tak dusili hrozně. Tehdejší předseda MNV byl člen takzvané – no, to nebyla ani politická strana, to byla profašistická strana Vlajka. To se jmenovalo Vlajka. Tam byli ti, kteří souhlasili vlastně s fašismem, s Němcama. A když bylo po válce, tak ti lidé, aby nebyli vězněni, tak se rychle přeorientovali, dali se ke komunistům, kteří je využívali k tomu, aby jim sloužili a aby prostě na té vesnici pořád udržovali strach a tak, aby se vlastně mstili i na těch, co nesouhlasili s komunismem. U nás to tak bohužel bylo - ten předseda MNV byl Vlajkař, a tak oni nám ty dodávky opravdu dávali co největší, že to se nikdy ani nedalo splnit. My jsme měli třeba dobytka, já jsem pásala devět krav a my jsme na snídani jídali zasmaženou polévku, protože to mléko všechno muselo jít na dodávku. A kromě toho ještě se měřila tukovitost – když to mělo to mléko – já nevím, já už si nepamatuju, asi pod 3,5 – dovedeš si představit, teď je mléko 1,5! A když to mělo menší tukovitost, to oni tak nečekaně jako měřili v té mlékárně, a když to mělo menší tukovitost, tak strhli z těch dodaných litrů. Protože ty krávy nedojily vždycky stejně a nebo se to dělalo všelijak, nebo třeba tam přiléli i vody trochu, aby se to splnilo. Ty krávy měly tučné mléko. To bylo jak smetana. No a ve všem nás tak dusili prostě, že to bylo neúnosné. No a tatínek potom, když po tom rozsudku byl vězněný na Mírově, odvezli ho na Mírov a tam jsme za ním jezdili. A ty návštěvy byly velmi skličující. Dostal třeba povolení návštěvy jedenkrát za dva měsíce nebo za čtvrt roku. Podle chování a podle toho - on tam dělal nekde v nějaké dílně a pak tam drhl peří, protože on už měl v té době – on byl narozený v roce 1892, takže v padesátém roku měl už padesát osm roků a byl to zedřený sedlák, který celý život dřel a už neměl ani té síly, takže oni do dolů ho nemohli dat, tam by jim nebyl moc platný, ale tam na tom

Mírově, tam byli věznění starší občané, teda – starší odsouzení bych řekla. No a tak jsme tam za ním jezdili a to bylo hrozné. Vždycky dva měli povolenou návštěvu, tak někdy jsem jela třeba s maminkou nebo se sestrou. Nedovolili nic. To byly přepážky mezi nama, tak jak na poště – skleněná, drátěná přepážka. A když jsem poprosila toho dozorce, jestli můžu dat tatínkovi čokoládu třeba, kterou jsme těžko směnili doma (sehnali), protože byly potravinové lístky a my jsme už neměli nárok na cukrovinky, to měli jenom, kde byly malé děti – tak nedovolil mně ani tu čokoládu mu dat, nic. A tatínek taky. Ze začátku když, tak psal takové dopisy, ještě pořád byl v jaksi kontaktu s nama, pořád radil třeba švagrovi, kde má co zaset, kde má co, ještě ty travné semena, jestli bude pěstovat [...] (rozhovor přerušen telefonem)

Takže [...] Takže na tom Mírově to si vzpomínám, když třeba jsme přijely tam brzo ráno, protože tehdy ještě nebylo tam spojení, tak jsme musely vyjet z domu večer a do Olomouce a z Olomouce do Mohelnice a z Mohelnice nějakým autobusem. A třeba jsme si chtěly dat v hospodě tam ráno teplý čaj – ne. Oni to měli asi zakázané nebo se báli – ta hospodská nám ani čaj nedala, řekla nám, ať jdeme pryč. No, bylo to opravdu [...] Tatínek někdy psal takové dopisy zoufalé už plné beznaděje a tak to jsme čekali doma enom jestli není nemocný třeba, jestli nepřijde špatná zpráva. No a špatné bylo i to, že já jsem vycházela roku 1953 ze základní školy z deváté třídy. A ačkoli jsem měla samé jedničky a vždycky se počítalo v rodině s tím, že já budu studovat, tak mě na školu nevzali. S tím, že rodina má na mě špatný vliv, že jedině, když bych se oprostila od rodiny, když bych se oprostila od rodiny, když bych šla pryč od rodiny, tak že jedině tak, ale jinak mě na školu... z Okresního národního výboru mně to zamítli. Mamince poslali zamítací dopis. No tak bohužel. Ani odvolání nepomohlo, tak jsem šla dělat do zdejší fabriky do Palmagnetonu. To bylo hrozné. Já jsem tam patnáctého srpna nastoupila a patnáct roků jsem měla až na Štěpána. Takže já jsem neměla ještě ani patnáct roků a už jsem jezdila do fabriky ráno o čtvrt na pět od nás vlakem ze Střelné. V pět hodin už jsem byla tady v té fabrice, v tom Palu. A dom sem přijela o půl čtvrté. Já jsem byla furt nedospaná, to bylo něco strašného. A v tú zimu, když ty mrazy byly, tady než sa z toho nádraží došlo... no, tak jsem to nějak přežila, tak celkem. Napřed jsem tam dělala na dílně, pak jsem vykazovala mzdy tym chlapom v nástrojárně – jsem výplaty a materiál objednávala a takové. A pak jsem v padesátém sedmém myslím roku začala – otevřela se večerní průmyslovka strojní, protože oni tady neměli moc technických pracovníků. Tak jsem se hned přihlásila a udělala jsem si tu

průmyslovku, ale byla to enom nižší, bez maturity. Byl to takzvaný mistrák. Oni potřebovali střední kádry takové - kontrolory a tak. A měla to vsetínská průmyslovka. A mohu říct, že ta průmyslovka měla dobrou úroveň. Že fakt já ještě teď si pamatuju různé věci a že sem se tam hodně naučila pro svoje potom pozdější, protože potom jsem dělala na technické kontrole a pak v technickém úseku – no, konstruktérka by ze mě nebyla, ale [...] protože to mě nikdy tak netáhlo, ale jako tak mně to dalo hodně. No a potom jsem se vdala a ještě v šedesátém - myslím - prvním roku se tady otevřelo zas večerní gymnázium. A já, ač sem měla už dceru na světě, ale maminku sem měla u sebe, tak jsem sa hned přihlásila, ale bohužel mně nebylo povoleno. Ptali se mě: „Nač by ti byla maturita?“ A já jsem neprozřetelně řekla, že třeba bych chtěla učit nebo neco. No kdepak! Tehdejší ředitel v Palu mně to nepovolil, nebylo mně dovoleno, psala jsem si na Okresní odborovou radu, do Mladé fronty, ten redaktor tu aj přijel, František Bršlica. A tak jsem prostě tu maturitu nezískala.

No, tatínek se vrátil asi – ne asi, ale po sedmi a půlletém věznění a byl poznamenaný nemocí. Oni ho asi už proto pustili, protože měl chronický zánět ledvin. Mírov, to je věznice za Marie Terezie postavená. A [...] tak pak v roku 1959 zemřel. Zemřel na ten chronický zánět ledvin. Já sem sa právě měla vdávat, na Kateřinu, já už jsem měla šaty rozešité na svadbu a tatínek onemocněl těžce a zemřel 5. listopadu. Zemřel, tak my jsme svatbu odložili, až pak sme sa brali příští rok na jaro. No a pak, když bylo v osmašedesátém roku, když se to uvolnilo, tak vím, že maminka žádala – tehdy vznikl ten klub K-231, to bylo nějak pro ty... podle zákona 231, co byli souzení. No a tak tehdy to potom to jaksi všecko zmlklo, zaniklo, protože jak nás obsadili Rusáci, tak konec všem amnestiím, všemu. No a amnestovali tatínka až po revoluci, až v devadesátém roku. No, takže, bylo to hrozně těžké období. Bylo to, to kdo nezažil, tak ti mladí si to ani nedovedou představit, co to bylo. jak to bylo těžké, fakt. Aj pro ty rodiny. Ty rodiny byly poznamenané – to byly stovky, tisíce rodin těžce poznamenaných tím, že třeba jejich děti ze zaměstnání vyhodili nebo nedovolili studovat nebo jim dělali různé příkoří, to si nikdo nedovede představit, co to bylo. A právě s tatínkem byl zavřený Otčená... [...] biskup Karel Otčenášek, to byl myslím královéhradecký biskup a po revoluci začaly na Hostýně vždycky první sobotu v září je tam takzvaná „Muklovská pout“ . Víš, co bylo M.U.K.L., co znamenalo M.U.K.L.? Muž určený k likvidaci. M.U.K.L. A takzvaná „Muklovská pout“ a jak jsem tam byla, tak tam se sjelo těch vězňů a tento biskup

Otčenášek, on byl taky vězněný a při kázání on s nebral servítky, on tam sjel ty komunisty. A říkal, žel na Mírově vězněný, to vzpomínal. A já jsem za ním potom šla a ptala jsem se, jestli si nepamatuje na tatínka. A on říkal: „Jé, to byl náš otecko.“ Protože tatínek byl už oproti tým ostatním vězňům starší, takže oni už mu říkali „otecko“. Vzpomněl si na něho, což mě velice potěšilo. Aj mně podepsal ten pamětní list tady. No a tak ta púť je tam každý rok, tam jezdím, bohužel těch vězňů už není, už jich ubývá, většinou tam jezdí už enom ty jejich děti a příbuzní a [...] Velmi smutné je to, že po revoluci nikdo nebyl prakticky odsouzený za tady ty zverstva, jak tam ty lidi mučili. Grebeníček v Hradišti pouštěl jim elektriku do noh a tak dále a nebyl za to nikdo odsouzený. Grebeníčka mladý Grebe... teda syn jeho vozil z nemocnice dom vždycky, aby unikl soudu. A to mám za zlé i prezidentu Havlovi, že nejak nezasáhl nebo ze své moci, že nějak sa nejak nezasadil o to, aby byli aspoň morálně tihle dozorcí nebo ti vyšetřovatelé a ti soudci, aby byli aspoň morálně... ti dozorcí a ti vyšetřovatelé a ti soudci, aby byli aspoň morálně [...] Oni ti lidé nestáli o to, aby někdo šel ještě do basy, aby ten Grebeníček seděl v base. Ale aby morálně, aby svět [...] nebo aby lidé věděli, co ten člověk dělal. Protože, když byl zavřený Havel a chartisté v sedmdesátých letech, to sa nedalo srovnat s vězňama s komunistických lágrů, kde byli lidé týráni a tak. Tam když nekdo neco nejaký bachař něco udělal jim, tak hned to věděla Svobodná Evropa, Západ jich podporoval, ty rodiny těch chartistů. Ale tady tisíce rodin strádaly, byly poškozeny, poznamenány a lidé tam trpěli a ani jeden člověk za to nebyl odsouzen. To je na tom [...] to mě na tom mrzí a ti lidé také, s kterými jsem mluvila, tak to pociťovali jako hořkost a umírali s pocitem hořkosti a takové nespravedlnosti.

Ve Valašských Kloboukách dne 24. 7. 2012

Příloha č. 14: Vzpomínky paní Anděly Cahlové,

manželky Josefa Cahla⁵⁰⁹, narozené 15. srpna 1931.

Záznam rozhovoru pořízený pro účely této práce byl provedený vnučkou narátorky Janou Cahlovou 2. března 2013 na základě otázek, které zaslala autorka práce.

Rozhovor probíhal netypickým způsobem. Protože nebylo jisté, jak otevřeně by paní Cahlová vypovídala před neznámou osobou, zprostředkovala rozhovor (resp. záznam vyprávění) její vnučka Jana Cahlová. Paní Cahlová měla dílčí otázky napsané na papíru, z něhož si je během vyprávění četla a na jejich základě vzpomínala na svého manžela. S Josefem Cahlem se seznámila poté, co byl propuštěn z vězení v roce 1960. Vzali se roku 1962 a žila s ním až do jeho smrti v roce 2006. Společně vychovali sedm dětí. Paní Cahlová byla velmi sdílná, při rozhovoru působila uvolněným přirozeným dojmem, používala valašské nářečí.

Záznam rozhovoru:

J.C.: Jaký mělo na rodinu dopad to, že byl děda zavřený - mohly jít děti studovat na školy, kde chtěly?

A.C.: Maruně studium [...] Maruna sa hlásila na pedagogickú, ale tú zvláštni, viš? [...] takú tú speciálnu. No a tož [...] Tehdy tu byl jakýsi ředitel, už ani nevím, odkád' byl – takový mladý - a chodil si k nám na mléko (smích). Z gymplu, viš? A pravil dědovi: Ani sa nepokúšajte. Kdyby si napsala cokoliv jiného, tak jí to potvrdím, ale pedagogickú ne. Oni si nedovolíja, aby šli tito nespolehliví ľudé na tu pedagogickú školu. Oni si nenechajú kazit děti, když by šli učit. Viš? To byli nespolehliví ľudé. Takže Maruna nemohla jít na tu pedagogickú [...]

Myslím, že to, že sa nedostali na školu, to sa stalo aj tým, co třeba nebyli zavření, ale byli známí, že nejak neschvalujú ten režim, tak ti sa na ty školy nedostali. A také nejstarší Maruna, když chtěla jít na zvláštni pedagogickú vysokú, tak ředitel gymnázia řekl, ať sa hlásí kdekoli jinde, ale že na tuto školu ju nemože potvrdit. Jinak když už byl na té dráze, tak tam byl až do důchodu a ostatní sa nehlásili na studium, ti využívali zdejší učební obory a gymnázium a takové ty menší školy. Tak to nebyly tam problémy.

⁵⁰⁹ odsouzený se skupinou Josef Matuš a spol., zemřel v roce 2006.

J.C.: Jak děda a jiní členové rodiny shánali práci?

A.C.: Práce, to tehdy mosel jít do práce a ještě si děda vynutil – to bylo tehdy JZD a všeci dostali přidělené půl hektaru záhumenky. Víc nemohli mít. Na tom se uchovala kráva, prasa, slépký. A nás už bylo – nevím, kdy oni to přeměřovali kdysi, to si pamatuju, ty záhumenky, jestli sú správné nebo cosí a [...] děda - myslím toho tam bylo víc nebo co – on mu říkal, že tam toho má víc, mu pravil: Já toho mosím mít víc, abych uchoval dvě krávy – já ty děcka neuživím bez toho. Protože, když chodil do komunálu, tam jim platili malé platy. Sice na ty děcka byly přídavky, no ale tož to [...] když já už jsem potom po taťkovi do práce nešla. Tak já sem nechodila do práce, enom on. No a to tam byla opravdu taková opravdu [...] no enom aby neumřeli lidé (smích). Tolik asi měli jídla. Takže on si vynutil, že sme mohli mít dvě krávy. No a potom z toho komunálu [...] jo a to sem ti ještě chtěla povědět, když řekl, že na žádné JZD nepůjde a že nemosí jít ani do práce, když ještě má peníze, tak potom ho vzal v Brumově - začínal ten komunál - jeden z MEZu dával dohromady, co byli stavbaři, zedníci, tesaři, krytiny, co dělali, vodáci – vodovody, ploty, že to bylo: zámečnická dílna a různé ty dílny – malíři tam patřili, kadeřnice patřily pod komunál, všecy takové ty služby. Tak on tam začínal a neměl ještě žádné lidi, tak shánál a v Brumově byl také jeden propuštěný MUKL, kamarád dědůj, a on sa tam hlásil a ten Švach nebyl nějaký „komouš“, jakože „komouš“ byl, ale velice to ne [...] Tak on toho Hudka přijal a ten Hudek mu dal vědět, že sa može zeptat u toho Švacha, že ho možná vezne, když jeho vzál. Tak ho přijal v tom komunále. [...]

J.C.: Jak dědu poznamenalo jedenáctileté věznění?

A.C.: Dědu vězení zdravotně ani nějak [jinak] nepoznamenalo, protože sa dožil osmdesáti čtyř let a ani nějak nevzpomínal na to ve zlém, protože ty roky považoval za svoju univerzitu, právě proto, že sa tam setkal s ľudama, se kterýma by sa nikdy v životě nesetkál - se vzdělanýma ľudama, inženýrama, dokrorama, s ohromnýma kněžíma a když měli možnost, tak si tam vykládali a předávali si svoje vědomosti a zkušenosti, a tak on nikdy nevzpomínal na vězení jako na něco zlého, on říkal, že to pro něho bylo takové dobré školení. Už když byl zavřený, tak zakazoval rodičom, aby posílali nebo sa domáhali nekde omilostnění, aby ho propustili, on to nepovažoval za dobré – domáhat sa omilostnění, když nic neprovedl a byli tam úplně nevinně, tak říkal: Jaká milost, když sme nic neudělali. Tak jim zakazoval domáhat sa nějakého propuštění. Když přišel po amnestii v šedesátém roku, mosel sa hlásit

hned po příchodu dom na úřadě, že je doma, a tam mu bylo řečeno, že nemože jít nikde jinde do práce enom do místního JZD. A on řekl, že do žádného JZD nepůjde, protože žádné JZD v Poteči nezakládal a oni (samozřejmě, kdo by nepracoval, tak je příživník a byl postižitelný element), tak mu říkali, jak si to představuje, když nechce [...]

V Poteči dne 2. března 2013

Příloha č. 15: Vzpomínky pana Václava Lišky,

narozeného roku 1946, syna Josefa Lišky⁵¹⁰. Záznam rozhovoru pořízený pro účely této práce byl provedený pro účely této práce její autorkou dne 13. března 2013.

Pan Liška pochází z obce Študlov na Valašskokloboucku (přibl. 500 obyvatel), v níž autorka práce bydlí. Jeho otec byl jediným občanem této obce, který byl v zakladatelském období komunistického režimu odsouzen v politickém procesu. Přestože pan Václav Liška žije od svých dvanácti let na Kroměřížsku, byl po oslovení ochoten přijet do Olomouce a podělit se o své vzpomínky. Rozhovor probíhal v olomoucké kavárně. Spolu s panem Liškou dorazila také jeho manželka a vnučka, do rozhovoru však nezasahovaly (až na drobná upřesnění). Pan Liška byl na rozhovor velmi dobře připraven, přinesl s sebou i dopisy, které jeho tatínek psal z vyšetřovací vazby a z vězení a žádost o rehabilitaci a její kladné vyřízení z roku 1990. Otázky obdržel předem a některé z nich konzultoval se svými staršími sourozenci. Byl velmi sdílný, nevyhýbal se žádnému tématu.

Záznam rozhovoru:

V. L.: Tatínek vlastně poprvní byl v té vyšetřovací vazbě – to bylo nějak od čtvrtého června do devátého září nebo tak nějak, že. Pak se vrátil jo a v prosinci vlastně toho devětačtyřicátého roku ho zatkli znova jo a to už prostě tam byl až do toho soudu a vlastně už to vězení pokračovalo až do toho roku 1953, kdy se vrátil dom. *(rozhovor přerušen příchodem číšníka)* [...] Já sem vlastně v té době, kdy tatínka zatkli, měl tři roky. Jo, jinak jsem měl ještě tři sourozence, nejstarší Markéta, tá měla jedenáct roků, bratr - ten měl devět a ta sestra Anna – ta měla šest, ta měla šest roků. No a - takže maminka zůstala nebo byla s námi sama doma, jo, a my sme bydleli vlastně ve Študlově jsme bydleli v těch barácích, víte kde to asi bylo, že?

P. Č.: V těch německých.

V. L.: Vlastně to bylo po Němcích, po financích německých, kde měli nějaký ten barák, takže jsme tam byli jako v nájmu a tatínek tam měl, protože byl živnostník,

⁵¹⁰ Odsouzený ve skupině Rudolfa Lenharda ke dvanácti letům žaláře, propuštěn v roce 1953 na milost prezidenta republiky, zemřel roku 1986.

jako krejčí, tak tam měl taky dílnu. V té době zaměstnával vlastně jednoho tovaryša a potom ještě vlastně jednoho učně a to byl vlastně Joška Liška taky jménem a to byl... tatínek byl jeho strýc. Takže když vlastně ho zatkli a když byl v tom vězení, tak ten Joška jako ten... zůstal jako u nás a chvíli tam dělal i ten tovaryš, ale potom tatínek jako na pokyn z toho vězení prostě řekl, že se nedá nic dělat a bude muset někde odejít pryč. No a ten Joška dodělával nějaký věci, a ty záležitosti, které vlastně byly rozpracované a tak dál - společně s maminkou – maminka ta vlastně taky v té krejčovně dělala něco – třeba vyšivala ty dírky, jo, na kabáty a takové ty věci - prostě tu práci ruční dělávala taky. No a ona vlastně potom [...] Tak vlastně my jsme zůstali doma sami bez prostředků, že, vlastně musel se platit ten nájem toho baráku nebo z toho bytu, z té dílny, jo, a to všechno pojištění eště musela platit vlastně pro ty zaměstnance, to je zřejmé vlastně z těch dopisů, kdy psal tatínek dom, kdy jí říkal, co má udělat, jo prostě - co s tím má dělat na keho sa má obrátit a tak vlastně z toho vězení tu živnost si řídil, než potom se to dalo všechno tak dohromady. A co se týká toho [...] tak říkám, no, jak rodina prožívala teda ty chvíle, takže [...] bylo to dost takové kruté, no. Šťestí teda bylo, že vlastně jsme měli takovou rozvětvenou rodinu – maminka pocházela z osmi dětí, že. Nó a takže vlastně ta rodina skoro veškerá bydlela tam v tom Študlově, takže se měla na koho obrátit jako a tak a jinak jako děcka sme jako chodili – nebo já eště ne, když jsem byl malej, když jsem měl tři roky, tak ti starší už teda už chodili pomáhat jako k těm rodinám, jo a maminka taky, jo, když byly prostě ty letní práce, žně nebo – já nevím – na podzim a tak různě. Takže to vlastně bylo z tohoto života. Tohoto všechno, já už si všechny ty záležitosti tak dobře nepamatuju, ale pamatuju si někdy, že třeba jsme byli – já nevím – pomáhali jsme tam u Vašičků, to byl obchod – a vlastně tam tehdy přišel takovej dá se říct – jak bych to nazval – konfident nebo něco takovýho – člověk, který přišel a řekl, že s tatínkem jako je zav... byl zavřený a že mu doručí nějaký jídlo a že mu doručí peníze, ale přitom to byl člověk, který vlastně přišel a byl to takový podvodník, no. Tak co si pamatuju. [...]

P.Č.: Bylo pro maminku těžké sehnat práci, když byl tatínek zavřený?

V. L.: Tak jesi někde pracovala nebo ne, tak jak sem říkal předtím, když sme byly děcka malý, tak vlastně musela být s nama, že. Tak se to událo tak, že se to přemístilo do takové polohy, že se chodilo pomáhat vlastně po té rodině, jo, která

nám to zase opětovala třeba nějakým tím jídlem, že nás podporovala třeba jídlem a to. Akorát jednou přes prázdniny, když byly prázdniny, tak byla na brigádě... byla na brigádě na Vsetíně v nějaké restauraci z tama a zmínila se o tym i tatínkovi jako a tatínek jí to potom tady v tom jednom dopise velmi vyčítá, prostě, že opouští děcka, jo prostě, že [...]. My sme byli tehdy po rodinách, třeba my menší jsme většinu času strávili u Lukášů, potom ty starší buď byly u dědy Liškového jako u jeho otce nebo u Zvoničů. Chodili sme pást krávy a tak. Já už jsem byl starší, že, a vlastně už v těch letech už prostě jsme tady takto prožívali. No, ale vím, že maminka jako zaměstnání nikdy neměla tehdy. No a krom toho eště vlastně byl tam ten učeň, takže vlastně ten nějaký ty práce už krejčovský dělal, on v té době vlastně už učeň ani nebyl, takže pomáhal aj vlastně v té dílně něco a tak. Tak jsme se protloukali tym životem tak jak to šlo. Chodilo se na maliny tehdy – to se posbíraly maliny, zaneslo se do do obchodu k Vašičkům a tam za to se koupilo máslo nebo chleba a tak dál. Tak tak to bylo.

P.Č.: Přinesl jste i dopisy od tatínka...

V. L.: No, takže, co se týká těch dopisů, jo? Takže tatínek měl povolené psát vlastně myslím jedenkrát za měsíc to měli - ty dopisy. Takže, co psal? Tak psal vlastně, jak žijeme prostě, jak se máme, prostě všechny děcka dycky pozdravoval, jo [...] psal o sobě, jestli [...] že je zdrav a tak dál, psal obecné věci, co se týkalo třeba, když potřeboval třeba nějaké jídlo, jo. Píše třeba tady v dopise: Je-li to možné, pošlejte pravidelně nějaké balíky a tak dál, že mu chutná jíst a tak. Tak asi tam toho jídla a toho všeho neměli dost. Takže takto psal. Veškerá ta korespondence, co byla, tak byla vlastně cenzurována, že. Vlastně všechny ty dopisy, které třeba, které třeba, které byly, , tak byly čteny a poté vlastně po té cenzuře byly odesílány -v některých dopisech je vidět, že byly zaškrtnané, jo, prostě věty, které se nelíbily, jo, tak byly prostě začerněné a tak dál.

P.Č.: A ve kterém vězení on potom byl?

V. L.: Takže tatínek vlastně tu větší část po věznění prožil vlastně v Uherském Hradišti, v roku padesát tři potom byl přemístěný do Příbrami, vlastně do těch uranových dolů. Jo, prostě a tam byl – já nevím – na těch [...] to tam byl Bytýz a

prostě to měli různé názvy jako prostě jako ty jednotlivý lágry a z toho, z těch lágřů vlastně potom fáráli dolů na ty uranový doly. Ale co dělal teda v tom vězení v tym Hradišti, tam celkem prostě říkal z toho začátku nebo i psal nebo říkal při těch návštěvách, co mně teda [...] bratři nebo bratr nebo sestra říkali, tak vlastně, že tam byl taky - byl v dílně a třeba opravoval tu konfekci jak těm bachařům, tak vlastně i těm věžňům, co potřebovali. Tak vlastně dělal i tam tu svoji práci. [...]

P. Č.: Kdy byl tatínek propuštěný?

V. L.: Tatínek byl propuštěný v padesátém třetím roku v prosinci. To byla taková zajímavá věc jako co se týká toho propuštění, protože vlastně já když jsem se díval na ty dopisy, tak on vlastně poslední dopis z toho vězení psal vlastně devatenáctého (*rozhovor přerušen – orátor listuje dopisy*) [...] on psal poslední dopis 19. 12. 1953 a 24. 12. 1953 přišel dom. No, za týden. No, to bylo vlastně takové zajímavé, že my jsme vlastně – toho čtyřicetátého, to je Štědrý den – no a my jsme se chystali, byli jsme doma, že všeci a tohoto, takže byl svátek a teďka přišla moje sestřenice k nám – Anička Lukášová, jo, prostě - a přišla k nám a říká mamince, mamince říká, že [...] že prostě děti mají jako u Lukášů dáreček. Vánoční pod stromečkem dáreček. Vánoční. A to vlastně byl tatínek, protože ten nešel první dom, když se vrátil. On jel – ráno přijel vlakem a šel přímo k těm Lukášům. Jo, vlastně, protože maminka měla problémy ze srdcem, byla nemocná, tak ju nechtěl nějak hrozně vystrašit, jo, a tak vlastně tam zamířil k těm Lukášům a jim řekl, co bylo a jak toto, takže tak to bylo. Ještě, když vysedal, tak vysedal na druhou stranu z vlaku a jako dědáček Fojtík, jako od maminky tatínek, tak ten ho viděl, protože ráno jel do kostela, tak ten ho viděl vysedat a potom, když už šel z kostela zpátky, tak se u nás zastavil. To sme byli všeci spolu. To už sem měl vlastně šest roků, skoro sedm. No a to si pamatuji ještě tehdy – tatínek přijel dom z toho vězení v takovém černém gumáku – tehdy se to nosilo – takový černý gumák a v montérkách a klobúk na hlavě.

No tak on vlastně dostal milost. On [...] bylo tam na tohoto, bylo tam napsáno, že dostal mislot. Ale vlastně protože rehabilitován, rehabilitován vlastně byl až v tom roku 1990, nějak to bylo v září. tatínek už vlastně v té době už nežil. On zemřel v osmdesátém šestém roku. A co se týká přezkoumání toho rozsudku, to už si moc nepamatuju, že by prostě o tom přezkoumání toho rozsudku, že by prostě se něco dělo, vím, že se akorát zajímal nebo jestli se aj angažoval v tem K 231, jo, to byl ten

klub těch vězňů, jo, kteří jako prostě chtěli [...] prostě nějak se zajímali o tu rehabilitaci, že. [...] No a toto vlastně – ten – ta ká dvěstě třicet jednička potom vlastně příchodem těch vojsk a tak dál v tym osmašedesátým roku se to nějak přerušilo, já jenom vím, že maminka mi říkala, protože v osmašedesátým roku, když přišli, tak my jsme byli už [...] my jsme se brali, my jsme měli akorát svatbu. A říkala mi potom maminka, že jak probíhaly v tom osmašedesátým roku takový ty věci, tak, že tatínek prostě se [...] že měl strach. Prostě, že se i potil, jo, když byl doma, že byl prostě takový z toho špatný. *(rozhovor krátce přerušen, vstupuje do něj manželka orátora, která vybízí k tomu, aby řekl, že o těchto věcech doma nikdy nechtěl mluvit, aby neškodil pozdějším zaměstnancům)*. No, přesně tak! Já to tu mám i poznačený, že on nikdy s námi o této věci nehovořil, jak to vlastně v tem žaláři nebo jak to bylo nebo jak tam bylo, nezmínil se nikdy, prostě. My sme proseděli - já jsem třeba za ním chodil, už jako sem byl člověk nebo starší už tohoto, že... v dospělém věku, a seděl sem s ním třeba já nevím – on měl v tom Bezměrově, měl tam svoju takovou dílničku, takový verštátek, když tam něco šil a tak dál – my jsme seděli a vykládali jsme, ale nikdy prostě – aj když sem se ho třeba zeptal, tak zavedl řeč úplně někde jinde. Nevím, ptal jsem se vlastně i jako sourozenců a nikdy nikomu – ani bratr a ten je starší jak já – nikdy jako tyto věci kolem toho nebyly takový řečený.

[...]

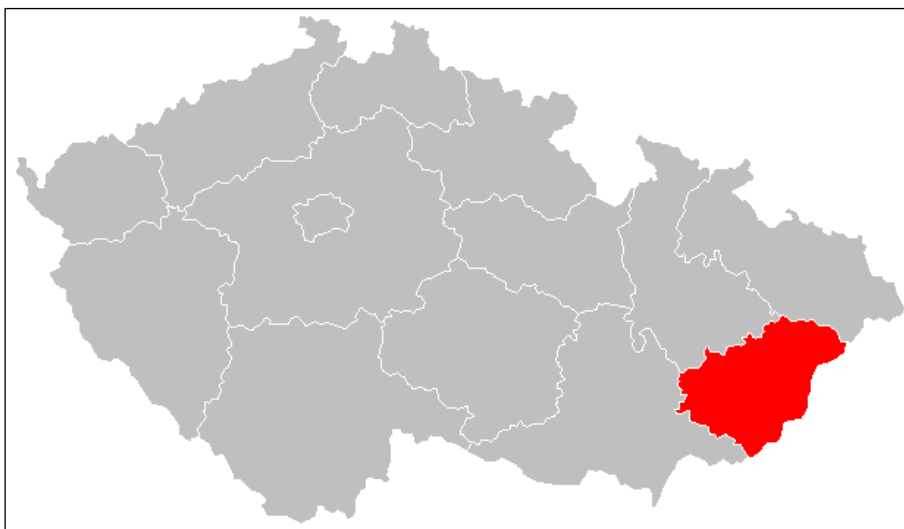
Tatínek, když se vrátil z toho věznění, takže vlastně ten Joška – učeň, ten u nás furt pracoval. Tatínek [...] tatínek potom vlastně musel pracovat pod ním, jo, protože vlastně on byl, on byl [...] v tym rozsudku měl zakázáno - mu odebrali to živnostenské oprávnění vlastně. On měl ztrátu občanských práv jako na pět roků, jo, a tak dál, takže vlastně pracoval pod tím. No a my jsme v té době – potom on se nějak rozhodl nebo tohoto - začal chystat, že postavíme rodinný domek ve Študlově [...] Vlastně jsme měli už nachystaný všechno, potom já nevím – vazbu - byla nachystaná vazba, začaly se dělat škvárobetonové tvárnice, to si pamatuju, že jako kluk sedmi- osmiletý, že jsme tloukl taky ty tvárnice a to všecko, prostě museli jsme pomáhat, vlastně. Těch peněz nebylo, když se vrátil, ale přesto vlastně toto [...] No ale potom zřejmě možná na dědině byly nějaký takový - se k němu nějak stavěli, to [...] to já nevím, to nemůžu říct, ale určitě z toho důvodu potom se rozhodl, že se odstěhujeme. A odstěhovali jsme se teda na Hanou, do toho Bezměrova, kde koupil takový malý rodinný domek. No a pamatuju si taky, že vlastně za tatínkem přišel

jeden člověk z národního výboru tehdejšího - z toho bezměrovského - přišel mu říct, že přišlo z národního výboru ze Ščudlova na něho oznámení nebo prostě dopis - co je to za člověka, že byl prostě odsouzený za velezradu a prostě, ať si na něho dávají pozor.

V Olomouci dne 13. března 2013

Obrazové přílohy:

Příloha č. 16: Oblast jihovýchodní Moravy (současného Zlínského kraje)

Zdroj:⁵¹¹

Příloha č. 17: Vazební fotografie Rudolfa Lenharda (zdroj: ABS)

⁵¹¹ Wikipedie. *Lokační mapa Zlínského kraje od 2004*. [online]. c2012. [cit. 2012-11-24]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:2004_Zlinsky_kraj.PNG

Příloha č. 18: Vazební fotografie Antonína Janošíka (zdroj: ABS)

Příloha č. 19: Vazební fotografie Josefa Matúše (zdroj: ABS)

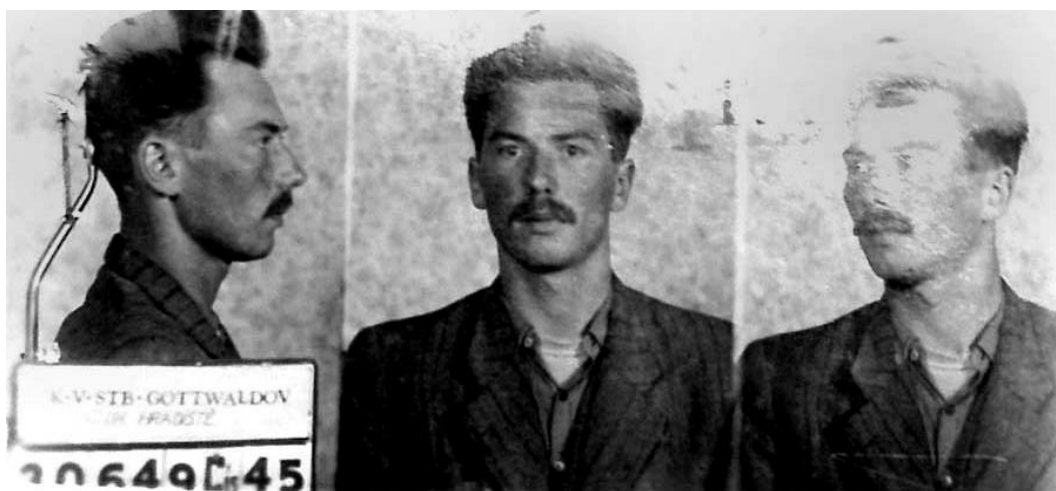
Příloha č. 20: Vazební fotografie Františka Many (zdroj: ABS)

Příloha č. 21: Vazební fotografie Aloise Šimary (zdroj: ABS)

Příloha č. 22: Vazební fotografie Karla Zámečníka (zdroj: ABS)

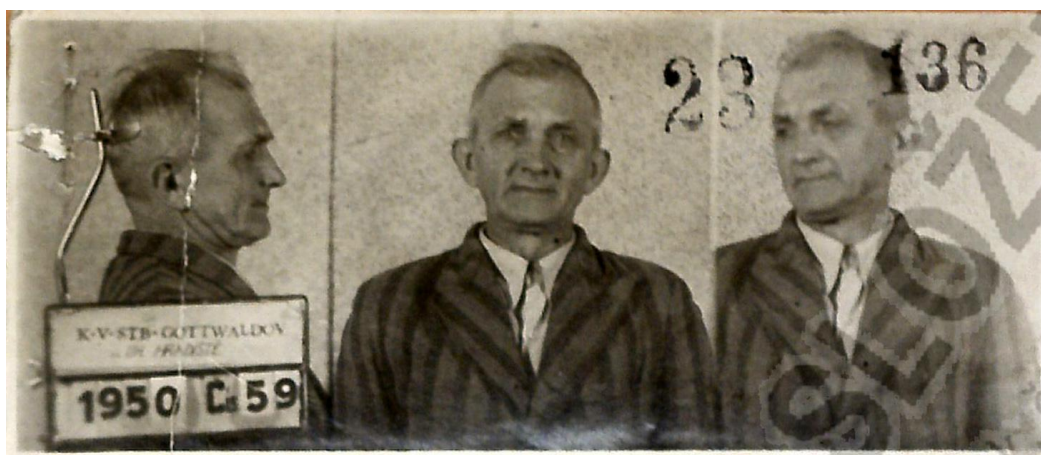
Příloha č. 23: Vazební fotografie Jaromíra Vrby (zdroj: ABS)

Příloha č. 24: Vazební fotografie Antonína Švarce (zdroj: ABS)

Příloha č. 25: Vazební fotografie Josefa Čuby (zdroj: ABS)

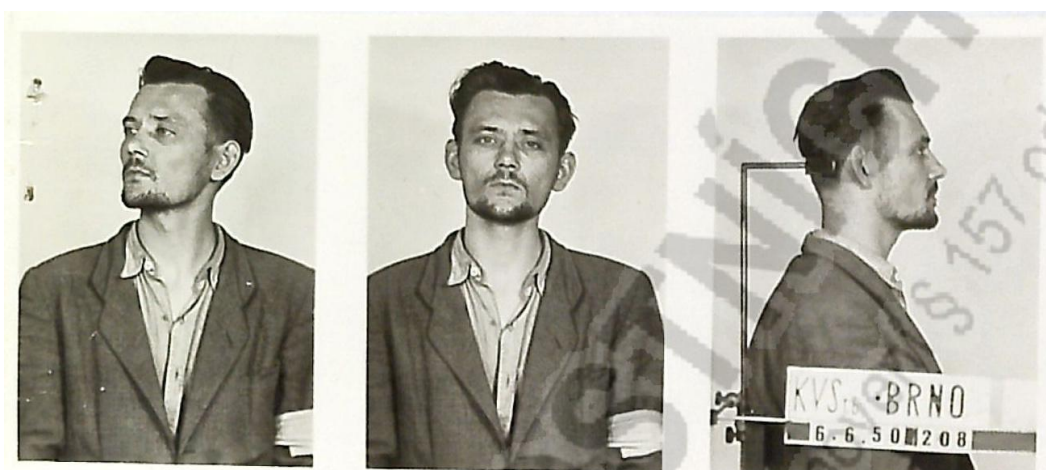
Příloha č. 26: Vazební fotografie Vladimíra Rajnocha (zdroj: ABS)

Příloha č. 27: Vazební fotografie Rudolfa Sachra (zdroj: ABS)

Příloha č. 28: Vazební fotografie Ferdinanda Perútky (zdroj: ABS)

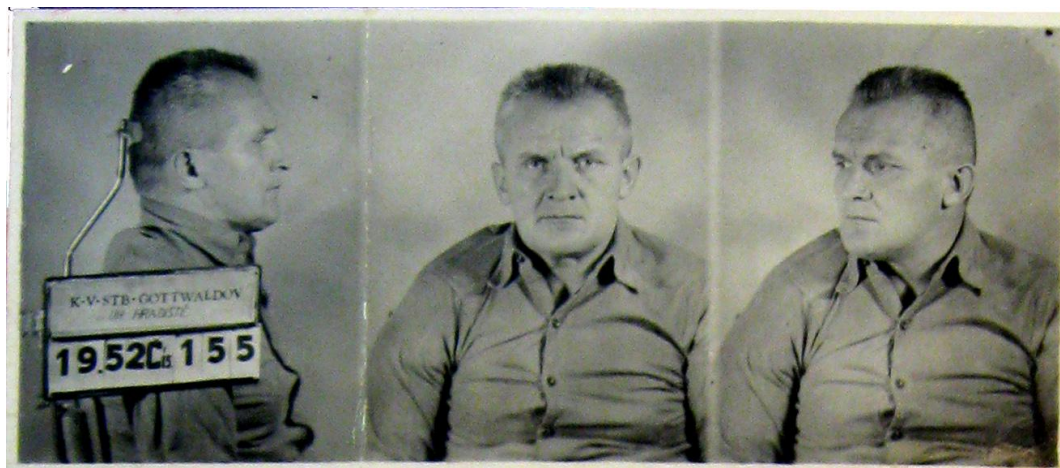
Příloha č. 29: Vazební fotografie Milana Mohyly (zdroj: ABS)

Příloha č. 30: Vazební fotografie Josefa Knolla (zdroj: ABS)

Příloha č. 31: Vazební fotografie Jana Borýska (zdroj: ABS)

Příloha č. 32: Vazební fotografie Františka Borýska (zdroj: ABS)

Příloha č. 33: Ukázka z dopisu Josefa Lišky odsouzeného se skupinou Rudolf Lenhard a spol., psaný krátce po skončení procesu a vynesení rozsudku.

Josef Liška popisuje roli obhájce při hlavním přelíčení, průběh procesu a pocity nespravedlivého odsouzení a vlastní nevinu. (Zdroj: soukromý archiv pana Václava Lišky)

Krajská soudní věznice v Uher. Hradišti.

Odesílati dopisy příbuzným a známým a přijímati dopisy od nich dovoleno jest:

1. trestancům odsouzeným do vězení a zavření jednou týdně;
2. trestancům odsouzeným do žaláře nebo těžkého žaláře (do výše 1 roku) jednou měsíčně;
3. trestancům v trestničním oddělení (od 1 roku výše) v I. disciplinární třídě jednou za 6 neděl, v II. disciplinární třídě jednou za 4 týdny a ve III. disciplinární třídě jednou za 14 dní.

Ve stejných obdobích jest dovoleno vězňům přijímati nezávadné návštěvy.

Pište čitelně jen na linky!
Na ohraňčený levý okraj nepište!

Čís. km. *100/1000*

Disc. třída: *1*

Jméno: *Josef Liška*

22. V. 1950

Kjdrašni mamičko a děti!
Předem Vás všechny srdečně zdruhuji
a líbám. Končně je mně máma
Vám napsati par listův které by snad
u Vás tak jako 5 s když od Vás obdržim
tak čtu dopis několikrát jak dopadl
soud vše všichni. Zajisté jste byli překva
peni všichni tak jako ja. Neostouřil
jsm si to a proto to také lépe
svaším jelikos ~~.....~~
Obhájce jsm si také předsteroval jinak.
aby šel jsm ke mně společne jak vše
byla a je dle toho se bude také
obhajovat. On však za mnou přišel
a říkat mně jen pšle, abych

C 4884 - 5 m

se přiznal a litoval svého činu
že to bude mít polehčující okolnost,
jelikož jsem nic neudělal nemohl
jsem říci to co jsem neučinil a proto
jsem byl odsouzen. Byl jsem odsouzen
k 10. veliradu aniž jsem si toho vědom
teprve při poudu jsem slyšel věci o
kterých jsem neměl ani tušení.

Ulyším však že se všechno vyjasní
a že doba která mně byla vyměřena
celou neodsedím. Když tak člověk
uváží o celém tom životě přemýšlí
jak je správné žít zda má člověk
pracovat pozitivě aneb zda má
žít ode dne k zítřku. Pracoval jsem
pozitivě každému jsem se snažil
vyhovět, staral jsem se o rodinu aby
mohla být plněně živa. Kolik večerů
a nocí jsem strávil při práci jen
aby moje rodina nestáda v nedosta-
tku a dnes je všechno pryč to co jsem
o potu tváří našel k tomu že jsem
všechno neprojedl a nepropil máim

byť všeho zbaven. Verím však
ve spravedlnost a pravdu že
se vše vysvětlí a že se přehledně
dívá. Jenom si myslím na Vás
jak asi přijete doma zda budete
na věčno paměť stačit. ^{Pro} moje
maminko je jsi tak statečná a
prosím Te jsi si to neber k srdci
a opatruj sebe a děti a hleď vydržet
do doby než se vrátím, vše bude
 zase dobře a začneme nov život
snad lepší než byl se doned.

Naši otcové byli také v první
světové válce několik poků a
naše maminky se musily starat
o nás bez nich a dokázaly to
tak musíme si s nich mít příklad.
Od té doby jsi prošli záse více
dobrych i plynů. Nikdy není tak
ple jak ve vypáště a po além
by rá zase dobře. Proto buď klidná
nedělej si s toho těžkou hlavu. Ještě
nejší paměť máš se s kým potěšit

Příloha č. 34: Rozhodnutí Krajského soudu v Brně o soudní rehabilitaci Josefa Lišky ze dne 26. září 1990

(Zdroj: soukromý archiv pana Václava Lišky)

usnesení je pravoplatné dnem 26. 9. 1990
Krajský soud v Brně, odd. 1
lne 26. 9. 1990

1 Rt 172/90

U s n e s e n í

Krajský soud v Brně rozhodl v neveřejném zasedání konaném dne 26. 9. 1990 o rehabilitaci dle zák. č. 119/90 Sb. t a k - t o :

Josef Liška,
nar. 15. 5. 1911 v Bratislavě, posledně bytem Bezměrov č. 47,
okr. Kroměříž

je d ě a s t e n r e h a b i l i t a c e
podle § 2 odst. 1 písm. b/ zák. č. 119/90 Sb., pokud jde o
zločin velezrady dle § 1/1c, 2 zák. č. 231/48 Sb., kterým byl
uznán vinným rozsudkem státního soudu v Brně ze dne 29. 4. 1950,
sp. zn. Or IIa 599/49.

Podle § 2 odst. 2 věta třetí zákona čísla 119/90 Sb.
s e z a s t a v u j e
trestní stíhání Josefa Lišky pro zločin velezrady podle § 1/1c,
2 zák. č. 231/48 Sb.

O d ů v o d ě n í

Krajský soud v Brně přezkoumal shora uvedený rozsudek
státního soudu v Brně ve smyslu § 2 odst. 1 zák. č. 119/90 Sb.
adospěl k závěru, že Josef Liška je d ě a s t e n r e h a b i l i t a c e .

Na základě ustanovení § 2 odst. 1 zák. č. 119/90 Sb. byl
zrušen citovaný rozsudek ze zákona, jakož i další rozhodnutí
v této věci na něj obsahově navazující a to k datu, kdy byla
vydána. Za této situace v souladu s § 2 odst. 2 věta třetí
zák. č. 119/90 Sb. zastavil soud trestní stíhání pro výše uve-
dený zločin.

P o u ě n í : Proti tomuto usnesení lze podat stížnost do
tří dnů od oznámení a to k Nejvyššímu soudu ČR
v Praze prostřednictvím krajského soudu v Brně.
Prokurátor může podat námitku do 60 dnů od
oznámení usnesení, o níž rozhodne Nejvyšší soud
ČR.

V Brně dne 26. 9. 1990

UDr. Vladimír Rutar
za správnost vyhotovuf: